ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ

ପୁରାତନ ପତ୍ରାବଳୀ

ଅନୁବାଦ : ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁଙ୍କ

ପୁରାତନ ପତ୍ରାବଳୀ

ଅନୁବାଦ

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ
ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ ଓ ବିକ୍ରେତା
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ପୁରାତନ ପତ୍ରାବଳୀ (ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ)—ଅନୁବାଦ : ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ, ପରିବେଶକ: ସହଦେବ ପ୍ରଧାନ, ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୭୫୩୦୦୨, ପ୍ରଚ୍ଛଦ : ଶ୍ରୀ ଅସିତ ମୁଖାର୍ଜୀ, ଡି.ଟି.ପି. : ଟେକ୍‌ନୋପ୍ରିଣ୍ଟ, ମୁଦ୍ରଣ : ରୟାଲ ହାଫ୍‌ଟୋନ୍ କୋ., କଟକ ।

A BUNCH OF OLD LETTERS(Jawaharlal Nehru)—Transcreated by : Chittaranjan Das, Published by : *Friends' Publishers*, Binodbehari, Cuttack-2, Orissa (India), Cover Design : Asit Mukherjee, D.T.P. : Technoprint, Cuttack-2, Printer : Royal Halftone Co., Cuttack.

First Edition : **1999**

Price : Rs.**60**

ISBN-81-7401-257-5

© Jawaharlal Nehru

This first Oriya abridged edition Published by :Prafulla Ch. Das, Cuttack, Orissa with kind perminission by Pandit Jawaharlal Nehru through his publisher Asia Publishing House, Bombay.

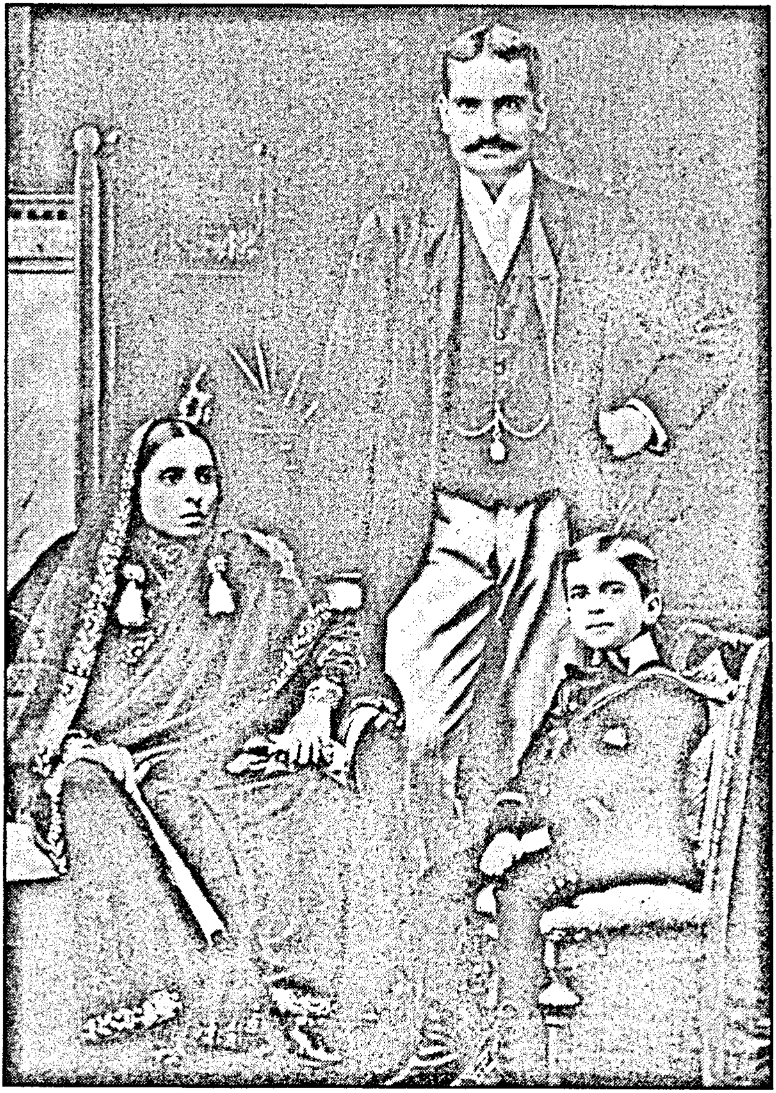

ପିତା- ମୋତିଲାଲ ଓ ମାତା- ସ୍ୱରୂପରାଣୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଶିଶୁପୁତ୍ର
ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

ଭାରତରତ୍ନ ଓ ଶାନ୍ତିର ଗୋଲାପ
ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ
ଭାରତର ଦାର୍ଶନିକ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି
ଶ୍ରୀ ସର୍ବପଲ୍ଲୀ ରାଧାକିଷନ୍
ପ୍ରାକ୍ତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ
ଶ୍ରୀ ଲାଲବାହାଦୁର ଶାସ୍ତ୍ରୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀ ।

ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ପାଇଁ
ବିଶେଷ ସନ୍ଦେଶ ଲିପି ଦ୍ୱାରା ଗୌରବାନ୍ୱିତ
କରିଛନ୍ତି ସେହି ମହାନ୍ ଆତ୍ମାମାନଙ୍କୁ
ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ସଭକ୍ତି ଉତ୍ସର୍ଗୀତ ।

The past is not dead.
It is not even the past.

William Faulkner

ବିଶ୍ୱଭାରତୀ
ଶାନ୍ତି ନିକେତନ
୩୧ ମଇ, ୧୯୩୬

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଜବାହର ଲାଲ,

ତୁମର ମହାନ୍ ପୁସ୍ତକଟିର ଅଧ୍ୟୟନ ଏହିମାତ୍ର ଶେଷ କରି ମୁଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଛି ଓ ତୁମର କୃତିତ୍ୱ ଲାଗି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଏହି ବିରାଟ ପୁସ୍ତକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବହୁ ତଥ୍ୟାବଳୀ ମଧ୍ୟରେ ମାନବିକତାର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାରା ପ୍ରବାହିତ, ଯାହାକି ସବୁ ଘଟଣାଚକ୍ର ଅତିକ୍ରମ କରି ସେହି ମଣିଷ ନିକଟକୁ ନେଇଯାଏ, ଯେ କି ତା'ର କୃତିଠାରୁ ଆହୁରି ମହାନ୍ ।

ତୁମର ଶୁଭ ଚିନ୍ତକ
ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

ଏଇ ଅରଣ୍ୟର ଛବି ସବୁଜ ସୁନ୍ଦର ଅତି
ଗଭୀର ମଧୁର,
ଏବଂ ଆଖି ବୁଜିବା ଆଗରୁ
ପାଳିବାକୁ ହେବ ମତେ ଯେତେ ସବୁ
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମୋର
ଏବଂ ଆଖି ବୁଜିବା ଆଗରୁ
ଯିବାକୁ ରହିଛି ମତେ ପଥ ବହୁ ଦୂର
ଯିବାକୁ ରହିଛି ମତେ ପଥ ବହୁ ଦୂର ।

—ରବର୍ଟ ଫ୍ରଷ୍ଟ

No.2138-PMH/60

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନିବାସ
ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ
ଅକ୍ଟୋବର ୨୨,୧୯୬୦

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ,

ଆପଣଙ୍କର ୧୩ ଅକ୍ଟୋବରର ପତ୍ର ଲାଗି ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଟି.ଏସ. ଇଲିଅଟ୍‌ଙ୍କର କବିତାଗୁଡ଼ିକର ହିନ୍ଦୀ ଅନୁବାଦର ସଂକଳନକୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିବା ଲାଗି ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି। ଏହି ଅନୁବାଦ ବିଷୟରେ ମୋ ନିଜର କୌଣସି ମତାମତ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ପାରିବି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉ ନାହିଁ, କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକର ବିଚାର କରିବା ଲାଗି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଯୋଗ୍ୟତା ନାହିଁ।

ଆପଣ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାରୁ ମୋର ବହି "A Bunch of Old Letters"ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ଲାଗି କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକାରରେ କେତୋଟି ବାକ୍ୟ ଲେଖି ପଠଉଛି।

ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ
ସ୍ୱା/ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ
କଟକ-୨

ଶୁଭେଚ୍ଛା

ପୁରାତନ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକୁ ମୁଁ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଉଛି। ଏହି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଛାପିବାକୁ ଦେବା ବିଷୟରେ ପ୍ରଥମେ ମୋର କେତେକ ସଂକୋଚ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା। ମାତ୍ର, ତା'ପରେ ମୁଁ ଏହିପରି ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲି ଯେ, ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତତଃ କେତୋଟି ପତ୍ର ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସମୟର ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ଧାରଣା ଦେବାରେ ନିଶ୍ଚୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ। ମୋର ସେହି ଆଶାଟିର ଔଚିତ୍ୟ କେତେକାଂଶରେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ଆବଶ୍ୟକତାଟିକୁ ପୂରଣ କରିବ । ସାଂପ୍ରତିକ ରାଜନୀତିର ଝଡ଼ ଏବଂ ନାନା ଚାପ ଭିତରେ ଆମେ ହୁଏତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅତୀତ ବିଷୟରେ ବହୁକଥା ପାସୋରି ପକାଇବା। ମାତ୍ର ତଥାପି, ଏହି ଅତୀତଟି ମଧ୍ୟରୁ ତ ଆମେ କ୍ରମେ ଅଳ୍ପରୁ ଅଧିକ ହୋଇ ବଢ଼ିଆସିଛୁ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ, ଆମକୁ ସେହି ଅତୀତକୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିପାରିବାକୁ ହେବ।

ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ *ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ*

ଅକ୍ଟୋବର ୨୨, ୧୯୬୦

ଶୁଭକାମନା

No.—563-PMO/64

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନିବାସ
ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ-୧୧
ଜୁଲାଇ ୨୯, ୧୯୬୪

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ,

ଆପଣଙ୍କର ଜୁନ୍ ୧୨, ୧୯୬୪ର ଚିଠି ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ଉତ୍ତର ଦେବାରେ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଦୁଃଖିତ, ମାତ୍ର ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲି ଏବଂ କେତେଦିନ ହେଲା କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ଅସୁସ୍ଥ ମଧ ରହିଥିଲି ।

୨. ଆପଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁଙ୍କର "A Bunch of Old Letters" ପୁସ୍ତକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦଟିଏ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଠ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏକଥା ମଧ ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଇଂରାଜୀ ଜାଣିନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ପଢ଼ି ପାରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନୁବାଦ ମଧ ହେବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ଆପଣ ଆଲୋଚ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟିର ଏକ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯେ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ମୁଁ ଏହାର ସଫଳତା କାମନା କରୁଛି ।

ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ
ଲାଲ୍‌ବାହାଦୁର

ଭୂମିକା

ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖାଯାଇଥିବା ଏହି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କିଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ·ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁଥିଲେ ଏବଂ କେଉଁ ସବୁ ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ତାହାରି ଏକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରୁଛି ।

ଏହି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ଅବଧି ମଧ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଇଥିଲା, ତାହାର ପ୍ରଥମଟି ମୋ ଜନ୍ମ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ ଲେଖିଥିଲେ । ସେହି ଅବଧିଟି ୧୯୪୮ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ରହିଛି, ଯେତେବେଳେ କି ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ ଜଣେ ତରୁଣ ବିପ୍ଳବୀରୁ କ୍ରମୋଦ୍‌ଭୂତ ହୋଇ ଏକ ନୂତନ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଜାତିର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ ଆମର ଶତାବ୍ଦୀ ତଥା ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରଭୂତ ବିକ୍ଷୋଭ ଏବଂ ଅଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତି କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଏହାରି ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଯାକ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ପୃଥିବୀରେ ପାରମାଣବିକ ମାରଣାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା ଏବଂ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ତଥା ଉଗ୍ର ଜାତିବାଦୀ ଏକାଧିକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଅପରପକ୍ଷରେ, ଏହି ସମୟଟି ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଆଦର୍ଶର ବାସ୍ତବ ରୂପାୟନ ମଧ୍ୟ ହେଲା ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ମନ ତଥା ସୃଜନଶୀଳତାର ପରିସରରେ ବହୁ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷର ଭାଗ୍ୟରେ ଅହିଂସାକୁ ଏକ ରାଜନୀତିକ ଫଳପ୍ରସୂ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ଘଟିଥିଲା । ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କଲୁ । ସେହି ଘଟଣାର ଅନୁକ୍ରମରେ ଏସିଆ ଏବଂ ଆଫ୍ରିକାର ବହୁ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ପରିପାର୍ଶ୍ୱର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏହି ଯାହାସବୁ ଘଟିଲା, ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ ତାହାର ଅଂଶସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ସେ କେବଳ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ବା ଲିପିକାର ହୋଇ ରହି ନଥିଲେ, ଏହି ସବୁଟି ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଆଲୋଚ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟିରେ ଏହି ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧର ଭାରତୀୟ ତଥା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ସର୍ବାଗ୍ରଣୀ ମନୀଷୀମାନଙ୍କର ସନ୍ଦର୍ଭ ରହିଛି । ଏଭଳି ଏକ ସମୟ, ଏହିସବୁ ବିଚାର ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ କଦାପି ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯିବେ ନାହିଁ; ଆମେ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କଦାପି ପାସୋର ହେବେନାହିଁ ।

"A Bunch of Old Letters"ର ଓଡ଼ିଆ ତଥା ଅନ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାକୁ ଅନୁବାଦ ଆମ ଦେଶର ଆହୁରି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଜନଗଣଙ୍କ ଲାଗି ଇତିହାସକୁ ଅଧିକ ବାସ୍ତବ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେବ ।

ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ
ଏପ୍ରିଲ୍‌୮, ୧୯୮୩

ସ୍ୱା/ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ
ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ

ପ୍ରାକ୍‌କଥନ

ଏହି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ବହୁମିଶ୍ରିତ ସଂକଳନ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କରି ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ବାଚିତ କେତୋଟିକୁ ଛାପାହେବା ଲାଗି ଅଲଗା କରି ବାଛିବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସହଜ ହୋଇନାହିଁ । ଏପରି ନିର୍ବାଚନ କରିବା କେତେଦୂର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଛି, ସେକଥା ବିଚାର କରିବା ମଧ୍ୟ ମୋ' ଲାଗି ଖୁବ୍ କଷ୍ଟକର । ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ପତ୍ର ଏପରି ଏକ ସମୟରେ ଲେଖାହୋଇଛି, ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁଦୂର ଏବଂ ଦୂରାତୀତ ବୋଲି ମନେହେଉଛି । ଅଳ୍ପ କେତୋଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାଯାଇଛି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଆମର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ କିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲେ, ତାହାରି ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୁନର୍ବାର ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ପୁରାତନ ବହୁ ବିବାଦର କଥା ସ୍ମୃତିପଟକୁ ଆସିଯାଉଛି । ପ୍ରାୟ ବିସ୍ମୃତହୋଇ ରହିଥିବା ବହୁକଥା ପୁନର୍ବାର ମନେପଡ଼ିଯାଉଛି । ଏହି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ଅଧିକାଂଶ ଏହି ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟ, ତୃତୀୟ ଦଶକରେ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଦଶକର ପ୍ରଥମ ପାଦରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଗି ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ମଝିରେ ଯେଉଁସବୁ ସମୟରେ ମୁଁ ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ନଥିଲି, ସେତିକିବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖା ହୋଇଥିଲେ ।

ନିଜର ଚିଠି ଓ କାଗଜପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ସାଇତି ରଖିବାକୁ ମୋର ସେତେବେଳେ ବେଳ ନଥିଲା, ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ତେଣୁ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକାଠି ଗଦାହୋଇ ରହିଥିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ପୁଲିସ୍ ଆସି ଆମ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନଜରରେ ପଡୁଥିବା କାଗଜ ସବୁ ଜବତ କରି ନେଉଥିଲେ । ଥରେ ଥରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଜେଲଖାନାରେ ରହିବାପରେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଘରକୁ ଆସି ଦେଖୁଥିଲି ଯେ ହୁଏତ ଉଇ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୀଟମାନେ ମୋର କାଗଜପତ୍ରକୁ ମହାନନ୍ଦରେ ଆହାର କରିସାରିଛନ୍ତି । ତଥାପି ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପତ୍ର ଏହିସବୁ କବଳରୁ ରକ୍ଷାପାଇ ରହିଯାଇଥିଲା । ବେଶ୍ କେତେବର୍ଷ ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ସଜାଡ଼ି ରଖିବାକୁ ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏବେ, ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ

କୁଲୁ ଉପତ୍ୟକାକୁ ଅଳ୍ପ କେତେଦିନର ଛୁଟି କଟାଇବା ଲାଗି ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକରୁ କେତେକ ପତ୍ରକୁ ଛାପାହେବା ପାଇଁ ବାଛି ପାରିଥିଲି ।

ପ୍ରଥମେ କେବଳ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ମୋ'ପାଖକୁ ଲେଖିଥିବା ଚିଠିଗୁଡ଼ିକୁ ଛାପିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । କ୍ରମେ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ଆସି ଯୋଡ଼ାହେଲେ । ଏପରିକି, ମୁଁ ନିଜେ ଲେଖିଥିବା କେତେକ ପତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଗଲା, କାରଣ ତା' ନହୋଇଥିଲେ ଅନ୍ୟ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକର ପୃଷ୍ଠଭୂମିକୁ ବୁଝିବା ସହଜ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ଏହି ସଂକଳନଟିରେ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ କାଳ ଅନୁସାରେ ସଜାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି; ତଥାପି ବେଳେବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ମୁଁ ମଝିରେ ମଝିରେ କେତେକ ପାଦଟୀକା ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ୍ମକ ଟିପ୍ପଣୀ ଲେଖିଦେଇଛି; ମାତ୍ର ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି ଯେ, ସେହି ସମୟରେ ଭାରତରେ ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ଅନୁକ୍ରମ ସହିତ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ନାହିଁ, ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିବା କେତେକ ସନ୍ଦର୍ଭକୁ ତଥାପି ବୁଝିପାରିବେନାହିଁ ।

ସଂକଳନରେ କେତେକ ପତ୍ର ଏପରି ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ଓ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆସିଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି । ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ସେମାନେ ସଦୟ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ପତ୍ରର କ୍ଷେତ୍ରରେ, ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସେହି ଅନୁମତି ଲାଭକରି ପାରିନାହିଁ । ଆଶା କରୁଛି, ବିନା ଅନୁମତିରେ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାପାଇଁ ଦେଉଥିବାରୁ ସେମାନେ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ ।

ଏହି ପୁସ୍ତକଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମୋର ଯେଉଁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ସହକର୍ମୀ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି । ବସ୍ତୁତଃ, ସେହି ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟିରେ ଆଦୌ ହାତଦେଇ ପାରିନଥାନ୍ତି ବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିନଥାନ୍ତି ।

ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ
ଅକ୍ଟୋବର ୫, ୧୯୫୮

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

PRIME MINISTER'S HOUSE,
NEW DELHI - 11.
OCTOBER 22, 1960

I welcome the publication of an Oriya translation of this collection of old letters. I was rather doubtful at first of giving publicity to these letters. But, then I came to the conclusion that some of them at least would be helpful in giving an understanding of men and events during the days of our struggle for freedom. This hope of mine has been justified to some extent.

An Oriya translation will perhaps perform the same service for the Oriya public. In the storm and stress of current politics, we are apt to forget even the recent past. And yet, it is out of this past that we have grown, and, in order to understand the present, we should know something of that past.

New Delhi,
October 22, 1960.

No. 2138-PMH/60

Dear Shri Das,

Thank you for your letter of the 13th October and for sending me the Hindi version of T.S.Eliot's poems. I am afraid I cannot send you any opinion of this translation as I am not competent to judge.

Since you so wish it, I am sending you a few lines for the Oriya translation of my book "A Bunch of Old Letters".

Yours sincerely,

Jawaharlal Nehru

Shri Profulla Chandra Das,
'Mohan Mahal',
Cuttack 2.

सत्यमेव जयते

PRIME MINISTER'S HOUSE,
NEW DELHI

RAJ BHAVAN,
CALCUTTA
JULY 2, 1963

Dear Shri Das,

I have your letter of the 28th June.

Some of the letters written by Mahatma Gandhi to me have already been published in my book "A Bunch of Old Letters". There are, I believe, some others with me which have not yet been sorted. When I have the time to do so, I shall sort them and perhaps publish them. Till this is done, I am afraid none of them can be sent out.

Yours sincerely,

Jawaharlal Nehru

(JAWAHARLAL NEHRU)

Shri Profulla Chandra Das,
'Mohan Mahal',
Chandni Chowk,
Cuttack - 2.
(Orissa)

No. 563-PM 0/64

सत्यमेव जयते

PRIME MINISTER'S HOUSE,
NEW DELHI - 11.
JULY 29, 1964.

Dear Shri Profulla Chandra Das Ji,

Thank you for your letter of June 12, 1964. I am sorry for the delay in sending a reply, but I have been extremely busy and was, for some days, slightly unwell.

I am glad to learn that you are bringing out an Oriya translation of Pandit Jawaharlal Nehru's book "A Bunch of Old Letters". Panditji's books should be read by as large a number of persons as possible and it is desirable that, for the benefit of those who do not know English, they should be translated into the various regional languages. Your decision to bring out an Oriya version of the book is, therefore, commendable and I wish it success.

Yours sincerely,

(LAL BAHADUR)

Shri Profulla Chandra Das,
'Mohan Mahal',
Chandni Chowk,
Cuttack 2.
(Orissa)

सत्यमेव जयते

PRIME MINISTER
INDIA

FOREWORD

These letters, written to Jawaharlal Nehru, reflect the kind of friends he had and the national and international causes that attracted and bound them to him.

During the period covered by these letters, beginning with one written by Sarojini Naidu soon after I was born and ending 1948, Jawaharlal Nehru evolved from a young revolutionary into the Prime Minister of a nation reborn. In the intervening years our country and the world passed through considerable turbulence. The age was marked by events such as the two World Wars, the advent of nuclear death-dealers and fascist and racist pogroms, but it was also a time when certain ideals became realities and the human mind and the range of human creativity burgeoned.

India witnessed the miracle of non-violance as a political weapon. We won freedom, followed by many countries in Asia and Africa. Jawaharlal Nehru was part of all that happened around him. He was not a mere observer and recorder but one of the prime movers.

In this volume are represented some of the foremost minds of the first half of our century from India and the entire world. Such a time, such ideas and movements cannot ever be forgotten, even as we approach the twenty-first century.

Translations of "A Bunch of Old Letters" into different languages will make history more real to a larger number of our people.

(Indira Gandhi)

New Delhi,
April 8, 1983

୧. ଶ୍ରୀମତୀ ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁଙ୍କଠାରୁ :

(୧)

[ମୋର ଝିଅ ଇନ୍ଦିରା (ବର୍ତ୍ତମାନ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ) ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାର ଖବର ପାଇ ଏଇ ଚିଠିଟି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା]

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ

୧୭।୧୨।୧୯୧୭

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ତୁମମାନଙ୍କର ଶୁଭସମ୍ବାଦଟି ପାଇବା ପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଓ କମଳାକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଏବଂ ମୋର ନୂତନ ଝିଆରୀଟିକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଇ ଖଣ୍ଡେ ଚଠି ଲେଖିବାପାଇଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷଣେହେଲେ ସମୟ ପାଇନାହିଁ । ନାନା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିବା ଆଜି ଦିନଟିରୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅଧସେକେଣ୍ଡ ସମୟ ବାହାର କରି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇଟିଯାକ କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଚି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପାଗଳ ହୋଇଗଲାଣି,—ହଁ ପ୍ରକୃତରେ ପାଗ ! ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମନେହେଉଚି, ଏହା ମୋତେ ମଧ ପାଗଳ କରି ପକାଇବ ।

ତୁମେ କଲିକତା ଗଲେ ୭, ହାଙ୍ଗରଫୋର୍ଡ଼ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍‌କୁ ଯିବ; ତାହାହେଲେ ମୋ'ସହିତ ଦେଖା ହେବ । ଦେଖା କରିବାକୁ ଭୁଲିବ ନାହିଁ ଟି ? ତୁମକୁ ଖଣ୍ଡେ Soul of India ପଠାଉଚି । ଏହି ପୁସ୍ତକଟିରେ ମୁଁ ମଣ୍ଟେଗୁ-ବୋମାର ଜବାବ ଦେଇଚି ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଓ ନବଜାତ Soul of India କୁ ଆଦରଚୁମ୍ବନ ଜଣାଉଚି ।

ସ୍ନେହର

ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ

୨. ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୪)

୨୭.୨.୧୯୨୦ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଆରାଠାରୁ ଜବାହରଲାଲଙ୍କୁ ଏକ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ଏଠାରେ ସେହି ଚିଠିର କେତେକାଂଶ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଚି ।

...ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ରାଜନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ମୁଁ ଯେତେବେଶୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କୌଣସି କଥା କହିଚନ୍ତି ବୋଲି ଯେ ତାହାକୁ ମାନିନେବାକୁ ହେବ, ମୁଁ ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ। ଇତିମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାଶଙ୍କୁ ସତର୍କ କରିଦେଇଚି ଯେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧରଣର ବିରୋଧ ପାଇଁ ଆମମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାଲାଗି ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ପଣ୍ଡିତ ମାଲବ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଏତେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ମିଶୁଚନ୍ତି ଓ ଅନେକ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ମତୈକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି—ଆମର ପାର୍ଟି ପକ୍ଷରେ ଏସବୁ ଆଦୌ ଶୁଭଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଏହା ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । କେହି କେହି ଜନପ୍ରିୟତା ଉପରେ ଅତିରିକ୍ତ ନିର୍ଭର କରିଥାଆନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ ବେସାନ୍ତଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ନିର୍ଭର କରିବାର ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡୁଚି । ଆହୁରି ଅନେକ ନେତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଚି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ମଧ୍ୟ ଏହି ପଥର ପଥିକ ହେଲେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଦୁଃଖିତ ହେବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବିଷୟରେ କାହାରି ସହିତ କଳହ କରିବା ଲାଗି ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ବା ମାଲବ୍ୟଙ୍କ ପରି ଖ୍ୟାତନାମା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହ କଳହ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଗତିପଥରେ ଆପଣାର ନିର୍ମାଣ କରି ବାହାରିଚି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଏହି ବିଷୟରେ ଆଖି ମଧ୍ୟ ବୁଜିଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କିମ୍ବା ମାନ୍ଦାଦଳ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରିବାଲାଗି ଯଦି କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଏ, ତେବେ ଯେ କେହି ସେଇ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ତାହାର ପରିଣାମରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହିଁ ଘଟିବ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଅବସ୍ଥାଟିର ବିଚାର କରୁଛି ।

୩. ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୫)

ପ୍ରିୟ ଜବାହର, ଆରା

୨୯.୨.୧୯୨୦

ଆଜି ହରିକିଷନ୍ ଲାଲ ଏଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ଆଜି ରାତି ଆଠଟା ସମୟରେ ପ୍ୟାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ିରେ ସେ ଏଲାହାବାଦ ଯିବେ । ଇନ୍ଦିରା ଭଲ ଅଛି । କାଲି ସକାଳେ ବମ୍ବେ ଯିବ ବୋଲି ତୁମେ ଯେଉଁ ତାର ସମ୍ବାଦ ପଠାଇଚ, ତାହା ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଲି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୁମପାଖକୁ ତାର କରିଛି ଯେ ହରିକିଷନ୍ ଲାଲ ଆସନ୍ତା କାଲି ସକାଳେ

ପହଞ୍ଚିବେ ଓ ସେଠାରେ କେତେଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ରହିବେ । ସେ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ଗାଡ଼ିରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଯିବେ । ମୁଁ ତାଙ୍କରି ହାତରେ ଏହି ଚିଠି ଦେଉଚି ।

ଆଜି ସକାଳେ ଜଳଖିଆ ଖାଇବାରେ ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଜଳଖିଆ ଖାଇବାବେଳେ ଓ ତା'ପରେ ହରିକିଷନ ଲାଲ, ଦାଶ ଓ ମୁଁ ଏକାଠି ବସି ପଞ୍ଜାବରେ ଘଟିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣା ଏବଂ ଦେଶର ସାଧାରଣ ରାଜନୀତିକ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲୁ । ହରିକିଷନ ଲାଲ ତୁମକୁ ଆମେମାନେ କରିଥିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣାଇବେ । ତାଙ୍କୁ ଥରେ 'ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍' ଅଫିସ୍‌କୁ ନେଇଯିବ । ସେଠାରେ ରହିଥିବା ବିଶୃଙ୍ଖଳାଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିବେ ଓ ବୁଝିବେ । ଲାହୋରରେ ପହଞ୍ଚି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେଜଣ ଲୋକ ପଠାଇବେ ବୋଲି ସେ ମୋତେ ଜବାବ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ତୁମେ ବମ୍ବେରେ କେତେଦିନ ରହିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ଫେରିଆସିବ ବୋଲି ମୋର ଇଚ୍ଛା । ବମ୍ବେ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀପକ୍ଷକୁ ଯେଉଁସବୁ ବିବରଣ ପଠାଇବାର କଥା ଥିଲା, ସେ ବିଷୟରେ ତୁମେ କିଛି କରି ପାରିଚ କି ? ଯଦି କରି ପାରିନଥାଅ, ତେବେ ନିଜେ ତାହାର କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବ ।

ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣାର ଭୂମିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ତୁମକୁ ଲେଖିଥିଲି । ଦାଶ ମୋ'ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ । ଆଜି ସକାଳେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଏହିକଥା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଜଣାଗଲାଣି ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁପରି ମନୋଭାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, କଂଗ୍ରେସର ମତ ସହିତ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆମର ଏକମାତ୍ର ଆପତ୍ତି ହେଉଚି ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାଳବ୍ୟଙ୍କୁ ଛେ. ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ମନର କଥାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ଜଣାଇଦେଲେ, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମକୁ କିଛି ହେଲେ ଜଣାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଆମେ ଏଣିକି ନୂତନ ଆଲୋକ ଲାଗି ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ରହିବୁ । କିନ୍ତୁ ତାପରେ ସେହି ଆଲୋକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ଆମେ ବାଟ ଚାଲିବୁ କି ନାହିଁ, ତାହା ଆମକୁ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ତୁମପାଖକୁ ଲେଖିଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହିପରି ଥିଲା । ଆଜି ସକାଳେ ଦାଶଙ୍କୁ ଏକଥା କହୁ କହୁ ସେ ମୋ'ସହିତ ଏକମତ ହୋଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷଭାବରେ ତୁମକୁ ଏକଥା ଜଣାଇବାକୁ କହିଲେ ଯେ

ପ୍ରଥମେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ନଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଅସନ୍ତୋଷର ସଂଚାର ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନରେ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ଅନୁମାନ, ଅନେକ ଲୋକ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଅନେକ କଥା ଲଗାଇକରି କହୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଖାସ୍ ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଏହି ବିଷୟଟି ତୁମକୁ ଜଣାଇବାଲାଗି କହିଲେ ।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି ।

ବାପା

୪.ଏମ୍. ଏଲ୍. ଓକ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ :

(୬) ସାଭ୍ୟ ହୋଟେଲ୍, ମସୋରି

୧୪.୫.୧୯୨୦

ପ୍ରିୟ ମି. ଓକ୍‌ସ୍,

ଆଜି ସକାଳେ ଆମଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା କଥାବାର୍ତ୍ତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଭଲକରି ଚିନ୍ତାକରି ଦେଖିଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମସୋରିରେ ଯେଉଁ ଆଫଗାନ୍ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଦେଖା କରିବି ନାହିଁ ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ରଖିବିନାହିଁ ବୋଲି ସରକାର ମୋ'ଠାରୁ ଯେଉଁ 'ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି' ଚାହିଚନ୍ତି, ମୁଁ ସେ ବିଷୟରେ ମଧ ଅନେକ ଭାବିଚି । ଏବଂ ମୋତେ ଦୁଃଖର ସହିତ ଏ କଥା କହିବାକୁ ହେଉଚି ଯେ ଏହି ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋର ମନୋଭାବ ବଦଳାଇ ପାରିବିନାହିଁ ।

ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ମୋ' ସ୍ତ୍ରୀର ଅସୁସ୍ଥତା ସକାଶେ ମୁଁ ମୋ'ର ବୋଉ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମସୋରି ଆସିଥିଲି । ମୋର ବାପା ମସୋରି ଆସିବାର ଅବସର ନପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିଠାରେ ଘରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ରହିବା ମୋର ଇଚ୍ଛାଥିଲା । ଆଫଗାନ୍ ପ୍ରତିନିଧିଦଳ ସହିତ ମୋର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଆମେ ଦୁହେଁ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ରହିଛୁ, ଏହା କେବଳ ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା । ବସ୍ତୁତଃ ସେମାନେ ଏଠାରେ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଟିକିଏ ଅସୁବିଧାରେ ମଧ ପଡ଼ିଚି । କାରଣ ମୁଁ ଯେଉଁ ଘରଗୁଡ଼ିକ ପାଇବି ବୋଲି ଆଶା କରିଥିଲି, ସେମାନେ ଏଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଘରଗୁଡ଼ିକରେ ରହିଚନ୍ତି । ପ୍ରତିନିଧିଦଳର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଅବଶ୍ୟ

ଆଗ୍ରହ ରହିଚି, ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏହି ଆଗ୍ରହ ରହିବା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଜବରଦସ୍ତି ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାଲାଗି ମୋର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ନାହିଁ । ଆପଣ ସେକଥା ଜାଣିଚନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ଆଜି ସକାଳେ କହୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଆଫଗାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାର ବା ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାର ଲେଶମାତ୍ର ମତଲବ ନଥିଲେ ମଧ ସରକାରଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ମୋତେ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଟି ମୋତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗୁଚି । ହୁଏତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ମଧ ମୋର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ଖରାପ ଲାଗୁଚି । ମୂଳତଃ ଏହା ନୀତି ବା ବିବେକର ପ୍ରଶ୍ନ । ମୋର ଅବସ୍ଥା ଆପଣ ବୁଝିପାରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତି ଦୁଃଖର ସହିତ ଜଣାଉଚି ଯେ ଆପଣ ମୋତେ ଯେଉଁ ସୌଜନ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଚନ୍ତି, ସେହି ଅନୁସାରେ ମୋ'ପକ୍ଷରେ ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁନାହିଁ ।

ସରକାର ମୋ' ଉପରେ ଯଦି ଆଦେଶ ଜାରୀ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି ତେବେ ମୁଁ ଆପାତତଃ ସେହି ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମୋ ପରିବାରର ଲୋକଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକା ଛାଡ଼ିଦେଇ ହଠାତ୍ ମୋତେ ମସୋରି ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ତଦ୍ୱାରା ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁବିଧା ହେବ । ମୋ'ର ସ୍ତ୍ରୀର ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କଉପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମୋର ବୋଉ ମଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଳତ୍‌ଶକ୍ତିରହିତ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଏଠାରୁ ହଠାତ୍ ଚାଲିଗଲେ ବାପାଙ୍କର ଓ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବ୍ୟାହତ ହେବ ଏବଂ ଆମର ଅସୁବିଧା ଓ ଉଦ୍‌ବେଗର ଆଉ ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ତଥାପି ଗୁରୁତର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ସୁବିଧା କଥା ଭାବି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ମତ ।

ଆପଣଙ୍କର

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଓକ୍ସ୍
ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍
ହର୍ମିଟେଜ୍ ଲଜ୍, ମସୋରି

୫. ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ୍ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ ସାର୍ ହାର୍କର୍ଟ୍ ବଟ୍ଲର୍ଙ୍କୁ :

(୯) ବାରାଣସୀ

୧୯.୫.୧୯୨୦

ପ୍ରିୟ ସାର୍ ହାର୍କର୍ଟ୍,

ଗତକାଲି ମୋ' ପୁଅସହିତ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ କିପରି ତାକୁ ଡେରାଡୁନରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରାଯାଇଛି, ମୁଁ ତା'ଠାରୁ ସେହି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି । ତା'ଠାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦାବି କରାହୋଇଥିଲା, ତାହା ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ମି. ଏଲ୍.ଏମ୍. ଓକ୍ସ୍ଙ୍କ ପାଖକୁ ସେ ଯେଉଁ ଚିଠି (ଚିଠିର ଅନୁଲିପି ମୁଁ ଏଥିସହିତ ପଠାଉଛି) ଲେଖିଥିଲା ସେଥିରେ ସେ ଆପଣାର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସବୁକଥା ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ମୋତେ ଆଣି କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ତା ଉପରେ ଏକ ଆଦେଶ ଜାରି ହେବାରୁ ତାକୁ ଅକସ୍ମାତ୍ ମସୋରି ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିବାକୁ ହୋଇଛି । ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ପରିବାରର ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରିନାହିଁ । ମହିଳାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କର (ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମୋର ବୋହୂ) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖରାପ । ଶୀଘ୍ର ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଶୈଳନିବାସକୁ ପଠାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ କେତୋଟି ଘରପାଇଁ ଶାର୍ଲ୍‌ଭିଲ୍ ଓ ସାଭ୍ୟ ହୋଟେଲ୍‌କୁ ମୁଁ ତାର କରିଥିଲି । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ହୋଟେଲଟି ଆମର ବରାଦ ମୁତାବକ ଘର ଯୋଗାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଟେଲ୍‌ଟି ଯେଉଁ ଘର ଯୋଗାଇ ପାରିବ ବୋଲି ଖବର ଲାଗିଲା, ତାହା ଆମର ପ୍ରୟୋଜନ ତୁଲ୍ୟ ନହେଲେ ମଧ ତଥାପି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ସେହି ଖବରରେ ଆମକୁ ଜବାବ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ ଭାରତ ସରକାର ଉକ୍ତ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି ବ୍ଲକ୍ ଦଖଲ କରିଅଛନ୍ତି, ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ିଦେବା ମାତ୍ରକେ ଆମେ ଅଧିକ ଭଲ ଜାଗା ପାଇପାରିବୁ । ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଆମେ ଜାଣିଚୁ ଯେ ଘରକରଣାର ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ଯଦି ଘରର ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ନେଇ ରଖାଯାଏ, ତା'ହେଲେ ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକ ସୁଫଳ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି । ଏହି କାରଣରୁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରି ଆମେ ହୋଟେଲ୍‌ରେ କେତେଖଣ୍ଡି ଘର ନେବାର ବରାଦ କରିଥିଲୁ ।

ଏହି ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭରୁ ମୁଁ ଡୁମରାଁଓ ମୋକଦ୍ଦମା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଆରାରେ ରହୁଚି । ତେଣୁ ଜବାହରଲାଲକୁ ତା'ର ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ହାଇକୋର୍ଟ୍‌କୁ ଯାଇ ମୋ' କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ ଦେଖିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ କାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ି ପରିବାରର ମହିଳାମାନଙ୍କ ସହିତ ଯେ ତାକୁ ପର୍ବତାଞ୍ଚଳକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ଏହାଦ୍ୱାରା କମ୍ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହୋଇନାହିଁ । ପରିବାରର ନାନା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥିବାବେଳେ 'ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କାରଣ'ରୁ ଆମର ପାରିବାରିକ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରାଗଲା । ଯେଉଁଦିନ ସକାଳେ ପୋଲିସି ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ତା'ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ଠିକ୍ ସେହିଦିନ ସକାଳେ ସେ ସ୍କୁଲରେ ଆପଣା ସାନଭଉଣୀର ନାମ ଲେଖାଇ ଆସିଥିଲା । ଜବାହରଲାଲ ବ୍ୟବହାର କରିବ ବୋଲି ଏଲାହାବାଦରୁ ତା'ପାଖକୁ କେତୋଟି ଟଟୁଘୋଡ଼ା ପଠାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସରକାରୀ ଆଦେଶ ଜାରିହେବା ପରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସୁଥିଲା ସେତିକିବେଳେ ବାଟରେ ସେ ଘୋଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲା । ଘୋଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ମସୋରି ଅଭିମୁଖରେ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଉଥିଲେ ।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ "ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରଙ୍କର ବିବେଚନାରେ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ କାରଣ ରହିଚି ଯେ ଏଲାହାବାଦବାସୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନିରାପତ୍ତା କ୍ଷୁନ୍ନ ହେଲାଭଳି କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରୁଛନ୍ତି ବା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଛନ୍ତି ।" ପୁଲିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ସହିତ ଜବାହରଲାଲର ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଜବାହରଲାଲ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ ଭାବିନାହିଁ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବନାହିଁ ବୋଲି ନତମସ୍ତକରେ ଏକ "ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି" ଦେଇପାରିଥିଲେ ସମସ୍ତ "ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ କାରଣ" ଅବଶ୍ୟ ବିଲୀନ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଜବାହରଲାଲ ଯାହା କରିଚି, ମୁଁ ତାହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁମୋଦନ କରୁଚି । ଏପରି କରିବା ବ୍ୟତୀତ ତାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟ ନଥିଲା । ତା'ର ଓ ମୋ'ର ରାଜନୀତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଦିତ ରହିଚି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ କେବେହେଲେ କୌଣସି କଥା ଗୋପନ କରି ରଖିନାହୁଁ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ରାଜନୀତି କରୁଥିଲେ ସରକାର ଆମଉପରେ ପ୍ରସନ୍ନ ରହିଥାନ୍ତେ, ଆମେ ସେପରି ରାଜନୀତି କରୁନାହୁଁ । ସେହି କାରଣରୁ ଯେତେପ୍ରକାର ପ୍ରମାଦ ଆସିଲେ ମଧ ଆମେ ତାହା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯେଉଁସବୁ ନୀତିକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚୁ ଓ ଯାହାଲାଗି ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ବରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ, ଜବାହରଲାଲ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଣାଯାଇଥିବା ଅଭିଯୋଗ ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପକ୍ଷରେ ଯାଉଚି । ବୟସରେ ତରୁଣ

ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜବାହରଲାଲ ଆଜି ସାରା ଭାରତରେ ସୁପରିଚିତ ଏବଂ ମୁଁ ଏକଥା ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ କହିପାରେ ଯେ ସେ ଯେଉଁ ଧରଣର ଗୁପ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରାଯାଇଚି, ସେପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିବା ତା'ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ବୋଲି କେବଳ ସି. ଆଇ. ଡି. ବିଭାଗର ଲୋକମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉକେହି କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିବନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଦୀର୍ଘ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଲୋକଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରହିଥିବା ଆପଣଙ୍କର ବ୍ୟାପକ ଓ ବିଚିତ୍ର ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଅବଗତ ରହିଚି । ସେଇଥିପାଇଁ କହୁଚି, ଜବାହରଲାଲ୍ ଯେଉଁ ଧାତୁରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଚି, ସେଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ମନରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହର ଉଦ୍ରେକ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ନିମ୍ନ ଦୁଇଟି କଥାରୁ ଗୋଟିଏ ଘଟିଚି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଉଚି—ହୁଏତ ଭୁଲ ଭାବରେ ବା ଅସାବଧାନତା ହେତୁ ବା ହୁଏତ ଉପରୁ ଚାପ ପଡ଼ିବାରୁ ଏହି ଆଦେଶ ଜାରି କରାଯାଇଚି । ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି କୌଣସିଟି ମଧ୍ୟ ସତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଅତି ଦୁଃଖର ସହିତ ମୋତେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ସରକାର ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଉତ୍ୟକ୍ତ ନକରିବାର ଯେଉଁ ନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ଆସିଛନ୍ତି, ଏବେ ସେହି ନୀତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲାଣି ।

ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ପରିଚୟ ତିରିଶି ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳର । କୌଣସି ବିଷୟ ଗୋପନ ନରଖି ଖୋଲାଖୋଲି ଆପଣାର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଉଚିତ ବୋଲି ବିଚାର କରିଚି । ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାର ଭଲକରି ଭାବିଚନ୍ତି ଏହି ଆଦେଶ ଜାରି କରିଚନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଏବଂ ଯଦି କରିଚନ୍ତି ତେବେ କେଉଁ କାରଣବଶତଃ କରିଚନ୍ତି, ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଜାଣିବାକୁ ଚାହେ । ଯଦି ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଆପଣ ମୋତେ ଏହି ଖବରଟି ଜଣାଇବାର ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ବାଧିତ ହେବି ।

ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ବାରାଣସୀରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବି । ଏହାପରେ ମୋର ଠିକଣା ହେବ : ଆରା (ବିହାର) ।

ଆପଣଙ୍କର

ମୋତିଲାଲ୍ ନେହରୁ

ହିଜ୍ ଅନର୍ ସାର୍ ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲର୍

ଲେଫ୍‌ଟ୍‌ନେଣ୍ଟ୍ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍, ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ, ନୈନିତାଲ

୬. ସାର୍ ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲର୍‌ଙ୍କଠାରୁ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କୁ:

(୧୦) ଲେଫ୍‌ଟ୍‌ନେଣ୍ଟ୍ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଶିବିର
ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ, ଏଲାହାବାଦ,
୨୬.୫.୧୯୨୦

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ,

ଆପଣଙ୍କର ୧୯/୫ର ଚିଠି ମୁଁ ଆଜି ଏଲାହାବାଦରେ ପାଇଲି । ଆପଣ ଯେଉଁପରି ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କ ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଉଚି ।

ନୀତିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଚି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ପୁଅଙ୍କ ପାଖରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମଗାଯାଇଥିଲା, ସେହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କିପରି ଯେ ତଳକୁ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା, ମୁଁ ସେକଥା ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ଅସଲ କଥା ହେଉଚି ଯେ ଏହି ବିଷୟରେ ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ରହିଚି । ତଥାପି ଦୟା କରି ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ଯେ ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ ଆପଣଙ୍କର ଓ ଆପଣଙ୍କ ପୁଅଙ୍କର, ବିଶେଷତଃ ଆପଣଙ୍କ ପରିବାରର, ମହିଳାମାନଙ୍କର ଅସୁବିଧା ଘଟିଚି ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଅତି ଦୁଃଖିତ । ବିବେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ଏହି ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମାନିନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁଁ ଭାବୁଚି ଯେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାଟିକୁ ଟିକିଏ ଅନ୍ୟଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଚଳିଥାନ୍ତା ଏବଂ ଏକଥା ଭାବିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା ଯେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କେବଳ ଆସ୍ଥା ହିଁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଚି । ଏହି ଚିଠି ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସନ୍ତୋଷବିଧାନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶଙ୍କା କରୁଚି । ତଥାପି ଆଶା ରଖୁଚି ଯେ ଆମର ବହିର୍ଜୀବନରେ ମତାମତ ଯେତେଦୂର ଭିନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ଗତ ତିରିଶି ବର୍ଷ ହେଲା ଆମଭିତରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ-ସମ୍ପର୍କ ରହିଚି, ତାହା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷୁନ୍ନ ହେବନାହିଁ । ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବେ ।

ଆପଣଙ୍କର
ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲର୍

ମାନ୍ୟବର ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ
ଆରା, ବିହାର

୭. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୧୧)

[୧୯୨୦ ମସିହା ଜୁନ ୩ ତାରିଖରେ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଆରାଠାରୁ ଜବାହରଲାଲଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ ତାହାର କେତେକାଂଶ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଚି]

ସରକାରଙ୍କର ବହିଷ୍କାର-ଆଦେଶ ଲଂଘନ କରିବାକୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ପରିକଳ୍ପନା କରିଚ, ମୁଁ ତାହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ଏହାର ପରିଣାମ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିନଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ଯାହାସବୁ କିରିଚ ସେଥିରେ ଯେ କୌଣସିପ୍ରକାର ତ୍ରୁଟି ନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ । କାଲି ମଧ ତୁମକୁ ମୁଁ ସେହିକଥା କହିଚି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲଜପତ ରାୟ ମଧ ମୋ'ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ । ଗତ ଛଅମାସ ମଧରେ ଆମେ ଅନେକ ଅତ୍ୟାଚାର ସହ୍ୟ କରିଚୁ, ତେଣୁ ହଠାତ୍ କୌଣସି ଉତ୍ତେଜନାକର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ମୁଁ କୌଣସି ନୂତନ ବିପଦକୁ ଡାକି ଆଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ଜନଜୀବନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନ ଉଭୟ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ମଧ ଏହାର ପରିଣାମ ଏପରି ପ୍ରତିକୂଳ ହେବ ଯେ ସେବିଷୟରେ କୌଣସି ଆଲୋଚନା କରିବା ମଧ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଏହାଫଳରେ ଆମ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବ ଏବଂ ଜନଜୀବନ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ଏବଂ କର୍ମଜୀବନର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମଧ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହେବ । ଗୋଟିଏ ବିପଦରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିପଦର ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ ଶେଷକୁ ଏପରି ଏକ ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜିବ ଯେ ତାହାଫଳରେ ମୁଁ ମଧ ତୁମସହିତ ଯାଇ କାରାଗାରରେ ରହିବାକୁ ବାଧ ହେବି । ଅଥବା ଠିକ୍ ଏହି ପ୍ରକାରର ଆଉ କୌଣସି ଘଟଣା ଘଟିବ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଅବସ୍ଥାକୁ ଉଖାରି କରି ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସଫଳ ହୋଇଚୁ ଏବଂ ନୂତନତର ପରିସ୍ଥିତି ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବାହିଁ ଆମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସଙ୍ଗତ ହେବ ।

୮. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ ସାର୍ ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲର୍‌ଙ୍କୁ:

(୧୨) କଲିକତା

୮.୬.୧୯୨୦

ପ୍ରିୟ ସାର୍ ହାର୍‌କର୍ଟ୍,

ଆପଣଙ୍କର ୨୨/୫ର ପତ୍ରଟିର ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଯେଉଁ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଚି,

ସେଥିଲାଗି ମୁଁ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ । ଆପଣଙ୍କର ଚିଠି ପାଇଲାବେଳେ ବାରାଣସୀ ଓ ଏଲାହାବାଦରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବାଲାଗି ଆରାରୁ ବାହାରିଥିଲି । ତେଣୁ ଫେରିଆସି ମୋତେ ପୁଣି କଲିକତା ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ମୋ'ପ୍ରତି ତଥା ମୋର ପରିବାର ବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣ ଯେଉଁ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ବହିର୍ଜୀବନରେ ମତଭେଦ ଘଟିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଆମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟାହତ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଯେଉଁ ନିର୍ଭର ଦେଇଚନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ରହିବି । ତଥାପି ଏକ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଲିପ୍ତ ହେବେନାହିଁ ବୋଲି ଯଦି ସମ୍ମାନନୀୟ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦାବି କରାଯାଏ, ତେବେ ସେହି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ତା'ର ସରକାରଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଯେ କିପରି ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ମୁଁ ସେକଥା ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦୁଃଖର ସହିତ ମୋତେ ଜଣାଇବାକୁ ପଡୁଚି ଯେ ଏହି ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁନାହିଁ ।

ମୋ' ପୁଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଚି ତାହାର କୌଣସି କାରଣ ଅଛି କି ନାହିଁ, ଏତିକି ଜାଣିବାକୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲି । ଏବଂ ସେଥିସହିତ ଜଣାଇଥିଲି ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣଙ୍କର ସରକାର ଯେଉଁ ନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ଆସିଚନ୍ତି, ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫଳରେ ସେହି ନୀତିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିବାର ସୂଚନା ମିଳୁଚି । ମୁଁ ଠିକ୍ ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଥିଲି, ଆପଣଙ୍କ ଚିଠିରେ ତାହାର କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଏବଂ ନୀତିଗତ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଅବଗତ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାପଡୁଚି । ସୁତରାଂ ଆଦେଶଟିର ଯଥାର୍ଥତା ବା ଅଯଥାର୍ଥତା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆଉ କିଛି କହିବି ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହି ଆଦେଶ ଫଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯେପରି ଅବସ୍ଥା ଭୋଗ କରୁଚୁ, ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ଆପଣଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଜଣାଇବା ଉଚିତ ।

ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମସୋରିରେ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରେ କୌଣସି ପୁରୁଷଲୋକ ନାହାନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖରାପ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ ଯେପରି ଗରମ ହେଉଚି, ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ଆସିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ସେଠାରେ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନ୍ ସେମାନଙ୍କର ଦେଖାଶୁଣା କରୁଚନ୍ତି । ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେବା ବେଳକୁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲେ ସେମାନେ ଏଲାହାବାଦ

ଫେରିଆସିବେ । କିନ୍ତୁ ରୁଗ୍ଣା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି କାହାରି ଜଣକର ଅବସ୍ଥାରେ ଅବନତି ଘଟେ ଏବଂ ଯଦି ସେହି କାରଣରୁ ଜବାହରଲାଲର ମସୋରି ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତେବେ ତା'ଉପରେ ଜାରି ହୋଇଥିବା ଆଦେଶ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାରୁ କଦାପି ନିବୃତ୍ତ କରି ପାରିବନାହିଁ । ଆପଣାର ରୁଗ୍ଣା ମାଆ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷା ସେ ଅବଶ୍ୟ କରିବ । ତା'ଠାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମଗାଯାଇଚି, ସେହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ସେ କଦାପି ଆପଣାର ସମ୍ମାନ ହରାଇବ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ସେ ସରକାରଙ୍କର ଆଦେଶ ଲଂଘନ କରିବ ଓ ମସୋରି ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ । ଆଦେଶ ଲଂଘନ ନକଲେ ଆଉ ମାଆ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖକୁ ଯାଇପାରିବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିବ । ହୁଏତ ଆଦେଶ ଲଂଘନ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଚି ବୋଲି ଅନ୍ତତଃ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇପାରିବ । ଜବାହରଲାଲ ସେତିକି ଇଚ୍ଛା କରୁଚି । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଯେପରି ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିପାରିବେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଆଗରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଓ ଡେରାଡୁନର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ନିଷିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ତା'ର ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବିଷୟରେ ଜଣାଇଦେବ ।

ବିଷୟଟିର ସକଳ ସମ୍ଭାବନା ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆଲୋଚନା କରିବାପରେ ଜବାହରଲାଲ ଏହି ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବ ବୋଲି ସମ୍ମତ ହୋଇଚି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭାବୁଚି ଯେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଥ ନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଯାହାସବୁ ମାନିନେଇଚି, ମାନି ନନେଲେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଡୁଆ ବଢ଼ିବ ଓ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ହେବ ବୋଲି ମାନିନେଇଚି । କିନ୍ତୁ ନୀତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ସେ କୌଣସିଠାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଉ ବୋଲି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରେନାହିଁ । ସେ ଏପରି କେବେ କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁନାହିଁ । ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ ମସୋରିରେ ଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଭାରି ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରୁଚନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଖରାପ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ରହିଚି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆମର ଯେଉଁ ପ୍ରଭୂତ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ହୋଇସାରିଲାଣି, ତାହାର କୌଣସି ଫଳ ମଧ୍ୟ ଆମେ ପାଇ ପାରିଲୁନାହିଁ । ଏ ସମସ୍ତ କ୍ଷତି ଆମେ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେମାନେ ଯେଉଁ ଆଦେଶକୁ ଗର୍ହିତ ବୋଲି ମନେକରୁଚୁ, ତାହାର ଅମାନ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ମାନଜନକ ପନ୍ଥା ଆମଲାଗି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ନଥିଲେ ଆମେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ସେହି ଆଦେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବୁ ।

ସମୟର ଅଭାବରୁ ମୁଁ ଏଲାହାବାଦକୁ ଚିଠି ଲେଖି ପାରିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପତ୍ରଟିରେ ମୋର ତଥା ଜବାହରଲାଲର ମନୋଭାବ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ପାରିଚି ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି । ତଥାପି ଏ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବାଲାଗି ମୁଁ ଏହି ଚିଠିକୁ ତା'ପାଖକୁ ପଠାଉଚି । ତା'ର ସମ୍ମତି ଥିଲେ ଏହି ଚିଠିକୁ ସେ ଏଲାହାବାଦ ପଠାଇଦେ ବୋଲି ମୁଁ ତାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଚି ।

ଆରା ମୋକଦ୍ଦମା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ କେତେଜଣଙ୍କଠାରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାହେଉଚି । ହୁଏତ ଆଉ ପ୍ରାୟ ସପ୍ତାହେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆପଣଙ୍କର

ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ

୯. ସାର୍ ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲ୍‌ରଙ୍କଠାରୁ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କୁ :

(୧୩) ନୈନିତାଲ

୧୫.୬.୬୨

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ,

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଆଠ ତାରିଖର ଚିଠି ପାଇଚି । ମହିଳାମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆପଣ ଯାହା ଲେଖିଚନ୍ତି ମୁଁ ସେକଥା ବିବେଚନା କରିଚି । ସେମାନଙ୍କର ଶୁଶ୍ରୂଷା ପାଇଁ ଯଦି ଜବାହରଲାଲର ମସୋରି ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସେଥିରେ ଆଉ ଆପତ୍ତି କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଡେରାଡୁନର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କୁ ଜଣା ଦେଇଚି ।

ମାନ୍ୟବର ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ଆପଣଙ୍କର
ଏଲାହାବାଦ *ହାର୍‌କର୍ଟ୍ ବଟ୍‌ଲର୍*

୧୦. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୨୦)

[ଭାରତବର୍ଷର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ୧୯୨୧ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ବ୍ୟାପକ କାରାବରଣ କରିବାର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନିତାନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଆଇନଗତ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ବିଧାନ-ଲଂଘନ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଉଥିବା ଅପରାଧରେ ମଧ୍ୟ ହଜାର ହଜାର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କାରାଗାରକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେତେବେଳେ କାରାଗାରରେ, ବାପା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେତିକିବେଳେ ଦିନେ ଆମେ ଶୁଣିବାକୁ

ପାଇଲୁ ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଇଚନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବାର କାରଣ ହେଉଚି ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ଗୋରଖପୁର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଚୌରିଚୌରାଠାରେ ଦଳେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ କୃଷକ ପୋଲିସ୍ ଫାଣ୍ଡି ଆକ୍ରମଣ କରି ଫାଣ୍ଡିରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଇଚନ୍ତି ଓ କେତେଜଣ ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଚନ୍ତି । କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଗାଆଁରେ ଦଳେ ଲୋକଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ ସକାଶେ ହଠାତ୍ ଏତେବଡ଼ ମହାନ୍ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବାରେ କାରାଗାର ଭିତରେ ଆମେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ଅନୁଭବ କରିଥିଲୁ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସେତେବେଳକୁ ବାହାରେ ଥାଆନ୍ତି, କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇନଥାନ୍ତି । ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହୃତ ହେବାରେ ଆମମାନଙ୍କର ମନରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୋଇଚି, କାରାଗାରରୁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ସମ୍ବାଦ ଜଣାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏହି ଚିଠିଟି ଲେଖିଥିଲେ । ମୋ ଭଉଣୀ (ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଣ୍ଡିତ) ହାତରେ ସେ ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ପଠାଇଥିଲେ, ଯେପରିକି ମୋ' ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସି ସେ ଜେଲରେ ତାହାକୁ ଆମ ଆଗରେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଇ ପାରିବ]

ବର୍ଦ୍ଦୋଲି

୧୯.୨.୨୨

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ଦେଖୁଚି, ତୁମେ ସମସ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବଡ଼ ଆହତ ହୋଇପଡ଼ିଚ । ତୁମମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୁଁ ମୋର ସହାନୁଭୂତି ଜଣାଉଚି । ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ବୋଧ କରୁଚି । ସେ ଯେ କେତେଦୂର ମନୋଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଚନ୍ତି, ସେକଥା ମୁଁ ବେଶ୍ ଭଲଭାବେ ବୁଝିପାରୁଚି, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଲେଖିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନଥିଲା ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି । ତା'ର କାରଣ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ । ପ୍ରଥମ ଆଘାତଟାକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବାପରେ ତୁମେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ଠିକ୍‌ଭାବରେ ବୁଝିପାରିବ । ଦେବୀଦାସ କରିଥିବା ଯୌବନସୁଲଭ ହଠକାରିତାଦ୍ୱାରା ଯେପରି ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ନପଡୁ । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ଯେ ଏହି ଯୁବକଟି ଧକ୍କା ସମ୍ଭାଳି ନପାରି ଆପଣାର ଭାରସାମ୍ୟ ହରାଇ ପକାଇଚି । କିନ୍ତୁ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଏହି କ୍ରୁଦ୍ଧ ଜନତାର କବଳରେ ପଡ଼ି ଯେଉଁ ସିପାହୀମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଚି, ତାହାକୁ କଦାପି ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ । ଏହା ହେଉଚି ଏକ ପାଶବିକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ । ଜନତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରାଜନୀତିକ

ଥିଲା ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏପରି ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିପଦସଙ୍କେତ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଯଦି ମୁଁ ସାବଧାନ ନହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ତଦ୍ୱାରା ମୋର ଭାରି ଅପରାଧ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ତୁମକୁ ମୋର ଏହି କଥା କହିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ବୋର୍ଡ଼ଉପରେ ନଳିତାବିଡ଼ାର ଭାର ବହନ କରିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ଭାଇସରୟଙ୍କ ପାଖକୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଚିଠି ପଠାଇଚି, ତାହାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ଅସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚିତ୍ତରେ ପଠାଇ ନାହିଁ । ଚିଠିର ଭାଷାରୁ ହିଁ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତାହା ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଘଟଣାବଳୀ ମୋତେ ଭାରି ବିଚଳିତ କରିଦେଇଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ସେହି ବିପଦସଙ୍କେତକୁ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିନଥିଲି । ଗୋରଖପୁରର ଘଟଣା ପୂର୍ବରୁ କଲିକତା, ଏଲାହାବାଦ ଓ ପଞ୍ଜାବରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଚିଠି ପାଇଥିଲି । ପତ୍ରଲେଖକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁ ତଥା ମୁସଲମାନ ଦୁଇ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ ଥିଲେ । ଆମପକ୍ଷର ଲୋକମାନେ ଉଗ୍ର, ଅସଂଯତ ଓ ହିଂସ୍ର ହୋଇ ଗଲେଣି ବୋଲି ସେମାନେ ମୋତେ ଜଣାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଣଆୟତ୍ତ ଭାବରେ ହିଂସାଚରଣ କରୁଚନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାଇଥିଲେ । ଫିରୋଜପୁରଠାରେ ଯାହା ଘଟିଲା ସେଥିରେ ସରକାରଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ଉଚିତ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନୋହୁ । ହାକିମ୍‌ଜୀ ମୋତେ ବେରିଲି ସମ୍ପର୍କରେ ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇଥିଲେ । ଜାଜର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ମୋ'ପାଖକୁ ତୀବ୍ର ଅଭିଯୋଗମାନ ଆସିଚି । ସାଜାହାନପୁରଠାରେ ଲୋକମାନେ ଟାଉନ୍‌ହଲ୍‌ଟିକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଦଖଲ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଚନ୍ତି । କନୌଜଠାରୁ ସ୍ୱୟଂ କଂଗ୍ରେସର ସମ୍ପାଦକ ତାର କରିଚନ୍ତି ଯେ ସେଠାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ବଡ଼ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତ । ହାଇସ୍କୁଲ ଆଗରେ ଆସି ପିକେଟିଂ କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ଷୋଳ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ବୟସର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାକୁ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଗୋରଖପୁରଠାରେ ୩୬,୦୦୦ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧୦୦ ଜଣ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସର ସଂକଳ୍ପ ଅନୁସାରେ ଚଳିନାହାନ୍ତି । କଲିକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯମୁନାଲାଲଜୀ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଅତିରିକ୍ତ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ହିଁ ରାଜତ୍ୱ କରୁଚି । ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ବିଦେଶୀ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଚନ୍ତି ଓ ଅହିଂସାର ସଂକଳ୍ପରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ଏହିସବୁ ସମ୍ବାଦ ମୁଁ ଆଗରୁ ପାଇଥଲି । ତା'ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଖବର ପାଇଲି । ତା'ପରେ ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ଚୌରିଚୌରାର ଖବର ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲା, ତାହା ଯେପରି ଅଗ୍ନିକଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କଲା ଓ ବାରୁଦଗଦା ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଏକ ଅଗ୍ନିକାଣ୍ଡ ଘଟାଇଦେଲା । ତୁମେ ଏକଥା ନିଶ୍ଚିତ କରି ଜାଣିବ ଯେ

ବ୍ୟାପାରଟିକୁ ଏତିକିରେ ବନ୍ଦ କରି ନଦେଇଥିଲେ ଶେଷରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ଯେ ଆମେମାନେ ଅହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ସହିଂସ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଉଚୁ । ଅବଶ୍ୟ ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ଏକଥା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଅହିଂସାର ଆଦର୍ଶ ଠିକ୍ ଅତରର ମହକପରି ଆଜି ଦେଶରେ ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପିଯାଇଚି । କିନ୍ତୁ ହିଂସା ତଥାପି ହୀନବଳ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ତାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ବା ତାହାର ଶକ୍ତିକୁ ନ୍ୟୂନ କରି ଦେଖିବାଟା ଆଦୌ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବନାହିଁ । ଆମେ ପଛେଇ ଆସିବାଦ୍ୱାରା ଆମ ଆଦର୍ଶର ସମୃଦ୍ଧି ହିଁ ଘଟିବ । ଆମ ଅଜ୍ଞାତରେ ଆମର ଆନ୍ଦୋଳନ ଆପଣା ସତ୍ୟପଥରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଆମେ ପୁନର୍ବାର ପୋତାଶ୍ରୟ ମଧ୍ୟକୁ ଫେରିଆସିବୁ । ଏଥର ନୂଆକରି ଆମେ ଆଗକୁ ଯାଇପାରିବୁ । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଚୁ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଠିକ୍‌ରୂପେ ବିଚାର କରି ଦେଖିବାରେ ତୁମର ଯେତିକି ଅସୁବିଧା ରହିଚି, ମୋର ଠିକ୍ ସେତିକି ସୁବିଧା ରହିଚି ।

ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମୋର କି ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଥିଲା, ଶୁଣିବ ? ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଆମେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ବାହାରୁ ନାନାପ୍ରକାର ସମ୍ବାଦ ଆସି ଆମର କାନରେ ବାଜୁଥାଏ । ଏହିସବୁ ଖୁଚୁରା ଖବର ପାଇବାକୁ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅବୈଧ ଆନନ୍ଦରେ ଆପଣାକୁ ନିମଗ୍ନ ରଖିବାରେ କୌଣସି ଅର୍ଥନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବୁଝିପାରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର କିଛିହେଲେ କରିବାର ଶକ୍ତି ନଥିଲା, ବାହାରକୁ ମୁଁ କୌଣସି ଖବର ମଧ୍ୟ ପଠାଇ ପାରୁନଥିଲି । କେବଳ ଅକାରଣରେ ମୋର ଆତ୍ମାକୁ ହିଁ ମୁଁ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ କରି ପକାଉଥାଏ । ବୁଝି ପାରିଲି ଯେ କାରାଗାର ଭିତରୁ ଆନ୍ଦୋଳନଟି ଚଳାଇବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ ବାହାରେ ରହିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ଓ ଅବାଧ କଥାବାର୍ତ୍ତା ସମ୍ଭବ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ରହିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର, ସେତେବେଳେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ମୋର ଯେଉଁ ଆଗ୍ରହ ରହିଥିଲା, ସେଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଉତ୍ତେଜନା ନଥିଲା । କାରଣ ସେତେବେଳେ କୌଣସି କଥାର ବିଚାର କରିବାକୁ ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥିଲି । ମୋର ଏହି ଧାରଣା ହିଁ ପରେ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । କାରାଗାର ଭିତରେ ଥାଇ ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ଧାରଣା କରିଥିଲି, କାରାଗାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆପଣା ଆଖିରେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦେଖିବାପରେ ମୋତେ ପ୍ରତ୍ୟେକଥର ସେହିସବୁ ଧାରଣାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହୋଇଚି । ଏସବୁ ମୋର ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ମନେ ଅଛି । କାରାଗାରର ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ଦେଖି କୌଣସି ବିଷୟରେ ସମଗ୍ରଭାବେ

ବିଚାର କରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯଦି ବାହାରର ପୃଥିବୀଟାକୁ ଭୁଲିଯାଇ ତାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବ, ତେବେ ମୁଁ ଭାରି ଖୁସୀ ହେବି । ଏହା ଯେ ଏକ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ, ତାହା ମୁଁ ଜାଣିଚି, କିନ୍ତୁ ଯଦି ତୁମେ କୌଣସି ପଢ଼ାଶୁଣା ବା ଅନ୍ୟକିଛି କଠିନ କାୟିକ ପରିଶ୍ରମରେ ନିଜକୁ ବ୍ୟାପୃତ କରି ରଖିପାର, ତେବେ ଆଉ କିଛି ଅସାଧ ରହିବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯାହା କିଛି କର ପଛକେ, ଚରକା ପ୍ରତି କେବେହେଲେ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ । ଆମେ ଏପରି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚୁ, ଏପରି ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିଚୁ, ଯେଉଁଥିଲାଗି କି ତୁମର ବା ମୋର ଆପଣା ଉପରେ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ମଧ ଥାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଚରଖା ଉପରେ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିଚୁ ଏବଂ ମାତୃଭୂମି ନାମରେ ପ୍ରତ୍ୟହ କିଛି ସୂତା କାଟିବାକୁ ପଣ କରିଚୁ, ଏଥିଲାଗି ଆପଣାକୁ ଆକ୍ଷେପ କରିବାର କୌଣସି ଅବସର ଆମକୁ ମିଳିବନାହିଁ । ''Song Celestial'' ପୁସ୍ତକଟି ତ ତୁମପାଖରେ ଅଛି । ଏଡ୍‌ଉଇନ୍ ଆରନୋଲ୍‌ଡ୍ ଯେଉଁ ଅନନୁକରଣୀୟ ଅନୁବାଦ କରିଚନ୍ତି, ମୁଁ ସେଇଟିକୁ ତୁମକୁ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ, ତଥାପି ମୂଳ ସଂସ୍କୃତର ଅନୁବାଦ ଠିକ୍ ଏହିପରି । ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହାର ବିନାଶ ନାହିଁ । କାହାରି ଜୀବନରେ ଯଦି ଏହି ଧର୍ମର କଣାଏ ମାତ୍ର ରହିଥାଏ, ତେବେ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ବହୁ ପତନର ମୁଖରୁ ରକ୍ଷାପାଇବ । ପ୍ରଥମେ ଏହି 'ଧର୍ମ'କୁ କର୍ମଯୋଗ ବୋଲି କୁହାଯାଇଚି ଏବଂ ଚରଖା ହେଉଚି ଏହି ଯୁଗର କର୍ମଯୋଗ । ବିରସ ମନରେ ତୁମେ ପ୍ୟାରିଲାଲ ପାଖକୁ ଯେଉଁ ଚିଠି ପଠାଇଚ, ତା'ପରେ ଏଥର ତୁମପାଖରୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନରେ ଲେଖା ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆଶା କରୁଚି ।

ତୁମର

ଏମ୍. କେ. ଗାନ୍ଧୀ

ପ୍ରିୟ ସ୍ୱରୂପ,

ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଚିଟିଟି ପଢ଼ି ଲକ୍ଷ୍ନୌର ବନ୍ଦୀମାନେ କୌଣସି ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇପାରିବେ ବୋଲି ଯଦି ତୁମେ ମନେ କରୁଥାଅ, ତେବେ ପୁଣି ଜବାହରଲାଲ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ତୁମେ ଏହି ଚିଠିଟି ତାକୁ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇବ । ସେଠାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖବରମାନ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣାଇବ । ତୁମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହିହେଲେ ଦିଲ୍ଲୀ ଆସିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି । ବାପା ତୁମକୁ ଯେଉଁସବୁ ଚିଠି ଦେଇଚନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ରଣଜିତ୍ ମୋ' ପାଖକୁ ପଠାଇଚି ।

ବର୍ଦୋଲି,
୨୦.୨.୧୯୨୨

ତୁମର
ବାପୁ

ପ୍ୟାରିଲାଲଠାରୁ ଖବର ପାଇଲି, ତୁମ ଠିକଣାରେ ଚିଠି ଲେଖିଲେ ତାହା ଯାଇ ତୁମପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଭାରି ବିଳମ୍ବ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ ଦୁର୍ଗା ମାରଫତରେ ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡକ ପଠାଉଚି ।

୧୧ . ମହାଦେବ ଦେଶାଇଙ୍କଠାରୁ :

(୨୨)

ଦେହେନ୍, ସୁରାଟ
୫.୭.୧୯୨୩

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ମୁଁ ଭାରି ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲି । ମୋ' ପାଖକୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ଦୀର୍ଘ ଓ ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ପଠାଇଚ, ତାହାରି ଉତ୍ତର ସ୍ୱରୂପ ତୁମ ସହିତ ପ୍ରାଣ ଖୋଲି ଅନେକକ୍ଷଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ମୋର ଭାରି ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ହୃତ୍କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ ଦୁଇ ତାରିଖ ଦିନ ବାପାଙ୍କର ହଠାତ୍ ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଶ୍ରମରେ ଥିଲି । ଇହଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିପାରିଥିଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇଥାଆନ୍ତି । ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ହେତୁ ମୁଁ ସେହି ସାନ୍ତ୍ୱନାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି । ବାପାଙ୍କ ପରି ଏତେବେଶୀ ସ୍ନେହପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଁ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖିଚି । ହୁଏତ ତୁମେ ମୋର ଦୁଃଖ ବୁଝିପାରିବ । ବାପା ରହିଥିଲେ ବୋଲି ଗତ ଛଅ ସାତବର୍ଷ ମୁଁ ମୋର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁଥିଲି । ପରିବାର ସମ୍ପର୍କୀୟ ସକଳ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ଓ ଜଞ୍ଜାଳରୁ ସେ ମୋତେ ମୁକ୍ତ କରି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ନେହର ସହିତ ମୋର ଖୁସୀ ଅନୁସାରେ ମୋତେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କର ତୁଚ୍ଛ ଅପଦାର୍ଥ ସନ୍ତାନ ହୋଇ ରହିଥିଲି । ତଥାପି ସେ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଠିକ୍ ପଣ୍ଡିତଜୀ ଯେପରି ତୁମକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ସେହିପରି । ଜୀବନରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର କୌଣସି ସେବା କରି ପାରିଲିନାହିଁ । ମୋ' ପାଇଁ ସେ କେତେ କଣ ନକରିଚନ୍ତି ! ଏବଂ କେତେବେଳେ ହେଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟ ନଦେଇ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ଭୋଗ କରିଚି । ଏଥିଲାଗି ମୋତେ ଈଶ୍ୱର କିପରି କ୍ଷମା କରିବେ କହିଲ ? ଏହିସବୁ ଚିନ୍ତାରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିଚି । ତାଙ୍କର ଏହି ଅସୁସ୍ଥତା ବେଳେ ମୋର ଚିଠି ପଢ଼ିଲେ ସେ କୌଣସି

କଷ୍ଟ ପାଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଯଦି ତୁମେ ଭାବୁଥାଅ, ତେବେ ସେ ଯେଉଁଠାରେ ଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ, ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଦୟାକରି ତାଙ୍କପାଖକୁ ପଠାଇଦେବ ।

ମୋର ଏପରି ମନର ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ରାଜନୀତିର କୌଣସି କଥା ଭାବିପାରୁନାହିଁ । ତଥାପି ମୋର ମନେହେଉଚି ଯେ ପ୍ରଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ଦେଇ ତୁମେମାନେ ଯଦି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ୍ କର, ତା'ହେଲେ ଅଧିକାଂଶ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ । ନାଗପୁର ବିଷୟରେ ତୁମେମାନେ କଣ କରିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେ ନାହିଁ, ତଥାପି ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ଦୃଢ଼ ମନୋଭାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିବ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି ।

ସ୍ନେହାନୁରକ୍ତ
ମହାଦେବ

୧୨. ମହାଦେବ ଦେଶାଇଙ୍କୁ :

(୨୩) ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୨୩

ପ୍ରିୟ ମହାଦେବ,

ଯେଉଁପରି ଚିଠିମାନ ଲେଖିବାକୁ ମୋର ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ଥାଏ, ଠିକ୍ ସେହିସବୁ ଚିଠି ଲେଖିବାରେ ହିଁ ମୁଁ ଭାରି ଡେରି କରିପକାଏ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ କଥା । ରୁଟିନ୍ ପରି ଯେଉଁସବୁ ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଲେଖିହୋଇଯାଏ । ଅଥଚ ଯେଉଁ ଚିଠିଟି ଲେଖିବି ବୋଲି ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଭାବୁଥାଏ, ସେଇଟି ଲେଖାହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ନାଗପୁରରେ ଥିଲାବେଳେ ଗତ ୬ କି ୭ ତାରିଖରେ ମୁଁ ତୁମର ଚିଠି ପାଇଥିଲି । ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟହ ତୁମ କଥା ଓ ତୁମର ଅନ୍ତରଖୋଲା ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ କଥା ଭାବିଚି । ନାଗପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ମୁଁ ଦୁଃସମ୍ବାଦଟି ପାଇଥିଲି । ରାମଦାସ ଖବର ଦେଇଥିଲେ । ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ କେତେ ଦୁଃଖ ପାଉଥିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିଚି ବୋଲି ତୁମ ସକାଶେ ମୋର ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଅନେକ ଭୁଲି ଓ ଅନ୍ୟାୟ କରିଚୁ, ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରି କଠିନ ହୋଇଗଲାଣି । ସେଥିଲାଗି ପୃଥିବୀର ଦୁଃଖସୁଖର ଆଘାତ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଉପରେ ଆଉ ସେତେଦୂର ବାଜିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମର ସ୍ୱଭାବ ହେଉଚି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ । ତେଣୁ ସେହିସବୁ ଆଘାତ ସହ୍ୟକରିବା ତୁମପକ୍ଷରେ ଭାରି କଷ୍ଟକର ହେବ । ତୁମେ

ଯେ ମନଭିତରେ କେତେ ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଉଚ ଓ ଆପଣାକୁ କାହିଁକି କ୍ଷମା କରିପାରୁନାହଁ, ମୁଁ ସେକଥା ଭଲକରି ବୁଝିପାରୁଚି ।

ପିତୃସ୍ନେହ ଯେ କେଡ଼େ ଗଭୀର ହୋଇପାରେ, ତାହା ଜାଣିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ମଧ୍ୟ ହୋଇଚି । ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ପରଠାରୁ ମୋ' ଉପରେ ଯେଉଁ ଭଲ ପାଇବା ଓ ସଯତ୍ନ ଆଦରର ବର୍ଷଣ ହୋଇଚି, ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରତିଦାନ ମୁଁ ଦେଇପାରୁଚି କି ନାହିଁ ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ଭାବିଚି । ଏହି କଥା ମୋ' ମନରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଉଦିତ ହୋଇଚି ଓ ଆପଣା ଆଚରଣର କଥା ଭାବି ଭାରି ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଚି । କେବେକେବେ ବୃହତ୍ତର ପ୍ରଶ୍ନମାନ ମଧ୍ୟ ଆସି ଦେଖାଦେଇଚି । ସେତେବେଳେ ମନୋବ୍ୟଥାରେ ମୋର ହୃଦୟ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୋଇଯାଇଚି ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣାକୁ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ବୋଧ କରିଚି । ଏହି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଭାର ଅସହ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲାବେଳେ ଅନେକଦିନ ତଳେ ସେହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଭାରେ ବାପୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ମୁଁ କଦାପି ଭୁଲି ପାରିବିନାହିଁ । ତାଙ୍କର କଥାରେ ମୋ' ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅନେକ ଉପଶମ ହୋଇଥିଲା ଓ ମୁଁ ଅନେକ ଶାନ୍ତି ପାଇଥିଲି । ଦିଲ୍ଲୀରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରୁଦ୍ରଙ୍କର ଘରେ ଯେଉଁଠାରେ ତୁମ ସହିତ ମୋର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ୧୯୧୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚମାସର ସେହିଦିନଗୁଡ଼ିକର କଥା ତୁମର କେବେ ମନେ ପଡ଼େ କି ? ବାପୁ, ତୁମେ, ମୁଁ ଆଉ ସେହି ସ୍ଥାନ ଡାକ୍ତର ଜଣକ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଏଲାହାବାଦ ଆସିଲୁ, ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପରେ ତୁମେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ବା ବାରାଣାସୀ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଗଲ । ବାପୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ମୁଁ ତୁମମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତାପଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲି । ବାଟରେ ଆମର ନାନା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ ଏହାହିଁ ହେଉଚି ମୋର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୀର୍ଘ ଆଲୋଚନା । ମଝିରେ ମାତ୍ର ଚାରୋଟି ବରଷ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନେହୁଏ ଯେପରି ତା'ପରେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଦିନ କଟିଯାଇଚି ।

ତୁମର ବାପାଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର କେବେହେଲେ ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି ସିଭିଲ୍ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ର ସେହି ଛୋଟ ବଗିଚାଟିରେ ବସି ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମେ ମୋତେ କେତେକ କଥା କହିଚ । ଆପଣା ପୁଅଲାଗି ସେ ମନେମନେ କେତେ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ସେକଥା ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରୁଚି । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ପରିଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଚି ବୋଲି ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଥିବେ । ତେଣୁ ତୁମେ ଅକାରଣରେ କାହିଁକି ନିଜ ମନକୁ ଆଉ ଦୁଃଖ ଦେଉଚ ? ବାପାଙ୍କଠାରୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ସେବାର ଶିକ୍ଷା ପାଇଚ, ସେହି ଶିକ୍ଷାକୁ ଆଜି ତୁମେ ବୃହତ୍ତର ଜଗତରେ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେଇଚ ଏବଂ

ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିପାରିଚ । ତୁମ ବାପାଙ୍କ ମନଭିତରେ ଏହି ବିଷୟରେ କଦାପି କୌଣସି ଅସନ୍ତୋଷ ନଥିଲା । ଦେଶସେବାର ବୃହତ୍ତର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ନିର୍ବାଚିତ କରିନେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଂସାରର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସୀମା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ସେ ଆଦୌ ଖୁସୀ ହୋଇ ନଥାନ୍ତେ ।

ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତିଶୟ କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ବିଷଣ୍ଣ ବୋଧ କରୁଚି । ନାଗପୁରର ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋତେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଦେଇଚି । ମନୁଷ୍ୟ ଭିଡ଼ଠାରୁ ଅନେକ ଦୂରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କିଛିଦିନ ଭ୍ରମଣ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବାପା ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିବାରୁ ଆଉ ତାହା ହୋଇପାରିଲାନାହିଁ । ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜ୍ୱରରୋଗରେ ପଡ଼ିଗଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଲ ହୋଇଗଲିଣି ।

ଜବାହରଲାଲ

୧୩. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୨୪)

[୧୯୨୩ ମସିହାରେ ନାଭା ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ହଠାତ୍ ମୋତେ ଗିରଫ କରିନେଲେ । ପରେ ମୋ' ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନାବିଧ ଅପରାଧର ଅଭିଯୋଗ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଭିଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ଥିଲା । ସମ୍ବାଦ ପାଇ ବାପା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଚାଲୁଥିବା ଆଇନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ସୁପରିଜ୍ଞାତ ବା ସର୍ବଜନ୍‌ସ୍ୱୀକୃତ ନଥିଲା ବୋଲି ସେ ବିଶେଷ କରି ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ଜେଲ୍‌ରେ ମୋ' ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ମୋତେ ଖଲାସ କରିବାଲାଗି ସେ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେଥିରେ ମୋ'ର ମନରେ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା । କାରଣ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ସେ କୌଣସି ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ସେକଥା ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲି]

୨୮.୯.୧୯୨୩

ପ୍ରିୟ ଜ.,

କାଲି ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ଜେଲରେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ତୁମର କଷ୍ଟ ଲାଘବ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ତୁମର ସୁଖୀ କାରାଜୀବନର ଅବାଧ ଶାନ୍ତି ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହିଁ ହେଲା ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ । ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ସବୁକଥା

ବିଚାର କରି ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଚି ଯେ ଆଉଥରେ ତୁମ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗଲେ ତଦ୍ୱାରା ତୁମର କିମ୍ବା ମୋର କାହାରି କୌଣସିପ୍ରକାର ଶାନ୍ତି ବିଧାନ ହେବନାହିଁ । ତୁମେ ଗିରଫ ହେବା ପରେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହାକିଛି କରିଚି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଈଶ୍ୱର ଏବଂ ମାନବସମାଜ ସମ୍ମୁଖରେ ପରିଷ୍କାର ବିବେକ ସହିତ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇପାରିବି । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଭାବୁଚ, ସେତେବେଳେ ଦୁଇ ବିରୁଦ୍ଧ ଚିନ୍ତା ମଧରେ ସମନ୍ୱୟ ସାଧନ କରିବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବନାହିଁ ।

ମୁଁ କେତୋଟି ବିଷୟ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ରଖିଚି । ସେସବୁ କପିଳହାତରେ ପଠାଇ ଦେଉଚି । ଏହାଭିତରେ ଅବଶ୍ୟ କୌଣସି ନୂତନ ବିଷୟ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ' ମନର ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ବିଶେଷ କିଛି କରିପାରିଲା ପରି ଲାଗୁନାହିଁ । ତଥାପି ଯେତିକି ସାଧ ସେତିକି କରିବାକୁ ମୁଁ ଉଚିତ ବୋଲି ଭାବୁଚି । କପିଳ ଆସି ମୋତେ ଯେତିକି ସମ୍ବାଦ ଦେବ, ମୁଁ ସେତିକିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ, ମୁଁ ସେକଥା ମଧ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାରେ ଆଉ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବି । ତୁମେ ମୋ' ପାଇଁ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ଜେଲ ଭିତରେ ରହି ତୁମେ ଯେତିକି ସୁଖୀ ଅଛ, ଜେଲ୍ ବାହାରେ ରହି ମୁଁ ଠିକ୍ ସେତିକି ସୁଖୀ ଅଛି ।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି । ବାପା

ମୁଁ ରାଗରେ ବା ଦୁଃଖରେ ତୁମକୁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିଚି ବୋଲି ତୁମେ କୌଣସି ଭାବନା ମନରେ ପୋଷଣ କରିବ ନାହିଁ । ଗତ ରାତିସାରା ଭାବିବାପରେ ମୁଁ ବାସ୍ତବ ଓ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ଘଟଣାଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯଥାସାଧ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି । ତୁମର ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ଆହତ ହୋଇଚି, ଯେପରି ଏପରି କୌଣସି ଚିନ୍ତା ତୁମର ମନରେ ସ୍ଥାନ ନପାଏ । ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଆଜି ଏହି ଅବସ୍ଥାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଆମ କାହାରି ହାତ ନଥିଲା ।

ମୋ. ନେ.

୧୪. ମୌଲାନା ମହମ୍ମଦ ଅଲ୍ଲିଙ୍କଠାରୁ :

(୨୬)

[ଭାରତରେ ଖିଲାଫତ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିଖ୍ୟାତ ନେତା ଅଲ୍ଲିଭାଇ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧରେ ମୌଲାନା ମହମ୍ମଦ ଅଲ୍ଲି ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ । ଏହି ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକରେ ଜାତୀୟ

ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଅସହଯୋଗରେ ସେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୟସରେ ବଡ଼ ଥିଲେ ମୌଲନା ଶୌକତ ଅଲ୍ଲି । କେତେକ ଘଣ୍ଟା ପରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଚିଠି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି । ମୌଲନା ଶୌକତ ଅଲ୍ଲି ଦେଖିବାକୁ ଜଣେ ବିଶାଳକାୟ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଯେପରି ଡେଙ୍ଗା ସେହିପରି ମୋଟା ଓ ସେହିପରି ଭାରୀ । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ 'ବଡ଼ାଭାଇ' ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ]

ଫେଆରି ଭିଲା
ଭଓ୍ୱାଲି, ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ,
୧୯୨୩

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେବା ପରେ ମୋର ନିଜ ପ୍ରଦେଶରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ରାଜନୀତିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇନପାରି ମୁଁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିଛି, ତାହା ତୁମକୁ ବୁଝାଇ କହି ପାରିବିନାହିଁ । ପଠାଇଥିବା ତାର ସମ୍ବାଦଟିରେ ମୁଁ ସବୁକଥା ଖୋଲି କହିଚି । ସେଥିରୁ ତୁମେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିପାରିଚ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଫେରିବାପରେ ମୋର ଦେହ ଆଦୌ ଭଲ ରହୁନଥିଲା । କେତେଦିନ କାଳ ଭାରି ଜ୍ୱରରେ ପଡ଼ିଲି । ଅକ୍ଟୋବର ପହିଲାକୁ ଆଲମୋଡ଼ା ଯିବାର କଥା ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଜ୍ୱରରେ ପୀଡ଼ିତ ହେବାରୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସୁସ୍ଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅସହଯୋଗ ବାହିନୀ ମୋତେ ଆଲମୋଡ଼ାର ଏହି ଘାଟିକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ମୋର ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁ ସାର୍ ଉଇଲିଅମ ମରିସ୍‌ଙ୍କର (Malice) ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବୋଧହୁଏ ପାପର ଶାସ୍ତିକୁ ମୋତେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥିବାବେଳେ ଏଠାରେ ଜଳବାୟୁ ଖୁବ୍ ଶୁଷ୍କ ଓ ନିର୍ମଳ ଥିଲା । ମୋ' ଝିଅର ଜ୍ୱର ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଊଣା ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଉପରଓଳିକୁ ସାଧାରଣତଃ ୧୦୦° ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାଆଡ଼କୁ ୧୦୧ ° ରହୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଫେରିବାର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ବର୍ଷାପାଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାହାଫଳରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦଶଦିନ ଭିତରେ ଉତ୍ତାପ ଧୀରେ ଧୀରେ ବଢ଼ି ୧୦୩°ରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଗତ ପାଞ୍ଚତାରିଖଠାରୁ ଅମିନା କିଞ୍ଚିତ୍ ଭଲ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ତାପ ଉପରଓଳିକୁ ୧୦୦° ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ୧୦୧.୪° ହେଉଚି । ଅକ୍ଟୋବର ମାସଭିତରେ ତା'ର ଅବସ୍ଥା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଭଲ ହୋଇଯିବ

ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ସଯତ୍ନ ସେବାଦ୍ୱାରା ଯେପରି ଏହି ଜଳବାୟୁର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇପାରେ, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଏହି ମାସଟାଯାକ ଏଠାରେ ରହିବି ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରିଚି । ଅସଲ କଥା ହେଉଚି, 'ଖରା ଥାଉଥାଉ ପାଳକୁଟା ଶୁଖାଇନେବା ଆବଶ୍ୟକ,' କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୌକତ ମଧ୍ୟ ଯେକୌଣସି ଦିନ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଟିକିଏ ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଚି । ଯଦି ଶୌକତ ଶେଷ ତାରିଖ ଅର୍ଥାତ୍ ଅକ୍ଟୋବର ୩୧ ତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ଖଲାସ ହୋଇ ନଆସେ, ନଭେମ୍ବର ସାତ ତାରିଖ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଫେରିଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ନଥିବାରୁ ଅମିନା ସ୍ୱଭାବତଃ ମୋତେ ଯିବାକୁ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେ ମୋତେ ୧୭ ଓ ୧୮ ତାରିଖରେ ଜଳନ୍ଧର ଯିବାକୁ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଏଠାରୁ ୧୫ ତାରିଖ ଦିନ ବାହାରିବି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି । ଏଣେ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଯାଇ ନପାରିବାର ତ୍ରୁଟି ମାର୍ଜନା କରି ମୌଲାନା ଅବଦୁଲ୍ ବାରି ନିଜେ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆସିବା ବାଟରେ ତାଙ୍କୁ ଦୁଇଥରଯାକ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ ଭଓ୍ୱାଲିରୁ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଯିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଚି । ୧୬ ତାରିଖ ଦିନ ସେଠାରୁ ଜଳନ୍ଧର ଯିବି । ସେଦିନ ତୁମେ ଯେପରି ହେଲେ ପଞ୍ଜାବ ମେଲ୍‌ରେ ମୋ' ସହିତ ଯୋଗ ଦେବ । ତୁମସହିତ ଅନେକ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଅଛି । ଏହି ଆଲୋଚନା ପରେ ମୋତେ କେତେକ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ତୁମମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀରେ ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ବୋଲି ସମ୍ମିଳନୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିଲେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ରହିଥାନ୍ତି । ସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯେ ଅସଂଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ବୋଲି ତିରସ୍କାର କରାଯାଏ, ତୁମମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ ସେହି ତିରସ୍କାରର କାରଣକୁ ଦୂର କରି ପାରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି । ଇଉରୋପର ପାଦତଳେ ନିଷ୍ପେଷିତ ହୋଇ ଯେଉଁ ନିପୀଡ଼ିତ ମନୁଷ୍ୟସମାଜ ଆଜି ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ଅପମାନ ସହ୍ୟ କରୁଚି, ତାହାକୁ ଏକତାବଦ୍ଧ କରିବା ହିଁ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ; ପୁଣ୍ୟଭୂମି କାଶୀରୁ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ ସମ୍ମିଳନୀ ଆଜି ସେହି ମହତ୍ତର ଓ ଦୃଢ଼ତର ସଂଗଠନର ସନ୍ଦେଶ ଦେଶଲାଗି ପଠାଇବ । ଭାରତର ଦାସତ୍ୱ କେବଳ ଶରୀରର ଦାସତ୍ୱ ନୁହେଁ, ଏହା ଆତ୍ମାର ମଧ୍ୟ ଦାସତ୍ୱ । ଏହି ସର୍ବନାଶୀ ଦାସତ୍ୱର ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ଆମର ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସକଳପ୍ରକାରର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ,

ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରୁ ଯେପରି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯଥାର୍ଥରେ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ବାହାରିପଡ଼ିବା । ଭଗବାନ ତୁମର ପ୍ରୟାସକୁ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତୁ, ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୂତନ ସାହସ, ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ଓ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟଲାଭ କରିବାର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ । ଯଦି କାଶୀଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର କଣାଏ ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଥାଏ, ତା'ହେଲେ ଆମେମାନେ ମଧ୍ୟ ଯେପରି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ନିରାସକ୍ତ ଧର୍ମନିଷ୍ଠା ସହିତ ଆମର ନେତା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇପାରୁ, ଏକଥା ମନେ ରଖବବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭାରତବର୍ଷ, ପ୍ରାଚ୍ୟଜଗତ ତଥା ସମଗ୍ର ମାନବଜାତିର ମୁକ୍ତି କେବଳ ଏହି ପଥରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ।

ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲପାଇବା ଓ ତୁମକୁ ସ୍ନେହଚୁମ୍ବନ ଜଣାଉଚି ।

ସ୍ନେହାନୁରକ୍ତ
ମହମ୍ମଦ ଅଲ୍ଲି

୧୫. ମୌଲାନା ଶୌକତ ଅଲ୍ଲିଙ୍କଠାରୁ :

(୨୮)

ସୁଲତାନ ମ୍ୟାନ୍‌ସନ୍,
ଡୋଂରି, ବମ୍ବେ
୨୯.୧୧.୧୯୨୩

ପ୍ରିୟ ଭାଇ ଜବାହର,

ନିଜହାତରେ ତୁମକୁ ଆଜି ଏହି ଚିଠି ଲେଖୁଚି । ତୁମର 'ବଡ଼ା-ଭାଇ' ଚୋର ଏବଂ କଂସାଇମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତା'ର ମାଂସଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ଲୋଭର କୌଣସି ସୀମା ନଥିଲା । ମୋର କ୍ଷତସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ମୁଁ ଭାରି କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିଚି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ଶାନ୍ତିରେ ରହିବା ମୋ'ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମତଃ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ସ୍ନେହ ଗୁଣରେ ମୋ'ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଇ ପାରିଲିନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ଅନେକ କାମ ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ଥିଲା । ପୁଣି ମୋର ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ ରଖିବାକୁ ପଡୁଚି । ତଥାପି ଯାହାହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଗଠାରୁ ଟିକିଏ ଭଲ ଲାଗିଲାଣି । ଚାରିତାରିଖ ବେଳକୁ ଯାଇ ଏଲାହାବାଦରେ ତୁମମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ମାନପତ୍ର, ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା—ମୁଁ ଏସବୁର ମୂଲ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝେ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ଲାଗି ମୁଁ

ଏଥର ଏଲାହାବାଦ ଯାଉନାହିଁ । ଏପରିକି ମୁଁ ଏଥର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବି ନାହିଁ ବା·ସେମାନଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ଖୋଲାଖୋଲି ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରିବିନାହିଁ । କେବଳ ତୁମସହିତ ଶାନ୍ତଚିତ୍ତରେ କିଛି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରିବି ବୋଲି ଯାଉଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲାଣି ଯେ ଦେଶଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ପରିଷ୍କାର, ସରଳ ଓ ସାହସୀ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ । ଭଗବାନ ସହାୟ ହେଲେ ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଭ କରିବା, ଏବଂ ଆମର 'ପ୍ରିୟନେତା' ପୁଣି ଆମକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଆସିବେ । ତା' ନହୋଇ ପାରିଲେ ଆମେ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ କାରାବରଣ କରି ଯାଇ ତାଙ୍କରି ସହିତ ଯୋଗ ଦେବା । ତେବେ ସେତେବେଳେ କାରାଗାର ଭିତରେ ହିଁ ଆମର ସମ୍ମିଳନୀ ବସିବ । ଶସ୍ତା ଶହୀଦ ହେବାରେ ମୋର କୌଣସି ଆସ୍ଥା ନାହିଁ । ଜେଲକୁ ଯିବା ଅପେକ୍ଷା ବାହାରେ ରହିବାକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରେ । କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବେ କେବଳ ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ବା ବୃଥା ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ମୁଁ କଦାପି ବାହାରେ ରହିବାକୁ ଚାହେନାହିଁ, ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହିଁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ରହିବାକୁ ଚାହେ । ସାକ୍ଷାତରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ । ମା, କମଳା ବେନ୍, ସ୍ୱରୂପ ବେନ୍, ଛୋଟ ଇନ୍ଦୁ ଆଉ ଭଉଣୀ ଉମା ସମେତ ସମଗ୍ର ନେହରୁ-ପରିବାରକୁ ମୋର ସଲାମ ଜଣାଇ ପଠାଉଚି ।

ସ୍ନେହାନୁରକ୍ତ

ଶୌକତ ଅଲ୍ଲି

୧୬. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୩୨)

[ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାପାଙ୍କ ଉପରେ ବୋଝ ହୋଇ ରହିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ, ତେଣୁ ମୁଁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାକୁ ଚାହେ ବୋଲି ଖଣ୍ଡେ ଚିଠିରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଲେଖି ଜଣାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବାଲାଗି ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ହେଉଚି ଯେ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ଦେଇ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏହି କଥା ଶୁଣି·ବାପା ମନେମନେ ଭାରି ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଚିଠିରେ 'ହଜରତ' ବୋଲି ଯାହାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଚି, ତାଙ୍କର ପୂରାନାମ ହେଉଚି ହଜରତ ମୋହନୀ । ସେ ଉର୍ଦ୍ଦୁଭାଷାରେ କବିତା ଲେଖିଥିଲେ । ବୈପ୍ଳବିକ ଓ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ରାଜନୀତିରେ ସେ ଏକ ସାହସିକ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ]

୧୫.୯.୧୯୨୪

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ମୁଁ ପାଇଚି । ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ ଯେ ତୁମେ ବୀରପରି ସକଳ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରିବ । ଆପାତତଃ ବାପା ନିଶ୍ଚୟ ଖୁବ୍ ବିରକ୍ତ ହୋଇଚନ୍ତି । ତୁମ ବା ମୋ' କାହାରି ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସମ୍ଭବ ହେଲେ ବରଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ସବୁ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ଦରକାର, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଲାଭଳି କୌଣସି ପ୍ରକାର କିଛି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେଲେ ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରେ । ସେ ଅତି ଅଳ୍ପକଥାରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଚନ୍ତି, ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଚି ଯେ ତାଙ୍କର ମନଟା ମଧ୍ୟ ଭଲ ନାହିଁ । ହଜରତ ଆଜି ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସୂତା କାଟିବାକୁ ହେବ, ମୋର ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଚନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଅବସର ନେଇ ନୀରବରେ ଏଇ ତିନୋଟି କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ନୀରବରେ କରିଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଉଚି । ଆମ ସହିତ ଯେତେଜଣ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀ କର୍ମୀ ନିଷ୍ପାପର ଭାବରେ କାମ କରିବାକୁ ବାହାରିବେ, ଏହି ତିନୋଟି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କରି ପାରିବେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ'ଠାରୁ ଏତିକି ଶୁଣିବାମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡୁଚନ୍ତି । ପୁନାଠାରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟବାଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦୀର୍ଘ ଆଲୋଚନା ହୋଇଚି । ସେମାନେ ସୂତା କାଟିବାକୁ ରାଜି ନୁହନ୍ତି, ଏଣେ ମୋର କଂଗ୍ରେସ ଛାଡ଼ିବାରେ ମଧ୍ୟ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ମୁଁ ଯଦି ମୁଁ ହୋଇ ନରହେ, ତେବେ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନରେ ଲାଗି ପାରିବିନାହିଁ ବୋଲି ଏମାନେ ବୁଝି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥିତି ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଶୋଚନୀୟ । ତଥାପି ମୁଁ ନିରାଶ ହୋଇନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କେବଳ ସେତିକି କରିପାରିଲେ ହିଁ ମୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି । ତା'ଠାରୁ ବେଶୀ କରିବାକୁ ମୋର ସାଧ ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ମୁଁ ଆଉ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା କରିବି କାହିଁକି ?

ତୁମପାଇଁ କିଛି ଅର୍ଥସଂଗ୍ରହର ଚେଷ୍ଟା କରିବି କି ? କିଛି ଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରିପାରିବା ଭଳି କୌଣସି କାମ ବା ତୁମେ ନକରିବ କାହିଁକି ? ବାପାଙ୍କର ସଂସାରରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ଆପଣା ପରିଶ୍ରମରେ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତୁମେ କୌଣସି ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ବାଦଦାତା ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚ କି ? ନା ଅଧ୍ୟାପନାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ?

ତୁମର

ମୋ.କ.ଗାନ୍ଧୀ

୧୭. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୩୩)

[ଥରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେତେବେଳେ ତିନି ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ଅନଶନ କରିବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ସେହି ସମୟରେ ସେ ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଲେଖିଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି]

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ, ୧୯.୯.୧୯୨୪

ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ଯାଅନାହିଁ । ବରଂ ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିପାରିବି ବୋଲି ଭଗବାନ ଯେ ମୋତେ ଶକ୍ତି ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଚନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କର । ମୁଁ ଯାହା କରିବାକୁ ଯାଉଚି, ତାହା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି କରିବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ଅସହଯୋଗର ପ୍ରବକ୍ତା ହିସାବରେ ମୋ' ଉପରେ ଏକ ଅତିବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଚି । ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଓ କାନପୁର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମର ଧାରଣା କିପରି ହେଲା, ମୋତେ ଲେଖିକରି ଜଣାଇବ । ମୋର ଦୁଃଖର ପାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । ମୋର ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ନାହିଁ ।

ତୁମର

ମୋ. କ. ଗାନ୍ଧୀ

୧୮. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୩୬)

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ, ୨୫.୪.୧୯୨୫

ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିଥଲ୍‌ରେ । ସ୍ଥାନଟି ଅନେକାଂଶରେ ଜୁହୁ ପରି । ବଙ୍ଗଦେଶର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବାକୁ ଏଠାରେ ଚାରିପାଞ୍ଚ ଦିନ ବିଶ୍ରାମ ନେବି । ଏଠାକୁ ଆସିବାପରେ ମୁଁ ବାକୀ ରହିଯାଇଥିବା ମୋର ଚିଠିପତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି । ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ତୁମର ମଧ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଥିଲା । ଚିଠିଟିରେ ତୁମେ 'ଈଶ୍ୱର ଓ କଂଗ୍ରେସ' ଲେଖାଟିର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚ । ତୁମ ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ସହାନୁଭୂତି ଜ୍ଞାପନ କରୁଚି । ଜୀବନ ଓ ଜଗତରେ ଧର୍ମ ହେଉଚି ସବୁଠାରୁ ମହାନ୍ ବସ୍ତୁ, ତେଣୁ ତାହାର ଅପବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ କରାହୋଇଛି । ଯେଉଁମାନେ କେବଳ ଅପବ୍ୟବହାରକାରୀ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅପବ୍ୟବହାରଗୁଡ଼ାକର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଚନ୍ତି, ଅଥଚ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମର

ସନ୍ଧାନ ପାଇନାହାନ୍ତି, ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ ବଡ଼ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ତାକୁ ଯେଉଁ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରୁନା କାହିଁକି ଧର୍ମ ହେଉଚି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଅତି ଆପଣାର ସମ୍ପଦ, ତାହାର ହୃଦୟର ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଆମ ଜୀବନର କଠୋରତମ ଦୁଃଖବେଳେ ଯିଏ ଆସି ଆମକୁ ପରମତମ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇଯାଆନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ଆମେ ଈଶ୍ୱର ବୋଲି କହୁ । ସେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଚାଲିଚ । ଯୁକ୍ତି ଓ ବୁଦ୍ଧି ଅବଶ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭ୍ରମରେ ପକାଇଦିଏ, ପୁଣି କେତେବେଳେ ତାକୁ ଅନ୍ଧ ସଂସ୍କାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରାଇ ଭ୍ରାନ୍ତପଥକୁ ଟାଣିନିଏ, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ଯୁକ୍ତିକୁ ଯଦି ଏକମାତ୍ର କଷଟିପଥର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତା'ହେଲେ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରିବି ନାହିଁ । ଗୋରକ୍ଷା କହିଲେ କେବଳ ଗୋରୁଙ୍କର ରକ୍ଷା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ମୁଁ ଅନେକ ଅଧିକ କଥା ବୁଝିଥାଏ । ମୋ' ଲାଗି ଏହା ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶ । ଗୋରୁ ପ୍ରାଣଧାରୀ ପ୍ରାଣୀମାତ୍ରର ପ୍ରତୀକ । ଗୋରକ୍ଷାର ଅର୍ଥ ହେଉଚି ଦୁର୍ବଳ, ଅସହାୟ, ମୂକ ଓ ବଧିରମାତ୍ରର ରକ୍ଷା କରିବା । ଏହି ସତ୍ୟଟିକୁ ମାନି ନେଲେ ଆମେ ବୁଝିପାରିବା ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ସୃଷ୍ଟିର ଅଧୀଶ୍ୱର ବା ପ୍ରଭୁ ନୁହେଁ, ସେ ହେଉଚି ଏହି ସୃଷ୍ଟିର ଭୃତ୍ୟ । ଗୋରୁକୁ ମୁଁ କରୁଣାମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ମନେକରେ । ଗୋରକ୍ଷା ଲାଗି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ କରିଚୁ, ତାହା ପିଲାଖେଳ ସହିତ ସମାନ । କିନ୍ତୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଆମକୁ ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମୋର ପୂର୍ବର ସମସ୍ତ ଚିଠି ତୁମେ ପାଇଚ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ଡା. ସତ୍ୟପାଳ ଖଣ୍ଡେ ଭାରି ନୈରାଶ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ଲେଖିଚନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ପାଇଁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ପଞ୍ଜାବ ଯାଇପାରିଲେ ମୁଁ ଖୁସୀ ହେବି । ତୁମେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ଟିକିଏ ଦମ୍ଭ ପାଇବେ । କୌଣସି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୀତଳ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ବାପା ମାସେ ଦୁଇମାସ ବିଶ୍ରାମ ନେଇପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ତୁମେ ମଧ୍ୟ କେତେ ସପ୍ତାହଲାଗି ଆଲମୋଡ଼ା ଗଲେ କିପରି ହୁଅନ୍ତା ? ସେଠାକୁ ଗଲେ ତୁମର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥଣ୍ଡା ହାଉଆ ଦେହରେ ବାଜି ସୁସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଲାଗିବ ।

ତୁମର ବାପୁ

[ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଆମେ ବାପୁବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲୁ । ଖାଲି ଆମେ କାହିଁକି ଭାରତବର୍ଷର ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଏହି ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲେ । 'ବାପୁ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବାପା]

୧୯. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୩୮)

[ଡାହାଣ ହାତକୁ ବିଶ୍ରାମ ଦେବାଲାଗି ଗାନ୍ଧିଜୀ ବାଆଁହାତରେ ଲେଖିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ଚିଠିଟିକୁ ସେ ବାଆଁହାତରେ ଲେଖିଥିଲେ । ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ନାମରେ ଯେଉଁ ଇଂରାଜୀ ସାପ୍ତାହିକ କାଗଜ ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦନାରେ ବାହାରୁଥିଲା, ଏହି ଚିଠିରେ ସେ ତାହାକୁ ହିଁ 'ୱାଇ. ଆଇ.' ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚନ୍ତି]

୩୦.୯.୧୯୨୫

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଯୁଗରେ ବାସ କରୁଚୁ । ଶୀତଳା ସହାୟ ସମ୍ଭବତଃ ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିପାରନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଘଟଣାମାନ ମୋତେ ନିୟମିତ ଜଣାଉଥିବ । ସେ କ'ଣ କରନ୍ତି ? ସେ କଣ ଆଇନ୍‌ଜୀବୀ ? ବୈପ୍ଳବିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହିତ ତାଙ୍କର କେବେ କୌଣସି ସଂଯୋଗ ଥିଲା କି ?

କଂଗ୍ରେସ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଏତିକି କହିବାର କଥା ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିବା କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ଯେପରି କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ ନ କରନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସହଜ ଓ ସରଳ ରଖିବା ଉଚିତ ହେବ । ଏଥର ଯେ ତୁମର ଦାୟିତ୍ୱ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଭଲକରି ଜାଣିଚି । କିନ୍ତୁ ଯେପରି କୌଣସିପ୍ରକାରେ ତୁମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହାନି ନହୁଏ, ସେଥିଲାଗି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବ । ମୁଁ ତୁମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ରହିଚି । ତୁମେ ଯେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇପଡୁଚ, ଏହି କଥାଟା ମୋତେ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ତୁମେ ଆଉ କମଳା ଯଦି କେତେଦିନ ପାଇଁ ଛୁଟି ନେଇପାରନ୍ତ, ତେବେ ଭାରି ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ବାପା ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଚନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଯେ ଯେତେଦୂର ଭାବିଚନ୍ତି, ମୋର ସେତେଦୂର ଯିବାର ଇଚ୍ଛା ନଥିଲା । ବାପାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ମୁଁ ଆଉ କାହାକୁ ଯାଇ ଅନୁରୋଧ କରିବି, ମୁଁ ଏକଥା ଆଦୌ ଭାବିପାରୁନାହିଁ । ତୁମର ଜନସେବାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଲାଗି ତୁମକୁ କିଛି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ଯିଏ ବା ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସୌଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରିବେ, ସେହିପରି କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ବା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରେ ମୁଁ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ଅନୁଭବ କରିବିନାହିଁ । ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛ ବା ତୁମକୁ ଯେଉଁପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁମର ପ୍ରୟୋଜନ ଟିକିଏ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ନହୋଇଥିଲେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର

ତହବିଲରୁ କିଛି ଅର୍ଥ ନେବାଲାଗି ମୁଁ ତୁମକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥାନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ସାଧାରଣ ତହବିଲକୁ ତୁମର ଯାହା ଦେବାର କଥା, କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ହିଁ ତୁମକୁ ତାହା ଦେବା ଉଚିତ । ଅଥବା ଏପରି ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ ଯେ ତୁମ କାର୍ଯ୍ୟର ବିନିମୟରେ ତୁମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବନ୍ଧୁମାନେ ତୁମକୁ କିଛି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ତରତର ହୋଇ ତୁମେ କିଛି କରି ପକାଇବନାହିଁ । ବୃଥା ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରେ ନପଡ଼ି ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଏକ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ତୁମେ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ କରିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେଥିଲାଗି କିଛି ମନେ କରିବିନାହିଁ । ତୁମେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ପାଅ, ମୁଁ ଏତିକି ଚାହେ । କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମ୍ୟାନେଜର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଯେ ତୁମେ ଦେଶସେବା କରିପାରିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିଚି । ତୁମେ ଯେପରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କର ପଛକେ, ସେଥିରେ ତୁମର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତିଲାଭ ହୋଇପାରିଲେ ବାପା ମନରେ କିଛି ଭାବିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ତୁମର ବାପୁ

ୱାଇ. ଆଇ. ପାଇଁ ମୋର ଡାହାଣ ହାତଟାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଭାବୁଚି ।

୨୦. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୪୬) ଆନନ୍ଦଭବନ

ଏଲାହାବାଦ

୨.୧୨.୧୯୨୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଅନେକ ଡାକରେ ତୁମପାଖକୁ ଚିଠି ଦେଇପାରିନାହିଁ । ହୁଏତ ତିନିଟା ଡାକ ହେବ । ଭୋଟ ଗସ୍ତ ଶେଷ କରି ମୁଁ କାଲି ଏଲାହାବାଦ ଫେରିଆସିଚି । ଏହି ଚିଠି ପାଇବାର ଅନେକ ପୂର୍ବରୁ ତୁମେ ଭୋଟର ଫଳାଫଳ ଜାଣି ଯାଇଥିବ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ଅର୍ଜନ କରି ନପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ବେଶ୍ କେତେକ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଚୁ । ବିହାରରେ ଭୋଟଗଣନା ଶେଷ ହୋଇନାହିଁ, ବିହାର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବା ବଙ୍ଗଳା

ଅପେକ୍ଷା ପଛାଇଯିବ ବୋଲି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ବମ୍ବେ ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରକୃତରେ ଖରାପ । କିନ୍ତୁ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ଅବସ୍ଥାକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ପଞ୍ଜାବରେ ବେଶୀ କିଛି ହେବାର ଆଶା ଆମେ କରିନାହୁଁ, ସେଠାରେ ବୋଧହୁଏ ଆମେ ସବୁଯାକ ସ୍ଥାନ ହରାଇବୁ । ଲଜପତ ରାୟଙ୍କର ମିଥ୍ୟାପ୍ରଚାର ହିଁ ଏଥିସକାଶେ ଦାୟୀ । ଛୋଟ ପ୍ରଦେଶ ଆସାମର ଫଳାଫଳ ଖୁବ୍ ଭଲ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଆଇନସଭାର ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନ ମିଳିଚି । ଗତ ତିନିବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ଏଥର ଆଇନ ସଭାରେ ଆମର ଶକ୍ତି ଟିକିଏ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ତଥାପି ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ପରିଷଦ-ନିର୍ବାଚନରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିଚି । ଗତବାର ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନଥିଲା, ଏଥର ଆହୁରି ଖରାପ ହେବ । ମୋର ଆପଣା ପ୍ରଦେଶରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କଲାଭଳି ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ କର୍ମୀ ମୁଁ ପାଇଚି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶଲାଗି ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଅନେକ ସମୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଚି । ତଥାପି ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶରେ ସମସ୍ତ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିଲେ ମଧ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ ଫଳ ମିଳିନଥାନ୍ତା । ମାଳବ୍ୟ ଓ ଲାଲା ଦଳର ଉଦ୍ୟମରେ ମୋ' ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେପରି ପ୍ରଚାରକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପାରିଉଠିବି ବୋଲି ମୋର ଆଉ କୌଣସି ସାଧ ନଥିଲା । ମୁଁ ହିନ୍ଦୁବିରୋଧୀ, ମୁଁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁ- ଏହିପରି କଥାମାନ କୁହାହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ମୋର ନିନ୍ଦା କରାଯାଇଚି । ପୁଣି ଗୋପନରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୋଟଦାତାଙ୍କୁ କୁହାହୋଇଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଗୋମାଂସଭୋଜୀ, ତେଣୁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଗୋବଧ କରିବାକୁ ଆଇନ୍ ସିଦ୍ଧ କରିବାଲାଗି ମୁଁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ସହିତ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ଲିପ୍ତ ଅଛି । ଶ୍ୟାମଜୀ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରଚାରର ଅଗ୍ନିରେ କମ୍ ଇନ୍ଧନ ଯୋଗାଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ କହି ବୁଲିଚନ୍ତି ଯେ ଆଇନସଭାରେ ମୁହିଁ ତାଙ୍କର ଗୋରକ୍ଷା ବିଲ୍‌ଟିକୁ ଆଲୋଚିତ ହେବାକୁ ଦେଇନାହିଁ । ଆଇନ ସଭା ନିର୍ବାଚନରେ ସେ ଫୈଜାବାଦରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଥିଲେ ସ୍ୱରାଜଦଳର ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ଆମେଠିର ଦାଦନ ସାହେବ । ସ୍ୱରାଜଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଉଚନ୍ତି ବାର୍‌ର ଜଣେ ସୁପରିଚିତ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସଦସ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଦାଦନ ସାହେବ କେବଳ ଟଙ୍କା ଜୋରରେ ଜିତିଗଲେ । ମାଳବ୍ୟ ଶ୍ୟାମଜୀଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଦାଦନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଶ୍ୟାମଜୀ ଆପଣାର ଅମାନତ ଟଙ୍କା ହରାଇଚନ୍ତି । ତେଣେ ସ୍ୱରାଜ ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀ ଓ ଦାଦନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେଲା । ଥରେ ଭାବି ଦେଖିଲ, ଦାଦନଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ଅପଦାର୍ଥ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ଜଣେ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଜନପ୍ରିୟ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଦେଇ ପାରିଲେ । ବୈୟାଜୀ ଏବେ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଚନ୍ତି ବୋଲି ତୁମେ ଶୁଣିଥିବ । ସେହି

ଘଟଣାପରେ ଶ୍ୟାମଜୀ ଯେଉଁ ଜଘନ୍ୟ ସ୍ଲୋଗାନ୍‌ଟି ଗାଇ ବୁଲୁଥିଲେ, ତାହା ହେଉଚି "ମାଇ ମେରୀ ମର୍‌ଗଇ, ଗାଇ ମେରୀ ମାଇ ହୈ।"

ଅତି ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଚି ଓ ଭୋଟଦାତାମାନଙ୍କୁ ଲାଞ୍ଚ ଦିଆଯାଇଚି । ଏହିସବୁ ବ୍ୟାପାରରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୀତଶ୍ରଦ୍ଧ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜୀବନରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ମୁଁ ଏବେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରୁଚି । କିନ୍ତୁ ତା'ହେଲେ ଆଉ କ'ଣ କରି ମୁଁ ଜୀବନ କଟାଇବି, କେବଳ ସେତିକି ଯାହା ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡୁଚି । କଂଗ୍ରେସର ଗୌହାଟୀ ଅଧିବେଶନ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରୁଚି । ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ନୀରବ ରହିବି । ବିରଳାର ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟପୁଷ୍ଟ ମାଲବ୍ୟ-ଲାଲା ଦଳ କଂଗ୍ରେସକୁ ଦଖଲ କରିବାଲାଗି ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ପରେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକଟ କରିବି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ଦେଶର ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନେତା ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଥିଲେ ମଧ ହୁଏତ ଆଇନସଭାର ସଭ୍ୟପଦରୁ ମୋତେ ଇସ୍ତଫା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ଯେତିକି ଶକ୍ତି ଅଛି ଏବଂ ଯେଉଁଭଳି ଲୋକ ନେଇ ଆମକୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡୁଚି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଇନସଭା ବା ପରିଷଦ ଜରିଆରେ ବିଶେଷ କିଛି କରିବା ମଧ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ଆମ ଦଳରେ ମଧ ଅତିଶୀଘ୍ର ଫଟାଫଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶଙ୍କା କରୁଚି । କିନ୍ତୁ ସେପରି କୌଣସି କଥା ନଘଟିଲେ ମଧ କିଛି କରିପାରିବା ଅସମ୍ଭବ । ଦେଶପାଇଁ ଯେ ମୁଁ କଣ କରିବି, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ; କାରଣ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ ମୁଁ ସଫଳ ହୋଇପାରିବି ବୋଲି ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଲାଗି ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ନ୍ୟାସନାଲ୍ ଇଉନିଅନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବି । କିନ୍ତୁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଉତ୍ତେଜନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲାଣି ସେଥିରେ ମୋର ସମସ୍ତ କଥା କେବଳ ଅରଣ୍ୟରୋଦନରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ଦେଖିବି, କିନ୍ତୁ ତୁମେ ତ ଭଲକରି ଜାଣିଚ, ତାଙ୍କର ମନୋମତ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ କେତେକାଂଶରେ ଭଲ ଲାଗେ, କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ ଆଉ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ । ଗତ ନଅମାସର ଚଳନ୍ତି ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତି ସହିତ ତୁମର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ବିଷୟରେ ତୁମଠାରୁ କୌଣସି ମତାମତ ଚାହିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ ହେବା ଉଚିତ, ଏ ବିଷୟରେ ତୁମର ପରାମର୍ଶ ମିଳିଲେ ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ଉପକାର ହେବ ।

ନିର୍ବାଚନର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ବଡ଼ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଚି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ମୋର ମନରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ଅଳ୍ପଦିନ ଗଲେ କାଶୀପୁର ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀ,

ତା'ପରେ ୫ ତାରିଖଠାରୁ ୯ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଦେଶିକ କମିଟିର ଗରମାଗରମ ସଭା, ସବାଶେଷରେ କଂଗ୍ରେସର ଅଧିବେଶନ । ଏହିସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଅନ୍ୟକିଛି ଅପେକ୍ଷା ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ହିଁ ଅଧିକ ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି । ତଥାପି ଆଉ କିଛି ନହେଉ ପଛକେ, ଏହିସବୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କେତେଦୂର ଘୁଣ ଖାଇଗଲାଣି, ଏହି କଥାଟି ବୁଝିବା ସକାଶେ ମୁଁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହି ସବୁ ଦେଖିବି । କଲିକତାରୁ ନଦୀପଥରେ ସୁନ୍ଦରବନ ଯାଇ ସେଠାରୁ ଗୌହାଟୀ ଯିବି ବୋଲି ଭାବିଚି । ଗତ କେତେଦିନର ପରିଶ୍ରମ ପରେ ଆଉ କେତେଟା ଦିନ ନଦୀଉପରେ କଟାଇଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହୋଇପାରିବି ବୋଲି ଭାବିଚି । ଭାରି କ୍ଳାନ୍ତ ଲାଗୁଚି, ତା ସହିତ ରକ୍ତଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଓ ବୋଧହୁଏ ମଇଳା ପାଣି ବା ଧୂଳିମଇଳା ସକାଶେ ମୋର ଏକ୍‌ଜିମାଟା ମଧ୍ୟ ପୁଣି ବାହାରିଚି, କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପୂଯ ମଧ୍ୟ ଦେଉଚି । ଏତିକି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମୁଁ ବେଶ୍ ଭଲ ଅଛି ।

ଗତ ଡାକରେ ଘରର କେହି ତୁମର ଚିଠି ପାଇନାହାନ୍ତି । ନାନ୍ କହୁଚି, ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜର୍ମାନୀ ଯାଇଥିଲ । ତୁମେମାନେ ମୋଣ୍ଟାନାକୁ ଯାଇଚ ଓ ସେଠାକୁ ଯାଇ କମଳାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଯେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଉନ୍ନତି ହୋଇଚି, ତୁମର ପୂର୍ବ ଚିଠିରେ ମୁଁ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ପାଇଥିଲି । ଜ୍ୱର ହେଉଚି ଅସଲ କଥା । ଯଦି ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ୱରର ମାତ୍ରା ସ୍ୱାଭାବିକ ନରହେ, ତେବେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉନ୍ନତିରେ କୌଣସି ଫଳ ହେବ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଉନାହିଁ । ମୋଣ୍ଟାନାରେ ଆଉ କେତେ ସପ୍ତାହ ରହିଲେ ଅଭିଲଷିତ ଫଳ ମିଳିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି । ସ୍ନେହ ଜାଣିବ ।

ବାପା

୨୧. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୪୯) ନନ୍ଦୀ ହିଲ୍, ମହୀଶୂର
୨୫.୫.୧୯୨୭

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ୍,

ତୁମର ଚିଠି ପାଇଲାବେଳେ ମୁଁ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି। ସେତେବେଳେ ବେଶୀ ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖିବାର ଶକ୍ତି ନଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇନାହିଁ। ଧୀରେ ଧୀରେ କିଛି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଚି ମାତ୍ର। ତଥାପି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରୁଚି।

ସେଠାରେ ତୁମେ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଅଛ। ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ତୁମେ ଏହି ସମୟଟି କଦାପି ନଷ୍ଟ କରିନାହଁ। ତୁମେ ଫେରିବାବେଳକୁ କମଳା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଯାଇଥିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି। ତାହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସକାଶେ ଯଦି ସେଠାରେ ଆଉ କିଛିଦିନ

ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ତେବେ ତୁମେ ସେହି କେତେଦିନ ସେଠାରେ ରହିକରି ଆସିବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରୁଚି ।

ନିପୀଡ଼ିତ ଜାତି-ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିବରଣ ଓ ତତ୍‌ସହିତ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୋପନୀୟ ବିବରଣ ପଠାଇଚ, ତାକୁ ମୁଁ ଯତ୍ନର ସହିତ ପଢ଼ିକରି ଦେଖିଚି। ଏହି ସଂଘଠାରୁ ମୁଁ ବିଶେଷ କିଛି ଆଶା କରୁନାହିଁ। ଯେଉଁସବୁ ଶକ୍ତି ଆଜି ଏହି ନିପୀଡ଼ିତ ଜାତିଗୁଡ଼ିକୁ ଶୋଷଣ କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି, ଏହି ସଂଘର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେହି ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ସଦିଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ବୋଲି ମୁଁ ଏହି ସଂଘଠାରୁ ବିଶେଷ କିଛି ଆଶା କରୁନାହିଁ। ଇଉରୋପର ଯେଉଁ ଦେଶମାନେ ଏହି ସଂଘରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି, ସେମାନେ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି। କାରଣ ଯେଉଁଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବିବେ, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ କଦାପି ତାହାକୁ ମାନିନେବେ ନାହିଁ। ଆମ ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ବିପଦ ରହିଚି ଯେ ଆପଣା ଶକ୍ତିରେ ମୁକ୍ତି ହାସଲ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ହରାଇବସି ଆମ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ସେତେବେଳେ ପୁଣି ବାହାର ଶକ୍ତି ଓ ବାହାର ସାହାଯ୍ୟର ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବେ। ଅବଶ୍ୟ ଏସବୁ ମୋର ଅନୁମାନ ମାତ୍ର। ଇଉରୋପର ଘଟଣାବଳୀକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ଯତ୍ନର ସହିତ ଅନୁଧାବନ କରି ଦେଖୁନାହିଁ। ତୁମେ ନିଜେ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଅଛ, ତେଣୁ ସେହି ସ୍ଥାନର ବାତାବରଣରେ ହୁଏତ ତୁମେ କୌଣସି ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତିର ଲକ୍ଷଣମାନ ଦେଖି ପାରୁଥିବ। ହୁଏତ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଗୁଡ଼ାକ ପଡ଼ିପାରୁନାହିଁ।

ଆଗାମୀ କଂଗ୍ରେସର ଅଧିବେଶନରେ ହୁଏତ ତୁମକୁ ସଭାପତି ହିସାବରେ ନିର୍ବାଚନ କରାଯାଇପାରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ ସେହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତାମାନ ଚାଲିଚି । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବାପାଙ୍କ ସହିତ ପତ୍ରବ୍ୟବହାର କରୁଚି। ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସରେ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବାପରେ ମଧ୍ୟ ଏଠାର ଅବସ୍ଥା ତଥାପି ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ରହିଚି। କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହେଲେ ଏହି ମୁଣ୍ଡଫଟାଫଟି ବନ୍ଦ ହେବ କି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ। ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରୁ ଆମେ ଆମର ପ୍ରଭାବ ହରାଇ ସାରିଲୁଣି। ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭାପତି ହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ବରଷକ ପାଇଁ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି। ଅବଶ୍ୟ ତା' ବୋଲି ମୁଁ କହୁନାହିଁ ଯେ ତୁମକୁ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବହେଳା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ମଧ୍ୟ କାହାରିକୁ ନା କାହାରିକୁ ଅବଶ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ। ମାତ୍ର ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ତ ଅନେକ ଲୋକ ଇଚ୍ଛୁକ ଓ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ବସିଚନ୍ତି। ଅବଶ୍ୟ ତାହାର ନାନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ। ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରଣୋଦିତ ହେବା ମଧ୍ୟ ଆଦୌ

ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ। ତଥାପି ସେମାନେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇନେବେ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବେ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିବେ, କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିବ। ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଚି, ତୁମେ କେଉଁପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ହେବ। ତୁମକୁ ଯାହା ଭଲ ବୋଲି ମନେହେବ, ତୁମେ କେବଳ ତାହାହିଁ କରିବ। ମୁଁ ଜାଣିଚି ଯେ ସମସ୍ତ ବିଷୟଟିକୁ ନିରାସକ୍ତ ଭାବରେ ବିଚାର କରି ତୁମେ ଦାଦାଭାଇ ବା ମାକ୍‌ସୁଇନିଙ୍କ ପରି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥଭାବରେ 'ଏହି ମୁକୁଟ ମୋ' ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧାଇଦିଅ' ବୋଲି କହିପାରିବ, ଏବଂ ସେପରି ହେଲେ ସେହି ମୁକୁଟ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ତୁମକୁ ହିଁ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯିବ, ଏଥିରେ ମୋର ଲେଶମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ବାପା ହୁଏତ ତୁମ ପାଖକୁ ଚିଠି ଦେଇ ସାରିବେଣି। ଯଦି ନ ଦେଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ଏହି ଡାକରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବେ। ଏହି ଚିଠିର ଗୋଟିଏ ନକଲ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଉଚି ।

ତାର ଦ୍ୱାରା ତୁମର ମତାମତ ଜଣାଇଦେଲେ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ହେବ। ଜୁଲାଇ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ବାଙ୍ଗାଲୋରଠାରେ ରହିବି। ତେଣୁ ତୁମେ ସିଧା ସେଇଠାକୁ ତାର ପଠାଇପାର। ବା, ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ ହେବାଲାଗି, ଆଶ୍ରମ ଠିକଣାରେ ମଧ ପଠାଇପାର। ମୁଁ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ମଧ ମୋତେ ଆଶ୍ରମରୁ ତାର ସମ୍ବାଦର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଅବଶ୍ୟ ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ ।

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି ।

ତୁମର

ମୋ. କ. ଗାନ୍ଧୀ

୨୨. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୪୦)

[୧୯୨୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମୁଁ ଇଉରୋପରୁ ଫେରିଆସି ସିଧା ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଗଲି। ସେଠି ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା। ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ମୁଁ କରିଥିବା

କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ମନଃପୂତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେଥିଲାଗି ସେ ମୋତେ ନିମ୍ନ ଚିଠିଟି ଲେଖିଥିଲେ]

ସତ୍ୟାଗ୍ରହାଶ୍ରମ, ସାବରମତୀ

୪.୧.୧୯୨୮

ଅସଂଶୋଧିତ

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମକୁ ମୁଁ ଏତେ ଭଲପାଏ ଯେ, ଏହି ଚିଠିରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଯାହା ଲେଖିବାକୁ ଯାଉଚି, ସେସବୁ ପଢ଼ି ତୁମେ ଦୁଃଖିତ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣିଚି । ଅନ୍ତତଃ ତୁମକୁ ମୁଁ ଏତେ ଭଲପାଏ ଯେ, ଯେତେବେଳେ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରୁଚି, ସେତେବେଳେ ତାହା ନ ଲେଖିବା ଆଉ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁନାହିଁ ।

ତୁମର ଗତି ଅତିରିକ୍ତ ଭାବରେ କ୍ଷିପ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ଟିକିଏ ଭାବିବା ପାଇଁ ଓ ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ଖାପଖୁଆଇ ନେବାପାଇଁ ତୁମେ ଆଉ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଚିଠା କରି ତୁମେ ଅଧିବେଶନରେ ପାସ୍ କରାଇ ନେଇଚ, ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଉ ବର୍ଷକପରେ ଉତ୍‌ଥାପନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଥାନ୍ତା । 'ରିପବ୍ଲିକାନ୍ ଆର୍ମି'ରେ ତୁମର ଯୋଗଦେବାଟା ଅବିମୃଶ୍ୟକାରିତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଚି । ତଥାପି ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ଯେତେଦୂର କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ, ଦୁଷ୍କୃତକାରୀ ଓ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ତୁମେ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଚ ବୋଲି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇଚି । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସାରେ ତୁମର ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆସ୍ଥା ଅଛି କି ନାହିଁ ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯଦି ବଦଳି ଯାଇଥାଅ, ତେବେ ଏକଥା ତୁମେ ତଥାପି ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ବେଆଇନ ଓ ବେଲଗାମ ହିଂସା ହିଁ ଆମ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣି ଦେବ । ଇଉରୋପ ଯାଇ ତୁମର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଚି, ତାହାରି ଭୂମି ଉପରେ ଦେଶର ଅବସ୍ଥାକୁ ଯତ୍ନର ସହିତ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ଯଦି ବର୍ତ୍ତମାନ ପନ୍ଥା ଓ ଉପାୟକୁ ତୁମେ ଭୁଲ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥାଅ, ତା'ହେଲେ ଆପଣାର ମତକୁ ସର୍ବତୋଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାର ଅଧିକାର ତୁମର ଅବଶ୍ୟ ରହିଚି—କିନ୍ତୁ ତାହାପୂର୍ବରୁ ଦୟାକରି ତୁମର ଗୋଟିଏ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଦଳ ଗଠନ କରିନେବା ଉଚିତ । କାନପୁରଠାରେ ଯାହା ଘଟିଚି, ତୁମେ ତାହା ଭଲକରି ଜାଣିଚ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଗ୍ରାମରେ ଶୃଙ୍ଖଳାପରାୟଣ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର ପଡ଼େ । ଉପାୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମର ଅସତର୍କତା ଦେଖି ମନେହେଉଚି, ଏହି ସତ୍ୟଟି ବୋଧହୁଏ ତୁମର ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ାଇ ଯାଇଚି ।

ତୁମେ ଯଦି ମୋର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାହ, ତେବେ ମୁଁ କହିବି ଯେ ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମ୍ପାଦକ। ତେଣୁ ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଐକ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ସାଇମନ୍ କମିଶନ ବର୍ଜନ-ବିଷୟକ ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ନିୟୋଜିତ ହେବା ଉଚିତ। ସଂଗଠନ ଓ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାର ଯେଉଁ ମହାନ୍ ଶକ୍ତି ତୁମର ଅଛି, ଐକ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ତୁମର ସେହି ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦରକାର ହେବ।

ଏହି ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବିସ୍ତାରିତ କରି କହିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପାଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ନାହିଁ । ବିସ୍ତାରିତ କରି କହିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ।

ଇଉରୋପରେ ଥିଲାବେଳେ କମଳା ଯେପରି ସୁସ୍ଥ ଥିଲା, ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସୁସ୍ଥ ଅଛି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି।

ତୁମର

ବାପୁ

୨୩. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଠାରୁ:

(୫୦)

ଆଶ୍ରମ, ସାବରମତୀ

୧୭.୧.୧୯୨୮

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ସମୟ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ଡାକି ମୁଁ ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଲେଖୁଚି। ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୋର କାନ୍ଧଟା ଟିକିଏ ଦରଜ ହୋଇଚି, ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ମିଳିବ। ଗତ ରବିବାର ଦିନ ମୁଁ ତୁମକୁ ଫେନର୍ ବ୍ରକ୍‌ଓୟେଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଥିଲି। ସେହି ଚିଠି ତୁମେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପାଇଥିବ।

ତୁମେ ଯେଉଁସବୁ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକର ସମାଲୋଚନା କରିଚ, ସେଥିରେ ଲିଖିତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକରେ ତୁମରି ଭୂମିକା ହିଁ ପ୍ରଧାନ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଥିଲି। ତୁମେ କ'ଣ ତାହା ଜାଣିଚ ? ଅବଶ୍ୟ ତଥାକଥିତ 'ନିଖିଳ ଭାରତ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ' ପ୍ରତି ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ନୁହେଁ। ତୁମ ଓ ମୋ' ଭିତରେ ରହିଥିବା ସମ୍ପର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେଉଁ ମନୋଭାବ ନେଇ ମୁଁ ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଥିଲି, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମନୋଭାବରେ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବ ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଥିଲି। କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖାଯାଉଚି, ମୋର ସେହି

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଚି। ତଥାପି ମୁଁ ସେଥିରେ କିଛିହେଲେ ମନେ କରିନାହିଁ। କାରଣ ଏକଥା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଗତ ଅନେକ ବର୍ଷ ହେଲା ସାଧାରଣତଃ ତୁମେ ଯେଉଁ ଆତ୍ମନିରୋଧବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଚ, କେବଳ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ତୁମକୁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ। ତୁମ ଓ ମୋ ମଧରେ ଯେ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ କେତେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି, ମୁଁ ତାହା କ୍ରମେ ବୁଝିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସେହି ପାର୍ଥକ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ଏତେ ବିରାଟ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହିଁ ନ ଥିଲା। ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥଲାଗି ଏବଂ ମୋ' ସହିତ ଓ ମୋ' ଅଧୀନରେ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ମଧ ତୁମେ ଜାତିର ସେବା କରିପାରିବ ଏବଂ ତୁମ ନିଜର ମଧ କୌଣସି କ୍ଷତି ହେବନାହିଁ। ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତୁମେ ବୀର ପରି ଯେଉଁ ଆତ୍ମନିରୋଧ-ବୃତ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲ, ତାହାରି ଫଳରେ ହିଁ ତୁମେ ଆଜି ନିଜକୁ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରି ପକାଇଚ। ତୁମର ଏହିପରି ମାନସିକ ସ୍ଥିତିରେ ମୋ' ମନ ଭିତରେ ଥିବା ଯେଉଁସବୁ ବିଷୟ ତୁମର ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ାଇ ଯାଇଥିଲା, ଆଜି ଠିକ୍ ସେହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ତୁମ ଆଖିକୁ ମୋର ଗୁରୁତର ତ୍ରୁଟି ବୋଲି ଦେଖାଯାଉଚି। ସକ୍ରିୟ ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସର ପରିଚାଳନା କରୁଥିବା ସମୟରେ ନିଖିଳ ଭାରତ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏହିପରି କଡ଼ା ଲେଖାମାନ ଲେଖିଚି, ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆର ପୁରୁଣା ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ତାହା ଦେଖାଇ ପାରିବି। ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦାୟିତ୍ୱଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ କିଛି କରିଚନ୍ତି ବା କହିଚନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବିଭିନ୍ନ ସଭାରେ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ତାହାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚି। କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ, ସେଥିଲାଗି ଏହିସବୁ କଥା ସେତେବେଳେ ତୁମକୁ ସେତେ ଖରାପ ଲାଗୁନଥିଲା। ତେଣୁ ତୁମର ଚିଠିରେ ଯେଉଁ ଅସଙ୍ଗତିମାନ ରହିଚି, ତୁମକୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଇଦେଲେ କୌଣସି ଲାଭ ହେବନାହିଁ। ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ କରିବି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି କଥା ହିଁ ଚିନ୍ତା କରୁଚି ।

ତୁମେ ଯଦି ମୋଠାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ଲାଗି କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁଭବ କରୁଥାଅ, ତା'ହେଲେ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ମୋ' ପ୍ରତି ଯେଉଁ ନମ୍ର ଆନୁଗତ୍ୟ ଜଣାଇ ଆସିଚ ଏବଂ ତୁମ ମନର ଅବସ୍ଥା ମୁଁ ବୁଝିପାରିଚି ବୋଲି ମୋ' ପାଖରେ ଯେଉଁ ଆନୁଗତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯାଇଚି, ସେଥିରୁ ଆଜି ମୁଁ ତୁମକୁ ମୁକ୍ତି ଦେଉଚି। ଆଜି ମୁଁ ବେଶ୍ ଭଲକରି ବୁଝିପାରୁଚି ଯେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ମୋ' ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏଣିକି ତୁମକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ। କାରଣ କୌଣସି ଭୁଲ କରୁଥିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଶର ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତିସାଧନ କରୁଚି, ଏବଂ ଏହିକଥା ଜାଣିସାରିବା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ

ମୋ' ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ହିଁ ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ। ପୁଣି, ଆପଣାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମ ମନରେ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାର ସଂଶୟ ରହିଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇ ତୁମ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସେହି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି। ତୁମସହିତ ରହିଥିବା ମୋର ପାର୍ଥକ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପରି ବୃହତ୍ ଓ ବିରାଟ ହୋଇ ଦେଖାଦେଇଛି ଯେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କୌଣସି ଆପୋସ-ମୀମାଂସା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି। ତୁମପରି ଏତେ ସାହସୀ, ଏତେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ଏତେ କର୍ମଦକ୍ଷ ଓ ଏତେ ସତ୍ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଆଜି ହରାଇବାକୁ ପଡୁଚି ବୋଲି ମୁଁ ଅତିଶୟ ଦୁଃଖିତ—ତୁମଠାରୁ ମୁଁ ଏହି କଥାଟି ଗୋପନ ରଖି ପାରୁନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଆଦର୍ଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ବନ୍ଧୁତାକୁ ମଧ୍ୟ ବିସର୍ଜନ ଦେବାକୁ ହୁଏ। ଏହି ସମସ୍ତଠାରୁ ଅନେକ ଉଚ୍ଚରେ ଆଦର୍ଶର ସ୍ଥାନ। କିନ୍ତୁ ଏହି ବନ୍ଧୁତାର ଅବସାନ ଘଟିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଆଦୌ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବନାହିଁ। ଅନେକ ଦିନରୁ ଆମେ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ମଣିଷ ହୋଇ ରହି ଆସିଚୁ, ଗୁରୁତର ରାଜନୀତିକ ମତଭେଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମେ ତାହାହିଁ ରହିବା। ଏହିପରି ସମ୍ପର୍କ ମୋର ଆହୁରି କେତେଜଣଙ୍କ ସହିତ ରହିଚି, ଏହା ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ। ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ। ରାଜନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି, କିନ୍ତୁ ସେହି ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିବା ଆଗରୁ ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଘନିଷ୍ଠତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ବହୁ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅମ୍ଳାନ ଓ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଅଛି ।

ଏଥର ତୁମେ ଏକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାସୂଚକ ଭଙ୍ଗୀରେ ଆପଣାର ମତବିରୋଧର କଥାକୁ ଘୋଷଣା କରିଦିଅ। ସେଥିଲାଗି ମୋର ପରାମର୍ଶ ହେଉଚି: ମତବିରୋଧର କାରଣମାନ ଦର୍ଶାଇ ତୁମେ ମୋ' ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖ। ଚିଠିଟିକୁ ମୁଁ ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବି, ଏବଂ ସଂକ୍ଷେପରେ ସେହି ଚିଠିର ଉତ୍ତରଟିଏ ଲେଖିଦେବି। ତୁମେ ପ୍ରଥମେ ମୋ' ପାଖକୁ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲ, ତାକୁ ପଢ଼ି ତାହାର ଉତ୍ତର ଲେଖିବା ପରେ ମୁଁ ସେଇଟିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଇଚି। ତୁମର ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠିଟି ମୁଁ ପାଖରେ ରଖିଥିଲି। ମୋ ପାଖକୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ଯଦି ତୁମର ଇଚ୍ଛା ନହେବ, ତେବେ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି। ଏଥିରେ ଆପତ୍ତିକର କୌଣସି କଥା ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ। ଯଦି ସେପରି କିଛି ଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ସେହି ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ବାଦ୍ ଦେଇଦେବି। ତୁମେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଶ୍ଚିତ ରହିବ। ଏହି ଚିଠିଟିକୁ ମୁଁ ଏକ୍ ସତ୍ ଦଲିଲ୍ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି; ଏଥିରେ ତୁମର ମନୋଭାବ ବେଶ୍ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପାରିଚି।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି।

ବାପୁ

୨୪. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଠାରୁ :
(୫୯)

[ସାଇମନ୍ କମିଶନ ଲକ୍ଷ୍ନୌକୁ ଆସିଥିଲାବେଳେ ଆମେ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେଠାରେ ତା'ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲୁ। ସେହି ଘଟଣାର ଠିକ୍ ପରେ ଏହି ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି। ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ବ୍ୟାଟନ୍ ଓ ଲାଠିଦ୍ୱାରା ପୋଲିସ୍ ଆମକୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡଭାବେ ପ୍ରହାର କରିଥିଲା।]

ୱାର୍ଦ୍ଧା

୩.୧୨.୧୯୨୮

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ମୋର ସ୍ନେହ ଜଣାଇ ପଠାଉଚି । ତୁମେ ବୀରପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚ। ଅଧିକ ବୀରତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହୁରି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମକୁ କରିବାକୁ ହେବ। ଭଗବାନ ତୁମକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥାନ୍ତୁ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷର ଦାସତ୍ୱମୋଚନ ପାଇଁ ସେ ତୁମକୁ ଆପଣାର ନିମିତ୍ତରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ।

ତୁମର

ବାପୁ

୨୫. ନରେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ଠାରୁ :
(୬୦)

[ଏହି ଚିଠିରେ 'ଲିଗ୍' ବୋଲି ଯେଉଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଟିର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଚି, ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣନାମ ହେଉଚି ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେନ୍‌ସ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଲିଗ୍। ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଯେପରି ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ସେଥିପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଉପରେ ଚାପ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା। ନରେନ୍ଦ୍ରଦେବ କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ। ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ଭାରତରେ ସୋସିଆଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ସେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ]

ବାରାଣସୀ

୯.୨.୧୯୨୯

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲଜୀ,

ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପାଇଲି। ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏଇଟିକୁ ପଢ଼ିକରି ଦେଖୁଚି, ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ମତ ଜଣାଇବି। ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବି।

ମନଭିତରେ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା ନ ରଖି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଚି ଯେ ଲିଗ୍‌ର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ଭବତଃ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଅନୁମାନ ହେଉଚି। ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଉଦ୍ୟମ ରହିଥିବା ଏପରି ଦଳେ ଲୋକ ନାହାନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିକଳ୍ପନା ଉପରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଚନ୍ତି। ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଅବଶ୍ୟ ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବା ଯେ ଆମ ସମାଜକୁ ପୁଣିଥରେ ଏକ ନୂତନ ଭିତ୍ତିଉପରେ ଗଠନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ମତବାଦର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଆମ ସମାଜକୁ ପୁଣିଥରେ ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ, ଆମ ମନରେ ସେହି ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ପରିଷ୍କାର ଓ ସ୍ୱଷ୍ଟ ଧାରଣା ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏବଂ ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେହି ନୂତନ ସଂଗଠନରେ ଆମେ କେତେଦୂର ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବା, ସେକଥା ଆମେ ସ୍ୱଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିନଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ବିଶେଷ କିଛି ଫଳଲାଭର ଆଶା କରି ପାରିବା ନାହିଁ। ଏ ବିଷୟରେ ଆମ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ବଡ଼ ଅସ୍ୱଷ୍ଟ ଓ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଧାରଣାମାନ ରହିଚି, ଏବଂ ଏ ଦିଗରେ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ। ଫଳରେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ଆଦୌ ଗଭୀର ହୋଇପାରୁନାହିଁ, ଆମର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଦ୍ୟମର ଅଭାବ ଘଟୁଚି। ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆମେ ଆଜି ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମହୀନତା ଦେଖିବାକୁ ପାଉଚୁ, ମନନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବକୁ ହିଁ ମୁଁ ସେଥିଲାଗି ଦାୟୀ କରିବି। ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଭାବୁଚି ଯେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିକୁ ଉଦ୍ଦୀପିତ କରିବାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ। ସେଥିଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ମିଳିଲେ 'ଲିଗ୍' ତରଫରୁ ଗୋଟିଏ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକାରର ସାହିତ୍ୟ ମିଳିପାରିବା ଭଳି ଗୋଟିଏ ବହିଦୋକାନ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିବା ଉଚିତ। ପାଠଚକ୍ରମାନ ଗଠନ କରିବା ଉଚିତ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ କିଛି ଶସ୍ତା ବହିପତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ। ମୋର ବିବେଚନାରେ ଏହାହିଁ ହେଉଚି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏହିବର୍ଷ ଆମର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟିରେ ହିଁ ମନୋନିବେଶ କରିବା ଉଚିତ। ଏତିକ କରି ନ ପାରିଲେ ଆମର ମୂଳଦୁଆ କଦାପି ଟାଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। ଏ ବିଷୟରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କୌଣସି ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ସ୍ୱଷ୍ଟ ଧାରଣା ଅଛି ଏବଂ ଏକ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିକଳ୍ପନା ରଚନା କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଛି, ସେପରି

ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅତି କମ୍। ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଲାଗି ଲିଗ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ମନୋନିବେଶ କରୁ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଚି।

ଲିଗ୍‌ର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାଭଳି, ଆମେ ସେପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିନାହୁଁ। ଲିଗ୍‌ର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଚି ଯେ ଏହା ନୂତନ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସମାଜର ପୁନର୍ଗଠନ କରିବାକୁ ସେ ଆପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଚି। କେବଳ ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେକରୁନାହିଁ। କେଉଁ ନୂତନ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସମାଜର ପୁନର୍ଗଠନ ହେବ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବା ଲାଗି ଆମକୁ କେଉଁ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ହେବ, ଜନସାଧାରଣ ଏହି କଥା ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ। କଲିକତାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ମୋ' ଉପରେ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନବାଣମାନ ଆସି ପଡ଼ିଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଏପରି ଏକ ଧାରଣା ହୋଇଯାଇଚି ଯେ ଯାହାସବୁ କରିବ ବୋଲି ଲିଗ୍ ପ୍ରଥମେ ଆଶା ଦେଇଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେସବୁକୁ ତାହା ପୂରଣ କରୁନାହିଁ। ପୁଣି କେହି କେହି ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରଶ୍ନ ନେଇ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଲଢ଼ାଇ କରିବା ହେଉଚି ଲିଗ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ। ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଲଢ଼ାଇ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଚି, ତେଣୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦିନ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଆମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ବଞ୍ଚାଇରଖିବାର ଆଦୌ କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ। ଲୋକମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହିପରି କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି। ପୁଣି ଆହୁରି କେତେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂକଳ୍ପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଆଦର୍ଶ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର କୌଣସି ଧାର ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ। ସେମାନେ ଶୀଘ୍ର କିଛି କରିବା ଲାଗି ଗୋଟାଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚାହାନ୍ତି। କଂଗ୍ରେସର ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀକୁ ସେମାନେ ପ୍ରାଣହୀନ ଓ ଜଡ଼ ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି। ଏଣେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଦେଶ ଆଗରେ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଉପାଦେୟ କୌଣସି କର୍ମସୂଚୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ପାରିନାହୁଁ। ହୁଏତ ସେଇଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଲିଗ୍‌ରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ। ଆମ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହହୀନ। ନାନାପ୍ରକାରେ ସ୍ମରଣ କରି ଦିଆଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳେନାହିଁ। କୌଣସି କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ଚିଠିର ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ୱୀକାର ମଧ୍ୟ କରନ୍ତିନାହିଁ ।

ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ ସମ୍ପାଦକ ପଦ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି ଯେ ବିଦ୍ୟାପୀଠରେ ମୋର ନାନାପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ରହିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାଲାଗି ମୋର ଆଦୌ ସମୟ ହେବନାହିଁ। ଏହିଠାରେ ରହି ମୁଁ କେବଳ ଚିଠିପତ୍ର ଲେଖିପାରିବି ମାତ୍ର। କିନ୍ତୁ ଅପର ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ନ ମିଳିଲେ ଏତିକିରୁ ଅଧିକ କରିବା ମୋ' ପକ୍ଷରେ ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ।

ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ିକର ସଂଶୋଧନ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଉ ଆମେ କୌଣସି ସମୃଦ୍ଧିଲାଭର ଆଶା କରିପାରିବା ନାହିଁ।

ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଲିଗ୍‌ର ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିକଳ୍ପନା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ। ପ୍ରାଦେଶିକ ଲିଗ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଭାବରେ ଆପଣା ଆପଣାର ପରିକଳ୍ପନା ପ୍ରଣୟନ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ ନାହିଁ। ଏପରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଲେ ପରିଣାମ ମାରାତ୍ମକ ହୋଇପଡ଼ିବ। ତାହାଫଳରେ ହୁଏତ୍ ପରିକଳ୍ପନାଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ହୋଇପଡ଼ିବ। ତଦ୍ୱାରା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ବଢ଼ିବ। ଲିଗ୍‌ର କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପରିକଳ୍ପନା ରହିବା ଉଚିତ, କେବଳ ଗୋଟିଏ କଣ୍ଠରେ ତାହାର କଥା ଶୁଣାଯିବା ଉଚିତ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଆପଣାର ସୁପାରିଶଗୁଡ଼ିକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପରିଷଦ ପାଖରେ ନେଇ ପେଶ୍ କରିବେ ବୋଲି ଆପଣ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଚନ୍ତି, ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ। ତେଣୁ କର୍ମସୂଚୀ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର ଚିଠାଟିକୁ ଆମର କମିଟି ଆଲୋଚନାର ଭୂମି ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ ।

କେନ୍ଦ୍ର ପରିଷଦର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥନୈତିକ କର୍ମସୂଚୀ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଏ ଓ ଦେଶ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ପରିକଳ୍ପନା ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ, ତେବେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା। ତଥାପି ସେ ଯାହାହେଉ, ଉପରେ ମୁଁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚି, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପରିଷଦର ଅନୁମତି ବ୍ୟତୀତ ମଧ ପ୍ରାଦେଶିକ ଲିଗ୍ ସବୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିପାରିବେ।

ପ୍ରାଦେଶିକ କମିଟିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଭା ଆଗାମୀ ୨୪ ତାରିଖରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ବସୁଚି। ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବିଜ୍ଞପ୍ତିମାନ ଅତିଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯିବ।

ଆପଣଙ୍କର

ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ

୨୬. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଠାରୁ :

(୬୧)

ରେଳଗାଡ଼ିରୁ

୨୯.୭.୧୯୨୯

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ଇନ୍ଦୁ ପାଖକୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଚ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ଭଲ ହୋଇଚି। ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଛପାଇବା ଉଚିତ। ତୁମେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଏହି ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିପାରିଥିଲେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତି। ତଥାପି ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ହିନ୍ଦୀରେ ମଧ ଛପାଇଦେବା ଉଚିତ।

ତୁମର ଆଲୋଚନାର ପ୍ରଣାଳୀ ବେଶ୍ ନିଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣ। କିପରି ମଣିଷର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହି ବିଷୟରେ ବିବାଦ ରହିଚି। ଧର୍ମର ଉତ୍ପତ୍ତି କିପରି ହେଲା, ତାହା ଆହୁରି ଅଧିକ ବିତର୍କମୂଳକ ବିଷୟ। କିନ୍ତୁ ଏହିସବୁ ମତବିବାଦ ତୁମ ପତ୍ରମାଳାଟିର ମୂଲ୍ୟକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହ୍ରାସ କରିପାରି ନାହିଁ। ସେହି ମୂଲ୍ୟ ତୁମ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକର ସତ୍ୟତା ଉପରେ ଆଦୌ ନିର୍ଭର କରୁନାହିଁ। ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ହୋଇଚି ତୁମର ସୁନ୍ଦର ଆଲୋଚନା-ଭଙ୍ଗୀ ସକାଶେ। ତୁମର କହିବା କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମେ ଇନ୍ଦୁର ହୃଦୟରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରିଚ ଏବଂ ବହିର୍ଜୀବନର ନାନା କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଜ୍ଞାନର ନେତ୍ରକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ମଧ୍ୟ ତୁମେ କରିପାରିଚ।

ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟାଟିକୁ ମୁଁ ନେଇଆସିଚି, ତାହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ମୁଁ କମଳା ସହିତ ମତବିରୋଧ ଘଟାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ। ଏହି ଉପହାରଟିର ପଛରେ ରହିଥିବା ଭଲପାଇବାକୁ ମୁଁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ। ତଥାପି ଘଡ଼ିଟିକୁ ମୁଁ ଇନ୍ଦୁ ପାଇଁ ରଖିଦେବି। ଯେଉଁ ଛୋଟିଆ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଏଠି ମୋତେ ଘେରିକରି ରହିଥାନ୍ତି, ସେଥିରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। ଇନ୍ଦୁକୁ ମୁଁ ତା'ର ପ୍ରିୟ ଘଡ଼ିଟିକୁ ଫେରାଇଦେବି। ଏଥିରେ କମଳା କିଛି ମନେକରିବ ନାହିଁ ଜାଣିଲେ ମୁଁ ଖୁସି ହେବି।

କଂଗ୍ରେସର ମୁକୁଟ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଲେଖାଟି ମୁଁ ଇତିମଧ୍ୟରେ ଶେଷକରି ଦେଇଚି। ୱାଇ.ଆଇ.ର ଆଗାମୀ ସଂଖ୍ୟାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ ହେବ।

ତୁମର
ବାପୁ

୨୭. ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁଙ୍କ ଠାରୁ :

(୬୨)

[ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ପଦରେ ମୋର ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଅବସରରେ ଏହି ଚିଠିଟି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା]

ଲକ୍ଷ୍ନୌ
୨୯.୯.୧୯୨୯

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ସାରା ଭାରତବର୍ଷରେ ଗତକାଲି ତୁମ ବାପାଙ୍କଠାରୁ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କେହି ଅଧିକ ଗର୍ବିତ ଅନୁଭବ କରିନଥିବେ, ତୁମଠାରୁ ଆଉ କେହି ଅଧିକ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ମନେ କରିନଥିବେ। ମୁଁ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି। ମୁଁ ପ୍ରାୟ ସମପରିମାଣରେ ତୁମ ବାପାଙ୍କର ଗର୍ବ ଓ ତୁମର

ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଚି। ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ତୁମ ବିଷୟରେ କହିଚି ଯେ ତୁମକୁ ଏକ ଅତି ଚମତ୍କାର ଶହୀଦତ୍ୱ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ—ଏକଥା ତୁମର ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖାହୋଇ ରହିଚି। କାଲି ଅନେକ ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଶୋଇ ମୁଁ ଏହି ବିଷୟଟିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି। ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଅତି ବିପୁଳ ଭାବରେ ତୁମର ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଭଲକରି ତୁମ ମୁଖର ଭାବକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖିଚି। ଦେଖି ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଯେପରି ତୁମକୁ ଏକସମୟରେ ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ଓ କ୍ରୁସ୍‌ରେ ବିଦ୍ଧ କରାଯାଉଚି। ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ଦେଖିଲେ ଦୁଇଟିଯାକର ସମ୍ବନ୍ଧ ବଡ଼ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ। ଏପରିକି କୌଣସି କୌଣସି ଅବସ୍ଥା ଓ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେବା ଓ କ୍ରୁସ୍‌ବିଦ୍ଧ ହେବା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଅର୍ଥପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ତୁମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅବଶ୍ୟ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ। କାରଣ ଆତ୍ମିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପର୍ଶାତୁର। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଖୁଣ ଭାବରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରି ନ ସାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମ ମନରେ କଦାପି ଶାନ୍ତି ନ ଥାଏ। ତୁମଠାରୁ ଯେଉଁମାନେ ଟିକିଏ କମ୍ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଚନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତିର ତୀକ୍ଷ୍ଣତା ତୁମଠାରୁ ଅନେକ କମ୍, ଦୁର୍ବଳତା, ମିଥ୍ୟାଚାର, ଦୁଷ୍କୃତି ଓ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର କୁଶ୍ରୀ ପ୍ରକୃତିର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆହୋଇ ସେମାନେ ଯେତିକି ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଆନ୍ତି, ତୁମେ ତା'ଠାରୁ ଶତଗୁଣ ଅଧିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଇବ। ଏହି ମିଥ୍ୟାଚାର, ଦୁଷ୍କୃତି ଓ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ହେଉଚି ଏକ ଦୁର୍ବଳତାର ସହଚର, ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ବଳତା ଆପଣା ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ ।...ସେ ଯାହାହେଉ, ତୁମର ଅପରାଜେୟ ଆନ୍ତରିକତା ଓ ମୁକ୍ତି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାରେ ମୋର ଅଟଳ ଓ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି। ତୁମେ ମୋତେ କହିଥିଲ ଯେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ଦାୟିତ୍ୱର ଗୁରୁବୋଝକୁ ଆଣି ତୁମ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆଯାଉଚି, ତାହାରି ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ରହି ଆପଣାର ଚିନ୍ତା ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ବାସ୍ତବରେ ରୂପାୟିତ କରିବାର ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ତୁମର ନାହିଁ। ତଥାପି ମୋର ମନେହେଉଛି ଏହା ଏକ ଆହ୍ୱାନ, ଏବଂ ଏକ ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଘ୍ୟ ମଧ୍ୟ। ତୁମଠାରେ ଯେଉଁସବୁ ମହତ୍ ଗୁଣମାନ ରହିଚି, ଏହି ଆହ୍ୱାନ ହିଁ ସେହି ଗୁଣଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରବଳ ଶକ୍ତି, ସାହସ, ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଓ ଜ୍ଞାନରେ ରୂପାୟିତ କରାଇ ପାରିବ। ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା କରୁନାହିଁ ।

ଯେପରି ଭାବରେ ହେଉନା କାହିଁକି, ମୋ ପକ୍ଷରେ ତୁମକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ବା ତୁମ ଅଧୀନରେ ରହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲେ, ତୁମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇବାମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାହା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି। ସେକଥା ତୁମେ ଆଗରୁ ଜାଣିଚ।...କୌଣସି

ବାସ୍ତବ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ପାରିଲେ ମଧ ମୋର ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ତ ଦେଇପାରିବି । ଅବଶ୍ୟ ଖଲିଲ ଜିବ୍ରାନ୍ କହିଚନ୍ତି, 'ଜଣକର ଚିନ୍ତା ଅନ୍ୟଜଣକର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେନାହିଁ ।' ତଥାପି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି ଯେ ଜଣକର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଥିବା ଅମୋଘ ବିଶ୍ୱାସ ଅନ୍ୟଜଣକର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ମଧ ବିଶ୍ୱାସର ଅଗ୍ନିଶିଖା ଜାଳିଦେଇପାରେ, ଏବଂ ସାରା ପୃଥିବୀ ତାହାର ପ୍ରଭାରେ ପ୍ରଭାନ୍ୱିତ ହୋଇଉଠେ ।...

ତୁମର

ସ୍ନେହାନୁରକ୍ତା ବନ୍ଧୁ ଓ ଭଉଣୀ

ସରୋଜିନୀ ନାଇଡୁ

୨୮. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ :

(୬୩)

[ନେତୃ-ସମ୍ମିଳନୀ ନାମରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତା'ର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖାହୋଇଚି । ସମ୍ମିଳନୀରେ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଥିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ । ଅନେକ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ମଧ ଏହି ବିବୃତିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସୁଭାଷ ବସୁ ଏଥିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ନ ଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା ପରେ ମୋତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଲା ଓ ମୁଁ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସର ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଭାପତି ହିସାବରେ ମଧ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ସାରିଥାଏ]

ଅଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି

୫୨ ହିଉଏଟ୍ ରୋଡ୍, ଏଲାହାବାଦ

୪.୧୧.୧୯୨୯

ପ୍ରିୟ ବାପୁଜୀ,

ଗତ ଦୁଇଦିନ ଧରି ମୁଁ ଭଲକରି ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖିଚି । ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଘଟଣାଟିକୁ ଯେପରି ଭାବେ ଦେଖିବା ସମ୍ଭବ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ସେହି ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ଅଧିକ ଶାନ୍ତଭାବରେ ଦେଖିପାରୁଚି ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ ମୋର ମନର ଅସ୍ୱସ୍ତି ଦୂର ହୋଇନାହିଁ ।

ଶୃଙ୍ଖଳାଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣ ମୋ' ପାଖକୁ ଯେଉଁ ଆବେଦନ ଜଣାଇ ପଠାଇଥିଲେ, ମୁଁ କଦାପି ତାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିନଥାନ୍ତି। ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ରଖିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ। କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଶୃଙ୍ଖଳା ବିଷୟରେ ଅତିରିକ୍ତ ବଢ଼ାବଢ଼ି କରିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବେ। ପଅରିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୋ ଭିତରେ କୋଉଠି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ା ଖୋଲିଯାଇଛି, ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାକୁ ଆଉ ଯୋଡ଼ିନେଇ ପାରୁନାହିଁ। କଂଗ୍ରେସର ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଟି ପ୍ରତି ମୋର ଅବଶ୍ୟ ଆନୁଗତ୍ୟ ରହିଛି, ଏହାର ଶୃଙ୍ଖଳା ମୋତେ ମାନିନେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ। କିନ୍ତୁ ଏହାବ୍ୟତୀତ ମୋର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଦାୟିତ୍ୱ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଆନୁଗତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି। ମୁଁ ଭାରତୀୟ ଶ୍ରମିକ ସଂଗଠନର ସଭାପତି, ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେଣ୍ଟସ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଲିଗ୍‌ର ସମ୍ପାଦକ, ଯୁବ-ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୋର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଚି। ଏଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯେଉଁସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ମୁଁ ଜଡ଼ିତ ରହିଚି, ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ମୋର ଆନୁଗତ୍ୟ ଅଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହିସବୁ ଆନୁଗତ୍ୟର କ'ଣ ହେବ ? ଏକାବେଳେକେ ଅନେକ ଡଙ୍ଗାରେ ଗୋଡ଼ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ଼ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିପାରୁଚି , ଆଗେ ଏତେଦୂର ବୁଝି ନଥିଲି। ବସ୍ତୁତଃ ଗୋଟିଏ ଡଙ୍ଗାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଡ଼ ରଖିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର କଥା। ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ଆନୁଗତ୍ୟର ଏହି ସଂଘର୍ଷରେ ନିଜର ବିବେକ ଓ ବିଚାରବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କି ଉପାୟ ଅଛି ?

ବାହାରର ସକଳ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଆନୁଗତ୍ୟରୁ ଅଲଗା କରି ମୁଁ ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଚି ଏବଂ ସେଥିରୁ ମୋର ଏହି ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଚି ଯେ ମୁଁ ପଅରିଦିନ ଏକ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚି। ବିବୃତିଟିର ଦୋଷାଦୋଷ ବା ସେଥିରେ ନିହିତ ଥିବା ନୀତି ବିଷୟରେ ମୁଁ କିଛି କହିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ। କାରଣ ଏ ବିଷୟରେ ଆମର ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୌଳିକ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାର କରୁଚି ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆପଣା ମତକୁ ଆଣିପାରିବାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ। ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ବିଲାତର ଶ୍ରମିକ ସରକାର ଯେଉଁ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି, ଏହି ବିବୃତିରେ ତା'ର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇନାହିଁ। ତେଣୁ ତାହାର ଫଳ କ୍ଷତିକର ହିଁ ହେବ। ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି ଯେ କେତେଜଣ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ସନ୍ତୋଷବିଧାନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ ଆହୁରି ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଆମର ଶିବିରରୁ ପ୍ରକୃତରେ ବିତାଡ଼ିତ କରିଦେଇଚୁ। କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଆମର ଧରି ରଖିବା ଉଚିତ ଥିଲା। ଆମେ ଏକ ବିପଜ୍ଜନକ ଫାଶ ଭିତରେ ଯାଇ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯାଉଚୁ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଚି। ଏହି ଫାଶରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ଆମ ଲାଗି ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହେବ। ମୁହଁରେ ଆମେ ଭାରି ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁ, କିନ୍ତୁ ଅସଲ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଛୋଟ ତୁଚ୍ଛ ବ୍ୟାପାରଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ ଦରଦାମ୍ କରିବସୁ—ପୃଥିବୀ ଆଗରେ ଆମେ ଏହି କଥା ପ୍ରମାଣ କରିଦେଲୁ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି।

ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର କ'ଣ କରିବେ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ। ହୁଏତ ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କର ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ନେବେନାହିଁ। ମାନି ନନେଲେ ହିଁ ମୁଁ ଖୁସି ହେବି। କିନ୍ତୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏହି ସର୍ତ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ଯେକୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବେ, କେବଳ ଆପଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବିବୃତିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ତାହା ମାନିନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବେ, ଏଥିରେ ମୁଁ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବୁଚି। ସେ ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ମୁଁ ଏକଥା ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝିପାରୁଚି ଯେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଆମମାନଙ୍କର ରହିବା କ୍ରମେ କଷ୍ଟକର ହୋଇଉଠିବ। ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦାବି ନେଇ ଆମେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବୁ, ମୋର ଏହିପରି ଏକ ଅଭିଳାଷ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି। ଏହିସବୁ 'ନେତୃ-ସମ୍ମିଳନୀ' ଦ୍ୱାରା ମୋର କ'ଣ ହେବ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣାକୁ ଏକ ଅନାହୂତ ବ୍ୟକ୍ତିପରି ମନେହେଉଚି ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ବଡ଼ ଅସ୍ୱସ୍ତି ବୋଧ କରୁଚି। ସମ୍ମିଳନୀ କାଳେ ପଣ୍ଡ ହୋଇଯିବା ଭୟରେ ମୁଁ ଆପଣାର ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁନାହିଁ। ଆପଣାକୁ ଦମନ କରି ରଖିଚି। ବେଳେବେଳେ ଏହି ଆତ୍ମନିରୋଧର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଡ଼ ଦୁର୍ବହ ହୋଇଉଠେ। ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ବିଦ୍ରୋହ କରେ ଏବଂ ମୋର ମନର କଥା ନୁହଁ, ଏପରି ଅନେକ କଥା କହିପକାଏ।

ମୁଁ ଭାବୁଚି, ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସମ୍ପାଦକ ପଦରୁ ମୋତେ ଇସ୍ତଫା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଚିଠି ଲେଖିଚି। ସେହି ଚିଠିର ନକଲ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ପଠାଉଚି।

ସଭାପତି ହେବାର ସମସ୍ୟାଟି ଅଧିକ ଜଟିଳ। ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ଼ ବିଳମ୍ୱ ହୋଇଗଲାଣି। ଏ ବିଷୟରେ ଯେ ମୁଁ କ'ଣ କରିବି, କିଛି ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଏତିକି କଥା ମୁଁ ଦୃଢ଼କରି ଜାଣିଚି ଯେ ଏହି ପଦ ଲାଗି ମୁଁ ଆଦୌ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏବର୍ଷ କେବଳ ଆପଣଙ୍କର ହିଁ ସଭାପତି ହେବା ଉଚିତ ଥିଲା। ଆଜିକାଲି ଯାହାକୁ ମାଲବ୍ୟଙ୍କର ନୀତି ବୋଲି କୁହାଯାଉଚି, ତାହାହିଁ ଯଦି କଂଗ୍ରେସର ମଧ୍ୟ ନୀତି ହୁଏ, ତେବେ ମୋ ପକ୍ଷରେ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ହେବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। ଯଦି ଆପଣ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଏକ ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଚି, ଯାହାଫଳରେ କି ଆଉ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଧିବେଶନ ଡକାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ। ସଭାପତି-ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଆପଣ ରାଜି ଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମ୍ବାଦ ଜଣାଇ ଅଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପାଖକୁ ଏକ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରେରଣ କରାଯାଇ ପାରେ। ମୋତେ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାଲାଗି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଜଣାଇବି। ଏହା କେବଳ ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବ୍ୟାପାର ମାତ୍ର। କାରଣ ଆପଣଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ସବୁ ସଦସ୍ୟ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସଦସ୍ୟ ଅତି ଖୁସି ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ।

ଆଉ ଗୋଟାଏ ବାଟ ମଧ୍ୟ ରହିଚି। ମୁଁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଜଣାଇଦେବି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ, ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ସଭାପତି ବାଛିବାରେ ଯେଉଁସବୁ ଅସୁବିଧା ରହିଚି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପଦତ୍ୟାଗ କରିବି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସର ଅଧିବେଶନ ସରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ମୁଁ ଇସ୍ତଫା ଦେବି। ମୁଁ କେବଳ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଉଥିବି, ଏବଂ ମୋର ମତାମତ ପ୍ରତି କୌଣସି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି କଂଗ୍ରେସ ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବ।

ମୋର ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ଏହି ଦୁଇପଥ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ।

ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ବିବୃତି ଦେଉନାହିଁ। ଦେବିନାହିଁ ବୋଲି ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି। ଅନ୍ୟମାନେ କିଏ କ'ଣ କହୁଚନ୍ତି ବା ନକହୁଚନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା କରୁନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଯେଉଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଚାଲିଚି, ସେଥିରୁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ।

ସ୍ନେହାଭିଳାଷୀ

ଜବାହରଲାଲ

ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହି ଚିଠିର ଗୋଟିଏ ନକଲ ପଠାଉଚି। ଚିଠିଟି ଲେଖି ସାରିବା ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିକିଏ ହାଲୁକା ଲାଗୁଚି। ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ଚାହେନାହିଁ। ଏହି ଚିଠିଟି ପଢ଼ି ଆପଣ ଭାରି ଦୁଃଖିତ ହେବେ ବୋଲି ମୋର ଭୟ ହେଉଚି। ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଭାବୁଚି ଯେ ଆପଣ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ, ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଚିଠି ପଠାଇବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ। ଦଶଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଉତ୍ତେଜନା ନିଶ୍ଚୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବ, ଏବଂ ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବିଷୟଟିକୁ ଅଧିକ ଭଲ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରି ଦେଖିପାରିବି। କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଅଛି, ତାହା ଆପଣଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିବା ଉଚିତ।

୨୯. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଠାରୁ :

(୬୪)

ଆଲିଗଡ଼

୪.୧୧.୧୯୨୯

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର ଚିଠି ପାଇଲି । କ'ଣ କହି ତୁମକୁ ମୁଁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇପାରିବି ? ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ତୁମର ମନର ଅବସ୍ଥା ଶୁଣି ମୁଁ ନିଜକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଚି, 'ମୁଁ କ'ଣ ଆଉ

ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ତୁମ ଉପରେ କୌଣସି ଚାପ ପକାଇଲି କି?' କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସର୍ବଦା ବିଶ୍ୱାସ କରିଆସିଚି ଯେ ତୁମେ ଅନ୍ୟାୟ ଚାପର ସମ୍ମୁଖରେ କଦାପି ମସ୍ତକ ନତ କରିବନାହିଁ। ମୁଁ ସବୁଦିନେ ତୁମର ପ୍ରତିରୋଧକୁ ସମ୍ମାନ କରିଆସିଚି। ତୁମର ପ୍ରତିରୋଧ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ସମ୍ମାନର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ରହିଆସିଚି। ମୋର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ମୋ କଥା ଉପରେ ଏତେଦୂର ଜୋର ଦେଇଥିଲି। ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣାରୁ ଆମର ଯଥାର୍ଥ ରୂପେ ଶିକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ। ଯଦି ତୁମର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଅନୁଭୂତି ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତି ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ହୁଏ, ତେବେ ତୁମେ ମୋତେ ବାଧା ଦିଅ। ସେଥିଲାଗି ତୁମ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ମୋର ସ୍ନେହ ଲେଶମାତ୍ର ଊଣା ହୋଇଯିବ ନାହିଁ।

କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଏପରି ନିରାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲ କାହିଁକି? ଜନମତକୁ ତୁମେ କୌଣସି ଭୟ କରନା ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି। ଯଦି ତୁମେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ କରିନାହଁ, ତେବେ ଏହି ନୈରାଶ୍ୟ କେଉଁଥିଲାଗି? ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆଦର୍ଶ ସହିତ ମହତ୍ତର ମୁକ୍ତିର ଆଦର୍ଶର କୌଣସି ବିରୋଧ ନାହିଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ ଉପରେ ଏକ ପରିଚାଳନାଗତ କର୍ମଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ରହିଚି। ତାହାଛଡ଼ା ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ପାଇଁ ତୁମେ ସଭାପତି ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଚ। ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ତୁମର ଅଧିକାଂଶ ସହଯୋଗୀଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଆପଣାକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିବା ଆଉ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା। ମୋର ମତରେ ବିବୃତିଟିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ତୁମେ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚ। ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କରିବା ଉଚିତ ହୋଇଚି। ତେଣୁ ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି, ସକଳପ୍ରକାର ନୈରାଶ୍ୟ ବିସର୍ଜନ କରି ତୁମେ ପୁଣି ସଦାପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠିବ।

ତୁମେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ବିବୃତିଟି ଅବଶ୍ୟ ଦେଇପାରିବ। କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତରତର ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଦୁଇଟି ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ପାଇଚି। ସେଗୁଡ଼ିକର ନକଲ ପଠାଇଲି। ଏଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମେ ବାପାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇବ।

ମୋ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ଯଦି ତୁମେ ଏହି ବିଷୟଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଅ, ତେବେ ତୁମେ ଯେଉଁଠାରେ ଖୁସୀ ସେଠାରେ ମୋ ସହିତ ଦେଖା କରିବ। ଏଥିରେ କୌଣସି ଦ୍ୱିଧା କରିବ ନାହିଁ।

ଏଲାହାବାଦରେ ପହଞ୍ଚି କମଳାକୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି। ତୁମର ନୈରାଶ୍ୟ ଦୂର ହୋଇଯାଇଚି ବୋଲି ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମୋତେ ତାର କରି ଜଣାଇବ।

ତୁମର

ବାପୁ

୩୦.ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ ଏମ୍.ଏ. ଆନ୍‌ସାରିଙ୍କ ପାଖକୁ

(୭୦) ୧୭.୧.୧୯୩୦

ପ୍ରିୟ ଆନ୍‌ସାରି,

ଆଜି ସକାଳେ ଆହମଦାବାଦ ଛାଡ଼ିଲି। ରେଲଗାଡ଼ିରେ ବସି ବାଟରୁ ତୁମକୁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖୁଚି। ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଉଚି, ଶୀଘ୍ର ହେଉ ବା ବିଳମ୍ବରେ ହେଉ, ସେଠାରେ ତୁମ ସହିତ ଦେଖାହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି। ତେଣୁ, ଏହି ଚିଠିରେ ତୁମ ପାଖକୁ ଯାହା ଲେଖିବାକୁ ଯାଉଚି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଅବସର ପାଇଁ ତାହାକୁ ମୁଲତବୀ ରଖିଥିଲେ ସେକଥା ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଥାଆନ୍ତା। କିନ୍ତୁ ଆମମାନଙ୍କର ଏହି କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀମାନଙ୍କର ଛୋଟ ବ୍ୟୂହଟି ଭିତରେ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଗତି କରିବାରେ ଲାଗିଚି, ତାକୁ କଦାପି ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ। ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଭାବିଚି, ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଲିଖିତ ଭାବରେ ଜଣାଇବି। ଯେପରିକି ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ କୌଣସି ଭୁଲ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନଥିବ।

ପ୍ରଥମରୁ ତୁମକୁ ଜଣାଇ ରଖୁଚି, ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ତୁମର ଆନୁଗତ୍ୟ ଓ ମୋ' ପ୍ରତି ତୁମର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭଲ ପାଇବା ଉପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି। ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଷୟ ନେଇ ଏଥର ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଆମ ଭିତରେ ମତଭେଦ ଘଟିଚି। ଏପରି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟରେ ଏହି ମତଭେଦ ଘଟିଲା, ଏହାହିଁ ଅତି ଦୁଃଖର କଥା। କିନ୍ତୁ ଅତୀତ ପରି ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନେହେଉଚି ଯେ, ଦୁଇପକ୍ଷର ପ୍ରବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ହେତୁ ହିଁ ଏହି ମତଭେଦ ଘଟିଚି।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପାଖକୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଚ, ସେହି ଚିଠିକୁ ମୁଁ ଅତି ଯତ୍ନର ସହିତ ଏକାଧିକବାର ପଢ଼ିକରି ଦେଖିଚି। ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଉପରେ ତୁମେ ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଚ, ତାହାକୁ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଚି। କିନ୍ତୁ ଏହି ଏକତା ହାସଲ କରିବାରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ କାହିଁକି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଚୁ ଏବଂ ଏଥିଲାଗି ଏଣିକି ଆମକୁ କିପରି ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ, ଏହି ଦୁଇଟି ବିଷୟରେ ହିଁ ମୁଁ ତୁମର ମତକୁ ମାନିନେଇ ପାରୁନାହିଁ। ଏହି ଏକତାଲାଗି ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଗଠନ କରିପାରିବା ଲାଗି ତୁମେ ଆଉ ମୁଁ ଦୁଇଜଣଯାକ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଆସିଚୁ। କିନ୍ତୁ ଏହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଆମେ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ବିଫଳ ହୋଇଛୁ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ। ଅତୀତର ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ସ୍ଥିର ବିଚାରପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ଉପନୀତ ହୋଇଚି ଯେ, ଆମେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସିଚୁ, ସେହି ମାର୍ଗ ମୂଳତଃ ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ମାର୍ଗ। ଏକାଠି କାମ

କରୁଥିବା ସମୟରେ ବେଳେବେଳେ ଆମ ମନରେ ଏହି ସତ୍ୟର ଉଦୟ ହୋଇଚି ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ଆମେ ପଛାଇ ଆସିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଚୁ। ଲାହୋରଠାରେ ଠିକ୍ ଏହିପରି ହୋଇଥିଲା। ସେଠାରେ ଆମେ ମହଲ୍ଲା-ଚୌଧୁରୀମାନଙ୍କର ଏକ ସଭା ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲୁ। କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ, ସେପରି କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକ ବିଷବୃତ୍ତରେ ଅଟକି ହୋଇ ରହିଚୁ। ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆଉ ସେଠାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଆସିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ। ଅସଲ କଥା ହେଉଚି, ଏତେଦିନଯାଏ ଆମେ ଭୁଲ ଦୁଆରଉପରେ ଆଘାତ କରିଆସିଚୁ। ଅନନ୍ତ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସମାଧାନ ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କର—ସେ ଯେତେ ବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥାଆନ୍ତୁ ପଛକେ—ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ କେଉଁଠି ତ୍ରୁଟି ଘଟିଲା, ଆଉ କେଉଁଠି ସେ ମହାସମାରୋହ ସହିତ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହେଲେ, ଏହାରି ଉପରେ ଯଦି ଏହି ବିରାଟ ଜାତୀୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନିର୍ଭର କରେ, ତା'ହେଲେ ଆମ ପକ୍ଷରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ବରଂ ଛାଡ଼ିଦେବାହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର।

ସାର୍ ତେଜବାହାଦୁର ସାପ୍ରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଭୁଲ ହିଁ କରୁଛନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ବ୍ୟାପାରଟିକୁ ଆମେ ଯେଉଁଠି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଚୁ, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ସେଇଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରୁଚନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଯେ ଅତିଶୀଘ୍ର ମୋହଭଙ୍ଗ ହେବ, ଏଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ତଥାପି ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ କୌଣସି ବାଧା ଦେବାକୁ ଚାହେନାହିଁ। ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଚି ଯେ ସେ ନିଜେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ ନ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ତାଙ୍କର କୌଣସି କଟୁ ସମାଲୋଚନା କରିବିନାହିଁ ଓ ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବି। ତଥାପି ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ମୋତେ ମାତ୍ର କେତେକ ସପ୍ତାହ, ଏପରିକି ମାତ୍ର କେଇଟା ଦିନରୁ ଅଧିକକାଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ। ତା' ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିରସ୍ତ ହେବେ।

ଏହି ଚିଠିରେ ମୁଁ ମୋର ପରିକଳ୍ପନାର କେବଳ ଇଙ୍ଗିତ ମାତ୍ର ଦେଇପାରିବି, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି କହିବା ବର୍ତ୍ତମାନ କଷ୍ଟକର ହେବ। ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲାଣି ଯେ କେବଳ ପ୍ରଚାର କରି ଆମେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ ଏକତା ହାସଲ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ। ଆମକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏଣେ ଏକତା ହାସଲ ହୋଇପାରିବ, ଅଥଚ ତେଣେ ହିନ୍ଦୁ ବା ମୁସଲମାନ ଯେପରି କେହି ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ ସେମାନେ ଏକତା ଅର୍ଜନ କରିବାଲାଗି କାମ କରୁଚନ୍ତି। କେବଳ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟଭାବରେ କ୍ଷମତାସୀନର ହାତର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାଲାଗି ସଂଗ୍ରାମ କରିବାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ। ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ—ଦୁଇଟିଯାକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ରହିଚି। ଯେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସେହି ଅଧିକାର

ଅର୍ଜନ କରିବାଲାଗି ସଂଗ୍ରାମ କରୁଚି, ସେତେବେଳେ ଏକଥା ଚିନ୍ତା କରିବା ମଧ ଅସମ୍ଭବ ଯେ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଟି ସେହି ସଂଗ୍ରାମର ସଫଳତା ବା ବିଫଳତାର ପରିଣାମକୁ କଦାପି ଉପଲବ୍ଧି ମଧ୍ୟ କରି ପାରିବନାହିଁ। ପରିଣାମ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାପରେ ସେମାନେ ମଧ ଯେ ସର୍ବାନ୍ତଃକରଣ ସହିତ ସେହି ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବେ ନାହିଁ, ଏପରି କଥା ମଧ କଳ୍ପନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ। ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଯାହାଙ୍କର ଅଧିକ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ରହିଚି, ଅନେକ ଉପହାସ ଓ ଅପପ୍ରଚାର ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ଲବଣ-ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ମଧରେ ସେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭିତ୍ତି ଖୋଜି ବାହାର କରି ପାରିଚନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରିୟ ଉକ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କରି ମୁଁ କହିବି ଯେ ଏହି ବ୍ୟାପାରଟି 'ଅବିଶ୍ୱାସ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ସହଜ।' ପୂର୍ବେ କେହି ଯେ ଏକଥା ଭାବି ପାରିନଥିଲେ, ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ବିସ୍ମୟର କଥା। ଏପରି ଏକ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ତଥାପି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନକୁ ସକ୍ରିୟ କରି ପାରିବ କି ନାହିଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେକଥା କହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। କିନ୍ତୁ ସେକଥା ଯଦି ହୁଏ, ତେବେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଲାଗି ଏକ ବିପୁଳ ଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ। କିନ୍ତୁ ତାହା ନ ହୋଇପାରିଲେ ଆଉ ଆମଲାଗି କୌଣସି ଆଶା ରହିବ ନାହିଁ। ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଏକତା ଓ ସାମ୍ବିଧାନିକ ତଥା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଅଧିକାରର ସମସ୍ତ କଥା ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅର୍ଥହୀନ ହୋଇଯିବ।

ତୁମେ କହୁଚ ଯେ ଦେଶ ଆଜି ମଧ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇନାହିଁ। ସେ କଥା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ କେତେବେଳେ ଆଉ ତୁମେମାନେ ତାକୁ ସେଥିଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିବ ? କେଉଁ ଉପାୟରେ ବା କରିପାରିବ ? ତୁମେ କ'ଣ ଭାବିଚ ଯେ ଦୁଇ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ନେତାମାନଙ୍କର ମନୋଭାବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ରହିଚି, ସେଥିରେ ମୀମାଂସାର କୌଣସି ଏକ ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ? ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବା ଉପରେ ମୋର ଘୋରତର ସନ୍ଦେହ ରହିଚି। ପୁଣି ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମଧ ସେହି ଉପାୟକୁ କେବଳ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଉପରେ ଲେଖିରଖିଲେ ବିଦେଶୀ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମର ସଂଗ୍ରାମ ତଦ୍ୱାରା କେତେଦୂର ସଫଳ ହୋଇପାରିବ ? ଭାରତୀୟ ଉଦାରନୈତିକମାନଙ୍କର ଆଶାବାଦୀ ମନୋଭାବ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ପ୍ରବଳ, ସେଥିଲାଗି ସେମାନେ 'ନା'କୁ 'ହଁ' ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି। ଏତେଦୂର ଆଶାବାଦୀ ହୋଇପାରିଲେ ଯାଇ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ସମ୍ଭବ ଯେ ମୀମାଂସାର ଏକ ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ସରକାର ଆମ ପାଖରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ଚାଲିଆସିବେ। ପରସ୍ପରକୁ କିଛି ସୁବିଧା ଛାଡ଼ିଦେବାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ ଏହିସବୁ ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅଧିକାର ହିଁ ନାହିଁ। ଏବଂ ମୋର ଏହି ନିଶ୍ଚିତ ଧାରଣା ହୋଇଯାଇଚି ଯେ ଏହିପରି ଭାବରେ ଯେତେ ଉପାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ବସିଲେ

ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ୍ ଏକତାର ଯେତିକ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଛୁ, ତା'ଠାରୁ ଆଉ ଅଧିକ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ କଦାପି ହୋଇପାରିବୁ ନାହିଁ।

ତୁମେ ଗତ କେତେବର୍ଷରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାବଳୀର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛ। ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ବେଶୀ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ। ମୁଁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ମି. ଜିନ୍ନାଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ କଲିନାହିଁ ବୋଲି ତୁମେ ଯାହା ଲେଖିଛ, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କିଛି କହିବି ନାହିଁ। ମି. ଜିନ୍ନା ସେଦିନ ଯାହାସବୁ କହିଥିଲେ, ମୁଁ ସେଥିରେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ କୃତ୍ରିମ ଭଦ୍ରତାର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ତୁମ ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଓ କେଉଁ କାରଣରୁ ତୁମେ ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥିଲ, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ତୁମେ ବୁଝାଇ କହିଛ। ତୁମର ଅଭିମତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାରପରାୟଣ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ତୁମର କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ତୁମକୁ ଆଉ ଦୋଷ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଶେଷରେ ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାର ଅଛି । ୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଯେପରି ହୋଇଛି—ତୁମେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ତୁଳନା ବାଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛ। ଦୁଇ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ମୋଟେ ଦଶବର୍ଷର ବ୍ୟବଧାନ ରହିଛି, କୌଣସି ଦେଶର ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଦୁହେଁ କଦାପି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିନ୍ନ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ। ତୁମର କେତୋଟି କଥାରେ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଛି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଶ୍ରମିକ ସରକାରଙ୍କର ସଦିଚ୍ଛା ଏବଂ ଭାଇସରୟଙ୍କର ଆନ୍ତରିକତା ଉପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆସ୍ଥା, ଅଥବା କଲିକତା-ପ୍ରସ୍ତାବ ସମ୍ପର୍କରେ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯେତିକି ଅନୁଧ୍ୟାନ ମିଳିବା କଥା, ତାହା ସେ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତୁମର ଉକ୍ତି। ଏକଥା କହିରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ମୁଁ ତୁମର ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ମାନିନେଇ ପାରୁନାହିଁ। ଅପରପକ୍ଷରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛି ଯେ ଯାହା ହେବାର କଥା, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ହେବ, ନହେଲେ ଆଉ କେବେହେଲେ ହେବନାହିଁ।

ଆଗାମୀ ସଂଗ୍ରାମରେ ମୋର ନିୟତିକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନିୟତି ସହିତ ଜଡ଼ିତ କରିବାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି, ଏହା ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କର ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଛି। ବର୍ତ୍ତମାନ ମହତ୍ତମ ଉଦ୍ୟମ ଓ ପରମ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର ସମୟ ସମାଗତ ହୋଇଛି, ଏହିପରି ଏକ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲେ ଏହି ବୟସରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଶାରୀରିକ ଅକ୍ଷମତା ଓ ପାରିବାରିକ ଦାୟିତ୍ୱ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ମୁଁ ଏତେବଡ଼ ବିପଦକୁ ବରଣ କରିନେଇ ନଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଶର ଉଦାତ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି ଏବଂ ସେହି ଆହ୍ୱାନର ହିଁ ଉତ୍ତର ଦେଇଛି।

ତୁମର

ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ

୩୧ . ମହାଦେବ ଦେଶାଇଙ୍କଠାରୁ :

(୭୭)

[ମହାଦେବ ଦେଶାଇ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ। ଲବଣ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ସେ ମୋତେ ଏହି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଲେଖିଥିଲେ]

ଆଶ୍ରମ, ସାବରମତୀ

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ, ୭.୪.୧୯୩୦

ବହିଟିର ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ ଲାଗି ଅନେକ ଧନ୍ୟବାଦ। କିନ୍ତୁ କେବେ ଯେ ମୁଁ ଏହି ବହି ପଢ଼ିବାର ସମୟ ପାଇବି, ସେକଥା କହିପାରୁ ନାହିଁ। ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ଯଦି ଶୀଘ୍ର ଜେଲ ଯିବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ହୁଏତ ସେଠାରେ ବସି ପଢ଼ିବାର ସମୟ ପାଇପାରିବି। ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିଶ୍ଚିତ କ୍ରମରେ ଚାଲିଚି। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗତ ଛଅ ତାରିଖ ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା। ଆମେସବୁ ଅହମ୍ମଦାବାଦ ସହରରେ ବେଆଇନ ପଣ୍ୟ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲୁ। ଆଗାମୀ ୧୩ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବୁ। ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚାରିଜଣ କର୍ମୀ ବିଦାୟ ନେଇ ଗଲେଣି। ବୀରମ୍‌ଗାଓଁଠାରେ ଆମେ ଖଜଣାଖାନା ଅବରୋଧ କରିଥିଲୁ, ଏବଂ ସେଠାରେ ମଣିଲାଲ କୋଠାରୀ ଓ ଅହମ୍ମଦାବାଦରୁ ଆସିଥିବା ଆଉ କେତେଜଣ କର୍ମୀ ବିଦାୟ ନେଲେ। ଏହି ଜିଲ୍ଲାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଧୋଲେରାଠାରେ ଅମୃତଲାଲ ସେଠ ବିଦାୟ ନେଲେ। ଖଇରାଠାରେ ୧୧୭ ଧାରା ଅନୁସାରେ ଦେଶ୍ରୁବର ଗୋପାଳ ଦାସଙ୍କୁ ଦୁଇବର୍ଷ ତିନିମାସର ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହୋଇଚି। ସମ୍ଭବତଃ ସାରା ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହି ୧୧୭ ଧାରାର ହିଁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବ। ଗୋପାଳ ଦାସଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ପାଞ୍ଚଜଣ ମଧ୍ୟ ଯାଇଛନ୍ତି। କାଲି ଭରୋଚ୍‌ଠାରେ ଡାକ୍ତର ଚାନ୍ଦୁଲାଲଙ୍କର ବିଚାର ହେବ। ରାମଦାସ ଓ ତାଙ୍କର ଆଉ ଜଣେ ସଙ୍ଗୀ ସୁରାଟଠାରେ ଜୟମାଲ୍ୟ ପିନ୍ଧିଚନ୍ତି ।

ଆମ ଲଢ଼ାଇ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଚାଲିଚି ବୋଲି ତୁମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ। ଭଗବାନ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଆମର ଏହି ଲଢ଼ାଇ ଏହିପରି ଚାଲିବ। ମାସକ ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ମୋର ନିଜ ଉପରେ ବିଶେଷ ଆସ୍ଥା ନଥିଲା। କିନ୍ତୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଘଟଣାର ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ମିଳିଲା, ତାହାହିଁ ମୌ ମନରେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଭରିଦେଇଚି। ଏବେ ପ୍ରତିଦିନ ମୋତେ ବିଭିନ୍ନ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ହେଉଚି। କିନ୍ତୁ ଏଥିପୂର୍ବରୁ ମୋର ସେପରି ଅଭ୍ୟାସ ଆଦୌ ନଥିଲା। ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ନୀରବତା ରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଏହି ସଭାଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ । ଜଣେ

ବକ୍ତା ବୋଲାଇବାକୁ ମୋର କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ। ଅଥଚ ମୋର ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବା ଲାଗି ପ୍ରତିଦିନ ସାଢ଼େ ଛଅଟାବେଳେ ଦଶରୁ ପନ୍ଦର ହଜାର ଲୋକ ଆସି ଏକତ୍ର ହେଉଚନ୍ତି ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସଭା ସାରି ଚାଲିଯାଉଚନ୍ତି। ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସି ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି। ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବେ ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୫୦୦ ଥିଲା, ଆଉ ଆଜି ତାହା ହଜାରକରୁ ବେଶୀ ହୋଇଗଲାଣି। ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସି ନାମ ଲେଖାଉଚନ୍ତି। କାଲି ଅନ୍ତତଃ ପଚାଶଜଣ ମହିଳା ଆସି ନାମ ଲେଖାଇ ଯାଇଚନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହର କଥା କ'ଣ କହିବି ! ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଅବଶ୍ୟ ଏହିପରି ରହିବ। ସେପରି ହେଲେ, ମୋର ଦିନ ମଧ୍ୟ ସରିଆସିଲା ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ। ସେଥିରେ କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ। କାରଣ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାକୁ ଆହୁରି କେତେ କେତେ ଲୋକ ରହିଚନ୍ତି। ମୋର ସମୟକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶ୍ରମ (ମୁଁ ଆଶ୍ରମର ନାମମାତ୍ର ସଂଚାଳକ, ମୋତେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ), ପ୍ରାଦେଶିକ କମିଟି (ଏଥିରେ ମୁଁ ଏକାଧାରରେ ସଭାପତି, ସମ୍ପାଦକ ଓ ସମର-ସଚିବ), ନବଜୀବନ ଓ ୟଙ୍ଗ୍ ଇଣ୍ଡିଆ (ଏହି ଦୁଇଟି ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ପାଦନା ମୋତେ ଯଥାସାଧ କରିବାକୁ ହୁଏ; ତଥାପି ବାପୁ ବାହାରେ ଥିଲାବେଳେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ ହୋଇପଡ଼େ) ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା-ଗସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ଭାଗ ଭାଗ କରିଦେଇଚି। ମୋତେ ଏସବୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡୁଚି ବୋଲି କୌଣସି ବଡ଼ିମା କରି ମୁଁ ଏପରି ଲେଖୁନାହିଁ। ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ଆସି ପଡ଼ିଲେ ଜଣେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହୋଇ ଉଠିପାରେ, ସେହି ବିଷୟରେ ତୁମକୁ ଏକ ଧାରଣା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ଏହି କଥା ଲେଖିଲି। ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ ବେଶୀ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିପାରେ, ଈଶ୍ୱର କଦାପି ତା' ଉପରେ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଭାର ଆଣି ଲଦି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ପୁଡ଼ିଆରେ ତୁମ ପାଖକୁ କିଛି ଲବଣ ପଠାଉଚି। ଗତ ଏପ୍ରିଲ ଛଅ ତାରିଖରେ ଦଣ୍ଡୀଠାରେ ବାପୁ ଏହି ଲବଣ ମାରିଚନ୍ତି। ଏହାକୁ ତୁମେ ଏକ ସ୍ମାରକରୂପେ ରଖିଦେବ ବା ନିଲାମ ଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ବିକ୍ରି କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ। ମୂଲ୍ୟ ଯେପରି ହଜାର ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ନହୁଏ। ମୋ ପାଖରେ ଯେଉଁ ଛୋଟ ପୁଡ଼ିଆଟି ଅଛି, ସେଇଟି ଟ ୫୦୧ରେ କିଣାହୋଇଚି। କାଳେ ପୋଲିସ୍ ଚିଠି ଖୋଲି ଏହି ଅମୂଲ୍ୟ ଲବଣକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିନେବ, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ଚିଠିକୁ ମୁଁ କୃଷ୍ଣା ନାମରେ ପଠାଉଚି।

ସ୍ନେହାନୁରକ୍ତ

ମହାଦେବ

୩୨. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ କୃଷ୍ଣା ନେହରୁଙ୍କୁ :

(୭୯)

[୩୦.୭.୧୯୩୦ ତାରିଖ ଦିନ ନଇନି କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲରୁ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ତାଙ୍କର କନ୍ୟା କୃଷ୍ଣା ପାଖକୁ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ, ଏଠାରେ ତାହାର କିୟଦଂଶ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଚି]

ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ଅଛି ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବୁ । ମଝିରେ ଆଠ ନଅଦିନ ମୁଁ ଅସୁସ୍ଥ ଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋତେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଜ୍ୱର ହେଉଥିଲା । କିଛି ଖାଇବା ଲାଗି ଆଦୌ ରୁଚି ହେଉନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେସବୁ କିଛି ନାହିଁ ଓ ମୋର ଦେହର ଶକ୍ତି କ୍ରମେ ଫେରିଆସୁଛି । ଅବଶ୍ୟ ଟିକିଏ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଚି, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଆଉ ଆଶଙ୍କା କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ଆସନ୍ତା ଶନିବାର ଦିନ ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାହେବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ଗତଥର ତୁମେମାନେ ମୋତେ ଯେପରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଦେଖିଥିଲ, ଏଥର ମଧ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ।

ଆନନ୍ଦଭବନ ଅଥବା ୯, କାନପୁର ରୋଡଠାରୁ (ଠିକ୍ କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ମୁଁ ଜାଣିନାହିଁ) ବେଶ୍ ଭଲ ଖାଇବା ଆସୁଚି । ଏଠାରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟରୁ ତାହା ମୋତେ ଅଧିକ ଭଲ ଲାଗୁଚି । ସେ ଯାହାହେଉ ପଛକେ ଆଉ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପଦିନ ଲାଗି ବାହାରରୁ ଖାଇବା ପଠାଇବାକୁ ହେବ । ତା'ପରେ ମୁଁ ମୋର ଚିରାଚରିତ ପୁରାତନ ଅଭ୍ୟାସକୁ ଫେରିଯିବି, ମୋତେ ଯେଉଁସବୁ ଜିନିଷ ଖାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ନିଜେ କୁକର୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାନ୍ଧିନେବି । ସବୁଥର ପରି ଏଥର ମଧ ନୂତନ ନୂତନ ରନ୍ଧାର ଉଦ୍‌ଭାବନ ହେବ । ତାହାଭିତରୁ କେତେକ ପଦାର୍ଥ ନିଶ୍ଚୟ ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗିବ ।

ଏହିପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ରହି ଟିକିଏ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଅନ୍ୟମାନେ ଆସି ମୋର ସମସ୍ତ କାମ କରିଦେଉଚନ୍ତି । ଖାଇବା, ଶୋଇବା ଓ ପଢ଼ିବା—ଏତିକ ବ୍ୟତୀତ ଏଠାରେ ମୋର ଅନ୍ୟ କାମ କିଛି ନାହିଁ । ମୋର ସେବା ବିଷୟରେ ହରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜବାହରଲାଲଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ନେବା ଉଚିତ । ସକାଳର ଚାହା ପିଇବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରାତିରେ ଶୋଇବାକୁ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଦେଖେ ଯେ ମୋ ଲାଗି ସମସ୍ତ କଥା ଆଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖାଯାଇଚି । ଛୋଟ ବଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟାପାରରେ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉଚି । ଆନନ୍ଦଭବନରେ ତ ମୋତେ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରି ଖାଲି ଏଣେ ଦଉଡ଼ ତେଣେ ଦଉଡ଼ ହେବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ମୋତେ ଏଇଟା ଦରକାର ବୋଲି କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମାମୁଦ ଅବଶ୍ୟ ମଝିରେ ମଝିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । କିନ୍ତୁ ଜବାହରଲାଲକୁ ହିଁ ଅସଲ ବୋଝଟା ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ ଏପରି ଅଳସୁଆ ଓ

ମୋ ଲାଗି ଯେ ଜବାହରଲାଲର ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହେଉଚି, ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗେ । ତା'ର ଏହି ସମୟଟା ନିଶ୍ଚୟ ଆହୁରି ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପାରୁଥାନ୍ତା । ସେ ସବୁକଥା ସମୟ ଥାଇଁ ବୁଝିପାରେ, ମୋ ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେଲେ କାମ କରିବା ଲାଗି ରଖି ନ ଥାଏ । ମୋ ପରି ପୁତ୍ରଭାଗ୍ୟ ସଂସାରରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କର ଅଛି ।

'ପାୟୋନିଅର' କାଗଜରେ ତୁମମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ସେସବୁ ଆମେ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛୁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି କାଗଜଟିରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମ୍ବାଦ ବାହାରେ । ତଥାପି ଯେତିକି ଥାଏ, ଆମେ ସେତିକି ପଢ଼ି ଅବଶିଷ୍ଟ ନାନା ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରିନେଉ । ତୁମେମାନେ ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚ । ଆଶା କରୁଚି, ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ତୁମେମାନେ ଏହିପରି ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇ ପାରିବ । ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ–ଏପରିକି ଅତି ଛୋଟ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ସକାଶେ ମଧ ଜବାହର ଓ ମୁଁ ଅନେକ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥାଉ ।

୩୩. ମୋତିଲାଲ ନେହରୁଙ୍କଠାରୁ :

(୮୨) ଏଲାହାବାଦ

୨୦.୧.୧୯୩୧

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଗତକାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପାଇଥିବା କମଳାର ଚିଠିଟି ଏଥିସହିତ ପଠାଉଚି । ଆଜି ସକାଳେ ହିଁ ତୁମକୁ ଏହି ଚିଠି ପଠାଇବା ଉଚିତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ଆମର ଚିଠିଲେଖା ସରି ନ ଥିଲା । କମଳାକୁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନର ସହିତ ରଖାଯାଇଚି ବୋଲି ମୁଁ ଅନ୍ୟ ସୂତ୍ରରୁ ମଧ୍ୟ ଖବର ପାଇଥିଲି; କମଳାର ଚିଠିରୁ ମଧ ତାହା ଜଣାପଡ଼ିଲା । ରାଜ ଖୁବ୍ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି । ୨୫ ତାରିଖ ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ଆମର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ ହେବ । କାହିଁକି ଯେ ଏତେ ଡେରି ହେଲା, ମୁଁ ତା'ର କାରଣ ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ । ତା'ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ଆନନ୍ଦରୁ ମୋତେ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ମୋର ଭାରି ଆଶଙ୍କା ହେଉଚି । କାରଣ ୨୪ ତାରିଖ ଦିନ ଏଠାରୁ ଏତେବାଟ ଯିବାଲାଗି ହୁଏତ ମୋର ଶକ୍ତି ନଥିବ । ତୁମର ମାଆ, ବେଟୀ ଓ ଇନ୍ଦୁ ଅବଶ୍ୟ ଯିବେ ।

ମୋର ଅବସ୍ଥା ମୋଟାମୋଟି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଥିଲା । ଗତକାଲି ହଠାତ୍ ଟିକିଏ ବେରାମ ହୋଇଗଲା । ରାତିସାରା ଆଖି କଷା ହୋଇନାହିଁ । ଉତ୍ତାପ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ବଢ଼ିଥିଲା । ରକ୍ତର ଚାପ ବେଶ୍ ଟିକିଏ ଅଧିକ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଆଜି ଦିନସାରା ଭାରି ଅବସନ୍ନ ବୋଧ ହେଉଚି । ଆଜି ରାତିଟା ଟିକିଏ ଭଲରେ କଟିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ଅବଶ୍ୟ ଏତିକି ଆଶାର କଥା ଯେ ମୋର ଓଜନ ଯେତିକି ଥିଲା, ସେତିକି ଅଛି । ଆଜି ଓଜନ ନେଇ ଦେଖିଚି, ୧୧୯ ପାଉଣ୍ଡ ।

କବିରାଜ ବାବା ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପାଇଁ କାଶୀ ଯାଇଛନ୍ତି । କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଫେରିବେ । ସେ ଆସିଲେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ନା କିଛି ସ୍ଥିର ହେବ । ଏହାପରେ ମୁଁ ଯେ କାହାର ଚିକିତ୍ସାଧୀନ ରହିବି, ସେକଥା କହିପାରୁ ନାହିଁ । କବିରାଜବାବୁଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ତାହା ପ୍ରଧାନତଃ ନିର୍ଭର କରୁଚି ।

ଦିନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ମୋତେ ନଦୀ ଉପରେ ରହିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଚନ୍ତି । କେବଳ ରାତିକୁ ଘରକୁ ଫେରି ଶୋଇପାରିବି । ମାଲବ୍ୟଜୀ ମୋ ପାଇଁ କାଶୀରୁ ଖଣ୍ଡିଟାଏ ହାଉସ୍ ବୋଟ୍ ପଠାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଚନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦୁ ଭଲ ଅଛି । ଯେଉଁ ପୁରୁଣା କାଠଘରଟିରେ ହରିଣ ରହୁଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ହରିଣଟିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରି ଇନ୍ଦୁ ତାହାକୁ ମୋଟାମୋଟି ଏକ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଗୃହରେ ପରିଣତ କରିଚି । ଖରାବେଳେ ବେଟୀ ଆଉ ସେ ସେଠାକୁ ଯାଇ କିଛି ସମୟ କଟାଇ ଆସନ୍ତି ।

ତୁମର ବଗିଚାରୁ ମୁଁ ଚମତ୍କାର ମଟରଛୁଇଁ କିଛି ପାଇଚି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅତି ଯତ୍ନର ସହିତ ରଖିଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେସବୁ ଆଦୌ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ ।

ତୁମେ ଦୁଇଜଣଯାକ ମୋର ସ୍ନେହ ଜାଣିବ ।

ବାପା

୩୪. ରବର୍ଟ ଓ. ମେନେଲ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୮୩) ଓଡେନ୍ ଲ, କେନ୍‌ଲି, ସରେ

୯.୨.୧୯୩୧

ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ,

ବିଗତ ସପ୍ତାହାନ୍ତବେଳେ ଆପଣଙ୍କର କଥା ମୁଁ ଏତେବେଶୀ ଭାବିଚି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଅବଶ୍ୟ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରିଚି । ଆପଣ ମୋତେ

ଚିହ୍ନନ୍ତି ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଅଦାଲତରେ ଯେଉଁ ବିବୃତି ଦେଇଥିଲେ, ମୁଁ ତାହା ପଢ଼ିଚି ଏବଂ ତାହାରି ଫଳରେ ମୋର ହୃଦୟରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅନୁରାଗର ସଞ୍ଚାର ହୋଇଚି।

ଆପଣଙ୍କର ଗଭୀର ବିୟୋଗ ବ୍ୟଥାରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଗାଢ଼ ସହାନୁଭୂତିର କଥାଟି ଜଣାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି। ମୁଁ ଖୁବ୍ ଆଶା କରିଥିଲି ଯେ, ଆପଣଙ୍କର ବାପା ତାଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଯାଇ ପାରିବେ, ଭାରତବର୍ଷ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଚି ବୋଲି ଦେଖିଯିବେ। ଏ ଦେଶର ଜନମତରେ ଯେ ଏକ ବ୍ୟାପକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଚି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କ୍ଷମତା ଛାଡ଼ିଦେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅନିଚ୍ଛାର ଭାବଟାହିଁ ବଳବତ୍ତର ରହିଚି।

ଆଗାମୀ କେତେଦିନ, ସପ୍ତାହ ବା ମାସ ଭିତରେ କ'ଣସବୁ ଘଟଣା ଘଟିବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେକଥା କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ। ତଥାପି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏତିକି ଭରସା ଦେଇପାରିବି ଯେ, ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସ୍ଥା ଓ ଅନୁରାଗସୂଚକ ନୂତନ ଚେତନାର ପ୍ରସାର ଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ସମସ୍ତ ପ୍ରଭାବ ଓ ଆତ୍ମଶକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଉଚନ୍ତି, ସେପରି ଅନେକ ଲୋକ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି। ଆପଣ ଯେତେ ବେଶୀ ବୋଲି ଭାବୁଚନ୍ତି, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି।

ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯେଉଁସବୁ ବିଷୟରେ ମତୈକ ରହିଚି, ସେହିଥିରୁ ହିଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଗତିର ସୂଚନା ମିଳେ। ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ଭାରତବାସୀଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରାହେଲେ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ। ତା'ପରେ ଯେପରି ଆଉ ଏକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ଗାଦି ମାଡ଼ି ନ ବସେ, ଯେପରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସମର୍ଥନ ପାଇ ଏକ ସରକାର ଗଢ଼ାହୁଏ, ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଆପଣମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଉ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ।

ଆପଣଙ୍କର ସ୍ଥିର ସାହସ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କର ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଦେଖି ମୁଁ ଯେ କେତେ ଗୌରବ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିଚି, ତାହା ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରି କହିପାରୁନାହିଁ। ଯୁଦ୍ଧ ପରି ଏକ ଘୃଣ୍ୟ ଓ ବୀଭତ୍ସ ବ୍ୟାପାର ସହିତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସାମରିକ ଅଦାଲତରେ ମୋର ପାଞ୍ଚଥର ବିଚାର ହୋଇଥିଲା। ସେତେବେଳେ ମୋତେ ୨୭ ମାସ କାଳ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖାହୋଇଥିଲା। ସେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କର କଥା ବୁଝିପାରିବି ବୋଲି ମୋର ଅନୁମାନ ହେଉଚି। ମୋର ଆହୁରି କେତେ କେତେ କଥା ଲେଖିବାକୁ ମନ ହେଉଚି। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣିଚି ଯେ ଚିଠି ପଢ଼ିବାଲାଗି ଆପଣଙ୍କ

ପାଖରେ ଏତେ ସମୟ ନଥିବ । ଜନସ୍ୱାର୍ଥର କଥା ବିବେଚନା କରି ବିଦେଶୀ ବସ୍ତ୍ର ଆମଦାନୀ ଏବଂ ମଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରୟର ପରିମାଣ ଊଣା କରିବା ବିଷୟରେ ସରକାର ଏକ ଉଦାର ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ, ଏହା ମୁଁ ଭାରି ଆଶା କରୁଚି । ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଜୀବନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ ।

ଏଥିସହିତ 'ଟାଇମ୍‌ସ' ପତ୍ରିକାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ 'କଟିଂ' ପଠାଇଲି । ହୁଏତ ଆହୁରି ଅନେକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଏହି କଟିଂ ପଠାଇବେ । ଆପଣଙ୍କର ବିୟୋଗଦୁଃଖରେ ମୁଁ ସହାନୁଭୂତି ଜ୍ଞାପନ କରୁଚି । ଏହି ଦୁଃଖରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଯେପରି ସମ୍ମାନନୀୟ ମନୋଭାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିଚନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜଣାଉଚି ।

ଆପଣଙ୍କର

ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ — *ରବର୍ଟ ଓ. ମେନେଲ୍*

୩୫. ରୋଗର୍ ବଲ୍‌ଡୁଇନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୮୫)

୧୦୦ ଫିଫ୍‌ଥ୍ ଆଭିନିଉ
ନିଉୟର୍କ ସିଟି
୨୯.୪.୩୧

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମ ପାଖକୁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଦୀର୍ଘକାଳ ବଡ଼ ବିଚଳିତ ଅନୁଭବ କରିଚି । କାରଣ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ପୂର୍ବାନୁପୂର୍ବକ୍ରମିକ ସୁସଙ୍ଗତ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ତଥାପି ଭାରତୀୟ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର ବୋଲି ଅନୁମାନ କରୁଚି । ତୁମ ସହିତ ଓ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ଏହି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଚି ଏବଂ ଆମେରିକାର ସମ୍ପାଦକୀୟ ମନ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଚି । ମୋର ଦୃଢ଼ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଚି ଯେ, ତୁମ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକ ବିରାଟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯାଉଚି । ତୁମେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଏକ ବିବୃତିର ଏହିପରି ଏକ ଭାବନାର ଆଭାସ ଦେଇଚ ଓ ଏଠାରେ ତାହାର ବିବରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି । ଏକା ଗାନ୍ଧୀ ସମଗ୍ର ଜାତି ତରଫରୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଚନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ତାଙ୍କର ହାତରେ ଯେଉଁ ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତା ସମର୍ପି ଦିଆଯାଇଚି ଏବଂ ମିଳାମିଶା କରିନେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଯେପରି ମନୋବୃତ୍ତି ରହିଚି, ସେହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ ଦେଶରେ ଆମର ମନେହେଉଚି ଯେ ପ୍ୟାରିସ୍ ଯାଇ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ଯାହା କରିଥିଲେ, ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିବ । ସେ ଯେତେଦୂର

ଦୃଢ଼ ଓ ଅବିଚଳିତ ପ୍ରକୃତିର ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ବିପଦର ଏହି ଆଶଙ୍କାଟା ହୁଏତ ଅତି ମାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇପାରେ। ତୁମେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆସୁଚ, ସେଥିରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିବାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଆଶଙ୍କା ରହିଚି। ତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଏକ ବିପଦର ବିଷୟ ହେଉଚି ଯେ ଇଂରେଜମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ସାଧୁଭାଷାର ଆବରଣ ଭିତରେ ଘୋଡ଼ାଇ କରି ରଖିଦେଇ ପାରନ୍ତି, ଏକାନ୍ତ ସାହସୀ ଓ ସଦିଚ୍ଛାପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମିଷ୍ଟକଥା କହି ଭୁଲାଇ ଦେଇପାରନ୍ତି। ତା'ଉପରେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି, ତାକୁ ପ୍ରତାରଣା କରନ୍ତି। ଶକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କୌଣସି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧର ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଇଂରେଜମାନେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଦେବେ, ମୁଁ ଏକଥା କଳ୍ପନା କରିପାରୁନାହିଁ। ତୁମ ଦେଶର ଅହିଂସ ବିପ୍ଳବରେ ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତି ରହିଚି। ତୁମମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେମାନେ ଯେ ତାହାଠାରୁ ଊଣା କୌଣସି କିଛିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ, ଏହି ସଂକଳ୍ପରେ ଦୃଢ଼ ରହି ଅନଳସ ଭାବେ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ହିଁ ତୁମମାନଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରିବ।

ଏହି ଉକ୍ତି ପଛରେ ବାମପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ଏକ ବ୍ୟାପକ ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଚି ବୋଲି ମୁଁ ଏତକ କହିଲି। ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବଞ୍ଚାଇବାଲାଗି ଭାରତର ବୁର୍ଜୁଆଶ୍ରେଣୀ ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତି ପାଖରେ ଆତ୍ମବିକ୍ରୟ କରିଦେଇଚି ବୋଲି କହି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସମଗ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନଟିର ଯେଉଁ ସମାଲୋଚନା କରୁଚନ୍ତି, ସେହି ସମାଲୋଚନା ଉପରେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ଯେ, ଦେଶରେ ଚାଷୀ ଓ ମୂଲିଆମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିବା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ହିଁ ରହିବ ନାହିଁ। ପୁରୁଣା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଗାଦିରୁ ଉଠାଇ ଯେଉଁମାନେ ନୂତନ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଆସନ୍ତି, ସେମାନେ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ପଥକୁ କେବଳ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିଦିଅନ୍ତି। ଏବଂ ରାଜନୀତିକ ବିପ୍ଳବର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭୂମି ଓ ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍କାରର ପ୍ରଶସ୍ତ ପରିକଳ୍ପନାମାନ ମଧ୍ୟ ଜଡ଼ିତ ରହିଚି। ଏ ବିଷୟରେ ତୁମର ଚିନ୍ତାଧାରା ମୋତେ ଭଲ କରି ଜଣାଅଛି ।

ଏଠାରେ ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ମନୋଭାବକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆମେରିକାରେ କେବଳ ସାମାନ୍ୟ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ। ଏଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର, ଏପରିକି ସ୍ୱାଧୀନତାର ସମର୍ଥକ ଉଦାରନୈତିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏକସ୍ୱରରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଚନ୍ତି। ଏହି ଅବିଶ୍ୱାସ୍ୟ ସନ୍ଧିର ବିରୋଧରେ ସେମାନେ ପଦେହେଲେ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି। ଭାରତର ଭାଗ୍ୟକୁ କେବଳ ଜଣେ ଲୋକର ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାରେ ଯେଉଁ ବିପଜ୍ଜନକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିଚି, ତାହା ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯଦି ଏହାର ବିପରୀତ ମନୋଭାବକୁ ମଧ୍ୟ ଠିଆ କରାଇ ରଖିପାରୁ, ତେବେ ତାକୁ ସମର୍ଥନ

କଲାଭଳି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ ଆମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବେ। ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାଲାଗି ଆମେମାନେ ରେଜମୀଙ୍କୁ ଲଣ୍ଡନ ପଠାଇବାକୁ ମଧ ରାଜି ଅଛୁ। ପୁଣି ଶ୍ରମିକ ପାର୍ଟିରେ ଆମର ଯେଉଁସବୁ ବନ୍ଧୁ ରହିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ମଧ ଆମେ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଚିଠି ଓ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍‌ମାନ ପଠାଇବାକୁ ଚାହୁ। ସେଥିରେ ଭାରତର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାବିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦାବି କରାଯିବ। ଯଦି ଗାନ୍ଧୀ ଅବିଚଳିତ ରହନ୍ତି, ଏବଂ ଦେଶରେ ତୁମେ ଯଦି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଭଲ କରି ଚାପ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର, ତେବେ ଆମେ ଏଠାରୁ ମଧ ଶକ୍ତ ଚାପ ପକାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରିବୁ। ଏ ବିଷୟରେ ଆମେ ତୁମମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନ ଉପରେ ନିର୍ଭର ରଖିପାରିବୁ କି ନାହିଁ, ଏବଂ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ତୁମମାନଙ୍କର ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାମପନ୍ଥୀଙ୍କର ମନୋମତ ହେବ କି ନାହିଁ, ସେକଥା ଜଣାଇ ତୁମେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ତାର କରିବ କି?

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସକୁ ସମର୍ଥନ କରିବାର ଅପରାଧରେ ସମ୍ପ୍ରତି ମୋତେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦବିରୋଧୀ ଲିଗ୍‌ରୁ ବହିଷ୍କୃତ କରାଯାଇଚି। କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମସ୍ତକନତ ନ କରି ଆପଣାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦବିରୋଧୀ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ; ତେବେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଅଧୀନରେ ରହିଥିବା ସମଗ୍ର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅନୁରୂପ ବିଦ୍ରୋହମାନ ଅନେକ ଉତ୍ସାହ ପାଇପାରିବ।

ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଚି।

ରୋଗର୍ ବଲ୍‌ଡୁଇନ୍

୩୬. ଇ. ଷ୍ଟଗ୍‌ଡନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୮୬)

ଦି ଭିକାରେଜ୍, ହାରୋ

୩୧.୫.୧୯୩୧

ପ୍ରିୟ ନେହରୁ,

୧୯୦୬ ମସିହାରେ ନେହରୁ ବୋଲି ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ପିଲାଟି ହାରୋଠାରେ ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ଘରେ ଥିଲା, ତୁମେ କ'ଣ ସେହି ନେହରୁ? ତେବେ ତୁମ ପିତାଙ୍କର ବିୟୋଗରେ ସହାନୁଭୂତି ଜଣାଇ ମୁଁ ତୁମକୁ ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି। ପିତୃବିୟୋଗ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଶୋକାବହ। ମୋର ବାପା ମଧ ହାରୋରେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ। ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି

ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଥିଲା। ୮୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା। ସେଥିରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଶୋକର ଆଘାତ ପାଇଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆଘାତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାଇନାହିଁ। ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲି ଓ ଭଲ ପାଉଥିଲି, ଏହାହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ସାନ୍ତ୍ୱନା। ସେଥିପାଇଁ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୋ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେହେଉଚି।

କେବେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଆସିଲେ ତୁମେ ମୋ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିବ। ତେବେ ଏକାଠି ବସି ଆମେ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା। ହାରୋରେ ମୁଁ ଅତି ସୁଖରେ ଥିଲି। ସ୍କୁଲ୍ ଛାଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଧର୍ମଯାଜକ ହୋଇଚି। ଏହି ଛୋଟ ସହରର ଲୋକମାନେ ଯେପରି ସତ୍‌ପଥରେ ଚାଲିବେ, ସେଥିପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି।

ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଚି।

ତୁମର

ଇ. ଷ୍ଟଗଡନ୍

୩୭. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୯୪) ୨୯.୧.୧୯୩୨

ତୁମର ଚିଠି ପାଇ ଖୁସି ହେଲି। ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ବାହାରେ ଅଛୁ, ତୁମର ସେମାନଙ୍କୁ ଈର୍ଷା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ। ବରଂ ଯାହାକିଛି ଗୌରବ ପାଇବାର କଥା, ତାହା ତୁମେହିଁ ପାଇବ ଏବଂ ଆମେ ବାହାରେ ଥାଇ କେବଳ କାମରେ ଘୋଷାରି ହେବାରେ ଲାଗିଚୁ। ଏଣୁ ଆମର ଓଲଟି ତୁମକୁ ଈର୍ଷା କରିବା ଉଚିତ। କିନ୍ତୁ ଆମେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିଚୁ। ତୁମେ ସେଠାରେ କିଛି କିଛି ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିବାକୁ ପାଉଚ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି। ମୁଁ ଯେଉଁଠି ଯାହାକିଛି କରେ ନା କାହିଁକି, ତୁମେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାବେଳେ ମୋର ମନଃଚକ୍ଷୁରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିବ।

ସେଦିନ କମଳା ସହିତ ଦେଖାକଲି। ବର୍ତ୍ତମାନ ତା'ର ଟିକିଏ ଅଧିକ ଦିନ ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ। ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ତା'ସହିତ ଦେଖା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବି। ସେତେବେଳେ ତାକୁ ଏତିକି ବୁଝାଇକରି କହିବି ଯେ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ନ ଉଠିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆପଣାର ଘର ଛାଡ଼ି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ବାହାରି ପାରିବ ନାହିଁ। ଡା. ମାମୁଦଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାହୋଇଚି, ତୁମେ ତାହା ଅନୁମୋଦନ କରିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି।

ଆନନ୍ଦଭବନ ବାବତରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ଯେଉଁ ଟଙ୍କାଟା ଦେଇଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଯାଇଚି, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଦେଇଦେବା ଉଚିତ।

ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି।

ବାପୁ

ଈଶ୍ୱର ଓ ସରକାର ଯଦି ବାଧା ନ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ କାଲି ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବି। ଦୁଇ ତିନି ଦିନ ପରେ ପୁଣି ଫେରିଆସିବି।

୩୮. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୯୭) ଯାରଓ୍ୱାଡା ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ଜେଲ୍

ପୁନା

୩୧.୧୨.୧୯୩୨

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣାର ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ସ୍ୱରୂପ ସେଦିନ ଆସିଥିଲା। ସେ କହିଲା ଯେ ତୁମେ ତାକୁ ସିଂହଳ ଯାଇ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ କହିଚ। ସେପରି କରିବା ଦରକାର ହେବନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଚି। କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତା'ର ଶକ୍ତି ରହିଚି, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ସେ ଆପଣାର ଇଚ୍ଛା ମଧ ପ୍ରକାଶ କରିଚି। ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କାମ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚି, ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦେବା ଉଚିତ।

ତା'ଠାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି, ତୁମର ଆଉ କେତେଟା ଦାନ୍ତ ପଡ଼ିଯାଇଚି, ଏଣେ ତା'ର ଅଧିକ ବାଳ ମଧ ପାଚିଲାଣି। କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଶୁଣିଚି ଯେ ତୁମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ରହିଚି। ମୋର ଅନୁମାନ, ତୁମେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ ଦର୍ଶନାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେଉଚ। ସମ୍ଭବ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବ। ତେବେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖୀ ହେବି। ସେମାନେ ମଧ ଏଥିରୁ ଅନେକ ସନ୍ତୋଷ ପାଇବେ।

ଆମର ସଂଖ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାରି; ଚାରିଜଣଯାକ ବେଶ୍ ଖୁସିରେ ଅଛୁ। ଛଗନଲାଲ ଯୋଶୀ ଆସି ଆମ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି। ତୁମେ ହରିଜନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ

କରୁଚ କି ନାହିଁ ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ। ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବେଶ୍ ସମୟ କଟିଯାଉଚି। ତଦ୍ୱାରା ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧି ହେଉଚି ସତ, କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟଧର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ ସେମାନଙ୍କର ବେଶୀ କିଛି ଦେବାର ନାହିଁ।

ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହ ଜାଣିବ।

ବାପୁ

୩୯. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୯୮)

ୟାରଓ୍ୱାଡା ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ଜେଲ୍
ପୁନା
୧୫.୨.୧୯୩୩

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ଚମତ୍କାର ଚିଠିଟିର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଖଣ୍ଡେ ସୁନ୍ଦର ଚିଠି ଲେଖିଚି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି। ସେଥିପାଇଁ ଚିଠି ଲେଖିବା ଏତେଦିନଯାଏ ଗଡ଼ିଗଲାଣି। କିନ୍ତୁ ଆଉ ଅଧିକ ଡେରି କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ। ପ୍ରତ୍ୟହ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିମାଣ ବଢ଼ିଚାଲିଚି। ତେଣୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲେଖିବାକୁ ହିଁ ହେବ। ଚିଠିଟି ଯେତେଦୂର ଭଲ ହୋଇପାରେ, ମୁଁ ତାହାକୁ ସେତେ ଭଲ କରି ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି। 'ହରିଜନ' ପରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ପଢ଼ିବା ଲାଗି ଦିଆଯାଏ କି ନାହିଁ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ। ତଥାପି ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବ ବୋଲି ମୁଁ ଏଇଟିକୁ ପଠାଉଚି। ଯଦି ପାଅ, ତେବେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ତୁମର ମତାମତ ଜଣାଇବ। ସନାତନୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଚାଲିଥିବା ସଂଗ୍ରାମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିନକୁ ଦିନ ଅଧିକ କୌତୂହଳୋଦ୍ଦୀପକ ହେବାରେ ଲାଗିଚି, କଠିନ ମଧ୍ୟ ହେବାରେ ଲାଗିଚି। ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ ଭଲ କଥା ସମ୍ଭବ ହୋଇଚି ଯେ, ଦୀର୍ଘକାଳର ଆଳସ୍ୟ ଭିତରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଯାଇ ପାରିଚି। ସେମାନେ ମୋ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ କଟୂକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ଉପଭୋଗ କରିପାରୁଚି। ପୃଥିବୀରେ ଯାହାକିଛି ଅସତ୍, ଯାହାକିଛି ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ, ସେମାନଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ତାହାରି ପ୍ରତୀକ। କିନ୍ତୁ ଏହି ତୁମୁଳ ଝଡ଼ଟା ନିଶ୍ଚୟ କଟିଯିବ। କାରଣ ମୋର ଅସ୍ତ୍ର ହେଉଚି ଅହିଂସା, ଅପ୍ରତିଶୋଧ। ମୁଁ ଏହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅସ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ କରିଚି । ମୁଁ ଯେତେ ଯେତେ କଟୂକ୍ତିର ଉପେକ୍ଷା କରେ, ତାହା ସେତିକି ବେଶୀ ତୀବ୍ର ହୋଇଉଠେ। କିନ୍ତୁ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି ମତଙ୍ଗ ଦୀପର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ

ନାଚିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ବିଚାରା ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ ଆଉ ଦେବଦାସ । ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିଷ୍କୃତି ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହିତ ହୋଇଥିବା ବିବାହର ଘଟଣାକୁ ଉଖାରି ସେମାନେ ନାନାପ୍ରକାର କୁତ୍ସିତ ଅଭିଯୋଗର ରଚନା କରିଚନ୍ତି । ଏହିପରି ଉପାୟମାନ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବେ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ସ୍ୱରୂପ ଆଉ କୃଷ୍ଣା କେତେଦିନ ତଳେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପାରିବାରିକ ସାକ୍ଷାତ ଲାଗି ଇନ୍ଦୁ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା । ଇନ୍ଦୁର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଛି ବୋଲି ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ମନେହେଲା ସେ ବେଶ୍ ଖୁସି ଅଛି । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ସ୍ୱରୂପ କିଛିଦିନ ପାଇଁ କାଥିଆବାଡ଼ ଓ ଗୁଜରାଟ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଉଛି । ଇନ୍ଦୁର ଏଲାହାବାଦ ଫେରିଯିବା କଥା ଥିଲା । ରାଜାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ଦେବଦାସ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଇଚି । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧୀ ବିଲ୍ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ରାଜା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏମ୍.ଏଲ.ଏ.ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚାପ ଦେଉଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ ସମୟ ଦେଇ ଆମେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ସଂକ୍ରାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଚୁ । ବାହାରକୁ ପଠାଉଥିବା ଚିଠିପତ୍ରର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଲଫାପା ଯୋଗାଇ ଦେଉଚନ୍ତି । ସେ ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ତନ୍ନତନ୍ନ କରି ପଢୁଛନ୍ତି, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ନାନା ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ମୋତେ ଦେଉଚନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାସ୍ୟପରିହାସର ଏକ ଅସରନ୍ତି ଭଣ୍ଡାର ରହିଚି, ସବୁଦିନେ ସତତ ଯୋଗାଇ ପାରିବା ଭଳି ସେ ସତେଅବା ହାସ୍ୟପରିହାସର କାରଖାନା ଖୋଲି ବସିଚନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପରିଦର୍ଶନ-ଦିବସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିବସ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ସେ କେତେବେଳେ ହେଲେ କାହାକୁ କୌଣସି ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ଏଣେ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ନା ଗୋଟାଏ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇ ଆସୁଚି । ଏହାମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟା ଅଧିକ ସୁଖକର, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ । ଯଦି ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ମନରେ ମୋର ପରାଜୟଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ କାହିଁକି ତାଙ୍କ ପରି ସୁଖୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ ?

ନିର୍ଜନ ପରିବେଶରେ ତୁମେ ଆପଣାର ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହିଚ, ଏଥିଲାଗି ଆମେ ସମସ୍ତେ ତୁମ ପାଇଁ ଈର୍ଷା ଅନୁଭବ କରୁଚୁ । ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଆଜି ଯେଉଁ ବୋଝ ଲଦା ହୋଇଚି, ସେଥିଲାଗି କେବଳ ଆମେମାନେ ହିଁ ଦାୟୀ । ପ୍ରକୃତ କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ କେବଳ ମୁଁ ଦାୟୀ । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ହେବାର ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ସେହି ଅଭିଳାଷକୁ ମୁଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେଇଚି । ହରିଜନ-କାର୍ଯ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଏତେ ଉତ୍ତେଜନା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଆଉ ଅଧ୍ୟୟନରେ ମନୋନିବେଶ କରିପାରୁନାହାନ୍ତି ।

ବଙ୍ଗଦେଶର ଫୁଟ୍‌ବଲ-ଖେଳାଳିମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଖେଳକୁ ଯେପରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ଏହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ରସମୟ ସମାଲୋଚନାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଉପଭୋଗ କରୁଚନ୍ତି। ମହାଦେବକୁ ସୌକତ ଦଳର 'ହମାଲ୍' ବୋଲି କହୁଥିଲେ, ଏଠାରେ ସେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇ ରହିଚି। ତାକୁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦିଅ, ସେ ଅବଶ୍ୟ କରିଦେବ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ତା' ଲାଗି ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ। ଛଗନଲାଲ ଯୋଶୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିକ୍ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇନାହାନ୍ତି। ତଥାପି ତାଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଅବଶ୍ୟ ହେଉଚି। ଆମ ଦଳଟା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଖରାପ ହୋଇନାହିଁ। ଆମେ ଖେଳର ସମସ୍ତ ଆଇନକାନୁନ ମାନିକରି ଚଳୁଚୁ, ତେଣୁ ଆମର ପରିବାରଟି ବେଶ୍ ସୁଖରେ ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ। ଏହି ପରିବାର ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମର ଅନୁଶାସନ ଦ୍ୱାରା କଠୋର ଭାବେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଚି। କେବଳ ଡା. ଆମ୍ବେଦକର ଓ ମୁଁ ଜାଣିଚୁ ଯେ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ବ୍ୟାପାର ନେଇ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସନାତନୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନୂତନ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଯାଉଚି। ତା'ର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଆହୁରି ଏକ ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିବି। କିନ୍ତୁ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର, ମୁଁ ଏସବୁ ଅଡୁଆ ଆଦୌ ଚାହେନାହିଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତିକି ଜାଗା ଓ ସମୟ ବାକି ରହିଚି, ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଜଣାଉଚି ଯେ, ତୁମର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ଅବ୍ୟାହତ ରହିଚି ବୋଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଶା କରୁଚୁ।

ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହ ଜାଣିବ।

ବାପୁ

୪୦. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୯୯) ଯାରଓ୍ୱାଡା ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ଜେଲ୍

ପୁନା

୨.୫.୧୯୩୩

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ଆସନ୍ନ ଅନଶନର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୋର ମନର ମଧ୍ୟରେ ନାନା ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ମୁଁ ତୁମରି କଥାହିଁ ଭାବିଚି; ମନେହୋଇଚି ସତେ ଯେପରି ତୁମେ ସଶରୀରେ ଆସି ମୋ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଚ। କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କୌଣସି ଫଳ ହୋଇନାହିଁ। ଏହି ଅନଶନର ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ତୁମେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଚ, ଏତିକି ଭାବିପାରିଲେ ମୁଁ ଭାରି ସୁଖୀ ହୋଇଥାନ୍ତି। ହରିଜନ ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିସର ଏତେ ବୃହତ୍ ଯେ କେବଳ

ବୁଦ୍ଧିଗତ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଫଳ ହେବନାହିଁ। ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଖରାପ କଥା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ। ଅଥଚ ଏଣେ ମୁଁ ଧର୍ମକୁ କଦାପି ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରିବି ନାହିଁ। ତେଣୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିପାରିବି ନାହିଁ। ଯଦି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମୋର ଆଶା ପୂରଣ କରି ନ ପାରେ, ତା'ହେଲେ ମୋର ଜୀବନ କେବଳ ଏକ ଦୁର୍ବହ ବୋଝ ହୋଇ ରହିବ। ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଇସ୍‌ଲାମ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସକୁ ମୁଁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମଧ୍ୟଦେଇ ହିଁ ଭଲ ପାଏ। ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ମୋର ଆଉ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ। ମାତ୍ର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦର ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ଏହି ଧର୍ମ ମୋର ଅସହ୍ୟ ମନେହୁଏ। ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପାପର ଏକ ଅମୋଘ ପ୍ରତିଷେଧକ ମଧ୍ୟ ରହିଚି। ମୁଁ ସେହି ପ୍ରତିଷେଧକର ପ୍ରୟୋଗ କରିଚି। ଯଦି ମୁଁ ଏହି ଅନଶନର ପରେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିରହେ, ତା'ହେଲେ ତ ଭଲ କଥା, କିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚିବାର ଇଚ୍ଛା ରହିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି ଦେହର ବିନାଶ ହୁଏ, ତେବେ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଫଳ ହେବ, ସମ୍ଭବ ହେଲେ ତୁମେ ଏହି କଥାଟି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ। ଏ ଦେହର ଆଉ କି ମୂଲ୍ୟ ଅଛି, ଭଙ୍ଗୁର ଚିମନିଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦେହ ଅଧିକ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ। ଚିମିନିକୁ ତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଦଶହଜାର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ ରଖାଯାଇ ପାରିବ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଦେହଟାକୁ ହୁଏତ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷତ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁରେ ତ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ପ୍ରୟାସ ଶେଷ ହୋଇଯାଉ ନାହିଁ। ମୃତ୍ୟୁକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲେ ଆମେ ଜାଣିପାରିବା ଯେ ତାହା ହେଉଚି ଏକ ମହତ୍ତର ପ୍ରୟାସର ସୂଚନା। କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯଦି ଆପଣାଛାଏଁ ଏକଥା ବୁଝି ନ ପାରିଥାଅ, ତେବେ ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ମୁଁ ତୁମକୁ ତାହା ବୁଝାଇ ପାରିବି ନାହିଁ। ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଚି ଯେ, ମୋର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତୁମର ସମର୍ଥନ ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାର ଆଗାମୀ ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ତୁମର ଅମୂଲ୍ୟ ସ୍ନେହ ତଥାପି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିବ।

ମୁଁ ତୁମର ଚିଠି ପାଇଚି। ଅବସର ଅନୁସାରେ ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେବି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି। କିନ୍ତୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର। କୃଷ୍ଣା ସହିତ ମୋର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଚି। କାଥିଆବାଡ଼ରେ ସ୍ୱରୂପର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଲେଖିଚି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି। କମଳା ମୋ ପାଖକୁ ତା'ର ଠିକଣା ପଠାଇନାହିଁ। ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ତା'ର କୌଣସି ଚିଠି ପାଇନାହିଁ। ତୁମର ଯେତେବେଳେ ତା' ସହିତ ଦେଖା ହେବ, ସେତେବେଳେ ତୁମେ ତାକୁ ଓ ଇନ୍ଦୁକୁ ମୋର ସ୍ନେହ ଜଣାଇଦେବ। ଅନଶନ ସମ୍ପର୍କରେ କମଳା ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ନ ହୁଏ। ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମୋତେ ତାର କରିବ।

ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି।

ବାପୁ

୪୧. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ :

(୧୦୩)

[ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇପଡ଼ିବାରୁ ମୋତେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଜେଲ୍‌ରୁ ଖଲାସ କରି ଦିଆଗଲା। ଏହି ଖଲାସ ହେବା ଅତି ଅଳ୍ପଦିନ ପାଇଁ; ପ୍ରକୃତରେ ଦଶଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୋତେ ପୁଣି ଜେଲ୍‌କୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା। ଖଲାସ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି]

ଆନନ୍ଦଭବନ, ଏଲାହାବାଦ

୧୩.୮.୧୯୩୪

ପ୍ରିୟ ବାପୁ,

... ପ୍ରାୟ ଛଅମାସ କାଳ ମୁଁ ସଙ୍ଗହୀନ ଅବସ୍ଥାରେ କଟାଇଚି, ପ୍ରାୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିନାହିଁ। ତା'ପରେ ଗତ ୨୭ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ଯେଉଁ ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍ତେଜନା ଓ କର୍ମବହୁଳତା ମଧ୍ୟରେ କଟିଗଲା, ସେଥିରେ ଯେପରି ମୋତେ ବଣା ହୋଇଗଲା ପରି ମନେହୋଇଚି। ଦିନଯାକ ଲୋକମାନଙ୍କର ଭିଡ଼। ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ମୁଁ ପୁଣି ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିବି। କିନ୍ତୁ ଆଗାମୀ କେତେମାସ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ କି ନାହିଁ କେଜାଣି ? ତେଣୁ ବିଗତ ପାଞ୍ଚମାସ ମଧ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଯେଉଁସବୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଚି, ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ମୋର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖୁଚି। ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଅତି ସୀମାବଦ୍ଧ ସୂତ୍ରରୁ ସମ୍ବାଦମାନ ପାଇଚି। ତଥାପି ମୁଁ ଯେତିକି ସମ୍ବାଦ ପାଇଚି, ଘଟଣାବଳୀର ସାଧାରଣ ଗତିବିଧି ସମ୍ପର୍କରେ ସେଥିରୁ ମୋଟାମୋଟି ଏକ ନିର୍ଭୁଲ ଧାରଣା କରିବା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି।

ଆପଣ ଆଇନ-ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନେଇଚନ୍ତି, ଏହି ଖବର ପାଇ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଃଖୀ ହୋଇଥିଲି। ପ୍ରଥମେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଘୋଷଣା ଯାଇ ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା। ତା'ର ଅନେକ ପରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ବିବୃତିଟି ପଢ଼ିବାକୁ ପାଇଲି। ତଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଆଘାତ ପାଇଲି, ସେପରି ଆଘାତ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ପାଇଚି। ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାର ଘଟଣାକୁ ମାନିନେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି। କିନ୍ତୁ ଏହାର ଯେଉଁ କାରଣମାନ ଆପଣ ଦର୍ଶାଇଚନ୍ତି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଚନ୍ତି, ସେଥିରେ ମୁଁ ବଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇପଡ଼ିଚି।

ଯେପରି ମୋ ଭିତରେ କେଉଁଠି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଭାଙ୍ଗିରୁଜି ଗଲା, ମୋର ଠିକ୍ ସେହିପରି ମନେହୋଇଚି । ମୁଁ ଯେଉଁ ବନ୍ଧନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୋଲି ମନେକରୁଥିଲି, ତାହା ଯେପରି ଛିଡ଼ିଗଲା ପରି ବୋଧ ହୋଇଚି । ଏହି ବିରାଟ ପୃଥିବୀରେ ଆପଣାକୁ ଅନେକ ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେହୋଇଚି । ଶୈଶବ କାଳରୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଆପଣାକୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେକରି ଆସିଚି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି କେତେଟା ବନ୍ଧନ ମୋତେ ଅନେକ ଶକ୍ତି ଦେଇଥିଲା, କେତୋଟି ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥନ ପାଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଥିଲି । ସେହି ନିଃସଙ୍ଗତାର ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଛାଡ଼ି ନ ଯାଇଥିଲେ ମଧ ତଥାପି ତାହାର ତୀବ୍ରତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ କମିଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ଆପଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି ମନେହେଉଚି, ଏକ ମରୁଭୂମିର ନିର୍ଜନ ଦ୍ୱୀପରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓ ନିରସ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ପରି ମନେହେଉଚି ।

ଯେକୌଣସି ଅବସ୍ଥା ସହିତ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାଲାଗି ମଣିଷର ଅସୀମ କ୍ଷମତା ରହିଚି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମଧ ନୂତନ ଅବସ୍ଥାଟି ସହିତ ଆପଣାକୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେଇ ପାରିଚି । ଅନ୍ତରର ଏହି ବେଦନାକୁ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଶାରୀରିକ ବେଦନା ପରି ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି; କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ସେହି ତୀବ୍ରତାରେ ଅନେକ ହ୍ରାସ ହୋଇଯାଇଚି । ତାହାର ଧାରର ତୀକ୍ଷ୍ଣତା ଅନେକ ଊଣା ହୋଇଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଘାତ ପରେ ଆଘାତ ଖାଇ ଗୋଟିକ ପରେ ଘଟିଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣାଦ୍ୱାରା ସେହି ବେଦନା ପୁଣି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଚି । ମୋର ମନରେ ବା ଅନୁଭୂତିରେ ଆଉ କୌଣସି ଶାନ୍ତି ବା ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ । ସେହି ଆନ୍ତରିକ ନିଃସଙ୍ଗତାର ଅନୁଭୂତି ମୋତେ ପୁଣି ଆସି ଗିଳି ପକାଇଲା, ମୁଁ ଆପଣାକୁ ସମସ୍ତ ସାମ୍ୟ ଓ ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ବସିଥିବା ଜଣେ ବହିରାଗତ ପରି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ବାହାରୁ ମୋର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସୁଥିବା କେବଳ ମଣିଷଭିଡ଼ ଭିତରେ ନୁହେଁ, ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ଓ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଓ ସାଥୀମାନଙ୍କ ମଧରେ ମଧ ମୋତେ ଅତି ଅପରଚିତ ବୋଲି ଲାଗିଲା । ଏହିଥରକର କାରାବାସ-ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ମୁଁ ମୋର ଚିତ୍ତଶକ୍ତି ଲାଗି ଏକ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ପରୀକ୍ଷା ବୋଲି କହିବି, ଆଗରୁ କୌଣସି ଥର ଏପରି କଦାପି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ମୋ ପାଖକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସମ୍ବାଦ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଆସିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଆନ୍ତା କି ମୁଁ ବାରବାର ଏହିପରି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଭୋଗ କରିବାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଯାଆନ୍ତି ।

ମୋର ଶାରୀରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ଥିଲା । ସେହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଜେଲ୍ ଭିତରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଥିଲି । ଶରୀର ପାଇଁ ମୁଁ କୌଣସି ଦିନ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇନାହିଁ । ମୋର ଶରୀରରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ପରିଶ୍ରମ ସହ୍ୟ କରିବାର ପ୍ରଭୂତ

ଶକ୍ତି ରହିଚି । ମୂର୍ଖ ଅହଙ୍କାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୁଁ ଭାବିଚି ଯେ ଯେଉଁ ଦେଶ ସହିତ ମୋର ଭାଗ୍ୟସୂତ୍ର ଯୋଡ଼ା ହୋଇଚି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ମୋ ଦ୍ୱାରା ସେହି ଦେଶର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରିବ; ଏହିପରି ଭାବିଚି ବୋଲି ମୁଁ ମୋର ଶରୀରର ଯତ୍ନ ନେଇପାରିବି ।

କିନ୍ତୁ ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ମନେହୋଇଚି, ସତେ ଯେପରି ଏହି ଦେଶର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେଇ ପାରୁନାହିଁ; ମନେହୋଇଚି ଯେପରି ଅହଙ୍କାରର ଏକ ଜଳ ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍ ପରି ଏକ ନିର୍ମମ ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ଉପରେ ମୁଁ କେବଳ ଭାସିବାରେ ଲାଗିଚି । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ସେହି ଅହଙ୍କାରର ହିଁ ଜୟ ହୋଇଚି, ମୋ ଭିତରେ କାମ କରୁଥିବା ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତିର ଯନ୍ତ୍ରଟା ମଧ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହୋଇନାହିଁ । ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶ ମୋତେ କର୍ମପ୍ରେରଣା ଦେଇଆସିଚି ଓ ନାନା ଝଞ୍ଜାବିକ୍ଷୁବ୍‌ଧତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିରଖିଚି, ଯଦି ସେହିସବୁ ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଦିନକୁଦିନ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଯାଇଚି, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଜୟ ମଧ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ମୋର ସମସାମୟିକ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକାଳରେ ହୁଏତ ସେହି ବିଜୟ ଘଟି ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଅବଶ୍ୟ ଘଟିବ ।

କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଅସହାୟତା ହେତୁ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ମନେମନେ ପୀଡ଼ା ପାଇଚି, ଯେତେବେଳେ କେବଳ ଦୂରରୁ ଏକ ମୂକ ଦର୍ଶକ ହୋଇ ରହିବା ବ୍ୟତୀତ ମୋର ଆଉ କୌଣସି ଶକ୍ତି ରହିନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ବର୍ଷର ସେହି ଦୀର୍ଘ ଓ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକର କି ଦଶା ହୋଇଚି ? ସମସ୍ତ ମହାନ୍ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅବଶ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ପଛକୁ ହଟିଯିବାର ପରିସ୍ଥିତି ଆସି ପହଞ୍ଚେ, ମଝିରେ ମଝିରେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ, ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ମଧ ମଣିଷ ଅତିଶୀଘ୍ର ସେହି ଆଘାତ ସମ୍ଭାଳିନିଏ । ସେହିସବୁ ଆଦର୍ଶର ଜ୍ୟୋତିରେ କୌଣସି ମଳିନତା ନ ଲାଗିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ନୀତିର ଲଙ୍ଗରମାନ ମଜଭୁତ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ ସମ୍ଭାଳିନେବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଯାହା ଘଟିଲା, ତାହାକୁ ପଛକୁ ହଟିଯିବା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ପରାଜୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହା ହେଉଚି ଆତ୍ମାର ପରାଜୟ, ସବୁ ପରାଜୟଠାରୁ ଭୟାବହ ଏ । ମୁଁ ପରିଷଦରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ବିଷୟରେ କିଛି କହିବାକୁ ଯାଉଚି ବୋଲି ଆପଣ ଭାବିବେ ନାହିଁ । ସେକଥା ଉପରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇନାହିଁ । ଏପରିକି, ସେପରି ପରିସ୍ଥିତି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ମୁଁ ନିଜେ ମଧ ଆଇନସଭାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବି, ଏକଥା ମଧ ଆଦୌ କଳ୍ପନାତୀତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଆଇନସଭା ଭିତରେ ହେଉ ବା ବାହାରେ ହେଉ, ମୁଁ ଯେଉଁଠି କାମ କରେ ପଛକେ, ମୁଁ ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ପରି କାମ କରିବି ।

ରାଜନୀତିକ ଓ ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯିଏ ମୌଳିକ ଓ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମୁଁ ବିପ୍ଳବୀ ବୋଲି କହିବି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷ ବା ବୃହତ୍ତର ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ବା ସନ୍ତୋଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ବିପ୍ଳବୀ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ମୁଁ କେବଳ ଏହିପରି ଭାବିଚି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ବାହାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଏପରି ଆଦୌ ଭାବିନାହାନ୍ତି । ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନ-ଅମାନ୍ୟର ତୀବ୍ର ସୁରା ଆମର ମୁଣ୍ଡରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଏକ ବିଗତ ଯୁଗର ଭାଷାରେ କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଚନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ସେମାନେ ହୁଏତ ସେହି ଏକପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟଭଣ୍ଡାର ବ୍ୟବହାର କରିଚନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଚି ମୃତ ଶବ୍ଦ, ସେଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରାଣ ନାହିଁ, କୌଣସି ଯଥାର୍ଥତା ନାହିଁ । ଏକଦା ଯେଉଁମାନେ ଆମକୁ ବାଧା ଦେଇଚନ୍ତି, ପଛକୁ ଟାଣି ରଖିଚନ୍ତି, ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଦୂରରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଚନ୍ତି, ଏପରିକି ଆମର ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ସହିତ ସହଯୋଗିତା କରିଚନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହିମାନେ ହିଁ କଂଗ୍ରେସର ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ନେତୃବର୍ଗ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଚନ୍ତି । ସେହିମାନେ ଆଜି ମୁକ୍ତିମନ୍ଦିରର ପ୍ରଧାନ ପୁରୋହିତ ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହୋଇଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ସଂଗ୍ରାମର ଯନ୍ତ୍ରଣାଜ୍ୱାଳା ମଧ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହି ଅସଲ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଚନ୍ତି, ସେହି ବୀରସୈନିକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅନୁମତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହୋଇ ବାହାରେ ରହିଲେ, କେହି ସେମାନଙ୍କର ପାଖ ମାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଏବଂ ସେମାନେ ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି କହିଲେ ବା ଏହିସବୁ ପ୍ରଧାନ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ସମାଲୋଚନା କଲେ ଜବରଦସ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଚୁପ୍ କରି ଦିଆଗଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ବୋଲି କୁହାଗଲା, କାରଣ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଏହି ପବିତ୍ର ପ୍ରାଙ୍ଗଣର ଶାନ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ।

ଆମ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ଯେଉଁମାନେ ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତିପତାକାକୁ ଧୂଳିରେ ଲୋଟାଇ ଦେଇଥିଲେ, ଆଜି ସେହି ପତାକାକୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସମାରୋହ ସହକାରେ ପୁଣି ସେହିମାନଙ୍କ ହାତରେ ଧରାଇ ଦିଆଯାଇଚି । ଯେଉଁମାନେ ଦିନେ ଆପଣାର ଘରଛାତ ଉପରେ ବସି ଆପଣାର ରାଜନୀତି ବର୍ଜନ କରିଥିବା ବିଷୟରେ ଏଡ଼େବଡ଼ ପାଟିରେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ଆଜି ସେହିମାନଙ୍କୁ ପତାକା ଦିଆଯାଇଚି । ସେତେବେଳେ ରାଜନୀତି ଆଦୌ ନିରାପଦ ନ ଥିଲା । ଆଜି ତାହା ନିରାପଦ ହେବାମାତ୍ରକେ ପୁଣି ସେମାନେ ଏକାଡିଆଁକେ ପ୍ରଥମ ଧାଡ଼ିରେ ଆସି ଠିଆହେବାର ଦେଖାଯାଉଚି ।

କଂଗ୍ରେସ ଓ ଜାତିର ମୁଖପାତ୍ର ହିସାବରେ ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମେ କ'ଣ କହିପାରିବା ? ସେମାନେ ଅନେକ ଗୋଳମାଳିଆ ଅର୍ଥହୀନ କଥା କହି ଅସଲ ସମସ୍ୟାକୁ ଏଡ଼ି ଦେଇଚନ୍ତି, ଏପରିକି ଅନେକ ଦୁଃସାହସ କରି ସେମାନେ କଂଗ୍ରେସର ରାଜନୀତିକ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ଆଣିଚନ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରି ଓକିଲାତି କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଅନେକଙ୍କ ପାଖରେ ମସ୍ତକ ନତ କରିଚନ୍ତି। କେବଳ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ବିପ୍ଳବୀ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲାବେଳେ ହିଁ ସେମାନେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହିଂସ୍ରତା ଓ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇଚନ୍ତି। ବିଗତ କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କଲିକତା କର୍ପୋରେସନ୍‌ର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ହୋଇଚି, ତାହାକୁ କେବଳ ଲଜ୍ଜାକର ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ। ଅତିଶୀଘ୍ର କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ମଧ୍ୟ କ'ଣ କଲିକତା କର୍ପୋରେସନ୍‌ର ଏକ ବୃହତ୍ତର ସଂସ୍କରଣରେ ପରିଣତ କରି ଦିଆଯାଉ ନାହିଁ? ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଜେଲ୍ ଭିତରେ ରହିଥିବାବେଳେ, ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରୁଥିଲାବେଳେ ଯିଏ ମହୋଲ୍ଲାସ ସହିତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଓ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ରସଚିବ ପ୍ରମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଆପ୍ୟାୟନ କରୁଥିଲେ, ବଙ୍ଗଦେଶର କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଧାନ ଅଂଶଟି କ'ଣ ଆଜି ସେହି 'ନଳିନୀରଞ୍ଜନ ସରକାରଙ୍କର ସମୃଦ୍ଧି ବିଧାୟକ ସମିତି' ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ? ଅପର ଅଂଶଟିକୁ ହୁଏତ ଅନୁରୂପ ଏକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ମତଲବ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ଆଉ ଏକ ସମିତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରିବ? କିନ୍ତୁ ଏ ଦୋଷ କେବଳ ବଙ୍ଗଦେଶର ଦୋଷ ନୁହେଁ। ଦେଶର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ଆଜି ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଚି। କଂଗ୍ରେସ ଆଜି ଉପରୁ ତଳ ଯାଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୂଷିତ ହୋଇଯାଇଚି ଓ କେବଳ ସୁବିଧାବାଦ ହିଁ ଏଥିରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଚି।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ଲାଗି କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ତଥାପି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିକୁ ହିଁ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କିପରି ହେବା ଉଚିତ, କଂଗ୍ରେସର ନେତୃବୃନ୍ଦ ଓ ସେମାନଙ୍କର ନୀତିଦ୍ୱାରା ହିଁ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବ। ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦିଦେଲେ ତାହା ଆଦୌ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ହେବନାହିଁ। ହାଣି ନ ଜାଣି କଟୁରି ବଙ୍କା ବୋଲି ଯେଉଁ ପ୍ରବାଦଟି ଅଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାରେ ତାହାର ସମାର୍ଥବାଚକ ପ୍ରବାଦ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଚି। ଆମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ କମିଟି ଇଚ୍ଛା କରି କିଛି ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ରଖି ଦେଇଥିଲେ। ଫଳତଃ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଘଟିବା ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସମୟରେ ନୈତିକ ଅବନତି ଘଟିବା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ। କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୈରାଚାରୀ ନେତା ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଦଳର ଉଦ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ହେବ।

ଯାହା କଂଗ୍ରେସର ନିଜସ୍ୱ ପରିସର ଭିତରେ ରହିଚି, ମୁଁ ସେହି ରାଜନୀତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହିଁ କହୁଚି। ବୃଥା ଅନେକ ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି; ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଚି ଯେ ଏହିସବୁ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାକୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିବ, ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଯେତେଦୂର ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ସୁଖୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତେଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେବା ହୁଏତ ତାହାପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ପାରେ। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବୁଚି, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏହି ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣିଥାନ୍ତୁ କି ନଜାଣିଥାନ୍ତୁ, ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଚନ୍ତି ଓ ସେଥିଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତାମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ସେମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରିବାରେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଳରୁ ତଡ଼ିଦେବାରେ ଯେପରି ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଚନ୍ତି ! ସେହି ମତାମତଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ଦେଖିବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉ ନାହିଁ। ଅଥଚ ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହିସବୁ ମତର ପୋଷଣ କରନ୍ତି। ଏହି ମତଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ଭ୍ରମାତ୍ମକ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ଆଶା କରିବା କଥା ଯେ, ଧିକ୍କାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଏଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ଦେଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ। ଯୁକ୍ତିସିଦ୍ଧ କଥାର ଉତ୍ତରରେ ଯଦି କେବଳ ଭାବପ୍ରବଣତାର ଉଦ୍‌ଗାର କରାଯାଏ, ବା ଭାରତବର୍ଷର ପରିସ୍ଥିତି ଅଲଗା, ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଖଟୁଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ନିୟମମାନ ଏ ଦେଶରେ ଖଟିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଶସ୍ତା ମନ୍ତବ୍ୟମାନ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ, ତେବେ ତାହା ଆଦୌ ସୁନ୍ଦର କଥା ହେବନାହିଁ। ଏ ବିଷୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଚନ୍ତି, ସେଥିରେ ସମାଜବାଦର ଅ, ଆ, କ, ଖ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞତା ଏତେଦୂର ପ୍ରକଟ ହୋଇଉଠିଚି ଯେ, ତାହା ଦେଖି ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି। ଭାରତବର୍ଷର ବାହାରେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବଟି ପଢ଼ିବେ ବୋଲି ଭାବି ମୋତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଥିଲା। ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଏଣୁତେଣୁ ଦୁଇକଥା କହିଦେଇ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେବା ସମ୍ଭବ ହେବ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏହିପରି ଏକ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିଥିଲି।

ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ସୋସିଆଲିଜ୍‌ମ ଶବ୍ଦଟିର ଏକ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ରହିଚି। ଶବ୍ଦଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ କୌଣସି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲେ ସୋସିଆଲିଜ୍‌ମ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାବତୀୟ ଆଲୋଚନା ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିବ। ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ଆପଣା ମନଗଢ଼ା ଅର୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତେବେ ଭାବର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ଆଦୌ ସହଜ ହେବନାହିଁ। ଆପଣାକୁ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଡ୍ରାଇଭର ବୋଲି କହିବାପରେ

ଯଦି କେହି ତାଙ୍କର ଇଞ୍ଜିନ୍‌କୁ କାଠଡିଆରି ଓ ବଳଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ବୋଲି କହନ୍ତି, ତେବେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଇଞ୍ଜିନ୍-ଡ୍ରାଇଭର ଶବ୍ଦଟିର ଅପବ୍ୟବହାର କରିଚନ୍ତି।

ଚିଠିଟି ଏତେ ଦୀର୍ଘ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଭାବି ନ ଥିଲି। ରାତି ମଧ ଅନେକ ହୋଇଗଲାଣି। ମୁଣ୍ଡଟା କ୍ଳାନ୍ତ ଲାଗିଲାଣି, ତେଣୁ ଲେଖାଟା ହୁଏତ ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଓ ଖାପଛଡ଼ା ହୋଇଯାଉଚି। ତଥାପି ଏହି ଚିଠିରୁ ମୋର ମନୋଭାବର ଆଭାସ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ। ଗତ କେତେମାସ ମୋ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ବେଦନାଦାୟକ ଭାବରେ କଟିଚି। ଆହୁରି ଅନେକେ ମଧ ଏହିପରି ଅନୁଭବ କରିଚନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ। ବେଳେବେଳେ ମୋର ମନେହୋଇଚି ଯେ କାହାର ପକେଟରେ ହାତ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ତା'ର ହୃଦୟକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାଟାକୁ ହିଁ ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ବୋଧହୁଏ ଶ୍ରେୟସ୍କର ବୋଲି ମନେ କରାଯାଉଚି। ହୁଏତ ପୂର୍ବକାଳରେ ମଧ ଏହିପରି ମନେ କରାଯାଉଥିଲା। ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ହୃଦୟ, ମସ୍ତିଷ୍କ, ଶରୀର, ମାନସିକ ସୁବିଚାର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ—ଏହି ସବୁକିଛି ଅପେକ୍ଷା ଆଜି ଅର୍ଥ ହିଁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ହୋଇଚି, ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଚି।...

ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି। ସେହି ବିଷୟଟି ହେଉଚି ସ୍ୱରାଜ-ଭବନ ଟ୍ରଷ୍ଟ। ଶୁଣିଲି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଏବେ ସ୍ୱରାଜ-ଭବନର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିସକାଶେ ସେମାନେ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଚନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଏବେ ତିନିବର୍ଷ ତଳେ ସେମାନେ ଏଥିଲାଗି କିଛି ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ। ସେହି ଭରସାରେ କିଛି ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଥିଲେ ମଧ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଅର୍ଥ ମିଳିନାହିଁ ବୋଲି କମିଟି ପୁଣି କିଛି ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିଛନ୍ତି। ସମ୍ଭବତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେମାସ ଲାଗି ଏହି ଅର୍ଥ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ। ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ଘର ଓ ଜମିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବାର ବ୍ୟୟଭାରର ବୋଝ ଯେପରି ବହନ କରିବାକୁ ନ ପଡ଼େ, ସେଥିଲାଗି କମିଟି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ। ଟ୍ୟାକ୍ସ ପ୍ରଭୃତି ସହିତ ଏହି ବ୍ୟୟଭାର ହେଉଚି ମାସକୁ ୧୦୦ ଟଙ୍କା। ଏହି ବ୍ୟୟଭାର ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନେ କୁଆଡ଼େ ଭାରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ। ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଯେ, ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଅର୍ଥକୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଘରର କେତେକାଂଶକୁ ସାଧାରଣଭାବେ ଭଡ଼ା ଲଗାଯାଇ ପାରିବ। ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଏଥିପାଇଁ ଜମିର ଗୋଟିଏ ଅଂଶକୁ ବିକ୍ରି ମଧ କରି ଦିଆଯାଉ। ଏସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଚି। କାରଣ କେତୋଟି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମୁଁ ଟ୍ରଷ୍ଟର ମୂଳନୀତିର ବିରୋଧୀ ଓ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବିରୋଧୀ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଚି। ଜଣେ ଟ୍ରଷ୍ଟି ହିସାବରେ ଏହି ବିଷୟରେ ମୋର ମତାମତ ସହିତ ଆଉ

କାହାରି ମତାମତ ମିଳୁନାହିଁ। ତଥାପି ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେ ଯେ, ଟ୍ରଷ୍ଟ-ସମ୍ପତ୍ତିର ଏପରି ଅପବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ମୋର ଘୋର ଆପତ୍ତି ରହିଚି। ମୋର ବାପାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ ଏପରି ଲଂଘନ କରାଯିବାର କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ମୋର ଅସହ୍ୟ ମନେହେଉଚି। ଏହି ଟ୍ରଷ୍ଟ ଯେ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରତୀକ, କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହା ତାଙ୍କର ଓ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ମାରକ ମଧ୍ୟ। ମାସକୁ ଶହେଟଙ୍କା ଅପେକ୍ଷା ମୋ ଲାଗି ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ଅନେକ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ। ତେଣୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଓ ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଜଣାଇଦେବାକୁ ଚାହେ ଯେ ସମ୍ପତ୍ତିର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଲାଗି ଯେଉଁ ଅର୍ଥର ପ୍ରୟୋଜନ ହେଉଚି, ସେଥିଲାଗି ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ। କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେମାସ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିଚନ୍ତି, ତାହା ଶେଷ ହୋଇଗଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ମୁଁ ଏହି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଲାଗି ଦାୟୀ ରହିବି ଏବଂ ତା'ପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଆଉ କୌଣସି ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବା ଦରକାର ହେବନାହିଁ। ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରିବି ଯେ, ସେମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ମନୋଭାବକୁ ଅନ୍ତତଃ ସମ୍ମାନ କରି ଚାଲିବେ, ସମ୍ପତ୍ତିଟାକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବେନାହିଁ, କେବଳ ଭଡ଼ା ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେପରି ତାହାକୁ ଭଡ଼ାରେ ଲଗାଇବେ ନାହିଁ।

ମୋ ପାଖରେ କୌଣସି ହିସାବପତ୍ର ନାହିଁ। ତଥାପି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଆର୍ଥିକ ଦିଗରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱରାଜ-ଭବନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଉପରେ ଆଦୌ ଏକ ବୋଝ ହୋଇ ରହିନାହିଁ। ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରାହୋଇଚି, ତାହାର ପରିମାଣ ବୋଧହୁଏ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଫିସ୍ ଲାଗି ନିଆଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଘରର ନ୍ୟାଯ୍ୟଭଡ଼ାଠାରୁ କଦାପି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେବନାହିଁ। ଅବଶ୍ୟ ଆଉ ଏକ ଛୋଟ ଓ ଶସ୍ତା ଜାଗା ନେଇ ଭଡ଼ାର ପରିମାଣ କମାଇ ଆଣିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ। କିନ୍ତୁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ ଯେ, ଏହାପୂର୍ବରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘରର କେବଳ ଉପର ମାହାଲାଟା ସକାଶେ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ମାସିକ ୧୫୦ ଟଙ୍କା ଭଡ଼ା ଦେଇଚି।

ଏହି ଚିଠିରେ କେତେକ ଅଂଶ ପଢ଼ି ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେବ। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋ ମନର ଭାବନାକୁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଗୋପନ କରି ରଖେ, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ।

ଆପଣଙ୍କର ସ୍ନେହର

ଜବାହର

୪୨. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୧୦୪) ୧୭.୮.୧୯୩୪

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ଆବେଗମୟ ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ପତ୍ରଟିର ଉତ୍ତରରେ ମୋର ଯେତିକି ବଡ଼ ଚିଠି ଲେଖିବା ଉଚିତ, ସେତେବଡ଼ ଚିଠି ଲେଖିବାର ଶକ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ନାହିଁ।

ସରକାର ଅଧିକ ସଦୟ ହେବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରିଥିଲି। ଯାହାହେଉ, ତୁମର ଉପସ୍ଥିତି ଫଳରେ କମଳାର ଓ ମାଆଙ୍କର ଯେଉଁ ଉପକାର ହୋଇଚି, କୌଣସି ଔଷଧ କିମ୍ବା ଡାକ୍ତରଦ୍ୱାରା କଦାପି ସେହି ଉପକାର ହୋଇନଥାନ୍ତା। ଯେଉଁ କେତୋଟି ଦିନ ତୁମେ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହିପାରିବ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିଚ, ତା'ଠାରୁ କିଛିଦିନ ତୁମକୁ ରହିବାର ଅନୁମତି ମିଳିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି।

ତୁମେ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଦୁଃଖ ପାଇବ, ମୁଁ ସେହି ଦୁଃଖର କାରଣ ବୁଝୁଛି। ତୁମେ ମନରେ ଯାହାସବୁ ଚିନ୍ତା କରିଚ, ସେସବୁକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ତୁମେ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହିଁ କରିଚ। କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଚି ଯେ, ଯଦି ଆମର ମିଳିତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ତୁମେ ଲିପିବଦ୍ଧ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ଗଭୀରତମ ବିବେଚନା କରି ଦେଖିବ, ତେବେ ବୁଝିପାରିବ ଯେ ତୁମେ ବୋଧ କରିଥିବା ଦୁଃଖ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ଲାଗି ପ୍ରକୃତରେ ଏତେଦୂର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା। ମୁଁ ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିନାହିଁ, ତୁମେ ଏ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିବ। ୧୯୧୭ ମସିହାରେଓ ତା'ପରେ ତୁମ ପାଖରେ ମୁଁ ଯାହା ଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଛି। ମିଳିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବା ଲାଗି ମୋର ଯେଉଁ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା ବୋଲି ତୁମେ ଜାଣିଥିଲ, ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୋ ଭିତରେ ସେହି ଆଗ୍ରହ ରହିଚି। କମ୍ପ୍ଲିଟ୍ ଇଣ୍ଡିପେଣ୍ଡେନ୍ସ କହିଲେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଯାହା ବୁଝାଏ, ମୁଁ ସେହି ଅର୍ଥରେ ହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ ଚାହେ। ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ତୁମ ମନରେ ଏତେ ଦୁଃଖ ଦେଇଚି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ରଖି ସେ ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତ୍ୟେକଟିର ରଚନା କରାଯାଇଚି। ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ତା'ର ସମଗ୍ର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ କେବଳ ମୋତେ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ।

କିନ୍ତୁ ମୋର ମନେହୁଏ ଯେ, କେତେବେଳେ କ'ଣ କରିବା ଦରକାର, ତାହା ଜାଣିବା ଲାଗି ମୋର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଶକ୍ତି ରହିଛି। ଅବଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମର ଆଗାମୀ ଉପାୟ ବା ପନ୍ଥା ବିଷୟରେ ତୁମ ଓ ମୋ ଭିତରେ ଆପେକ୍ଷିକ ଗୁରୁତ୍ୱର ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି। ଉପାୟ ବା ପନ୍ଥାକୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସମାନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ମନେକରେ। ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଏହି ଉପାୟ ଅଥବା ପନ୍ଥାର ଗୁରୁତ୍ୱ ହିଁ ବରଂ ଅଧିକ ବେଶୀ। କାରଣ

ଉପାୟ ବା ପନ୍ଥା ଉପରେ ହିଁ ଆମର କେତେକ ପରିମାଣରେ ହାତ ରହିଚି, କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଉପରେ କାହାରି କୌଣସି ହାତ ନାହିଁ।

'ବାଜେ କଥା' ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ତୁମେ ଖୋଲାମନରେ ଆହୁରି ଥରେ ପଢ଼ି ଦେଖିବ। ଏଥିରେ ସମାଜବାଦର କୌଣସି ନିନ୍ଦା କରାଯାଇ ନାହିଁ। ସମାଜବାଦୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତିକି ବିବେଚନା ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିବା କଥା, ଏଥିରେ ତାହା କରାଯାଇଚି। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ଭାବେ ଜାଣିଚି। ସେମାନେ କରିଥିବା ତ୍ୟାଗର ବିଷୟ କ'ଣ ମୋ ପାଖରେ ଅଜଣା ଅଛି ? କିନ୍ତୁ ମୋର ମନେହୋଇଚି ଯେ, ସେମାନେ ସାମୂହିକ ଭାବରେ ଅତିରିକ୍ତ ତରତର ହେଉଚନ୍ତି। ଏପରି ତରତର ସେମାନେ କାହିଁକି ନ ହେବେ ? କେବଳ ମୁଁ ଏତେ ତରତର ହୋଇ ଚାଲି ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି ଟିକିଏ ଅଟକି ମୋତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହିବି। ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥରେ ଏହାହିଁ ହେଉଚି ମୋର ମନୋଭାବ। ସୋସିଆଲିଜ୍‌ମର ଅର୍ଥକୁ ମୁଁ ଶବ୍ଦକୋଷରୁ ବାହାର କରି ଦେଖିଚି। କିନ୍ତୁ ଏହି ସଂଜ୍ଞାଟି ଜାଣିବା ଆଗରୁ ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ଯେତିକି ଜାଣିଥିଲି, ଜାଣିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ। ଏହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା ଲାଗି ତୁମେ ମୋତେ କ'ଣ ପଢ଼ିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବ ? ମସାନୀ ମୋତେ ଯେଉଁସବୁ ବହି ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିରୁ ମୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ପଢ଼ିକରି ଦେଖିଚି। ଏବେ ନରେନ୍ଦ୍ରଦେବ ଯେଉଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବହି ସୁପାରିଶ କରି ପଠାଇଚନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସର ସମୟରେ ମୁଁ ଖାଲି ତାହାକୁ ହିଁ ପଢୁଚି।

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ଅନେକ କର୍କଶ କଥା କହିଚ। ସେମାନେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ଲୋକ ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ସେମାନେ ହେଉଚନ୍ତି ଆମର ସହକର୍ମୀ। ସର୍ବୋପରି ଆମ କଂଗ୍ରେସ ହେଉଚି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ। ଯଦି ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂସ୍ଥା ଭିତରୁ ବାହାର କରି ଦେଇପାରିବା। କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ଅନ୍ୟମାନେ ବରଣ କରିଥିବା ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବରଣ କରିନାହାନ୍ତି, ଏହି କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୋଷାରୋପ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବନାହିଁ।

ବିସ୍ଫୋରଣ ପରେ ମୁଁ ପୁନର୍ଗଠନ କାମନା କରେ। ହୁଏତ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାକ୍ଷାତ ନ ହୋଇପାରେ, ତେଣୁ ମୁଁ ଠିକ୍ କେଉଁପରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତୁମେ ଖୁସି ହୁଅ, ଏବଂ କାହାକୁ ତୁମେ ତୁମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ମନେକର, ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ସେହି ବିଷୟଟି ଜଣାଇବ।

ଟ୍ରଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିବି ଯେ, ମୁଁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥିଲି। ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଥିଲେ। ତୁମ ମନୋଭାବରେ ଟିକିଏ କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି। ତୁମକୁ ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନଙ୍କ ଉପରେ

ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବେ। କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇଚି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ। ଅତ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଏ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇପାରି ନାହିଁ। ଏଥର ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ପରୀକ୍ଷାକରି ଦେଖିବି। ଅନ୍ୟ ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନେ ତୁମର ମନୋଭାବକୁ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ମାନ କରି ଚଳିବେ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ଏତିକି ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେବାପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ କହିବି ଯେ, ତୁମେ ଏହି ବ୍ୟାପାରଟିକୁ ଏତେଦୂର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମନକୁ ନେବନାହିଁ। ତୁମେ ହେଉଚ ଉଦାର ସ୍ୱଭାବର ମନୁଷ୍ୟ। ବାପାଙ୍କର ସ୍ମୃତିକୁ ତୁମେ ଯେତେଦୂର ସମ୍ମାନ କର, ଅନ୍ୟ ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ଠିକ୍ ସେତିକି ସମ୍ମାନ କରିବେ, ଏହିପରି ଭାବିବା ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ସ୍ୱଭାବସଙ୍ଗତ ହେବ। ତୁମେ ନିଜେ ଜାତିର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ସମଗ୍ର ଜାତିର ହାତରେ ବାପାଙ୍କର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ।

ଇନ୍ଦୁ ଭଲ ଅଛି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି। ଏହି ନୂତନ ଜୀବନ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ ଲାଗୁଥିବ। କୃଷ୍ଣାର ଖବର କ'ଣ ?

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି।

ବାପୁ

୪୩. ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କଠାରୁ :

(୧୦୬)

[ମୋ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତ ଅବନତି ଘଟିବାରୁ ତାକୁ ଚିକିତ୍ସା ଲାଗି ଇଉରୋପ ପଠାଯିବା ଲାଗି ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥିଲା। ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଲମୋଡ଼ା ଜେଲ୍‌ରେ ଥାଏ। ତା'ପରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସେହିଠାରେ ରହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା। ତଥାପି ଭଓ୍ୱାଲି ସାନାଟୋରିଅମ୍‌କୁ ଯାଇ ମୁଁ ଯେପରି ତାକୁ ବିଦାୟ ଜଣାଇ ଆସିପାରିବି, ସେଥିଲାଗି ମୋତେ ଦିନକ ଲାଗି ବାହାରକୁ ଯିବାର ଅନୁମତି ମିଳିଥିଲା। ସେତେବେଳେ ମୋର ଝିଅ ଇନ୍ଦିରା ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଥିଲା ଓ ମା' ସହିତ ସେ ଇଉରୋପ ଯାଇଥିଲା]

'ଉତ୍ତରାୟଣ'
ଶାନ୍ତିନିକେତନ, ବଙ୍ଗଦେଶ
୨୦.୪.୧୯୩୫

୮୨

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଠାରେ ଇନ୍ଦିରାକୁ ଏକ ମହାମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲୁ। ତେଣୁ ଆଜି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୃଦୟରେ ତାକୁ ଏଠାରୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ହେଲା। ମୁଁ ତାକୁ ଅତି ଆପଣାର ପରି ଦେଖୁଥିଲି। ତୁମେ ଯେପରି ଭାବରେ ତାକୁ ବଢ଼ାଇ ଆଣିଚ, ତାହା ପ୍ରତି ମୁଁ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅନୁଭବ କରିଚି। ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ତା'ର ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି, ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି। ପୁଣି ସୁସମୟ ଫେରିଆସିବ ଓ ଇନ୍ଦିରା ପୁଣି ଏଠାକୁ ଫେରିଆସି ପଢ଼ାଶୁଣାରେ ମନ ଦେଇ ପାରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି।

ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀର ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ବିଷୟ ଭାବିଲାବେଳେ ମୋର ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୁଏ, ମୁଁ ତୁମକୁ ସେକଥା ଜଣାଇ ପାରିବି ନାହିଁ। ତଥାପି ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି ଯେ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ଓ ଇଉରୋପରେ ସୁଚିକିତ୍ସା ପାଇବା ଫଳରେ ତାହାର ଅନେକ ଉପକାର ହେବ ଓ ଅଚିରେ ସେ ଆପଣାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଫେରିପାଇବ।

ସସ୍ନେହ ଆଶୀର୍ବାଦ ସହିତ।

ତୁମର

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

୪୪. ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କଠାରୁ :

(୧୦୯)

ଶାନ୍ତିନିକେତନ

୯.୧୦.୧୯୩୫

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀର ଅବସ୍ଥା ବର୍ତ୍ତମାନ କିପରି ଅଛି, ସେହି ଖବର ଜାଣିବାକୁ ଆମେ ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ମନରେ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଖୋଲି ଦେଖୁଚୁ, ଏବଂ ଆଶା କରୁଚୁ ଯେ ତା'ର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଉନ୍ନତିସୂଚକ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ ବୋଲି ଶୀଘ୍ର ଖବର ବାହାରିବ। ଜୀବନର ନାନା ଉତ୍‌ଥାନ ପତନ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ମନୋବଳର ପରିଚୟ

ଦେଇଆସିଚି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ତାକୁ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ଆଶା କରୁଚି। ତାକୁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇଦେବ।

ବିଶ୍ୱଭାରତୀର ସମ୍ବଳ ଯେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ, ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶୀତକାଳରେ ସେ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବରେ ମୋତେ ଏହିକଥା ସ୍ମରଣ କରାଇଦିଏ। ତେଣୁ କିଛି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଶୀତକାଳରେ ମୋତେ ବାହାରକୁ ବାହାରିବାକୁ ହୁଏ। ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରିବା ଲାଗି ମୋର ଏହି ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି; ତା' ନ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ କଦାପି ଏତେ ଅନୁଦାର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଦାରତା ପାଖରେ ମୋର ଆବେଦନ ଜଣାଇ ଏହି ବିତୃଷ୍ଣାମୂଳକ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉନଥାନ୍ତି। କେବଳ ଆଦର୍ଶ ଲାଗି ଏହି ଦୁଃଖ ବରଣ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଅପମାନ ଓ ବିଫଳତାର କଣ୍ଟକ-ମୁକୁଟକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧି ବିନା ପ୍ରତିବାଦରେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭିତରେ ହିଁ ମୋତେ ଆନନ୍ଦଲାଭର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହୁଏ। ମୋର ଆପଣାର ଜୀବନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାଠାରୁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ମହାନ୍ ବୋଲି ମନେକରେ, କେବଳ ତାହାରି ଲାଗି ହିଁ ମୁଁ ଦୁଃଖ ବରଣ କରୁଚି। ଏହି କଥାର ସ୍ମରଣ କରି ମୋର ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲାଭ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ? କିନ୍ତୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ିତ ହୁଏ ଯେ, ଅନୁଦାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକମାନଙ୍କର ଟେବୁଲ୍‌ରୁ ଅନୁଗ୍ରହର ମୁଷ୍ଟିଭିକ୍ଷା ସଂଗ୍ରହ କରି ମୁଁ ମୋର ଉଦ୍ୟମର ଯେଉଁ ଅପଚୟ କରୁଚି, ତାହା କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ସଙ୍ଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବିରାଟ ସ୍ତୂପାକାର ହତାଶାର ଗ୍ଳାନିଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ମନକୁ ସତେଜ ରଖିବା ହେଉଚି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ। କିନ୍ତୁ ଅପ୍ରୀତିକର କାର୍ଯ୍ୟ ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏହା କେବଳ ମୋର ଏକ ଛଳନା ଯେ ନ ହୋଇଥିବ, ତାହା କିଏ ଜାଣିଚି ? ମୋ ପାଇଁ କିଛି କହିବା ସକାଶେ ମୁଁ ମହାତ୍ମାଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଚି। ସେ ଦୟାପୂର୍ବକ ସେଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇଚନ୍ତି। ମୋର ଚେଷ୍ଟାରେ ଯେତିକି ସଫଳତା ମିଳିଥାନ୍ତା, ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତା'ଠାରୁ ଯେ ଅନେକ ଅଧିକ ସଫଳତା ମିଳିବ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ସାର୍ ତେଜ୍ ବାହାଦୁର ସାପ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଚନ୍ତି।

ଇନ୍ଦିରାକୁ ମୋ କଥା କହିବ। ଆଶା କରୁଚି ଯେ ପୁଣି ଆମ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବ ଏବଂ ଯେଉଁ କେତେଟା ମାସ ଏଠାରେ ରହି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲା, ସେ ପୁଣି ତାହାରି ସ୍ମୃତିକୁ ନୂତନ କରି ଜାଗ୍ରତ କରି ଦେଇଯିବ।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି।

ତୁମର

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

୪୫. ସି.ଏଫ୍. ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୧୨) ପେମ୍‌ବ୍ରୋକ୍ କଲେଜ

କେମ୍ବ୍ରିଜ୍

୬.୧୧.୧୯୩୫

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ଦୁଇଖଣ୍ଡଯାକ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପାଇବାପରେ ମୁଁ ଶିରୋନାମା ଦେଖି ଏଠିସେଠି ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖୁଚି, ତୁମର ଲେଖାଟି ପ୍ରତି ସୁବିଚାର କରିବାକୁ ହେଲେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ ମୋତେ ଏହାକୁ ଆଦ୍ୟପ୍ରାନ୍ତ ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା'ପରେ ଯେପରି ଭାବରେ ବାଛିବା ଉଚିତ ମନେହେବ, ଆଲେନ୍ ଆଣ୍ଡ ଅନ୍‌ଉଇନ୍‌ଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ତାହାକୁ ସେହିପରି ବାଛିଦେବି । ଏହିପରି ହିଁ କରିବା ଉଚିତ । ଏଡିନ୍‌ବର୍ଗ ଯିବାଆସିବା ବାଟରେ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ସମୟ ପାଇବି । ଅର୍ଥାତ୍ ରେଲ୍‌ଗାଡ଼ିରେ ମୋତେ ପୂରା ଦୁଇଟାଦିନ ସମୟ ମିଳିବ ।

ସାରା ଉପରଓଳି ବସି ମୁଁ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଦେଖିଚି । ବାଛିବା କାମଟା ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ କଠିନ ହେବ । ବହିଟି ପାଇଁ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ନାମ ଠିକ୍ କରିବା ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ସହଜ ହେବନାହିଁ । ଆଲେନ୍ ଆଣ୍ଡ ଅନ୍‌ଉଇନ୍‌ଙ୍କୁ ତୁମେ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିବା ଆତ୍ମଜୀବନୀମୂଳକ ତଥ୍ୟରେ ତୁମେ ଭାରତର ଆଧୁନିକ ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ମନୋଭାବକୁ କେତେଦୂର ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣେନାହିଁ । ଆଜି ହେଉ ବା କାଲି ହେଉ, ଆଲେକ୍ ଆଣ୍ଡ ଅନ୍‌ଉଇନ୍ ତୁମଠାରୁ ଏକଥା ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିବେ, ହୁଏତ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୁମର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବି । ମୁଁ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ପଢ଼େ ବୋଲି ତୁମର ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା, ଏକଥା ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ଜଣାଅଛି । ଶେଷରେ ଏହି ବାଛିବା କାମଟା ଯାଇ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଶେଷଥର ବଛାଇରେ ଯାହା ହେବ, ସେଥିରେ ଯେ ତୁମର ମନୋଭାବ ଠିକ୍ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଚି, ତୁମ ନିଜର ଏ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ । ତା'ନହେଲେ ଯାଇ ତୁମର ଆପଣା ପସନ୍ଦ ଅନୁସାରେ ସବୁ ହେଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ମୁଁ ସିନା ଖାଲି ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରିବି ।

ଏହି ବହିରୁ ଭାରତ ଅସାଧାରଣ ମୂଲ୍ୟ ଆହରଣ କରିପାରିବ । ଯେତେବେଳେ ପୁନାଠାରେ ଆମର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ସମ୍ଭବତଃ ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ତୁମକୁ କହିଥିଲି ଯେ, ଯେଉଁସବୁ ବିଷୟକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତ ସହଜରେ ବୁଝିପାରେ ଓ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ, ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି କେବଳ ତୁମର ହିଁ ସେହିସବୁ ବିଷୟରେ ସହଜାତ ଜ୍ଞାନ ରହିଚି । ବାପୁଙ୍କ ରଚନାଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରି ବାରବାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ବୁଝାଇବାକୁ

ପଢ଼ିଥିଲା । ଏକମାତ୍ର ରୋମାଁ ରୋଲାଁଙ୍କ ପରି ପ୍ରଖର ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ତାଙ୍କର ମୂଳଲେଖା ପଢ଼ି ତାହାର ମର୍ମ ବୁଝାଇଦେଇ ପାରିଥିଲେ । ସେ ଏତିକି କରିଦେବା ଫଳରେ ମୁଁ ସହଜରେ ଆଉ କିଛିଦୂର ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବାପୁଙ୍କର ଲେଖା ସବୁଠାରୁ ଦୁରୂହ । କାବ୍ୟ ନ ଲେଖି ଗଦ୍ୟ ଲେଖିଲାବେଳେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଲେଖା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଦୁରୂହ ହୋଇପଡ଼େ । ଜୟନ୍ତୀ-ବର୍ଷ ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ସୀତାରାମାୟା ବର୍ତ୍ତମାନ "କଂଗ୍ରେସର ଇତିହାସ' ଲେଖିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେହି ଲେଖା ପଢ଼ି ବୁଝିପାରିବା ଇଂରେଜ ପାଠକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି । ତାଙ୍କର ଲେଖା ଭିତରେ ଏତେ ପରିମାଣରେ ଭାରତୀୟ ଶବ୍ଦ ରହିଚି ଯେ, ମନେହେଉଚି ସେଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ଯେପରି ସେ ଆଗରୁ ଧରି ନେଇଚନ୍ତି । ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ରଚନାଶୈଳୀ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ନୀରସ । ଅପରପକ୍ଷରେ "Through a prison window" ପଢ଼ିବାମାତ୍ରକେ ମୁଁ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝିପାରିଥିଲି ଯେ ଇଉରୋପୀୟ ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ଲେଖାକୁ ଅତି ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବେ । ଏହି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବହିକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରକେ ମୁଁ ବୁଝିବି ଯେ ଏହାଭିତରେ ପ୍ରଚୁର ମାଲମସଲା ରହିଚି, କେବଳ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବାଛି ପୂର୍ବାପର ସମ୍ବନ୍ଧ ଅନୁଯାୟୀ ତାହାକୁ ଯାହା ସଜାଇଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଶଙ୍କା କରୁଚି ଯେ, ବାଡେନ୍‌ଭାଇଲର୍‌କୁ ଫେରିଯାଇ ଏଥିପାଇଁ ତୁମକୁ ଅନେକ ଖଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବ ନାହିଁ । କାରଣ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଆସି ଏହି ଯାତ୍ରାରେ ତୁମକୁ ଅନେକ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏବଂ ସେହିପରି କଷ୍ଟସାଧ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରିପାରିବା ଲାଗି ତୁମର ଦେହ ଓ ମନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଲେଖୁ ଲେଖୁ ଅନେକ କଥା ଲେଖି ପକାଇଲିଣି । କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ ଯେ ମୋର କେତେ ଆଗ୍ରହ ରହିଚି ଓ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୁଁ କେଡ଼େ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମନେକରୁଚି, ଏଥିରୁ ତୁମେ ତାହା ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିପାରିବ । ଏଡିନ୍‌ବର୍ଗରୁ ଫେରିଆସି ମୁଁ ବାଡେନ୍‌ଭାଇଲର୍ ଠିକଣାରେ ତୁମ ପାଖକୁ ପୁଣି ଚିଠି ଦେବି । କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ଠାରେ ତୁମ ସହିତ ଦେଖାହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ମୁଁ ଭାରି ଦୁଃଖିତ । ସେଠାରେ କେତେଜଣ ତରୁଣ ଅର୍ଥନୀତିବିତ୍ ରହିଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ତୁମର ସାକ୍ଷାତ ହେଉ ବୋଲି ମୋର ଭାରି ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ଭବିଷ୍ୟତରେ ତ ତୁମେ ପୁଣି ସେଠାକୁ ଆସିବ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହା କାହା ସହିତ ତୁମର ଦେଖାକରିବା ଉଚିତ, ତାହାପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ସହଜରେ ସେକଥା ବୁଝିହେବ ।

ସ୍ନେହର

ଚାର୍ଲି

୪୬. ସି.ଏଫ୍. ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୧୩)

ପେମ୍‌ବ୍ରୋକ୍ କଲେଜ
କେମ୍ବ୍ରିଜ୍
୭.୧୧.୧୯୩୫

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର 'ପୃଥିବୀର ଇତିହାସ' ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧରଣର ଚିନ୍ତା ଆସି ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ପ୍ରବେଶ କରିଚି । ତୁମକୁ ତାହା ଜଣାଇବାକୁ ଚାହୁଁଚି ।

(କ) ଭାରତବର୍ଷ ଓ ଚୀନ୍—ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧି ସମୟରେ ଏହି ଦୁଇ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା ଆପଣାର ସହଜାତ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ପାଶବିକ ଶକ୍ତିକୁ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ କରିଚନ୍ତି । ତାହାକୁ ଏକ ଅସଭ୍ୟ ଓ ବର୍ବର ଆଚରଣ ବୋଲି ବିଚାର କରିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଆପଣାଠାରେ କୌଣସି ଦୁର୍ବଳତା ରହିଥିଲା ବୋଲି ଏହି ଦୁଇ ସଭ୍ୟତାର ଅଧୋପତନ ଘଟିଚି, ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଜିତ ଓ ଭୟପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇଚନ୍ତି ।

(ଖ) ଇଉରୋପୀୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ଇସ୍‌ଲାମ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ 'ପାଶବିକ ଶକ୍ତି'ର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପାୟରେ ଅଧୋପତନ ଘଟିଚି । ଯେତେବେଳେ ଶାନ୍ତିକାମୀ ସଭ୍ୟତାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଦେଲା, ଏହି ଦୁଇ ସଭ୍ୟତା ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ।

ଶାନ୍ତିକାମୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଯାହାର ଅଧୋପତନ ନ ଘଟିବ, ଅଧିକ ବଳବାନ୍ ପାଶବିକ ଶକ୍ତିପରାୟଣ ଜାତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ବିଲୋପ ହୋଇ ନ ପାରିବ, ଏପରି କୌଣସି ସଭ୍ୟତା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ କି ? ମୋର ଏଥିରେ ଅନେକ ସନ୍ଦେହ ରହିଚି ।

ହୁଏତ ଏ ବିଷୟରେ ତୁମେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆଲୋଚନା କରିଚ । କେମ୍ବ୍ରିଜ୍‌ଠାରେ ଏହି ବିଷୟରେ ତୁମ ସହିତ ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରିଥିଲେ ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନଟା ହୁଏତ ଏକ ଅତି ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ । 'ହରିଜନ' ପତ୍ରିକାରେ ମୁଁ ବାପୁଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦେଖିଚି । କିନ୍ତୁ ନୈର୍ବ୍ୟକ୍ତିକ ଭାବରେ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅବଲମ୍ବନ କରି ମୁଁ ଏକ ସାମୂହିକ

ସଭ୍ୟତାର କଥା ଚିନ୍ତା କରିଥିଲି, ତା'ଠାରୁ କମ୍ କୌଣସି ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରି ନ ଥିଲି। ଶକ୍ତିକାମୀ ମତବାଦ ପୋଷଣ କଲେ ନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ବୋଲି ମୁସୋଲିନୀ ଯାହା କହିଛନ୍ତି, ତୁମେ କ'ଣ ତାକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି କହିବ ?

ସ୍ନେହର

ଚାର୍ଲି

ମୋ ଚିଠିର ଉତ୍ତର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ। ପରେ ମୋ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିବା ସମୟରେ ଏହି ବିଷୟରେ ତୁମର ମତାମତ ଜଣାଇବ।

୪୭. ଲର୍ଡ ଲୋଥିଆନ୍‌ଙ୍କୁ :

(୧୧୮)

ବାଡେନ୍‌ଭାଇଲର୍

୧୭.୧.୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଲର୍ଡ ଲୋଥିଆନ୍,

ମୁଁ ଏକାଧିକବାର ଆପଣଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ପତ୍ରଟି ପାଠ କରିଚି। "Twentieth Century'ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରବନ୍ଧଟି ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିଲି। ସେହିସବୁ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ରହିଚି, ଏବଂ ଯେଉଁ ବିଷୟଟି ସହିତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ଏତେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ରହିଚି, ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏପରି ବିଶଦ ଭାବରେ ମୋ ପାଖକୁ ପତ୍ର ଲେଖିବାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଯେ ଅନେକ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଚି, ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଚି। ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଦେଲାବେଳେ ମୁଁ ଟିକିଏ ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କରୁଚି। କାରଣ ଆପଣ ଏକାଠି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଚନ୍ତି ଯେ ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଗୁରୁତର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ। ସେପରି କରିବାକୁ ମୋର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ। ତଥାପି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଯୁକ୍ତିତର୍କର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇ ମୁଁ କେତୋଟି ବିଷୟରେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି କଥା କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ଏବଂ ହୁଏତ ସେଇଥିରୁ ଆପଣ ମୋ ଚିନ୍ତାଧାରା ବିଷୟରେ ଏକ ମୋଟାମୋଟି ଆଭାସ ପାଇପାରିବେ।

ଆମେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନବ-ଇତିହାସର ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିଶୀଳ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଯୁଗରେ ବାସ କରୁଛୁ, ଏଥିରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ। ପ୍ରକୃତରେ ମନେହେଉଚି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗକୁ ପାର୍ ହୋଇ ଆଉ ଏକ

ଯୁଗର ଦ୍ୱାର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛୁ। ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ଯେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ଅନୁଭୂତିସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମନକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଆଦର୍ଶ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଚି, ଯେଉଁ ସାର୍ବଭୌମ ରାଜ୍ୟମାନେ ଆପଣାର ଘୃଣା, ଭୟ ଓ ସଂଘାତ ବଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଏକ ଶାସନହୀନତାର କୁସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ବିଲୋପ ସାଧନ କରି ଏକ ନୂତନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା, ଏହା ହେଉଚି ପ୍ରଥମ ଆଦର୍ଶ। 'ଏହି ପୃଥିବୀ ଓ ତା'ର ଯାବତୀୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ସମ୍ପଦକୁ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିର ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ-ସୂତ୍ରରେ ନୁହେଁ ମାତ୍ର ସମାଜଲାଗି ସେ କରୁଥିବା ସେବାର ଅନୁପାତରେ ଉପଭୋଗ କରିବେ'', ଏହାକୁ ମୂଳନୀତି କରି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ସମାଜବାଦର ବିଚାରଧାରା—ଏହା ହେଉଚି ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଦର୍ଶ। ଆପଣଙ୍କ ମତରେ ଲିଗ୍ ଅଫ୍ ନେସନ୍‌ସ ହେଉଚି ପ୍ରଥମ ଆଦର୍ଶଟିର ପ୍ରତୀକ। ଏହି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଯେଉଁ ବ୍ୟାପକ ବିଚାରର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଚି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣଙ୍କର ମତକୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ବୋଲି ମାନୁଚି। କିନ୍ତୁ ଏହା ବାସ୍ତବରେ ସେ ଦିଗରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନାହିଁ। ଆପଣା ହାତରେ ଥିବା ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଓ ନିରଙ୍କୁଶ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ପରିହାର କରିବାକୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଲେଶମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ, ଏବଂ ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ନିରାପଦ ରଖିବା ଲାଗି ଯେଉଁମାନେ ଲିଗ୍‌କୁ ଏକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଚନ୍ତି, ଲିଗ୍ ଅଫ୍ ନେସନ୍‌ସ ଏବେ ସେହିପରି କେତୋଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଷ୍ଟ୍ରର ହିଁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଚି।

ଏଠାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଚି, ଲିଗ୍ ପଛରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଭିଆଉଥିବା ଶାସନହୀନତାର ଅବସାନ ଘଟାଇବାକୁ ଚାହୁଥାନ୍ତେ ବା ଜନମତର ଚାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଦି ସେହି ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ପଡୁଥାନ୍ତା, ତେବେ ବି କ'ଣ ସମାଜ-ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଘଟାଇ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜବାଦର ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସେମାନେ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ସଫଳ କରିପାରନ୍ତେ ? କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମାଜବାଦକୁ ବର୍ଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା। ବର୍ତ୍ତମାନର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଲିଗ୍ ଆଜି କିଛିହେଲେ ଦେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ; ବସ୍ତୁତଃ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଅବସାନ ଘଟାଇବା କଥାର ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟ କରିପାରୁ ନାହିଁ। ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଲିଗ୍ ଯେଉଁପରି ବସ୍ତୁସ୍ଥିତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଚି, ତାହାକୁ ହିଁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ତା'ର ଏକମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଚି। ତେଣୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଦେଖାଯାଉଚି ଯେ ଲୋକମାନେ ଲିଗ୍‌କୁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଭାବୁଚନ୍ତି, ସେହି ଆଦର୍ଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପଥରେ ଲିଗ୍ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚି। ବର୍ତ୍ତମାନର ପୁଞ୍ଜିବାଦ ପରିଣାମରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକର

ଶାସନହୀନତାରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେବ, ଏହା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ—ଏବଂ ମୁଁ ଏହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ—ତେବେ ଆମକୁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ଯେ ପୁଞ୍ଜିବାଦକୁ ବର୍ଜନ ନ କଲେ ଆମେ ସେହି ଶାସନହୀନତାକୁ ମଧ୍ୟ କଦାପି ବର୍ଜନ କରିପାରିବା ନାହିଁ। ଆଜି ଲିଗ୍‌କୁ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଚି, ଯଥାର୍ଥରେ ସେହିସବୁ ଆଦର୍ଶ ସହିତ ଲିଗ୍‌ର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ହିଁ ନାହିଁ, ସେହିସବୁ ଆଦର୍ଶକୁ ସଫଳ କରିବାର ପଥରେ ଲିଗ୍ ବରଂ ଏକ ବାଧା ହୋଇ ଠିଆହୋଇଚି। ପୁଣି ଅନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଏହି ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଏପରି ହୋଇଚି ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଗଲେ ଆମକୁ ଅମୁହାଁ ଗଳି ଭିତରେ ପଶି ଶେଷରେ ପଥ ହରାଇବାକୁ ହିଁ ପଡ଼େ। ତେଣୁ ଲିଗ୍‌କୁ ଯେ ନାନାପ୍ରକାର ଅର୍ଥହୀନ ଓ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ବ୍ୟାପାର ମଧ୍ୟରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ, ଏଥିରେ ଆଉ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ। ବସ୍ତୁସ୍ଥିତିକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଆଗକୁ ଯିବା ଆଉ ତା' ପକ୍ଷରେ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ। କାରଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଓ ସମାଜବାଦୀ ଉଭୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବସ୍ତୁସ୍ଥିତି ହେଉଚି ସକଳ ଅନର୍ଥର ମୂଳ କାରଣ। ଆଜି ଆବିସିନିଆରେ ଇଟାଲି ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଚି, ଲିଗ୍ ତାହାର ନିନ୍ଦା କରିଥାନ୍ତା ଓ ସେହି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଦମନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତା, ଏହାହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ହୋଇଥାନ୍ତା। କିନ୍ତୁ ଲିଗ୍ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଚିରଦିନ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ଆସିଚି, ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଚି ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ପରିଣତି । ମୁସୋଲିନୀ ଯାହା ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହିଚନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କ ପରି ଏଡ଼େ ନଗ୍ନ ଭାବରେ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତି ପୂର୍ବରୁ ଯାହାସବୁ କରିଚନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଯାହାସବୁ କରୁଚନ୍ତି, ସେ କେବଳ ତାହାହିଁ କରୁଚନ୍ତି, କୌଣସି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ତାଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟଙ୍ଗର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ। ପୂର୍ବ ଆଫ୍ରିକାରେ ଇଟାଲି ଯେଉଁ ବୋମା ବର୍ଷଣ କରିଚି, ତାହାର ନିନ୍ଦା କରିସାରିବା ପରେ ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତରେ ନିଜେ ଯେଉଁ ବୋମା ବର୍ଷଣ କରିଚନ୍ତି, ସେହି ବିଷୟରେ ଯେତେବେଳେ ସମ୍ମାନର ସହିତ ନୀରବତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଏ, ସେହି ଆଚରଣକୁ ଅଯୌକ୍ତିକ ବୋଲି କହିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅନ୍ୟ ପଥ ନାହିଁ।

ଆପଣଙ୍କର ନିଜର ମତ ହେଉଚି ଯେ ଲିଗ୍‌ର ସମ୍ବିଧାନରେ ଯେଉଁ ପନ୍ଥାର କଥା କୁହାଯାଇଚି, ସେହି ପନ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟସିଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ମନେହେଉ ନାହିଁ। ତେବେ ଦେଖାଯାଉଚି, ବିଶ୍ୱ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଶାନ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବିଚାରର ମୁଖପାତ୍ର ହେବା ବ୍ୟତୀତ ଲିଗ୍ ଆମକୁ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିର୍ଭର ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ। ସେହି ବିଚାରର ଅନୁକୂଳ ଲୋକମତ ଏକତ୍ର କରିବାର ଓ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଗଡ଼ାଇ ଦେବାରେ ଯାହା ଏହା କିଞ୍ଚିତ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ।

ଆପଣ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଆଦର୍ଶର କଥା କହିଚନ୍ତି, ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ୍ ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ଦେଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଦର୍ଶ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜବାଦ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ପ୍ରଥମ ଆଦର୍ଶଟି ରହିଚି, ଏବଂ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶରେ ସମାଜବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ, କେବଳ ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ବିଶ୍ୱ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ। ଆପଣ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକଥା କହିଚନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରକୃତ ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମର ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ପରମ୍ପରାଗତ ଚରିତ୍ର ଓ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକରେ ଆମୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ନିଶ୍ଚୟ ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିବ। ତଥାପି ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଓ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶୁଭେଚ୍ଛା ଥିଲେ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିବ। କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ହାବଭାବରୁ ଯାହା ଦେଖାଯାଉଚି, ଶୁଭେଚ୍ଛା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରବଳ ବିରୋଧିତା ଓ ଅଶୁଭେଚ୍ଛା ହିଁ ଅଧିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଚି, ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି। ଯେଉଁ ପରିବେଶ ଓ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, କିପରି ଉପାୟରେ ସେହି ପରିବେଶ ଓ ଅବସ୍ଥାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ, ସେକଥା ଆମର ଭାବି ଦେଖିବା ଉଚିତ। ଏହା ହେଉଚି ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନ। ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ବିଚାର କଲେ ହିଁ ଆମ୍ଭେ ଉଚିତ ଦିଗରେ ପ୍ରଥମ ପାଦ ପକାଇବା। ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିବେଶ ଆମର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଛି ବୋଲି ମନେହେଉଚି, ଏବଂ ଯେଉଁ ଘୃଣା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ପରିଗ୍ରହଲିପ୍ସା ଆମକୁ ବିରୋଧର ପଥରେ ନେଇ ଚାଲିଯାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିବେଶ ସେହି ଅନ୍ୟାୟ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଦମନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଚି। ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ସତ ଯେ, ସମସ୍ତ ପ୍ରତିକୂଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଚି ଏବଂ ଆମ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଆମର ପୁରୁଣା ବିଚାର ଓ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ତତଃ ଠିଆହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି। ତଥାପି ଏହାର ବେଗ ଅତୀବ ମନ୍ଥର ଏବଂ ତାହା ତୁଳନାରେ ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରି ଚାଲିଛି।

ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଯେଉଁ ପରିଗ୍ରହ-ଲିପ୍ସା ଓ ସୁଦୃଢ଼ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ, ପୁଞ୍ଜିବାଦ ହିଁ ସେହି ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ କରି ରଖିଥିଲା। ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚି, ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ାଇ ଜୀବନଧାରଣର ମାନକୁ ତାହା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଉପରକୁ ଉଠାଇଚି। ଆଉ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଏକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିଚି, ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ଉନ୍ନତତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ। ତଥାପି

ପ୍ରୟୋଜନ ଶେଷ ହୋଇଯିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଥାପି ତିଷ୍ଠି ରହିଛି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉଚି, ଏବଂ ସମାଜବାଦର ଅନୁକୂଳ ସକଳ ପ୍ରଗତିକୁ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କେବଳ ଯେ ବାଧା ଦେଉଚି, ତା' ନୁହେଁ; ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଅନେକ ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଆଚରଣ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ତାହା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରି ରଖିଚି। ପରିଗ୍ରହ-ଲିପ୍‌ସା ହେଉଚି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜର ମୂଳଭିତ୍ତି, ଲାଭଲାଳସା ହେଉଚି ଏହାର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରେରଣା—ଏହିପରି ଏକ ସମାଜରେ ବାସ କରି ଆମେ କିପରି ଯେ ସମାଜବାଦ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିବୁ, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିପାରୁନାହିଁ। ତେଣୁ ନୂତନ ଓ ଅଧିକ ବାଞ୍ଛନୀୟ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ମନୋଦୃଷ୍ଟିର ବିକାଶ ଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ସଂଗ୍ରହଲିପ୍ସୁ ସମାଜର ଭିତ୍ତିକୁ ବଦଳାଇ ଲାଭଲାଳସାକୁ ଦୂର କରିବାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚି। ତାହା କରିବାକୁ ହେଲେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ।

ଆପଣ ଠିକ୍ କହିଚନ୍ତି ଯେ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଅନୁଶାସନହୀନତାକୁ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ। ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନେକ ପରେ ଆସିଚି। ଅତୀତର ଏକ ଯୁଗରେ ଏହି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଭିତରେ ରହିଥିବା ଗୃହଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ଘଟାଇଚି ଓ ଏହାର ତୀବ୍ରତାକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ କରିପାରିଚି। କିନ୍ତୁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଶ୍ରେଣୀ-ବିରୋଧକୁ ଅଧିକ ତୀବ୍ର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଚି, ଏବଂ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ-ବିରୋଧର ପରିଣାମରେ ହିଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଚି। ଏହି ପୁଞ୍ଜିବାଦ ହିଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବ୍ୟାପକତର ଭୂମି ଉପରେ ଶାସନହୀନତାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ରଖିଚି ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ଯୁଦ୍ଧ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବିରାଟ ଓ ଅଧିକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଘର୍ଷମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି କରିଚି। ତେଣୁ ଦେଖାଯାଉଚି ଯେ ଶାସନହୀନତାର ସୃଷ୍ଟି ନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଶାସନହୀନତାର ମାତ୍ରାକୁ ଅତିରିକ୍ତ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଚି। ନିଜକୁ ବିଲୁପ୍ତ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଞ୍ଜିବାଦ କଦାପି ଏହି ଶାସନହୀନତାର ବିଲୋପସାଧନ କରିପାରିବ ନାହିଁ। ଏ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତିମାନେ ପୃଥିବୀର କେବଳ ଏକ ବୃହତ୍ ଭାଗ ଓ ମାନବ ସମାଜକୁ ଦଳିତ ଓ ଶୋଷିତ କରି କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନାନା ସଂଘର୍ଷରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ପଡୁଚନ୍ତି, ଏହି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ହିଁ ସେହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଚି।

ଇତିହାସର ଯେ ଏକ ଜଡ଼ବାଦୀ ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, ସମ୍ଭବତଃ ମାର୍କ୍ସ ତା'ର ଭୂମିକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତିଶୟୋକ୍ତି କରିଚନ୍ତି। ଏହି ଅତିଶୟୋକ୍ତିର ଏକ କାରଣ ମଧ୍ୟ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ। ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ବିଚାରକୁ ପ୍ରଧାନତଃ

ଉପେକ୍ଷା ହିଁ କରାଯାଇଚି, ଅନ୍ତତଃ ଏହାର ପକ୍ଷରେ କେଉଁଠି କିଛି ହେଲେ କୁହାଯାଇନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଘଟଣାପ୍ରବାହ ଉପରେ ଆଉ ଯେଉଁସବୁ କାରଣର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ, ମାର୍କ୍ସ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି ଅସ୍ୱୀକାର କରିନାହାନ୍ତି। ଅବଶ୍ୟ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦିଗଟି ଉପରେ ହିଁ ସେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଚନ୍ତି। ଏଥିରେ ଟିକିଏ ଅତିଶୟୋକ୍ତି ହୋଇଯାଇଥିଲେ ମଧ ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏଆସେ ନାହିଁ। ମୋ ମତରେ ତଥାପି ଏହି ସତ୍ୟଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ ଯେ, ମାର୍କ୍ସ କରିଥିବା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହେଉଚି ଇତିହାସର ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା—ଏହାରି ଫଳରେ ଇତିହାସର କିଞ୍ଚିତ୍ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇଚି, ଇତିହାସର ଅର୍ଥ ମଧ କେତେକାଂଶରେ ବୁଝିହେଉଚି। ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାଟିର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗକୁ ମଧ ବୁଝିପାରୁଛୁ । ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ମଧ ସଫଳ ହୋଇଚି, ଏହା ଆଉ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ।

ସମାଜବାଦ କି ଉପାୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ ? ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବଣ୍ଟନର ସାଧନଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆୟତ୍ତ କରି ରଖିପାରିଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ କହିଚନ୍ତି। ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ଲାଭ-ବୃତ୍ତି ଓ ପରିଗ୍ରହଲିପ୍ସାର ଅବସାନ ଘଟାଇ ତା' ସ୍ଥାନରେ ସାମାଜିକ ଓ ସହକାରୀ ବୃତ୍ତିର ବିନାଶ ଘଟାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବନାହିଁ କି ? ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାମାଜିକ ଗଠନକୁ ବଦଳାଇ ଏକ ନୂତନ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଏକ ନୂତନ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ିବାର ସମସ୍ୟାଟି କ'ଣ ଏଥିସହିତ ଜଡ଼ିତ ନୁହେଁ କି ? ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋମକୁ ହୁଏତ ଅନେକାଂଶରେ ଠିକ୍ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ରଖିବାକୁ ହେବ—ସାଂସ୍କୃତିକ ବ୍ୟାପାର ପ୍ରଭୃତି କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଯେପରି ଅଛି ସେହିପରି ରଖିବାକୁ ହେବ। କିନ୍ତୁ ବୈଷୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯାହାସବୁ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ସେହିସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବଣ୍ଟନର ସାଧନକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରେ। ହୁଏତ ଆପୋଷ ରାଜିନାମା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ବିସମ୍ବାଦୀ ଓ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଦୁଇଟି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସମାନ୍ତର ଭାବରେ ଚାଲିବାକୁ ଦେବା କାହାରି ପକ୍ଷରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। ଦୁଇଟି ମଧରୁ ଗୋଟିକୁ ହିଁ ବାଛିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ; ଏବଂ ସମାଜତନ୍ତ୍ରକୁ ଯିଏ କାମ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚି, ତା' ସମ୍ମୁଖରେ ଏହି ବାଛିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାଏମ୍ ରହିଲେ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଉପାୟରେ ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଆଯାଇପାରେ। ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେଥିରେ ଆହୁରି ଅନେକ ଅସୁବିଧାର ସୃଷ୍ଟି ହେବ। କାରଣ ସମାଜବାଦର ବିରୋଧୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଆପଣାର ପକ୍ଷକୁ ସଂକଟାପନ୍ନ ବୋଲି ଦେଖିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାହାରିବେ। ସମାଜବାଦୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, କରିବା ଉଚିତ ମଧ ନୁହେଁ। ତେଣୁ ପରିତ୍ୟାଗ

କଲେ କେବଳ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ହିଁ କରିବ। ଏହାରି ନାମ ହେଉଚି ଫାସିଷ୍ଟବାଦ। ଏହାକୁ ଏଡ଼ିବାର ଉପାୟ କ'ଣ ? ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମାର୍ଗ ନାନାପ୍ରକାରେ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଲାଣି, ମାତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ସମାଜର ମୌଳିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗୁଡ଼ିକର ନିରାକରଣ କରିବାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆଜିଯାଏ କେଉଁଠି ସଫଳ ହୋଇଚି ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ। ସମସ୍ୟା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଶକ୍ତିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବ, ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଅଂଶର ଦାବି ଅନୁସାରେ ସେହି ଶ୍ରେଣୀ କଦାପି ଆପଣା ହାତରୁ କ୍ଷମତା ଛାଡ଼ିଦେବ ନାହିଁ। ଯୁଦ୍ଧପର ଇଉରୋପରେ ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପତନର ଇତିହାସରେ ଆମେ ଏହାର ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖୁଚୁ। ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଅଂଶର ଶୁଭେଚ୍ଛା, ଅନ୍ତତଃ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ସ୍ୱୀକୃତି ବିନା କୌଣସି ସମାଜବାଦୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ।

ବିଲାତ ଓ ଭାରତବର୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣଙ୍କ ଚିଠିରେ ଏପରି ଅନେକ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଚି, ଯାହା ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ। ଯେଉଁସବୁ ତଥ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆପଣ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଚନ୍ତି, ମୁଁ ତାହାଭିତରୁ ଅନେକ ତଥ୍ୟକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେନାହିଁ, ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କର କେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁନାହିଁ। ଆପଣ କହିଚନ୍ତି: 'ବ୍ରିଟେନ୍ ତା'ର ପୁରାତନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇଚି। ଏବଂ ପୃଥିବୀର ସବୁ ଦେଶକୁ ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଦେବାର ଦାବି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅରାଜକତାର ଆଶଙ୍କା ନିହିତ ଅଛି, ଯେପରି ସେଥିରୁ କୌଣସି ନୂତନ ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ ନ ହୁଏ, ବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଏକ ନୂତନ ପ୍ରଳୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ସେହି ଦାବିର ପରିସମାପ୍ତି ନ ଘଟେ, ବ୍ରିଟେନ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ସାବଧାନତାର ସହିତ ତାହାରି ଉପାୟମାନ ଚିନ୍ତା କରୁଚି।" ବ୍ରିଟେନ୍ ଆଜି ଏପରି ଏକ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଚି ବୋଲି ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ମାନିନେଇ ପାରୁନାହିଁ। ବ୍ରିଟେନ୍ ତା'ର ପୁରାତନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇଚି ବୋଲି କୌଣସି ଅନୁରୂପ ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଉନାହିଁ। ଅବଶ୍ୟ କେତୋଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ତାହାର ଆଉ ଏକ ରୂପକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଚି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ଦେଖୁଚି, ସେଥିରୁ ଜାଣିପାରୁଚି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଆଚରଣର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହିଁ ହୋଇଚି ଏବଂ ସେ ପ୍ରାଣପଣେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବାର ଓ ତାହାକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାର ସତତ ଚେଷ୍ଟା ହିଁ କରୁଚି। ନୂତନ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉ ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ ବ୍ରିଟେନର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ। କାରଣ ତା'ର କ୍ଷୁଧା ଅନେକ ଆଗରୁ ତୃପ୍ତ ହୋଇସାରିଚି; ତୃପ୍ତିସାଧନ ଲାଗି ଯେତିକି ଆହାରର ପ୍ରୟୋଜନ ଥିଲା, ବରଂ ସେ ତାହାଠାରୁ ଟିକିଏ ଅଧିକ ଆହାର କରି ପକାଇଚି। ବର୍ତ୍ତମାନ ତା' ପାଖରେ ଯେତିକି ଅଛି, ତାକୁ ନେଇ ସେ ଆଉ ଅନିଶ୍ଚିତ ବାଜି ଲଗାଇବାକୁ ଯିବ କାହିଁକି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଯେଉଁଠି ଯେପରି ଅଛି, ବ୍ରିଟେନ୍ ତାହାକୁ

ଠିକ୍ ସେହିପରି ରଖିବାକୁ ଚାହେ, କାରଣ ସେଇଥିରେ ହିଁ ତାକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଫାଇଦା ମିଳିବ। ସେ କୌଣସି ନୂଆମାର୍କାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ପସନ୍ଦ କରୁନାହିଁ। ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରତି ତା'ର ଅରୁଚି ଆସିଲାଣି ବୋଲି ଯେ ସେ ଏପରି କରୁଚି, ତା' ନୁହେଁ। ଆପଣାର ପୁରୁଣା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ସହିତ କାଳେ ନୂଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର କୌଣସି ବିରୋଧ ଘଟିପାରେ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ହିଁ ସେ ତାହା କରୁଚି।

ଆପଣ ଭାରତବର୍ଷରେ 'ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା' ଅବଲମ୍ବନ କରିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚନ୍ତି। ଏପରି ପନ୍ଥା କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଆପଣ କ'ଣ ବୁଝୁଚନ୍ତି ? ଯେଉଁଠାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଶାସନ ଚଳୁଚି, ସେଠାରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର କଥା କହିଲେ ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରେ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ। ସେଠାରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ କହିଲେ ଆଇନସମ୍ମତ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ। ପୁଣି ଆଇନସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେଉଚି, ଜନମତ ପ୍ରତି କୌଣସି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଯେଉଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକମାନେ ଆଇନ ତିଆରି କରି ପାରନ୍ତି ଓ ଅର୍ଡିନାନ୍‌ସ ଜାରି କରିପାରନ୍ତି, ସେହି ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ। ଆଜିର ଜର୍ମାନୀ ବା ଇଟାଲିର କେଉଁଟିକୁ ଆପଣ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା ବୋଲି କହିବେ ? ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏପରି କେଉଁ ପନ୍ଥା ଥିଲା ବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କେଉଁ ପନ୍ଥା ରହିଚି, ଯାହାକୁ କି ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ? ଭାରତର ଲୋକସାଧାରଣ ଯାହାଉପରେ ଆପଣାର ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରିବେ, ଏପରି କୌଣସି ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା ଜରିଆରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ଆଦୌ ନ ଥିଲା (ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ)। ଭିକ୍ଷା ଅଥବା ବିଦ୍ରୋହ— ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ କେବଳ ଏହି ଦୁଇଟି ବାଟ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା। ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକସାଧାରଣ ଆଜି ସେମାନଙ୍କର ଆପଣା ଇଚ୍ଛାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି। ଏଇଥିରୁ ବୁଝାଯାଉଚି ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆଜି ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ କୌଣସି ପଥ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ନାହିଁ। ଯେଉଁ ପଥକୁ ସେମାନେ ନିତାନ୍ତ ଅପସନ୍ଦ କରନ୍ତି, ହୁଏତ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ତାହାକୁ ହିଁ ମାନିନେବେ— ବା ଏପରି କୌଣସି ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ଯାହାକି ତଥାକଥିତ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେବନାହିଁ। ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେହି ପନ୍ଥାକୁ କିଏ ଠିକ୍ ବୋଲି କହିବ, ଆଉ କିଏ ମୂଢ଼ ବୋଲି କହିବ। କିନ୍ତୁ ତାହା ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ପନ୍ଥା କି ନୁହେଁ, ଏଠାରେ ସେପରି କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ।

ମୁଁ ଭାବୁଚି ଯେ ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଅତିରିକ୍ତ ସ୍ୱଜାତିପ୍ରୀତିର ମୋହରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରିନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ଦୋଷତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ ଉପେକ୍ଷା ହିଁ କରୁଚନ୍ତି। ମୋ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏହିପରି ହୋଇଥାଇପାରେ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣେ— ବିଶେଷତଃ ମୁଁ ବ୍ରିଟେନ୍ ଓ ଭାରତବର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ଏପରି ହେବାର ଅଧିକ ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି। ଏହା ଆପଣଙ୍କୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେବାକୁ ହେବ। ତଥାପି ମୁଁ କହିବି, ବ୍ରିଟିଶଜାତି ଯେପରି ଭାବରେ ନିଜର ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥସହିତ ନୀତିପରାୟଣକୁ ଗୋଳେଇ ମିଶାଇ ଦିଏ, ତାହା ହିଁ ମୋତେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବିସ୍ମିତ କରିଦିଏ। ସେମାନେ ନିରନ୍ତର ନାନା ସାଧୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସାରା ସଂସାରର ଉପକାର କରି ବୁଲନ୍ତି, ଅଥଚ ଏଣେ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ବିରୋଧ, ବିପତ୍ତି ଓ ଅସୁବିଧା ସକାଶେ ଅପରର ଜିଦ୍ ଓ ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି ହିଁ ଦାୟୀ ବୋଲି ଏକ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଧାରଣାକୁ ସେମାନେ ଯେପରି ଭାବରେ କଥା କହନ୍ତି, ସେକଥା ମୁଁ କଳ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା କରିପାରେ ନାହିଁ। ସେମାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଧାରଣାକୁ ସମସ୍ତେ ସର୍ବଦା ମାନିନିଅନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ସକାଶେ ଇଉରୋପ, ଆମେରିକା ଓ ଏସିଆରେ କେତେପ୍ରକାରର ପରିହାସମୂଳକ ମନ୍ତବ୍ୟ କରାହୁଏ। ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ ଅତୀତରେ ଆମର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଚି, ତାହାରି ଭିତ୍ତି ଉପରେ ବିଶେଷତଃ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯଦି ଏହି ଧାରଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଗ୍ରହଣୀୟ ବୋଲି ମନେକରୁ, ତେବେ ଆମକୁ ଅବଶ୍ୟ ମାର୍ଜନା କରାଯାଇପାରେ। ଭାରତବର୍ଷରେ ଯାହାସବୁ ଘଟିଚି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଘଟୁଚି, ତା'ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ କେହି ଯଦି ଏଠାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ ବ୍ୟବସ୍ଥାର କଥା କହନ୍ତି, ତେବେ ତଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ କେବଳ ଜାଣିଶୁଣି ବିକୃତ କରାହେବ ବୋଲି ମୁଁ କହିବି। କୌଣସି ଶକ୍ତି ବା ଶ୍ରେଣୀ କେବେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ କ୍ଷମତା ତ୍ୟାଗ କରିଚି, ଇତିହାସରେ ଏପରି କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନାହିଁ। ଇତିହାସର ଶିକ୍ଷା ଯଦି ଯଥେଷ୍ଟ ନହୁଏ, ତେବେ ଭାରତବର୍ଷରେ କଠୋର ବାସ୍ତବରୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଅନେକ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଚୁ।

ବ୍ରିଟେନ୍‌ରେ ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀର ଅବସ୍ଥା ଜାଣି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାର ଯେଉଁ ସ୍ୱଭାବଜାତ ଶକ୍ତି ରହିଚି, ମୁଁ ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁଚି। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି କ୍ଷମତାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଆସି ଆଞ୍ଚ ବାଜୁଚି, ସେଠାରେ କେବଳ ଉପରେ ଉପରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାର ଆଦୌ ଅବକାଶ ନାହିଁ। ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବା ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟ ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ୱାଧୀନତାର ଏକ ଶୁଭେଚ୍ଛୁ ଦ୍ରଷ୍ଟି ହୋଇ ରହିଚି ବୋଲି ଯଦି କେହି ମନେ କରୁଥାଏ, ଭାରତ ଉପରେ ଦୟା ବହି ଏମାନେ ଏ ଦେଶର ବିକାଶ ସାଧନ କରୁଚନ୍ତି ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ, ତେବେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଅସମ୍ଭବ

ପ୍ରକାରର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମୋହରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କହିବି । ମୁଁ ଭାବୁଚି, ବ୍ରିଟେନ୍‌ରେ ଆଜି ଏପରି ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଭାରତବର୍ଷ ପ୍ରତି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥରେ ସଦିଚ୍ଛା ଓ ସହାନୁଭୂତି ରହିଚି, ଯେଉଁମାନେ ଭାରତ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଉ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ହାତ ନାହିଁ । ଏବଂ ସେମାନେ ବା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ରିଟିଶ ଜାତିର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାର୍ଥସହିତ ଖାପ ଖାଇଲାଭଳି ଏକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଦିଆଯାଉ ବୋଲି ଚାହାନ୍ତି । ଆମକୁ ଉପଦେଶ ଦିଆଯାଏ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାଲାଗି ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟତା ଦେଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମକୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ । ପୁଣି ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ପରିକଳ୍ପନା ସହିତ ଆମେ ନିଜକୁ କେତେଦୂର ଖାପ ଖୁଆଇନେଇ ପାରିବୁ, ତାହାହିଁ ହେଲା ଆମ ଯୋଗ୍ୟତାର ମାପକାଠି । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଆମର ଯେଉଁ ଉପଦେଷ୍ଟା ଓ ହିତୈଷୀମାନେ ରହିଚନ୍ତି, ବେଳେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଯେ ଈଶପକଥା ସହିତ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପରିଚୟକୁ ଆଉଥରେ ମିଳାଇ ନିଅନ୍ତୁ, ବିଶେଷତଃ ହେଟାବାଘ ଓ ମେଣ୍ଢାଛୁଆଟିର ଗଳ୍ପଟିକୁ ସେମାନେ ପୁଣି ନୂଆକରି ପଢ଼ି ବସନ୍ତୁ ।

ଏକଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟ ଯେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟାପାର ପରି ରାଜନୀତିର ବ୍ୟାପାରରେ ମଧ ଏକାବେଳେକେ ମୂଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଚଳେନାହିଁ । ଏକଥା ମଧ ସତ୍ୟ ଯେ ଜୀବନ ବେଳେବେଳେ ଏପରି ଜଟିଳ ରୂପ ଧାରଣ କରେ ଯେ କେବଳ ବୌଦ୍ଧିକ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଦେଇ ତା'ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ । ଭଲ ଲାଗୁ ବା ନଲାଗୁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାକୁ ତା'ର ବାସ୍ତବ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼େ, ଅନେକ ସମୟରେ ଆଦର୍ଶବାଦ ସହିତ ତାହାର ଗୋଟାଏ ରଫା ମଧ କରିନେବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଆମକୁ ଠିକ୍ ପଥରେ ହିଁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଆପଣଙ୍କ ବିଚାରରେ ଠିକ୍ ପଥ ହେଉଚି ଯେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଆମକୁ ଭାରତବର୍ଷର ଐକ୍ୟ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାକୁ ହେବ; ତା'ପରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାକୁ ନିର୍ମୂଳ କରିବାକୁ ହେବ, ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଓ କ୍ରମଶଃ ତାହାର ବିନାଶସାଧନ କରିବାକୁ ହେବ, ଜନଜୀବନର ମାନକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବାକୁ ହେବ, ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀ ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ, ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ଭାରତୀୟ ଯୁବସମାଜକୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଉଭୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗଠନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟର ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ହେବ । ତା'ପରେ ଯାଇ ସମାଜବାଦୀ ଆଦର୍ଶର କଥା ଉଠିବ । ଯେପରି ଏହି ଆଦର୍ଶ ପ୍ରକୃତରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଅନୁରୂପ ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ଅଭ୍ୟାସ ମଧ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ବିକାଶଲାଗି ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଳଦୁଆ ମଧ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ଆପଣଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବେ। ତଥାପି ହୁଏତ ଆମେ ଅନ୍ୟଭାଷାରେ ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବୁ ଓ ଏଥିରେ ଆଉ କିଛି କଥା ଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରିଦେବୁ ଏବଂ କେତୋଟି ବିଷୟ ଉପରେ ଆମେ ଅଧିକତର ଜୋର ଦେବୁ। ରାଜନୀତିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିର ବିଷୟ ଯେ ପ୍ରଥମେ ଆସିବ, ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ। ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଚି ଯେ, ରାଜନୀତିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିକୁ ବାଦଦେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଆଉ କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ହିଁ ରହିବ ନାହିଁ। ରାଜନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବ। ରାଜନୀତିକ ଗଣତନ୍ତ୍ରରୁ ସାମାଜିକ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସ୍ତରକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ସମ୍ଭବ ହେବ, କେବଳ ଏହି ଆଶାରେ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୁଁ ରାଜନୀତିକ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି। ରାଜନୀତିକ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆମର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟକୁ ଅର୍ଜନ କରିବାର ଏକ ସାଧନମାତ୍ର। ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ରହିଥିବାରୁ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ଏହାର ଦାବି କରାଯାଏ। ସେହି ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବେଳେବେଳେ ଅବଚେତନ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ। ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡ଼ିକ ଶୀଘ୍ର ଦେଖାନଗଲେ ରାଜନୀତିକ ସଂଗଠନ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିବାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ। ଭାରତବର୍ଷର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଏଠି ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଜି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି। ସେଠାରେ ଯଦି କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ, ତେବେ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବା ତାହାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ କେତେକ ପ୍ରଗତିମୂଳକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେଠାରେ ଘଟିବ ହିଁ ଘଟିବ। ମୋଟ କଥା ହେଉଚି, ରାଜନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏପରି ଭାବରେ ହେବା ଦରକାର, ଯେପରିକି ଏହିସବୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପଥ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଯାଇ ପାରିବ। କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯଦି ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବାଧା ଦିଏ, ତାହାହେଲେ ଏହାକୁ କଦାପି ବାଞ୍ଛନୀୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଏଥିରେ ଆମର କୌଣସି ଲାଭ ହେବନାହିଁ।

ଭାରତର କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଶର ଏକତାକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାର୍ଗରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ନାହିଁ। ଭାରତର ଏକତା ହେଉଚି ଆମ ରାଜନୀତିକ ବିଶ୍ୱାସର ସର୍ବମୂଳ କଥା। ଏହି ଏକତା ହେଉଚି ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ। ସେହି ଏକତା ହୁଏତ ଯେ ଫେଡ଼େରାଲ ଏକତା ହେବ, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଚି, କିନ୍ତୁ ତା'ର ଅର୍ଥ ଏହା ନୁହେଁ ଯେ, ନୂଆ ଆଇନରେ ଯେଉଁ ଫେଡ଼େରେସନ୍ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଚି, ଭାରତର ଏକତା ସେହିଭଳି ଗୋଟାଏ କିଛି ରୂପ ଧାରଣ କରିବ। ଗୋଟାଏ ଯୁଆଳିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଦାସତ୍ୱର ଏକତାକୁ କଦାପି ସେହି ଏକତା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ସାମୟିକ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଫଳରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଅନୈକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଓ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍

ରାଷ୍ଟ୍ରର ଉଦ୍ଭବ ହେବାର ଯେଉଁ ଆଶଙ୍କା ରହିଚି, ତାହା ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ମୁଁ ଭାବୁଚି ଯେ, ଏହି ଆଶଙ୍କା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମୂଳକ। ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଏକତାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅତି ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି।

ଧର୍ମ, ଜାତି, ଭାଷା—ଏଇ ତିନୋଟିକୁ ଆପଣ ଏକତାର ବିରୋଧୀ ଶକ୍ତି ବୋଲି କହିଚନ୍ତି। ଜାତିର କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏନା। ଭାରତବର୍ଷରେ ଜାତି ଓ ଧର୍ମ ଦୁଇଟିଯାକ ପରସ୍ପର ସହିତ ବଡ଼ ଘନିଷ୍ଠ ଓ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଜାତି କହିଲେ ସେଠାରେ କେତେକାଂଶରେ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବୁଝାଇଥାଏ। ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଦୁହେଁ ପୃଥକ୍ ଜାତି ନୁହନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ ଏମାନେ ହେଉଚନ୍ତି ଏକାଧିକ ଜାତିର ଏକ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ ରୂପ ମାତ୍ର। ସୁତରାଂ ଦେଖାଯାଉଚି ଯେ, ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି। ପୁଣି ଜାତିଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ହେଉଚନ୍ତି ଗୋଟିଏ। ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ଶତ ଶତ ତଥାକଥିତ ଭାଷା ରହିଚି, ଆମର ସମାଲୋଚକମାନେ ଭାରି ଆଗ୍ରହରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥାଆନ୍ତି। ତଥାପି ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଇଥାଏ ଯେ, ଭାରତର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଭାଷା ସହିତ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମାଲୋଚକମାନଙ୍କର କୌଣସି ପରିଚୟ ନ ଥାଏ। କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ଭାଷାଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଭାରତବର୍ଷ ହେଉଚି ଏକ ଅତି ସୁସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଶ, କେବଳ ଜନଶିକ୍ଷାର ଅଭାବରୁ ହିଁ ସେଠାରେ ଆଜି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି। ଭାରତରେ ଦଶଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ଭାଷା ରହିଚି, ଛୋଟ ଛୋଟ କେତୋଟି ଅଞ୍ଚଳକୁ ବାଦ୍‌ଦେଲେ ସାରା ଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଏଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭାଷାରେ କଥା କହନ୍ତି। ଏହି ଦଶଗୋଟି ଭାଷା ପୁଣି ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ—ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ଗୋଷ୍ଠୀ। ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ଗୋଷ୍ଠୀର ପୁଣି ଏକ ସାଧାରଣ ପଟ୍ଟଭୂମିକା ରହିଚି, ତାହା ହେଉଚି ସଂସ୍କୃତ। ଆପଣ ଏକଥା ଜାଣିଥିବେ ଯେ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ-ଭାଷାଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ କଥିତ ବୋଲି ସହିତ କେବଳ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ହେଉଚି ବାରକୋଟିରୁ ଅଧିକ। ଏହି ଭାଷା କ୍ରମେ ଆହୁରି ଅଧିକ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରୁଚି। ବଙ୍ଗଳା, ଗୁଜରାଟୀ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ସହିତ ଏହାର ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରହିଚି। ଭାରତୀୟ ଏକତାପଥରେ ଆମେ ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ବାଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବୁ ପଛକେ, ଭାଷାସମସ୍ୟା କଦାପି ଏକ ବଡ଼ ବାଧା ହୋଇ ଠିଆ ହେବନାହିଁ।

ରେନେସାଁ ଓ ରିଫର୍ମେସନ୍ ବେଳର ଇଉରୋପୀୟ ଧର୍ମଜଗତର ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଆପଣ ଭାରତୀୟ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ତୁଳନା କରିଚନ୍ତି। ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଯେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମଗତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ରହିଚି, ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ସତ;

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଇଉରୋପର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସହିତ ତାହାର ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରିବ। କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଯେଉଁ ସାଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇଚନ୍ତି, ତାହା କେବଳ ବାହାରର ସାଦୃଶ୍ୟ। ଯେଉଁ ଧର୍ମଗତ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହ ଫଳରେ ଇଉରୋପକୁ ରକ୍ତସ୍ନାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ଭାରତର ସୁଦୀର୍ଘ ଇତିହାସରେ କୌଣସି ଯୁଗରେ ତା'ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ। ସମଗ୍ରଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଭାରତବର୍ଷର ଧନ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଦର୍ଶନର ପଟ୍ଟଭୂମିକା ହେଉଚି ସହିଷ୍ଣୁତାର ପଟ୍ଟଭୂମିକା। ଏଠାରେ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି କେବଳ ଯେ ସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଚି, ତା' ନୁହେଁ; ଏଠାରେ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକୁ ସବୁପ୍ରକାରେ ଉତ୍ସାହିତ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଚି। ଇସ୍‌ଲାମର ଆସିବା ପରେ ଅବଶ୍ୟ କିଞ୍ଚିତ୍ ବିରୋଧର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ତାହା ହେଉଚି ପ୍ରଧାନତଃ ରାଜନୀତିକ ବିରୋଧ, ଧର୍ମଗତ ନୁହେଁ। ଧର୍ମର ଦିଗ ଉପରେ ସର୍ବଦା ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିରୋଧ ହେଉଚି ପ୍ରଧାନତଃ ବିଜେତା ଓ ବିଜିତର ବିରୋଧ। ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେ କେଉଁଦିନ ବ୍ୟାପକଭାବରେ ଧର୍ମଗତ ବିରୋଧର ସୃଷ୍ଟି ହେବ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାବଳୀ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ମୁଁ ସେକଥା କଳ୍ପନା କରି ପାରୁନାହିଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଦେଖିବାକୁ ପାଉଚୁ, ତାହାର କାରଣ ହେଉଚି ପ୍ରକୃତରେ ରାଜନୀତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ। ଏବଂ ଏହା କେବଳ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସୀମାବଦ୍ଧ। ମୋର ଧାରଣା (ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନରୁ ମୁଁ ଏହା କହୁନାହିଁ) ଭାରତବର୍ଷର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ହେଉଥିବା ଧର୍ମଗତ ତିକ୍ତତା ତୁଳନାରେ ଅଲ୍‌ଷ୍ଟର ପ୍ରଦେଶର ଧର୍ମଗତ ତିକ୍ତତା ଅଧିକ ତୀବ୍ର ଓ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ମୂଳ। ଏହିକଥା ମଧ୍ୟ ଆମର ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ତାହା ହେଉଚି ଅନେକ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର, ଆମ ଆଖିଆଗରେ ହିଁ ଏହି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ବିକାଶ ଘଟିଚି। ଅବଶ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ କମ୍ ବୋଲି ମୁଁ କହୁନାହିଁ। ଏହାକୁ ଆମେ କଦାପି ଉପେକ୍ଷା କରିପାରିବା ନାହିଁ। କାରଣ ଏହାଫଳରେ ଆମର ଯାତ୍ରାପଥରେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରଗତି ମଧ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାହତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତଥାପି ମନେକରୁଚି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ଅତିରିକ୍ତ ବଢ଼ାଇ କୁହାଯାଉଚି ଏବଂ ଏହାଉପରେ ଅତିରିକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱର ଆରୋପ କରାଯାଉଚି। ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ମଝିରେ ମଝିରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ଓ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ କରି ପକାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ମୌଳିକ କ୍ଷତି ହେଉନାହିଁ। ସାମାଜିକ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ନିଶ୍ଚୟ ଅନେକ କମ୍ ହୋଇଯିବ। ଉଗ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟବାଦୀମାନଙ୍କର ଦାବିଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖନ୍ତୁ, ଦେଖିବେ ଏଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦାବିରେ ମଧ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟତମ ଉଲ୍ଲେଖ ହିଁ ନାହିଁ। ସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ନେତାମାନେ

ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଘୋର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକଟ କରିଥାନ୍ତି । ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପ୍ରଗତିର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକତାବଦ୍ଧ ହେବାର ଦେଖିଲେ ନ ହସି ରହିହୁଏ ନାହିଁ ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷରେ ରାଜନୀତିକ ଐକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରେ ଅବଶ୍ୟ ସହାୟତା ମିଳିଚି । ମିଳିତ ଦାସତା ହିଁ ଆଜି ଦାସତ୍ୱମୋଚନର ମିଳିତ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାକୁ ସମ୍ଭବ କରିପାରିଚି । ଏହା ହେବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟକୁ ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଯଥାର୍ଥଭାବେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରୁନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ସେଇଟି ଆମର ଅବଶ୍ୟ ମନେରଖିବା ଉଚିତ : ଇତିହାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ଦେଖାଯାଇଚି ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଭୌଗୋଳିକ ଐକ୍ୟର ଏକ ଅସାଧାରଣବୋଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଚି, ଏବଂ ଏହି ଯୁଗରେ ମଧ ଯାନବାହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫଳରେ ରାଜନୀତିକ ଐକ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବାର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ନିଶ୍ଚୟ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଅମଳରେ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ତରଫରୁ ଏହି ଏକତାକୁ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ବାରବାର ହୋଇଚି । କେତେକ ପରିମାଣରେ ସଚେତ ଓ ଅଭିସନ୍ଧିମୂଳକ ଭାବରେ ହୋଇଚି, ପୁଣି କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ମଧ ହୋଇଚି । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କେବଳ ଏହାହିଁ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରାଯାଇଥିଲା, କାରଣ ସଂସାରର ସବୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ଶାସକ-ସମ୍ପ୍ରଦାୟୀ ଠିକ୍ ଏହିପରି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆସିଚନ୍ତି । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଥିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଯେଉଁ ମତାମତମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଯାଇଚନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ କୌତୂହଳୋଦ୍ଦୀପକ । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଗୁରୁତର ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିକାଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—ବିଶେଷତଃ ଗତ ତିରିଶବର୍ଷ ଭିତରେ—ସେହି ସମସ୍ୟା ବଡ଼ ତୀବ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର ଏହି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହୋଇଚି ଯେ, ଭେଦବିରୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବାଲାଗି ଓ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ତାହାକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବା ଲାଗି ସେମାନେ ନୂଆ ନୂଆ ବାଟ ବାହାର କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହି ଭେଦବିରୋଧର ବୀଜ ନିହିତ ନଥିଲା ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କେହି କହି ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଏକ ଆଶଙ୍କା ରହିଥିଲା ଯେ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତାଲୋଭର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଭେଦବିରୋଧର ପ୍ରବଣତା ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଯେଉଁଥିରେ ଏହି ପ୍ରବଣତା କମିବ, ସେପରି ନୀତି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ଥିଲା; ପୁଣି ଯେଉଁଥିରେ ଏହା ଅଧିକ ବଢ଼ିବ, ସେହିପରି ନୀତି ମଧ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ସରକାର ଦ୍ୱିତୀୟ ନୀତିଟିକୁ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ଦେଶର ଏକତାକ୍ଷୟକାରୀ ଶକ୍ତିକୁ ସର୍ବତୋଭାବେ ଉତ୍ସାହ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା

ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। କାହାରି ପକ୍ଷରେ କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତଥାପି ସେହି ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନର ପଥରେ ସେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି। ତାହାହିଁ ସରକାର କରିଚନ୍ତି। ଏହି ନୂତନ ଆଇନ୍‌ଟି ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଶେଷ ଓ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଧା ନିହିତ ରହିଚି। ଆପଣ ଏହି ଆଇନ୍‌ଟିର ପ୍ରଶଂସା କରିଚନ୍ତି, କାରଣ ଆପଣଙ୍କର ବିବେଚନାରେ ଏହାକୁ ଆପଣ ଭାରତୀୟ ଏକତାର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଭାବୁଚନ୍ତି। ପ୍ରକୃତରେ ଏହା ଠିକ୍ ବିପରୀତ। (ବାଧା ଦିଆ ନ ଗଲେ) ଏହି ଆଇନ୍‌ଟି ଫଳରେ ବୃହତ୍ତର ଅନୈକ୍ୟର ଉଦ୍ଭବ ହେବ। ଏହି ଆଇନ୍ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଧର୍ମଗତ ଓ ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ନାନା ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହିଚି ଓ ଭାରତବର୍ଷର କେତୋଟି ବୃହତ୍ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସାମନ୍ତତାନ୍ତ୍ରିକ ଚକ୍ର ହିସାବରେ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଚି। କେହି ଏହି ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରିବେ। ଯେଉଁ ସୁସ୍ଥ ରାଜନୀତିକ ଦଳଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶକୁ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷର 'ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବଶ୍ୟକତା' ବୋଲି ଭାବୁଚନ୍ତି, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ସେ ରାଜନୀତିକ ଦଳଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାହତ ହୋଇପଡ଼ିଚି।

ସାମାଜିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ନୀତି ଅତି ପରିଷ୍କାର। ସେ କୌଣସିପ୍ରକାର ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବିଲୁପ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ। ନାନା ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସେମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖନ୍ତି, ନୂତନ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥମାନ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବଦା ଭାରତବର୍ଷର ରାଜନୀତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମଗତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାନ୍ତି। ନୂତନ ଆଇନ୍ ଭିତରେ ସେମାନେ ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଚନ୍ତି। ଏହି ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ, ବିଘ୍ନ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏଥର ନୂତନ ଫେଡ଼େରାଲ୍ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତେଦୂର କ୍ଷମତା ପାଇବେ, ଏଥିପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ କଦାପି ସେତେ କ୍ଷମତା ପାଇ ନ ଥିଲେ। ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଆପଣ କହିଚନ୍ତି, ବିଦେଶୀ ଓ ଦେଶୀ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ବଞ୍ଚାଇରଖି ଏହି ଆଇନ୍ ଆଇନସମ୍ମତ ଭାବରେ ହିଁ ସେହି ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ପଥକୁ ରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିବ। ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଷି ରଖିବାଲାଗି ଦେଶର ଅର୍ଥସମ୍ପଦରୁ ଏକ ବିରାଟ ଅଂଶ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିବ, ତେଣୁ ଦେଶରେ କୌଣସି ସାମାନ୍ୟ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ।

ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶକୁ ତୁମୁଳ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହେଉଚି। ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଏହି ନିୟମର ବହିର୍ଭୂତ ନୁହେଁ। କିନ୍ତୁ ଏହାହିଁ ଏକ ଶୋଚନୀୟ ବ୍ୟାପାର ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ଜାତି ଆଜି ଆପଣାର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଓ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ମାନଙ୍କର

ମାଧ୍ୟମରେ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଆଜି ଭାରତରେ କରାଯାଉଥିବା ସକଳ ଅନ୍ୟାୟର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରୁଚନ୍ତି। ନିଜ ଦେଶରେ ଯେଉଁ କଥାକୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ, ଭାରତବର୍ଷରେ ସେମାନେ ସେହିଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଉଚନ୍ତି। ମହାପୁରୁଷ ଆବ୍ରାହମ୍ ଲିଙ୍କନଙ୍କର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରି ଇଉନିଅନ୍ ପ୍ରତି ସେ ଦେଉଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଆପଣ ମୋତେ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇଚନ୍ତି। ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ଭାବୁଚନ୍ତି ଯେ, ଏକତା ଭାଙ୍ଗୁଥିବା ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଭାରତବର୍ଷର ଏକତା ରକ୍ଷା କରିବାର ମହାନ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରୁଚନ୍ତି। ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା କିପରି ଯେ ଭାରତର ଏକତା ବିପନ୍ନ ହେଉଥିଲା, ମୁଁ ସେକଥା ଜାଣିନାହିଁ। ବରଂ ମୁଁ ମନେକରୁଚି ଯେ ଏକମାତ୍ର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଥବା ଅନୁରୂପ ଆଉ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଁ ଏହି ଦେଶରେ ଯଥାର୍ଥ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିବ। ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ଆଚରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ବରଂ ଆମକୁ ବିପରୀତ ପଥରେ ଠେଲି ନେଇଯାଉଚି। କିନ୍ତୁ ସେକଥା ବାଦ୍ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତି ଯେଉଁ ଚେଷ୍ଟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଚି, ତାହାସହିତ ଲିଙ୍କନ୍ଙ୍କର ତୁଳନା କରିବା କ'ଣ ନିତାନ୍ତ ଅବାନ୍ତର ନୁହେଁ କି ?

ଆପଣ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଆଚରଣ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି। ଭାରତରେ ରହିଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏ ଦିଗରେ କୌଣସି ସହାୟତା କରୁଚନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣଙ୍କର ମନେ ହେଉଚି କି ? ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନଙ୍କର ସମର୍ଥନର ବ୍ୟାପାରକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଆମେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ପୃଷ୍ଠଭୂମିଟିକୁ ବେଶ୍ ବିଚାର କରି ଦେଖିପାରିବା। ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଓ ବ୍ୟାପକ ହିଂସା ହେଉଚି ଏହି ଶାସନର ମୂଳଭିତ୍ତି ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରି ଏହି ଶାସନ ତିଷ୍ଠି ରହିଚି। ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଥିଲେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବିକାଶ ହେଉଥାନ୍ତା, ଏହି ଶାସନ ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ହିଁ ଦମନ କରି ରଖିଚନ୍ତି। ଯେଉଁମାନେ ସାହସୀ ଓ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ, ଯେଉଁମାନେ ସବୁକଥା ଭାବନ୍ତି ଓ ବୁଝନ୍ତି, ଏହି ଶାସନ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ; ପୁଣି ଯେଉଁମାନେ ଭୀରୁ, ଯେଉଁମାନେ ସୁବିଧାବାଦୀ, ଯେଉଁମାନେ ତାତ୍କାଳିକ ପ୍ରୟୋଜନ ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ନାନା ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ଯେଉଁମାନେ ଅପର ଉପରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଚଳାନ୍ତି, ଏହି ଶାସକ ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଥାଏ। ଏକ ବିରାଟ ଗୋଏନ୍ଦାଦଳ ଏହି ଶାସନକୁ ପରିବେଷ୍ଟନ କରି ରହିଚି। ଯେଉଁଠି ବାଞ୍ଛନୀୟ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ହୁଏ, ଯେଉଁଠି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ସମୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ଏହାକୁ କ'ଣ ଆପଣ ସେହିପରି ପରିବେଶ ବୋଲି କହିବେ ?

ମୌଳିକ କେତେକ ବିଷୟରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବାଦୀ, ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଓ ଧନିକ ଶ୍ରେଣୀକୁ ସମାନ ସୁବିଧା ନ ଦେଇ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟ କସ୍ମିନ୍‌କାଳେ ସାରା ଭାରତ ସକାଶେ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଏକ ଉଦାର ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରନ୍ତା କି ନାହିଁ, ଆପଣ ମୋତେ ସେହି କଥା ପଚାରିଚନ୍ତି। ତା'ର ଅର୍ଥ, ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଏକଥା ଧରିନେଇଚନ୍ତି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଇନ୍ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଏକ ଉଦାର ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସମ୍ଭବ କରିପାରିଚି, ଏହାକୁ ଯଦି ଉଦାର ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ଅନୁଦାର ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ଆଉ କାହାକୁ କୁହାଯିବ, ମୁଁ ଏକଥା ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ। ପୁଣି ସମ୍ମତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ କହିବି ଯେ ଏହି ନୂତନ ଆଇନ୍ ସାରା ଦେଶରେ ଯେତେ ଆପତ୍ତି ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ଭିଆଇଚି, ଏଥିପୂର୍ବରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରର ଆଉ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଶରେ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ଆପତ୍ତି ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ସୃଷ୍ଟି କରିନଥିଲା। ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ମୁଁ ଜଣାଉଚି ଯେ, ଆବଶ୍ୟକ ସମ୍ମତି ହାସଲ କରିବାକୁ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ହିଂସ୍ରତମ ନିପୀଡ଼ନ ଚଳା ହୋଇଥିଲା, ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ସୂଚନା ଦେଇ ସବୁପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଦମନ କରି କେନ୍ଦ୍ରରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ନାନାପ୍ରକାର ଆଇନ୍ ପାସ୍ କରାହେଉଚି। ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସମ୍ମତିର କଥା କହିବା ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପରି ଲାଗେ। ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂଲଣ୍ଡବ୍ୟାପୀ ଯେଉଁ ଭୁଲ୍ ଧାରଣାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ତାହା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ। ଯଦି ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ପ୍ରଧାନ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଉପେକ୍ଷା କଲେ କଦାପି ଚଳିବ ନାହିଁ।

ଏକଥା ସତ ଯେ, ସରକାର ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଦଳ ସହିତ ମୋଟାମୋଟି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିନେଇଚନ୍ତି। ତଥାପି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ବିଷୟରେ କେତୋଟି ଛୋଟିଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଂଶିକ ସନ୍ତୋଷର କଥାକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ଏହିସବୁ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଦଳ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି। ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦଳ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ କଥା ଧରାଯାଉ। ଯେଉଁ ଅଭିଜାତ, ଅର୍ଦ୍ଧସାମନ୍ତବାଦୀ, ନିର୍ବିଚାରରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବା ମୁସଲମାନ ସଦସ୍ୟମାନେ ଗୋଲ୍‌ଟେବୁଲ୍ ବୈଠକରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଯେ ମୁସଲମାନଙ୍କର ସଚ୍ଚା ପ୍ରତିନିଧି, ଏକଥା କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ। ଆପଣ ହୁଏତ ଏକଥା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହେବେ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ମୁସଲମାନ କଂଗ୍ରେସକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଚନ୍ତି।

କଂଗ୍ରେସ କ'ଣ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ କିଛି କରି ପାରିଥାନ୍ତା ? କଂଗ୍ରେସ ଯାହାର ପ୍ରତୀକ ଓ ପତାକାଧାରୀ ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚି, ସେହି ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ଏହାଠାରୁ

ଅନେକ ଅଧିକ ସୁଫଳ ଆଣି ଦେଇଥାନ୍ତା, ସେଥିରେ ମୋର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ବୁର୍ଜୁଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ (ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଉ ଟିକିଏ ସମାଜବାଦୀ ହୋଇଥିଲେ ମୁଁ ସୁଖୀ ହୋଇଥାନ୍ତି) ଏବଂ ଏଇଥିସକାଶେ ସମ୍ପତ୍ତିର ପ୍ରଶ୍ନଟି ତା'ର ସମକ୍ଷରେ ସେପରି ତୀବ୍ର ହୋଇ ଦେଖାଦେଇ ନଥାନ୍ତା। ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସମସ୍ୟାଟି ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା, ତଥାପି ସାମୟିକ ଭାବରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାର ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ତାହାର ଏକ ମୀମାଂସା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଚି। ତା'ପରେ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାଭାବ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ରହିଯାଇଥାନ୍ତା, ତଥାପି ନୂତନ ଆଇନ୍ ଫଳରେ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଏହି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଦେଖାଦେଇଚି, ସେହି ତୁଳନାରେ ତାହାର ମାତ୍ରା ଅନେକ କମ୍ ହୋଇଥାନ୍ତା। ତାହାଠାରୁ ଆଉ ଏକ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ହେଉଚି ଯେ, ସେତେବେଳେ ଏପରି ଏକ ଅବସ୍ଥାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାନ୍ତା, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା କି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାର ଅବସାନ ଘଟିଥାନ୍ତା ଓ ସମାଜବାଦ ଦିଗରେ ବିକାଶ କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା। ତା'ପରେ ଭୂମିସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥାନ୍ତା। ଅବଶ୍ୟ ବାସ୍ତବକ୍ଷେତ୍ରରେ ସେତେବେଳେ ଦୁଇଟି ଅସୁବିଧା ରହିଥାନ୍ତା : ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଓ ସିଟି ଅଫ୍ ଲଣ୍ଡନର ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ। ଦୁଇଟି ଭିତରୁ ପ୍ରଥମଟି ହେଉଚି ପ୍ରଧାନ, ବାକିସବୁ ଗୌଣ ସମସ୍ୟା ମାତ୍ର। ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ମଧ୍ୟ ନୂତନ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ଆପଣାକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେଇଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍ଗଠନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିଷୟରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଥାନ୍ତା। ଜନମତର, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଆପଣା ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଥାଆନ୍ତେ—ଚାପ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତା ଯେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ। ଏହି ଜନମତ ଯେପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଘଟଣାବଳୀ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବରୂପେ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ସହିତ ଏକ ସାମୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା। ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ଧରିନେବାକୁ ହେବ ଯେ, ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କର ନିରଙ୍କୁଶ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବାଲାଗି ସେତେବେଳେ ଆଉ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥାନ୍ତେ। ତା'ହେଲେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଶ୍ଚୟ ଠିକ୍ ପଥକୁ ଆସିଯାଆନ୍ତେ। ସେତେବେଳେ ଗୃହଯୁଦ୍ଧର ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠନ୍ତା ନାହିଁ।

ଏଠାରେ ମୁଁ ଯେତିକି କହିଲି, ମୋର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାର ଅନୁପାତରେ ଏହି ସଫଳତା ଅନେକ କମ୍। କିନ୍ତୁ ଆଉ କିଛି ନ ହେଉ ପଛକେ, ଠିକ୍ ପଥରେ ଏହା ଯେ ଏକ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଜନୀତିକ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦକ୍ଷେପ ହୁଅନ୍ତା, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ। ଶାସନତନ୍ତ୍ର

ଅଥବା ଏକ ରାଜନୀତିକ ଗଠନଛାଞ୍ଚ ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମତିଲାଭ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ତଥାପି ଯଥାସମ୍ଭବ ଅନେକଙ୍କର ସମ୍ମତିଲାଭ କରିବାପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥାଏ। ଅନ୍ୟମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ମତି ଦେଇନଥାନ୍ତି, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ମାନିନିଅନ୍ତି। ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାନିନେବା ଲାଗି ବାଧ କରାଯାଏ। ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱପରାୟଣ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷାକରିବା। ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଓ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଶକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ମତିଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ହିଁ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଏବଂ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ତାହାକୁ ମାନିନେବାକୁ ବାଧ କରାଗଲା। କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟ ଏହାଠାରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ହୋଇଥାନ୍ତା।

ଏସବୁ କଥା କେବଳ ଅବାସ୍ତବ ଓ ଅନ୍ତଃସାରହୀନ କଳ୍ପନାମାତ୍ର। କାରଣ ଏଥିରୁ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବିଷୟଟି ହିଁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଯାଇଚି। ତାହା ହେଉଚି ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଓ ବ୍ରିଟେନ୍‌ର ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥାର ମଧ୍ୟ ବିବେଚନା କରାଯାଇପାରେ। ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ କଂଗ୍ରେସ ଅହିଂସା ଉପରେ ଚିରଦିନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଆସିଚି। ଶତ୍ରୁ ଉପରେ ବଳପ୍ରୟୋଗ ନ କରି କଂଗ୍ରେସ ତା'ର ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଚି। ଉଚ୍ଚତମ ବିଚାର-ସ୍ତରରେ ଏହି ନୀତିର ପାରମାର୍ଥିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବା ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଯାହା ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଏହି ନୀତି ଗୃହବିବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ଦଳକୁ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ଆପଣାର ମତକୁ ଆଣିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଅନୁକୂଳ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଚି। ଭାରତବର୍ଷର ଏକତାରକ୍ଷା ଓ ବିରୋଧଜନିତ ଉତ୍ତେଜନାକୁ ହ୍ରାସ କରିବାରେ ଏହି ନୀତି ଆମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଚି।

ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶାସନତନ୍ତ୍ରସମ୍ମତ କାର୍ଯ୍ୟ କି ନୁହେଁ, ଏହି ବିଷୟରେ ଅନେକେ ଆଲୋଚନା କରିଥାଆନ୍ତି। ଏହାପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହି ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଚି। ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଦୁଇଟି ମୋର ମନ ଉପରେ ଯେପରି ରେଖାପାତ କରିଚନ୍ତି, ତାହା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ପାରିବି କି ? ଏହି ଦୁଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ଚାପ ପଡ଼ିଲା, ଏବଂ ଶାସନ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେପରି ଭାବରେ ଦୋହଲି ଯାଇଥିଲା, ସେକଥା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ। କିନ୍ତୁ ମୋ ବିଚାରରେ ଭାରତବର୍ଷର ଅଧିବାସୀ ଓ ବିଶେଷତଃ ଗ୍ରାମୀଣ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ଏହାର ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା, ତାହାହିଁ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା। ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ

ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଓ ତାହାର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଭାବେ ଭୟ ଓ ବଳପ୍ରୟୋଗରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଦେଶରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ରହିଥିଲା, ତାହାଫଳରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନୀତିବୋଧ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର ଘୋର ଅବନତି ଘଟିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାୟ ଆଉ କୌଣସି ନାଗରିକ-ସୁଲଭ ଗୁଣାବଳୀ ଅବଶିଷ୍ଟ ନଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜକର୍ମଚାରୀ, କର ଆଦାୟକାରୀ, ପୁଲିସ୍ ଓ ଜମିଦାରର ପ୍ରତିନିଧି ହାତରେ ସେମାନେ ଲାଞ୍ଛିତ ଓ ନିପୀଡ଼ିତ ହେଉଥିଲେ । ସମ୍ମିଳିତ ଭାବରେ ଏହି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ବିରୋଧରେ ଠିଆହେବାର କୌଣସି ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ନାନା ଚକ୍ରାନ୍ତ ଓ ବାଦବିବାଦରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥିଲେ । ଜୀବନ ଅତିଶୟ ଭାବରେ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ ଉଠିଲେ ସେମାନେ ଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁରେ ହିଁ ନିଷ୍କୃତି ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସ୍ଥିତି ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଓ ନିନ୍ଦାର ଯୋଗ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେଥିଲାଗି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଇପାରିବା ନାହିଁ । ଏକ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ପରିବେଶ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ମ୍ରିୟମାଣ କରି ରଖିଥିଲା । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ପଙ୍କକୁଣ୍ଡ ଭିତରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ଆତ୍ମସମ୍ମାନବୋଧ ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆଣିଦେଲା । ସେମାନେ ଏକାଠି ମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଶିଖିଲେ । ସାହସର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ, ଅନ୍ୟାୟ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ପାଖରେ ସେମାନେ ଆଉ ସହଜରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଉଦାର ହେଲା, ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର ବ୍ୟାପକ ଭୂମି ଉପରେ ସେମାନେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ହାଟ-ବଜାରରେ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ରାଜନୀତିକ ଓ ଆର୍ଥନୀତିକ ବିଷୟ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ (ଅବଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥୂଳ ଓ ସାଧାରଣ ଭାବରେ) । ନିମ୍ନ-ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାବଧାରାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହେଲା, ତଥାପି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଓ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରେୟ ହେଉଚି କଂଗ୍ରେସର; ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ କଂଗ୍ରେସ ହିଁ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇ ପାରିଚି । ଶାସନତନ୍ତ୍ର ବା ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗଠନଛାଞ୍ଚଠାରୁ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନେକ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାରି ଭିତ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଶାସନଛାଞ୍ଚ ବା ଶାସନତନ୍ତ୍ର ଗଢ଼ି ଉଠିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ।

ଏଥିଲାଗି ଭାରତୀୟ ଜୀବନରେ ଏକ ତୁମୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନମୟ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ସଚରାଚର ଘୃଣା ଓ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯାଇଚି । ତଥାପି ତୁଳନା କରି ଦେଖିଲେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତିକି ଘୃଣା ଓ ହିଂସାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଏହି କୃତିତ୍ୱ ହେଉଛି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର । ଯୁଦ୍ଧଜନିତ ଭୟଙ୍କର ଦୁଷ୍ପରିଣାମମାନ ଆମକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥିଲେହେଁ ଆମେ ଆମ ଦେଶରେ ନାନା

ସାମରିକ ଗୁଣର ବିକାଶ କରାଇଥିଲୁ। ଆମେ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରକୃତ ଓ ଜୀବନ୍ତ ଏକତାର ଯେତିକି ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲୁ, ଆଉ କେହି ସେପରି ହୋଇପାରି ନାହିଁ। ଏପରିକି ଧର୍ମଗତ ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଗତ ବିରୋଧମାନ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ପ୍ରଶମିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା। ଭାରତର ଶତକଡ଼ା ୮୫ ଭାଗ ହେଉଚି ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳ। ପୁଣି ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ଭୂମି ସମସ୍ୟା ହେଉଚି ଗ୍ରାମୀଣ ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା। ଭାରତବର୍ଷରେ ଘଟିଥିବା ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଘଟିଥିଲେ ସେହି ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନ ଓ ତତ୍‌କାଳୀନ ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନ୍ଦ୍ୟର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ଘୋର କୃଷିବିପ୍ଲବ ମଧ୍ୟ ଘଟିଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା। ଭାରତରେ ତାହା ନ ହୋଇଥିବା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅସାଧାରଣ ଘଟଣା। ଏହାର କାରଣ ସରକାରୀ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ନୁହେଁ, କାରଣ ହେଉଚି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଓ କଂଗ୍ରେସର ବାଣୀ।

ଏହିପରି ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ହିଁ ଦେଶର ଜୀବନ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲା, ଏବଂ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଶମିତ କରି ରଖିଥିଲା। ଏପରି ଏକ ବିରାଟ ଶକ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତି ଦେବାରେ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ବିପଦ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା; ତଥାପି ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଏକ ଶାନ୍ତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଯେତେଦୂର ସଭ୍ୟତାସମ୍ପନ୍ନ ଭାବରେ ଏହା କରିବା ସମ୍ଭବ, କଂଗ୍ରେସ ସେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା କରିଚି। କିନ୍ତୁ ସରକାର ତାହାର କି ଉତ୍ତର ଦେଇଚନ୍ତି ? ସେକଥା ତ ଆପଣ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି। ସରକାର ସେହି ଜୀବନ୍ତ ଓ ସତେଜ ଶକ୍ତିକୁ ଚୂନା କରିଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଚନ୍ତି। ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଭେଦସୃଷ୍ଟିକାରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇଚନ୍ତି। ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟତାବର୍ଜିତ ଭାବେ ସରକାର ତାହା କରିଚନ୍ତି। ଗତ ଛଅବର୍ଷ ଧରି ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚନ୍ତି, ତାହା ହେଉଚି ବିଶୁଦ୍ଧ ଫାସିଷ୍ଟବାଦୀ ପ୍ରଣାଳୀ। ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏତିକି ଅନ୍ତର ରହିଚି ଯେ ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଫାସିଷ୍ଟବାଦୀ ଦେଶମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଚନ୍ତି, ସେହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକରି ମଧ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ତାହା କରୁନାହାନ୍ତି।

ମୋର ଚିଠିଟି ଅତିଶୟ ଦୀର୍ଘ ହୋଇଗଲାଣି। ତେଣୁ ନୂତନ ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ଆଇନ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଆଉ ସବିସ୍ତାର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଚାହୁନାହିଁ । ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ। କାରଣ ଭାରତବର୍ଷରେ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଇତିମଧ୍ୟରେ ସେହି ଆଇନଟିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ସମାଲୋଚନା କରିଚନ୍ତି। ସେଥିରେ ସବୁ ମତର ପ୍ରତିନିଧି ଅଛନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହେଲାପରି ଏହି ଆଇନ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ତୀବ୍ର ଆପତ୍ତି ଜଣାଇଚନ୍ତି। ଏବେ ଭାରତୀୟ ଉଦାରପନ୍ଥୀମାନଙ୍କର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଘରୋଇ ଭାବରେ ଏହି ଶାସନତନ୍ତ୍ରକୁ "ଆମ ଜାତୀୟ ଆଶା ଓ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଷାକ୍ତତମ ବିରୋଧିତାର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର" ବୋଲି

ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଚନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶର ନରମପନ୍ଥୀମାନେ ଏପରି ଭାବୁଚନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଭାରତୀୟ ଆଶା ଓ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଏହି ଶାସନତନ୍ତ୍ରକୁ ଅନୁମୋଦନ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଏହାଫଳରେ "ଭାରତର ଅସଲ କ୍ଷମତା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବ।" ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ କି ? ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ଭିତରେ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ଏତେଦୂର ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି ? ତେବେ ଏହାର କାରଣ କ'ଣ ? ଏଥର ସମସ୍ୟାଟି ସେତେଦୂର ରାଜନୀତିକ ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ହୋଇ ରହୁନାହିଁ, ଏହା ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଏକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ସମସ୍ୟା ବୋଲି ମନେହେଉଚି ।

ଏହି ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗତ କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯାହା ଘଟିଚି, ଇଂଲଣ୍ଡରେ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଉପଲବ୍ଧି କରାହୁଏ କି ? ମାନବିକ ସମ୍ମାନ ଓ ସୁରୁଚିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାର ଏହି ପ୍ରୟାସ, ଆତ୍ମା ଉପରେ କରାଯାଉଥିବା ଏହି ଆଘାତ ଯେ ଶାରୀରିକ ଆଘାତଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦେଉଚି, ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନ ଉପରେ କିପରି ଏହାର ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଛାପ ପଡ଼ିଯାଇଚି, ସେକଥା ଉପଲବ୍ଧି କରାହୁଏ କି ? ଯେଉଁମାନେ କ୍ଷମତାର ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଫଳରେ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଯାତନା ଭୋଗ କରନ୍ତି, କ୍ଷମତାର ନିରଙ୍କୁଶ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲେ କିପରି ଯେ ସେହି ଉଭୟ ପକ୍ଷର ନୈତିକ ଅଧଃପତନ ଘଟେ, ଏଥିପୂର୍ବରୁ ଏ କଥାକୁ ମୁଁ କଦାପି ଏପରି ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝିପାରି ନଥିଲି । ଜୀବନରେ ଯାହାକିଛି ସୁନ୍ଦର, ଯାହାକିଛି ସମ୍ମାନଜନକ, ତାହାକୁ ଭୁଲି ନ ଯାଇ ଆମେ କିପରି ଏକଥା ଭୁଲିଯାଇ ପାରିବା ? ଦିନ ପରେ ଦିନ ଏହି ଘଟଣା ଘଟୁଥିବା ସମୟରେ ଆମେ ଏହାକୁ କିପରି ଭୁଲିଯାଇ ପାରିବା ? ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାର ଓ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାର ସୂଚନା କ'ଣ ଏଇଥିରୁ ମିଳୁଚି ?

ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଫଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକୃତିର ମଣିଷଙ୍କ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପଡ଼ିଥାଏ । କେହି କେହି ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ନ୍ତି, ପୁଣି କେହି କେହି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦେଶ ପରି ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ଆମର ଯେଉଁ ସହକର୍ମୀମାନେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇଚନ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଚନ୍ତି, ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ କଦାପି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ତା'ଫଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବେ ଆମକୁ ଯାହାକିଛି ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ପଡ଼ିବ ପଛକେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ଆମେ ଏକମତ ହେଉ ବା ନ ହେଉ, ତାଙ୍କର ଅସମ୍ମାନ ହେଲେ ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ତାହା କଦାପି ସହ୍ୟ କରିବୁ ନାହିଁ । କାରଣ ଗାନ୍ଧିଜୀ ହେଉଚନ୍ତି ଭାରତର ଆତ୍ମସମ୍ମାନର ପ୍ରତୀକ । କୌଣସି ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି କଦାପି ବିରୋଧ, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ମାର୍ଗକୁ ପସନ୍ଦ କରିବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ମୂଳଭିତ୍ତିକୁ ବଜାୟ ରଖି ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ତାହାର ସାଧ ଅନୁସାରେ

ସେହି ପନ୍ଥାକୁ ବର୍ଜନ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଚି। କିନ୍ତୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଜାଣିଶୁଣି ସେହି ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନକୁ କ୍ରମଶଃ ଅଧିକ କଷ୍ଟସାଧ କରି ପକାଉଚନ୍ତି। ଏହି ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କଲେ ସଫଳକାମ ହେବେ ବୋଲି ଯଦି ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ମନେକରୁଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ଇତିହାସରୁ ସେମାନେ ଭୁଲ୍ ଶିକ୍ଷା ପାଇଚନ୍ତି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ। ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବୁଝିପାରିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ହେବ। ବିପଦକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ହେଲେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ ଆପଣାର ଆଚରିତ ପଥରୁ ପଛକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ।

ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ହୋଇଗଲା, ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ମୋତେ ମାର୍ଜନା କରିବେ।

ଆପଣଙ୍କର

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

ଦି ମାର୍କୁଇସ୍ ଅଫ୍ ଲୋଥିଆନ୍
ସେମୁର୍ ହାଉସ୍, ୧୭ ୱାଟର୍‌ଲୁ ପ୍ଲେସ୍,
ଲଣ୍ଡନ ଦ.ପ. ୧

୪୮. ରିଚାର୍ଡ ବି. ଗ୍ରେଗ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୨୦)

ଇଲିଅଟ୍ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍, ସାଉଥ୍ ନାଟିକ୍
ମାସାଚୁସେଟସ୍
ଇଉ.ଏସ୍.ଏ.
୩.୧୨.୧୯୩୫

ପ୍ରିୟ ନେହରୁ,

ତୁମର ୧୪।୧୧ର ଚିଠି ଓ ୨୦।୧୧ର ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ ସକାଶେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜ୍ଞାପନ କରୁଚି। ଦୁଇଖଣ୍ଡଯାକ ବହି ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ତୁମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିପାରିଚି ଜାଣି ଖୁସି ହେଲି। ଏ ବିଷୟରେ ତୁମ ସହିତ ମୁଁ ଏକମତ ଯେ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ

ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରୟୋଜନ, ବୈପ୍ଳବିକ ବା ସଂସ୍କାରମୂଳକ ଗୋଟିଏ ସୁଦୃଢ଼ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନ ଥିଲେ କେବଳ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧ ଦ୍ୱାରା ସେହିସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ। ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୋତେ ଏଇଥିପାଇଁ ଭଲ ଲାଗେ ଯେ, ଏଥିରେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଂଶ ମଧ ରହିଚି, ତାହାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ କିଛି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ। ଖଦଡ଼ ଓ ଗ୍ରାମଶିଳ୍ପର ପରିକଳ୍ପନାକୁ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ମାନିନେଇ ତଥାପି ମଧ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ଏହି ପରିକଳ୍ପନାରେ ତଥାପି ଏକ ସୁବିଧା ରହିଚି। ତାହା ହେଉଚି, ଅହିଂସା ନୀତି ସହିତ ଏହି ପରିକଳ୍ପନାର ସଙ୍ଗତି ରହିଚି ଏବଂ କୃଷିପ୍ରଧାନ ଜୀବନର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ଏହା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପକାଉଚି। ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଧନର ବିଷୟଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିଚି ଏବଂ ଏହି ନିଶ୍ଚୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଚି ଯେ ପରିକଳ୍ପନାଟିର ରଚନାତ୍ମକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଂଶଟିକୁ ମଧ ଆହୁରି ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ହେବ।

ଆମର ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟତର ସାମାଜିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ ଓ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହେବାଲାଗି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମପନ୍ଥା ରହିବା ଉଚିତ, ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସହିତ ତୁମର ଯେଉଁ ପତ୍ରବିନିମୟ ହୋଇଥିଲା, ତାହାକୁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହସହକାରେ ପଢ଼ି ଦେଖିଚି। ପ୍ରେରଣାର ପ୍ରତୀକ ଓ ଉତ୍ସ ହିସାବରେ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉଦ୍ୟମକୁ ସେଥିଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବାର ଉପାୟ ହିସାବରେ ଭବିଷ୍ୟତ ସମାଜର ଏକ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ଯେ ଆମ ଆଗରେ ରହିବା ଉଚିତ, ମୁଁ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝୁଚି। କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଦୁଇଟି କାରଣ ସକାଶେ ଟିକିଏ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅନୁଭବ କରୁଚି। ପ୍ରଥମତଃ ମାନବିକ ବିଷୟାବଳୀ ଏତେ ଜଟିଳ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କିଛି କହିପାରିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ; ପୁଣି ଭବିଷ୍ୟତ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ଆମର ପରିକଳ୍ପନା ଯେତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସି ଆମର ପରିକଳ୍ପନାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ। ରୁଷିଆ ସମେତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି କଥାହିଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ। ମୂଳ ଚିତ୍ରଟିକୁ ଅତିବେଶୀ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲେ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦୌ ସଫଳ ହେବନାହିଁ। ଆମକୁ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ଖାପଖୁଆଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଚଳମାନ୍ ଶକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମକୁ ମଧ ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ।

ମୋର ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ଦେହଟି ହେଉଚି ଯେ ଭବିଷ୍ୟତର ଆଦର୍ଶ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବିଶଦ ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ କିପରି ହେବ, ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ଯଦି ଆମେ ଅତିରିକ୍ତ ସମୟ ଓ

ଉଦ୍ୟମ ବ୍ୟୟ କରି ପକାଉ, ତେବେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଧାରଣାର ଯେଉଁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଉପରେ ହୋଇଥିଲା, ଆମ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେବ। ଆଦର୍ଶ ଓ ଉପସ୍ଥିତ ବାସ୍ତବ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି, ତାହାରି ଫଳରେ ଆଦର୍ଶକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଏତେଦୂର ପଛେଇଯାଏ ଯେ, ସେତେବେଳେ ମଣିଷ ଆଦର୍ଶକୁ କେବଳ ଆଦର୍ଶ ହିସାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ତାହାକୁ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେଉଁ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାରର ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଚି, ସେ ଆଉ ସେକଥା ଭାବିପାରେ ନାହିଁ। ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାର ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ଓ ଆତ୍ମପ୍ରବଞ୍ଚନାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ। ସେଇଥିପାଇଁ ମୋର ମନେହୁଏ ଯେ ଉପାୟ ଉପରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରି ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରକୃତରେ ବିଚକ୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚନ୍ତି। ଉପାୟଟିକୁ ଅଧିକ ଭଲଭାବରେ ବିକଶିତ କରି ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧର ପରିପୂରକ ହିସାବରେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଉଦ୍ୟମଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ରଖାଯାଏ, ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କାର୍ଯ୍ୟ ଜରିଆରେ ଯଦି ଯାବତୀୟ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏବଂ ଶୃଙ୍ଖଳା ବିକଶିତ ହୋଇଉଠେ, ତେବେ ମାନବିକ ଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସୁରକ୍ଷିତ ଓ ସଂଚାଳିତ କରିବା ଭଳି ପ୍ରତୀକମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା ନାହିଁ? ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକ ଭବିଷ୍ୟତରେ କଳ୍ପନା କରାଯାଉଥିବା ଆଦର୍ଶ ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରପରି ସମାନଭାବରେ ଫଳପ୍ରସୂ ହୋଇପାରନ୍ତା, ଅଥଚ ମୁଁ ଉପରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିବା ଦୁଇଟି ପ୍ରମାଦର ଆଶଙ୍କା ଯେଉଁଥିରେ ନଥାନ୍ତା, ଏଭଳି ପ୍ରତୀକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା କ'ଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା ନାହିଁ?

ତୁମର ଚିଠିରୁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣିଲି ଯେ, ଜନତାର ଆଚରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରୀ ନିବୁହର୍‌ଙ୍କର ନୈରାଶ୍ୟବାଦୀ ଧାରଣା ସହିତ ତୁମେ ଏକମତ। ତାହା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୁଏ, ତେବେ ମୋତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ଯେ, ତୁମକୁ ବା ଶ୍ରୀ ନିବୁହର୍‌ଙ୍କୁ କିପରି ଯେ ସମାଜବାଦୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ, ମୁଁ ସେକଥା ଆଦୌ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ। କାରଣ, ଏକ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ବଳପ୍ରୟୋଗର ମାଧ୍ୟମରେ ତୁମେ ଯଦି ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଓ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥାଅ, ତେବେ ସେଥିଲାଗି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନୈତିକ ମାନ ଓ ଆଚରଣ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଉଚ୍ଚ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। କିନ୍ତୁ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ବଳପ୍ରୟୋଗର ମାଧ୍ୟମରେ ଯଦି ସମାଜବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ, ତେବେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ସେହି ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଶ୍ରେଣୀର ଅଧୀନରେ ରହିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେପରି ସ୍ଥଳରେ ମୁଁ ସେହି ଶ୍ରେଣୀକୁ ଶାସକଶ୍ରେଣୀ ବୋଲି

ସ୍ୱୀକାର କରିବି। ସେମାନଙ୍କର ହିଂସାତ୍ମକ ଆଚରଣ ଫଳରେ ନାନା ବିରୋଧିତାର ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏବଂ କୌଣସି ଶାସକଶ୍ରେଣୀ ସଚରାଚର ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ, ଦେଶରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିର ସୃଷ୍ଟି ହେବ। ଏବଂ ତା'ପରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଗି ପୁଣି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ (ଅନ୍ତତଃ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ନୀତି ଅନୁସାରେ) ଏକ ହିଂସାତ୍ମକ ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା ସେହି ଶାସକଶ୍ରେଣୀର ହାତରୁ କ୍ଷମତା କାଢ଼ିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ।

ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ କ୍ରମୋନ୍ନତି ଘଟୁଚି ଜାଣି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଚି। ଏହି ଉନ୍ନତି ଅବ୍ୟାହତ ରହିବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା। ଅନ୍ୟ ଡାକରେ ତୁମ ପାଖକୁ ମୋର ଲେଖା ପୁସ୍ତକଟିଏ ପଠାଉଚି। ହୁଏତ ଏଇଟିକୁ ତୁମେ ଆଗରୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଚ। ହୁଏତ ଦେଖିନାହଁ। ପ୍ରକାଶକ ସ୍ୱୟଂ ପୁସ୍ତିକାଟିର ନାମକରଣ କରିଚନ୍ତି। ନାମଟି ମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧୀ-କର୍ମପନ୍ଥା ଓ ସମାଜବାଦ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିରୋଧଟିର ଯେଉଁ ଇଙ୍ଗିତ ଜଣାପଡ଼ିଯାଉଚି, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ। ସେଥିରେ ମୁଁ କୌଣସି ବିସମ୍ବାଦମୂଳକ କଥା କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିନାହିଁ, କେବଳ ଗୋଟାଏ ତୁଳନା ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଚି।

ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଚି ।

ତୁମର

ରିଚାର୍ଡ ବି. ଗ୍ରେଗ୍

ପୁନଶ୍ଚ : ଭବିଷ୍ୟତ ସମାଜର—ସେହି ସମାଜ ସମାଜବାଦୀ ହେଉ ବା ନ ହେଉ— ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଚିତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବା ସକାଶେ ଅତିରିକ୍ତ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଓ ଏହାଉପରେ ଅତିରିକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିବାର ବାଞ୍ଛନୀୟତା ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଟିକିଏ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇପଡ଼ିଚି। ବିଶେଷ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ରାଜନୀତିକ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍ଗଠନ ଆମର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବାର ପନ୍ଥା ମାତ୍ର। ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଚି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଏବଂ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଜୀବନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା। ବିଶେଷ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ରାଜନୀତିକ କିମ୍ବା ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍ଗଠନ ଉପରେ ଯଦି ଅତ୍ୟଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଯାଏ, ଏବଂ ତାହାର ଟିକିନିଖି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନେଇ ଯଦି ବରଷ ପରେ ବରଷ ପ୍ରଚାର ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁ ରଖାଯାଏ, ତେବେ କେବଳ ଏହାକୁ ହିଁ କ୍ରମେ ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଧରିନିଆଯିବ। ଏହା କ୍ରମେ ଆମର ଜୀବନ ଓ ଶକ୍ତିକୁ କରାୟତ୍ତ କରି ମଣିଷ ଆଖିରେ ଏତେବଡ଼ ବୋଲି ଦେଖାଯିବ ଯେ, ସମ୍ଭବତଃ ମାନବଜୀବନର ପଥରେ ଏହାକୁ ଏକ ଉପାୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ ନ କରି ମାନବଜୀବନକୁ ହିଁ ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଏକ ସାଧନ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବେ ଏବଂ ଏହି

ବିଶେଷ ରାଜନୀତିକ ଓ ଆର୍ଥନୀତିକ ସଙ୍ଗଠନକୁ ହିଁ ଚରମ ବୋଲି ମାନିନେବେ । ଭବିଷ୍ୟତ ସମାଜ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ବସିଲେ ହୁଏତ ତାହା ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ବିଧାନ ପରି ଏକ ଲିପିବଦ୍ଧ ରୂପ ଧାରଣ କରିବ ଏବଂ କ୍ରମେ ଅସଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ଭବିଷ୍ୟତର ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଆପଣାକୁ ବଦଳାଇ ଖାପଖୁଆଇ ନେବାର କୌଣସି ଶକ୍ତି ଆଉ ତାହାର ରହିବ ନାହିଁ । ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରର ଲିପିବଦ୍ଧ ସମ୍ବିଧାନର ତୁଳନାରେ ଅଲିଖିତ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସମ୍ବିଧାନର ଏହିଠାରେ ଏକ ଅଧିକ ସୁବିଧା ରହିଚି । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସମ୍ବିଧାନ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ଲିପିବଦ୍ଧ ଅସଚଳ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଆପଣାକୁ ନାନା ଅବସ୍ଥା ସହିତ ଖାପଖୁଆଇ ପାରୁଚି, ଆପଣାକୁ ବଦଳାଇ ପାରୁଚି । ଅବଶ୍ୟ ବେଳେବେଳେ କୌଣସି ବାହାନାର ଛଦ୍ମବେଶରେ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଚି । ତଥାପି ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଚି, ଏହାହିଁ ବଡ଼ କଥା । ମୋର ମନେହୁଏ, ସମାଜବାଦୀ ଆଦର୍ଶର ଏକ ମୋଟାମୋଟି ଚିତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହେବାପରେ ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ଜନସାଧାରଣ ପକ୍ଷରେ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରିବା ସମ୍ଭବ, ପ୍ରଧାନତଃ ତାହାରି ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ କରି ଗଢ଼ିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ ହେବ । ଥରେ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରି ପାରିଲେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ରାଜନୀତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବିଧାନକୁ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣୀୟ ବୋଲି ମନେକରିବେ, ସେମାନେ ସେହି ଧରଣର ସମ୍ବିଧାନ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଅବଶ୍ୟ ଏସବୁ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଚି ମାତ୍ର । ତୁମର ସମୟ ଥିଲେ ଏବଂ ତୁମେ ଏସବୁ ବିଚାର ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣାର ମତ ମୋତେ ଜଣାଇଲେ, ମୁଁ ତୁମକୁ ହୁଏତ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବି ଓ ସେଥିପାଇଁ ଆପଣାକୁ ଉପକୃତ ମନେକରିବି ।

ଆର.ବି.ଜି.

୪୯. ମାଦଲିନ୍ ରୋଲାଁଙ୍କ ଠାରୁ :

(୧୨୪) ୧୨।୧।୧୯୩୬

ଭିଲା ଲିଅନେତ-ଭିଲ୍‌ନାଭ୍ (ଭୋଦ୍)

ପ୍ରିୟ ନେହରୁ,

କିଛିଦିନ ହେଲା ମୁଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପାଇନାହିଁ । ତଥାପି ଡିସେମ୍ବର ମାସର 'ହରିଜନ' ପତ୍ରିକାରେ ଏବଂ ଆଜି ଲସନ୍‌ର କେତୋଟି କାଗଜରେ ପଢ଼ି ଦେଖିଲି

ଯେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିଶ୍ରମ ଓ ରକ୍ତଚାପବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ସେ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆପଣ ଭାରତବର୍ଷରୁ ଯେଉଁ ସର୍ବଶେଷ ଖବର ପାଇଥିବେ, ତାହା ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ ଖୁସି ହେବି ।

ପୁଣି, ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଉପରେ ସୌମ୍ୟେନ୍ ଠାକୁର ଯେଉଁ ବହି ଲେଖିଚନ୍ତି, ତାହାକୁ ନେଇ ଇଉରୋପର କୌଣସି କୌଣସି ସମାଜବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମହଲରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଶୋଚନୀୟ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଲାଯାଉଚି, ସେଥିପ୍ରତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଆକର୍ଷଣ କରୁଚି । ଏବେ ଗତ ସପ୍ତାହରେ ଜେନେଭାର ସମାଜବାଦୀ ପତ୍ରିକା 'ଦ୍ରୋୟା ଦେ ପାପ୍ଲ'ରେ ବହିଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି । ସେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ପାଖରେ ଆତ୍ମବିକ୍ରୟ କରିଚନ୍ତି, ଜାତିପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିଚନ୍ତି, ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଉପରେ ଅଣାଯାଇଥିବା ଏହିସବୁ ଅଭିଯୋଗ ଉପରେ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଖୁବ୍ ଜୋର ଦିଆଯାଇଚି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଏପରି ହଜାର ହଜାର ସରଳମତି ମନୁଷ୍ୟ ରହିଚନ୍ତି, ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଉକ୍ତିକୁ ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ସେମାନେ ଏହିପରି ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ଲେଖାମାନ ପଢ଼ନ୍ତି, ପଢ଼ି ବିଶ୍ୱାସ ମଧ କରନ୍ତି ।

ଅବଶ୍ୟ ଆନ୍ତରିକତାସମ୍ପନ୍ନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଗାନ୍ଧୀ-ଅଭିମତଗୁଡ଼ିକର କେତେକ ଅଂଶକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବାର ମଧ ଅଧିକାର ରହିଚି । ଏପରିକି, ଏହିସବୁ ଅଭିମତ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ବା ଏଗୁଡ଼ିକ ଯେ ବିପଜ୍ଜନକ, ଏପରି ବିଚାର କରି ଏଗୁଡ଼ିକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାର ଅଧିକାର ମଧ ସେମାନଙ୍କର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଭୁଲ୍ ତାରିଖ, ବିକୃତ ଉଦ୍ଧୃତି ଏବଂ ଅସୁନ୍ଦର ଓ ପକ୍ଷପାତପୂର୍ଣ୍ଣ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏହି ଯେଉଁସବୁ ଅଭିଯୋଗ ଅଣାଯାଇଚି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜାଜନକ । ଏବଂ ଜନୈକ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆନୀତ ଏହିସବୁ ଅଭିଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ହିଁ କାଳିମାଲିପ୍ତ ହୋଇଚି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁମାନେ ଭାରତର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ ରହିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ନାମରେ ଓ ଯାହା ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ, ତାହାର ନାମରେ ମୁଁ, ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ରହିଥିବା ବନ୍ଧୁତାର ଦ୍ୱାହି ଦେବାକୁ ଯାଉନାହିଁ, କାରଣ ସ୍ୱୟଂ ଗାନ୍ଧୀ ହିଁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ କହିବେ ଯେ, ବନ୍ଧୁତା ଲାଗି ସତ୍ୟକୁ କଦାପି ବଳି ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବି ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଚରିତ୍ରକୁ ଭୁଲ ବୁଝିଥିବା ହେତୁ ଏହି ବହିଟିରେ ଯେଉଁସବୁ ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ଉକ୍ତି କରାଯାଇଚି, ସେଥିରୁ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଖଣ୍ଡନ କରି ସଂକ୍ଷେପରେ ହେଲେ ମଧ ଆର୍ପଣ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତର ଦେବେ ।

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ନେହରୁ, ଦୟାକରି ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ଆପଣ ବହୁବିଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି

ତାହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନ କରି ପାରିଚନ୍ତି, ଏବଂ ଆପଣାର ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ଭାରତବର୍ଷର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଓ ଆପଣାର ସନ୍ଥସୁଲଭ ହୃଦୟର ସକଳ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ନିର୍ଯାତିତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବାପାଇଁ ଯିଏ ନିଜର ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦେଇଚନ୍ତି, କେତେଜଣ ଉନ୍ମତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ତାଙ୍କର ସୁନାମରେ କାଳିମା ବୋଲି ନ ଦିଅନ୍ତି, ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଆପଣଙ୍କର ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ?

ଯଦି ଆପଣ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପଠାଇବେ, ମୁଁ ଅବିଳମ୍ବେ ତାହାର ଫରାସୀ ଅନୁବାଦ କରିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମୋର ଭାଇଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେପରି ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଫରାସୀ ପତ୍ରପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନେହରୁ ଶୀଘ୍ର ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଆଶା କରୁଚି ଯେ, ଆଗାମୀ ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡରେ ଆମର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇପାରିବ । ତାଙ୍କୁ ମୋର ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଚି । ଆପଣଙ୍କ ଝିଅକୁ ମୋର ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭକାମନା ଜଣାଇଦେବେ ।

ପ୍ରୀତିବଦ୍ଧ

ମାଦଲିନ୍ ରୋଲାଁ

୫୦. ରୋମାଁ ରୋଲାଁଙ୍କଠାରୁ :

(୧୨୬) ଭିଲ୍‌ନାଭ୍ (ଭୋଦ), ଭିଲା ଅଲଗା

ମାର୍ଚ୍ଚ, ୨୫।୨।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ,

ଏବେ କେତେଦିନ ହେଲା ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଆପଣ ବିଦାୟ ନେବାପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ତଥାପି ଆମେ ପରସ୍ପରର ନିକଟରେ ରହିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ, ଆପଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଓ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସ୍ୱଦେଶକୁ ମୋର ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇବାକୁ ଚାହୁଁଚି ।

ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ପଡୁଥିବାରୁ ଆପଣଙ୍କର ମନରେ ଯେ କେତେ ଦୁଃଖ ହେଉଥିବ, ମୁଁ ଖାଲି ସେହିକଥା ଭାବୁଚି । ଏହି ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ଶ୍ରୀମତୀ ନେହରୁଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିବ ବୋଲି ମୁଁ କାମନା କରୁଚି । ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆପଣ ଯେଉଁ ମହାନ୍ ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦେବେ, ଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ଆପଣ ସେଥିରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଜାତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ପଥରେ ଯାହାକିଛି ବିଘ୍ନ ରହିଚି, ଆମ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ପରି ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ତାହା ବିରୋଧରେ ଏକ 'ଗଣ-ଆଭିମୁଖ୍ୟ' ଗଢ଼ି ପାରିବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା ରହିଚି।

'ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀ' ପ୍ରତି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବା ଲାଗି ଆପଣଙ୍କୁ ଓ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇବା ଲାଗି ମୋତେ କୁହାଯାଇଚି। ସମ୍ଭବତଃ ଆଗାମୀ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଜେନେଭାଠାରେ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ବସୁଚି। ଏହା ଏକ ବୃହତ୍ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସମ୍ମିଳନୀ ହେବ। ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଶାନ୍ତିକାମୀ ଶକ୍ତି ଏହାଦ୍ୱାରା ସଂହତି ପାଇବେ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ। ଜାତୀୟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଂସ୍ଥା ଏବଂ ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର, ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆ, ସ୍ପେନ୍, ବେଲ୍‌ଜିଅମ୍ ଓ ହଲାଣ୍ଡର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଇତିମଧ୍ୟରେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି। (ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି ଲର୍ଡ ରବର୍ଟ ସେସିଲ୍, ମେଜର ଅଟ୍‌ଲି, ନରମାନ୍ ଏଞ୍ଜେଲ୍, ଫିଲିପ୍ ନୋଏଲ୍-ବେକର୍, ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଲାସ୍କି। ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି ହେରିଓ, ପିୟେର୍ କତ୍, ଜୁର୍ହ, କାନ୍‌ଗ୍ୟାଁ, ରାକାମଁ, ଅଧ୍ୟାପକ ଲାଁଜେଭ୍ୟାଁ ପ୍ରମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ। ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି ବେନେସ୍ ଓ ହୋଡ୍‌ଜା। ସ୍ପେନ୍‌ରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି ଆଜାନା, ଆଲ୍‌ଭାରେଜ୍ ଦେଲ୍ ଭାଗୋ ପ୍ରଭୃତି। ବେଲ୍‌ଜିୟମ୍‌ରେ ଯୋଗ ଦେଇଚନ୍ତି ଲୁଇ ଦ୍ୟୁ ବ୍ରୁକେର୍, ଆଁରି ଲାଫଁଡାଇନ୍ ପ୍ରଭୃତି) ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇ ଉଠିବାର ଯେଉଁ ଆଶଙ୍କା ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଚି, ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ ସଂଗଠିତ କରିବା ହେଉଚି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ। ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ଭାରତୀୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ବିଷୟରେ କହିବେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇଦେବେ। ସେମାନଙ୍କର ବା ଆପଣଙ୍କର ଉତ୍ତର ମୋ ପାଖକୁ କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଫାସିଷ୍ଟବିରୋଧୀ ବିଶ୍ୱ-କମିଟିର ମୁଖ୍ୟଦପ୍ତର ଠିକଣାରେ (ପାରି ୧୦, ୨୩୬, ରୁ୍ୟ ଲାଫାଏତ୍) ପଠାଇ ପାରନ୍ତି। ମୋତେ ଏହି କମିଟିର ଅବୈତନିକ ସଭାପତି କରାଯାଇଚି।

ଆଶା କରୁଚି ଆପଣଙ୍କ ଓ ଆପଣଙ୍କର ଭାରତୀୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପତ୍ରବ୍ୟବହାର ଅବ୍ୟାହତ ରହିବ। ଭାରତବର୍ଷର ରାଜନୀତିକ ଓ ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅବହିତ ରହିବା ପଶ୍ଚିମ ଜଗତ ପକ୍ଷରେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ। ଏପରି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏ ବିଷୟରେ ନୀରବତା ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ବା ହୁଏତ ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦ ପଠାନ୍ତି।

ମୁଁ ଆନ୍ତରିକତା ସହିତ ଆପଣଙ୍କର କରମର୍ଦ୍ଦନ କରୁଚି। ପ୍ରିୟ ସୁହୃତ୍, ଆପଣଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହୁ, ଆପଣ ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷର ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ନେଇ ଆପଣ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଚନ୍ତି, ସେହି ସଂଗ୍ରାମ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଉ।

୧୧୭

ଅନୁରକ୍ତ

ରୋମାଁ ରୋଲାଁ

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା। ଗାନ୍ଧୀ ଓ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ—ମୀରା, ପ୍ୟାରିଲାଲ ଓ ମହାଦେବ ଦେଶାଇ ଭିଲ୍‌ନାଭ୍‌କୁ ଆସିଥିଲେ। ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରୀତି ଜଣାଉଚି।

ମାଦାମ୍ ଆଁଦ୍ରେ ଭିଭ୍‌ଲିଙ୍କର ପରିଚିତି ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁ ପ୍ରବନ୍ଧଟି Vendro ପତ୍ରିକାରେ ବାହାରିଚି, ମୁଁ ସେଇଟି ଅନେକ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ପଢ଼ିଚି। 'ଇଉରୋପ' ପତ୍ରିକା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟ ଲେଖାଟି ଆପଣ ମୋ ଭଉଣୀ ପାଖକୁ ପଠାଇଚନ୍ତି, ତାହା ମାର୍ଚ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ।

୫୧. ବାର୍ଟ୍ରାଣ୍ଡ୍ ରସେଲ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୨୭)

ଟେଲିଗ୍ରାଫ ହାଉସ୍
ହାର୍ଟିଂ, ପିଟର୍‌ସଫିଲ୍‌ଡ,
୩୦।୧।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ନେହରୁ,

ଆପଣ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଥିଲାବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖର ସହିତ ଜଣାଉଚି। ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସୁସ୍ଥ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଉଷ୍ଣତର ଜଳବାୟୁର ଦେଶକୁ ଯିବାପାଇଁ କୁହାଯାଇଚି। କିନ୍ତୁ କେଉଁଠିକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଯେତିକି ସୁସ୍ଥ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ତାଙ୍କୁ ସେତିକି ସୁସ୍ଥ କରିପାରିବା ମଧ ସମ୍ଭବ ହେଉନଥିଲା। ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ଏତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଠି ଅଟକି ରହିଗଲି। ଏଥର ବାହାରିବି। ଆପଣଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି, ବିଶେଷତଃ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସମାଜବାଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ କରିବାର ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରୟାସଟି ପ୍ରତି ମୋର ସବୁବେଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ରହିଚି। ଆପଣ ଅବଶ୍ୟ ସେକଥା ଜାଣିଚନ୍ତି। ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟଟାକୁ ବିଶେଷ ଅନୁକୂଳ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ; ତଥାପି ଆପଣଙ୍କର ଯାତ୍ରା ସଫଳ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଚି।

ଆନ୍ତରିକ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଚି ।

ଆପଣଙ୍କର

ବାଟ୍ରାଣ୍ଡ ରସେଲ୍

୫୨. ଏଲେନ୍ ଉଇଲ୍‌କିନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୨୯) ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍‌ସ, ଲଣ୍ଡନ୍

୧୭।୨।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

(ତୁମର ନାଆଁଟା ଏଥର ମୁଁ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଲେଖିପାରିଚି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି ।)

ଟାଇପ୍‌କରା ଚିଠି ପଠାଉଚି, ସେଥିଲାଗି ମାର୍ଜନା କରିବେ । ଟାଇପ୍-ଚିଠି ପଠାଇବାର କାରଣ ହେଉଚି ଯେ, ତୁମର ଚିଠି ପାଇବା ପରେ ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା ହେତୁ ଟିକିଏ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ମଧ ସମୟ ପାଇନାହିଁ । ଇତିମଧରେ ବିମାନଯୋଗେ ବର୍ଲିନ୍ ଯିବାକୁ ମଧ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ ଡାକରେ ତୁମକୁ 'ଟାଇମ୍ ଆଣ୍ଡ ଟାଇଡ୍'ର ଗୋଟିଏ କପି ପଠାଉଚି । ତୁମର ଗସ୍ତ ବିଷୟରେ ଅଧାପକ ଲାସ୍କି ଏଥିରେ ଯେଉଁସବୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଚନ୍ତି, ତାହା ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି । ଅଧାପକ ଲାସ୍କିଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ସହିତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ।

ଶାନ୍ତିକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉପାୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଜେରାଲ୍‌ଡ ହାର୍ଡ ଯେଉଁ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖୁଚନ୍ତି, ତାହା ଶେଷ ହୋଇଯିବା ପରେ ଟାଇମ୍ ଆଣ୍ଡ ଟାଇଡ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାପାଇଁ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଦେବା ସମ୍ଭବ ହେବ କି ନାହିଁ, ଲେଡି ରୋହଣ୍ଡା ମୋତେ ପଚାରି ପଠାଇଚନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ଉପନିବେଶ ଓ 'ଅସମ୍ପନ୍ନ' ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଲୟେଡ୍ ଗୋଟାଏ କୌଣସି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ବୋଲି ତୁମେ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲ, ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ବେଶ୍ କେତେକ ସଂଖ୍ୟକ ସଦସ୍ୟ ସେହି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଚନ୍ତି । ତୁମେ ଆପଣାର ଭାଷଣରେ କହିଥିଲ, ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କ'ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବ ? ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଓ ସେମାନେ ଶାସନକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହୁଁଚନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଏପରିକି ସେମାନେ ଆଦୌ ନିଜ ଦେଶରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଶାସନକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଚାହୁଁଚନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣାର ମତାମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ସୁବିଧା ଦିଆଯିବ ନା ନାହିଁ?" ତୁମର ଏହି ଭାଷଣ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଲେଡି ରୋହଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଜଣାଇଥିଲି । ଏହି ଦେଶରେ 'ମୈତ୍ରୀଭାବନା'

ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଯେଉଁ ହିତୈଷୀ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଚି, ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକର ମନୋଭାବ ଜାଣିବାକୁ ପାଇବେ, ସେଥିପାଇଁ ତୁମେ ଆଉ କିଛି ଲେଖିବ କି ନାହିଁ, ଲେଡି ରୋହ୍ଣ୍ଡା ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି। ତୁମେ ଆପଣାର ଯେତେ ଖୁସି, ସେତେ କଡ଼ା ଭାବରେ ଲେଖାଟି ଲେଖିପାର। ସମୟ ପାଇଲେ ଏପରି ଏକ ଲେଖା ତୁମର ଅବଶ୍ୟ ଲେଖିବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଚି। ଏହି ଲେଖାଟି ଲାଗି ପାରିଶ୍ରମିକ ଅବଶ୍ୟ ଦିଆଯିବ। ତଥାପି ତାହା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଚି। ପ୍ରବନ୍ଧଟିର ଶବ୍ଦସଂଖ୍ୟା ମୋଟାମୋଟି ଏକହଜାର ହେବ ବୋଲି ଲେଡି ରୋହ୍ଣ୍ଡା ଚାହାନ୍ତି। ଭାରତ ଫେରିଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଲେଖାଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯଦି ତୁମେ ମନେ କରୁଥାଅ, ତେବେ ଜାହାଜରେ ବସି ଲେଖାଟି ଲେଖିବ ଓ ଦେଶରୁ ପଠାଇଦେବ। ତେବେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମେ କରିପାରିବ ବୋଲି ଜଣାଇ ଲେଡ଼ି ରୋହ୍ଣ୍ଡାଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖି ପଠାଇଦିଅ। ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଠିକଣା ହେଉଚି ୩୨ ବ୍ଲୁମ୍ସବେରି ଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ.ସି.-୧।

କମଳା ଆଗ ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ଭଲ ଅଛି ଓ ହୁଏତ ଆଉ କୌଣସି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ, ଏହି ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହୋଇଚି।

ତୁମକୁ ଆମେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଏକାଠି ପାଇଲୁ, ଏହା ଆମର ମହା ସୌଭାଗ୍ୟ। ତୁମର ଗସ୍ତ ଫଳରେ ଅବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କର ଯେ କେତେ ଉପକାର ହୋଇଚି, ସେକଥା ତୁମେ ବୁଝି ପାରୁଥାଆନ୍ତ କି!

ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ମୋର ସଶ୍ରଦ୍ଧ ଶୁଭକାମନା ଜଣାଉଚି।

ତୁମର

ଏଲେନ୍

ଶ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

୫୩. ଶ୍ରୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବସୁଙ୍କ ଠାରୁ :

(୧୩୦)

କୁର୍ ହାଉସ୍ ହଖ୍ଲାଣ୍ଡ

ବାଡ୍ଗାସ୍ଟାଇନ୍ (ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ)

୪।୩।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଦୀର୍ଘ ଓ ପରିଶ୍ରାନ୍ତିକର ଅନେକ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି କାଲି ମୁଁ ଏଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଚି। ଜାଗାଟି ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶାନ୍ତ। ପୁଣି ଥରେ କର୍ମର ଭଉଁରୀ ଭିତରେ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ଯଦି

ତୁମେ ଇଉରୋପରେ ଆହୁରି ଅନେକ ଦିନ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ପାରିଥାଆନ୍ତ, ତେବେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତି।

ତୁମକୁ ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ କଥା କହିଚି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ବିବୃତି ମଧ୍ୟ ଦେବି କି ନାହିଁ, ତୁମଠାରୁ ଆସିବା ପରଠାରୁ ମୁଁ କେବଳ ସେହି କଥାହିଁ ଭାବିଚି। ମୁଁ ଭାବୁଚି ବିବୃତି ଦେବା ଉଚିତ, କାରଣ ପୁଣି ମୋର କାରାରୁଦ୍ଧ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିଚି; ଏବଂ ମୋର ମତ ଜାଣିବା ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା ରଖିଥିବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଚନ୍ତି। ମୁଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଛୋଟ ବିବୃତିଟିଏ ଦେବି, ଏବଂ ସେଥିରେ ଏତିକି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କହିଦେବି ଯେ ମୁଁ ତୁମକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ଥନ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଚି।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ନେତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ତୁମରିଠାରୁ ଆମେ ଏହି ଆଶା କରିପାରିବୁ ଯେ ତୁମେ କଂଗ୍ରେସକୁ ଏକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇପାରିବ। ତାହାଛଡ଼ା ତୁମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଅସାମାନ୍ୟ ରହିଚି, ଏବଂ ମୋର ମନେହୁଏ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ତୁମ କଥାକୁ ଯେତେଦୂର ସ୍ୱୀକାର କରିନେବେ, ଆଉ କାହାରି କଥାକୁ ତେତେଦୂର ସ୍ୱୀକାର କରିବେନାହିଁ। ମୁଁ ଖୁବ୍ ଆଶା କରିଚି ଯେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ଜନଗଣର ମନରେ ରହିଥିବା ତୁମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ତୁମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବ। ତୁମର ପ୍ରକୃତରେ ଯେତିକି ଶକ୍ତି ଅଛି, ତୁମେ ଆପଣାକୁ କଦାପି ତାହାଠାରୁ କମ୍ ଶକ୍ତିମାନ୍ ବୋଲି ମନେ କରିବ ନାହିଁ। ତୁମକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଯିବାକୁ ଦେବାଭଳି କୌଣସି ନୀତି ଗାନ୍ଧିଜୀ କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ।

ଏଥର ଆଲୋଚନାରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଜଣାଇଚି ଯେ, ତୁମର ଆଶୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୁଇଟି ରହିଚି : (୧) ଦପ୍ତର-ଗ୍ରହଣକୁ ସର୍ବତୋଭାବେ ବାଧା ଦେବାକୁ ହେବ ଓ (୨) କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଙ୍ଗଠନକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ଉଦାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ତୁମେ ଏତିକି କରିପାରିଲେ ଯାଇ କଂଗ୍ରେସକୁ ନୈତିକ ଅବନତିର କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ, ତାକୁ ଦୁର୍ଗତିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବ। ବଡ଼ ବଡ଼ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି ହୁଏତ ମୁଲତବୀ ରଖାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ନୈତିକ ଅବନତିର ପଥରୁ କଂଗ୍ରେସକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ହେଉଚି ସର୍ବପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ।

କଂଗ୍ରେସରେ ତୁମେ ଗୋଟିଏ ବୈଦେଶିକ ବିଭାଗ ଖୋଲିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚ ଶୁଣି ମୁଁ ଭାରି ଖୁସି ହୋଇଚି। ମୋର ଏଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମତ ରହିଚି।

ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଯାତ୍ରା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଚ, ଇଉରୋପ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ହୁଏତ ନାନା ଟିକିନିଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାକି ରହିଚି। ତେଣୁ ମୁଁ ଏଇ ଚିଠିକୁ ଆଉ ଦୀର୍ଘତର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ। ତୁମେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଦେଶକୁ ଫେରିଯାଅ, ତୁମର କ୍ଲାନ୍ତିକର

କର୍ମଭାରରେ ଭାଗ୍ୟ ତୁମର ସହାୟ ହୋଇ ରହୁ, ମୁଁ ଏହାହିଁ କାମନା କରୁଚି । ଯଦି ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳେ, ତେବେ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାଲାଗି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବି ।

ସ୍ନେହର

ସୁଭାଷ

୫୪. ଏଚ୍. ଏନ. ବ୍ରେଲ୍ସଫୋର୍ଡ୍ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୩୧) ୮/୩/୧୯୩୬

୩୭ ବେଲ୍ସରଇଜ୍ ପାର୍କ ଗାର୍ଡ଼ନ୍ସ

ଲଣ୍ଡନ ଉ.ପ.୩

ଏହି ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଦେବେନାହିଁ ।

ପ୍ରିୟ ନେହରୁ,

ମୋର ମେନେହେଉଚି, ଗତ କେତେମାସ ଧରି ନିଶ୍ଚିତ ଆପଣ ଏହି ଦାରୁଣ ଆଘାତର ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ । ତଥାପି ଘଟଣାକ୍ରମେ ଅସମ୍ଭବ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ହୁଏତ ଆପଣ ନିରନ୍ତର ଆଶା ପୋଷଣ କରି ରହିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏବେ ଯାଇ ସେହି ଆଘାତ ଆସିଲା, କିନ୍ତୁ ମୋର ଭାରି ଆଶଙ୍କା ହେଉଚି ଯେ, ଦୀର୍ଘକାଳ ଯାବତ୍ ଏକ ଗଭୀର ଉଦ୍‌ବେଗ ମଧ୍ୟରେ ସମୟ ଅତିପାତ କରିଥିବାରୁ ଆପଣ ଆଘାତଟିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଶକ୍ତି ହରାଇ ବସିଚନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ଆପଣଙ୍କର ବିୟୋଗବ୍ୟଥାକୁ ଲଘୁ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ସାନ୍ତ୍ୱନାବାକ୍ୟ ଶୁଣାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲି । ତଥାପି ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିବା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କର ଗଭୀର ଶୋକର ଆଘାତକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଚୁ । କାରଣ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମଧୁର ଚରିତ୍ରର ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ନାରୀ ଥିଲେ । ମୋର କଥାରେ ହୁଏତ ଆପଣ କିଞ୍ଚିତ୍ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲାଭ କରିପାରିବେ, ସେହି ଆଶାରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆମର ଗଭୀର ଓ ଆନ୍ତରିକ ସହାନୁଭୂତି ଜଣାଇ ପଠାଉଛି ।

ଏହି ଶୋକାତୁର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆପଣ ନିଜର ମୂଲ୍ୟକୁ କଦାପି ଲଘୁ କରି ଦେଖିବେ ନାହ । ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା, ବିଶେଷତଃ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବେ ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତବର୍ଷର ଏକ ମହାନ୍ ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ ହେବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୋର

ଅଳ୍ପ ବହୁତ ପରିଚୟ ରହିଚି, ଏବଂ ସେଇଥିସକାଶେ ହିଁ ମୁଁ ଏପରି କହୁଚି । ଆପଣଙ୍କ ପରି ସାହସ, ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଏକ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ମାନବସମାଜର ଯେଉଁ ପରିକଳ୍ପନା ଆପଣଙ୍କର ଅଛି, ତାହା ଆଉ କାହାରିଠାରେ ନାହିଁ । ନେତାର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଇତିହାସ ଆପଣଙ୍କୁ ହିଁ ନିର୍ବାଚିତ କରିଚି, ଆପଣ ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଶକ୍ତିଲାଭ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ।

ଆପଣଙ୍କର ଇତିହାସ-ଗ୍ରନ୍ଥଟି ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସୌଜନ୍ୟ ଦେଖାଇଚନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଚି । ମୁଁ ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ସହିତ ବହିଟିକୁ ପଢ଼ିବି । ଆପଣ ମୋତେ ମନେରଖିଚନ୍ତି, ଏହି କଥା ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରିଚି ।

ଆପଣଙ୍କର

ଏଚ୍.ଏନ୍.ବ୍ରେଲ୍ସଫୋର୍ଡ

୫୫. ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କଠାରୁ :

(୧୩୨) ଦିଲ୍ଲୀ

୯/୩/୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତା'ହେଲେ କମଳାକୁ ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଇଉରୋପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତୁମକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତା'ର ଆତ୍ମା ଏପର୍ଯନ୍ତ ଭାରତବର୍ଷ ଛାଡ଼ି ଯାଇନାହିଁ । ତାହା ତୁମର ତଥା ଆମ ଅନେକଙ୍କର ମହାମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିଲା । ଗତଥର ଯେତେବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ଆମର ଚାରୋଟି ଆଖି ସଜଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ମୁଁ ସେହି ଦୃଶ୍ୟକୁ କଦାପି ଭୁଲିଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଏଠାରେ ତୁମକୁ ଏକ ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଦାୟିତ୍ୱଟିକୁ ଖାସ୍ ତୁମରି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇଚି, କାରଣ ଏହାକୁ ବହନ କରିବାଲାଗି ତୁମର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ ରହିଚି । ତୁମ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ମୁଁ ସାହସ ପାଉନାହିଁ । ମୋ ଶରୀରଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କୌଣସି ବିକୃତି ଘଟିନାହିଁ । ଏପରିକି ଦେହର ଓଜନ ମଧ ବଢ଼ିଚି । କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ତିନିମାସ ପୂର୍ବରୁ ସେଥିରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା, ତାହା ଆଉ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବିସ୍ମୟର କଥା ହେଉଚି ଯେ ମୁଁ କଦାପି ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧ କରିନାହିଁ । ତଥାପି ଶରୀରଟା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା ଓ ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ରକ୍ତର ଚାପ ଅତିରିକ୍ତ ବଢ଼ିଯାଇଚି ବୋଲି ଦେଖାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ସାବଧାନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କେତେଦିନ ବିଶ୍ରାମ ନେବାପାଇଁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଅଛି । ତୁମର ପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଆଜି ତୁମ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାଲାଗି ମୁଁ ୱାର୍ଦ୍ଧାରେ ଥାଆନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ତୁମ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାନ୍ତା । ତଥାପି ତୁମର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ନହେଲେ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ମଧ ଆମର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇପାରିବ । ଅନ୍ତତଃ ୨୩ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ରହିବି । ବା ଯଦି ତୁମେ ୱାର୍ଦ୍ଧା ଯିବାକୁ ହିଁ ପସନ୍ଦ କର, ତେବେ ମୁଁ ସେଠାକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଫେରିଯିବାକୁ ମଧ ରାଜି ଅଛି । କିଙ୍ଗ୍‌ସୱେଠାରେ ହରିଜନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ଘର ତିଆରି ହୋଇଚି, ଦିଲ୍ଲୀ ଆସିଲେ ତୁମେ ସେଠାରେ ମୋ ସହିତ କିଛିଦିନ ଲାଗି ରହିପାରିବ । ଜାଗାଟି ବେଶ୍ ଭଲ । ଆମର ଦେଖା କେବେ ହୋଇପାରିବ, ଯେତେବେଳେ ପାରିବ, ମୋତେ ତାହାର ତାରିଖଟା ଜଣାଇଦେବ । ରାଜେନ୍‌ବାବୁ ଓ ଯମୁନାଲାଲଜୀ ହୁଏତ ତୁମ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି, ତା' ନହେଲେ ତୁମ ପାଖକୁ ଯାଉଚନ୍ତି । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ମଧ ଯାଇଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଦୂରରେ ରହିଲେ ଅଧିକ ଭଲ ହେବ ବୋଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ବିଚାର କଲୁ । ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣ ସେଠାକୁ ଯାଉଚନ୍ତି, ସେମାନେ ରାଜନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାଇନାହାନ୍ତି, ଶୋକ ଜଣାଇବାକୁ ଯାଇଚନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ହେବା, ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ତୁମର ପାରିବାରିକ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିଯିବ, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ରାଜନୀତିକ ଆଲୋଚନା ହେବ ।

କମଳାର ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ତାହାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବାର ଦୁଃଖକୁ ଇନ୍ଦୁ ସହ୍ୟ କରି ପାରିଚି ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରେ । ତା'ର ଠିକଣା କ'ଣ ?

ତୁମର ସକଳ ବିଷୟରେ ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ।

ସ୍ନେହ ଜଣାଉଚି । ବାପୁ

୫୬. ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବସୁଙ୍କଠାରୁ :

(୧୩୩)

କର୍‌ହାଉସ୍ ହଖ୍‌ଲାଣ୍ଡ
ବାଡ଼ଗାସ୍ଟାଇନ୍, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ
୧୩/୩/୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ଭିଏନାରେ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ କନ୍‌ସଲ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ଖଣ୍ଡେ ଜରୁରୀ ଚିଠି ପାଇଚି । ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ନିମ୍ନପରି :

ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଏହିପରି ଏକ ସତର୍କବାଣୀ ପଠାଇବାଲାଗି ପରରାଷ୍ଟ୍ରସଚିବଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଆଜି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଚି ଯେ ଆପଣ ଭାରତବର୍ଷ ଫେରିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ବୋଲି ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବିବୃତି ବାହାରିଚି, ଭାରତ ସରକାର ସେଇଟି ଦେଖିଚନ୍ତି, ଏବଂ ଭାରତ ସରକାର ଆପଣଙ୍କୁ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାଇଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ଆପଣ ସେପରି କରିବେ, ତେବେ ଆପଣ ଆଉ ମୁକ୍ତ ରହିବାର ଆଶା ରଖିବେ ନାହିଁ ।

(ସ୍ୱା) ଜେ. ଡ଼ବ୍ଲିଉ. ଟେଲର
ହିଜ୍ ମାଜେଷ୍ଟିଜ୍ କନ୍‌ସଲ୍

ଦେଶକୁ ଫେରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପକ୍କା କରି ରଖୁଥିଲାବେଳେ ଏହି ଚିଠି ପାଇଲି । ବସ୍ତୁତଃ, ସମୁଦ୍ରପଥ ବା ବିମାନପଥ, କେଉଁବାଟେ ଗଲେ ମୋର ଅଧିକ ସୁବିଧା ହେବ, ଏହି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି ବୋଲି ମୁଁ ଆଗରୁ ଟିକେଟ ବୁକ୍ କରିନଥିଲି । ବିମାନମାର୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ ମୋର ଚିକିତ୍ସାର କୋର୍ସ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଏହି ଚିକିତ୍ସାରେ ମୋଟ ପଚିଶି ଦିନ ଲାଗିବା କଥା ।

ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଯାହାସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିପାରନ୍ତି, ସେପରି କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଏଠାରେ ନାହାନ୍ତି । କଣ୍ଟିନେଣ୍ଟରେ କେହି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମଧ ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ । ତୁମ ନିଜର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରୁ ମଧ ତୁମେ ଅନୁମାନ କରିପାରିବ ଯେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସରକାରୀ ସତର୍କବାଣୀକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ବିବେଚନା କରି ଦେଖିବା ଉଚିତ । ତାହା ହେଉଚି, କ'ଣ କଲେ ଜନସ୍ୱାର୍ଥରେ କୌଣସି ବାଧା ଆସିବନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଇଚ୍ଛା-ଅନିଚ୍ଛାକୁ ମୁଁ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉନାହିଁ । ଜନସ୍ୱାର୍ଥର ରକ୍ଷାଲାଗି ଯେକୌଣସି ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମୁଁ ଏତେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ଜନସେବାର କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଦୂରରେ ରହିଚି ଯେ, କେଉଁ କଥା କଲେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅଧିକ ଭଲ ହେବ, ସେହି ବିଷୟରେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ସଂକଟ ସମୟରେ ଆଉ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଯେ ତୁମ ପକ୍ଷରେ ମଧ ସହଜ ହେବନାହିଁ, ମୁଁ ତାହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଚି । ତଥାପି ବ୍ୟକ୍ତିର କଥାକୁ ତୁମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଭୁଲି ଯାଇପାର, ଯେଉଁଠି ଜନସ୍ୱାର୍ଥର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଚି, ସେହି ସ୍ଥଳରେ ତୁମେ ଏହା ଅବଶ୍ୟ କରିପାରିବ ଏବଂ କେବଳ ଜନସ୍ୱାର୍ଥର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଷୟଟିର ବିଚାର କରି ଦେଶର ଜଣେ ସାଧାରଣ କର୍ମୀକୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦେଇପାରିବ । ଆମ ଦେଶର ଜନସେବାକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମର ଯେଉଁ ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ରହିଚି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହିପରି ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଅପ୍ରୀତିକର ପରିସ୍ଥିତିରେ କାହାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ତୁମେ କଦାପି ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତୁମକୁ ବିରକ୍ତ କରିବାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଯୁକ୍ତି ହେଉଚି ଯେ,ଆଉ କାହାଉପରେ ମୋର ଅଧିକତର ଆସ୍ଥା ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଭାବି ପାରୁନାହିଁ । ହାତରେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ ମୁଁ ଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ମାଗିବାର ଅବସ୍ଥାରେ ହିଁ ନାହିଁ । ଆପଣାର ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନଙ୍କଠାରୁ ପରାମର୍ଶ ଚାହି କୌଣସି ଲାଭ ନାହିଁ, କାରଣ ବିଷୟଟିକୁ ହୁଏତ ସେମାନେ ଜନସ୍ୱାର୍ଥର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରି ନ ପାରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ତୁମର ପରାମର୍ଶ ନେବା ବ୍ୟତୀତ ମୋ ଆଗରେ ଆଉ ଅନ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ତାରିଖ ବେଳକୁ ଏହି ଚିଠି ତୁମ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଚିଠି ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯଦି ତୁମେ ମୋ ପାଖକୁ ଏକ ତାର ପଠାଇପାର, ତା' ହେଲେ ମୁଁ ସମୟ ଅନୁସାରେ ସମ୍ବାଦଟି ପାଇପାରିବି । ଏପ୍ରିଲ ଦୁଇ ତାରିଖରେ କେ.ଏଲ.ଏମ୍. ବିମାନ ରୋମ୍‌ରୁ ଛାଡ଼ିବ । ମୁଁ ସେହି ବିମାନ ଧରିପାରିବି । ତେଣୁ ଏକୋଇଶି ତାରିଖରେ, ଏପରିକି ବାଇଶି ତାରିଖରେ ମଧ୍ୟ ଯଦି ମୁଁ ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରେ, ତେବେ ମୁଁ ଦୁଇ ତାରିଖ ଦିନ ରୋମ୍ ଛାଡୁଥିବା ବିମାନରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ପାଇପାରିବି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚି । ହୁଏତ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ଯେ, ୨୯ ତାରିଖ ଦିନ ଯେଉଁ ବିମାନ ଛାଡୁଚି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ମିଳିଯିବ ।

ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେବା ଲାଗି ସମୟଥାଇ ଯାଇ ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିବି ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ଠିକ୍ କରିଥିଲି, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିଲା ଯେ, ଦେଶରେ ଅବତରଣ କରିବାମାତ୍ରକେ ମୋତେ ଗିରଫ କରାହେବ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତତଃ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ ରହିବାକୁ ଦିଆଯିବ, ସେତେବେଳେ ଏହି ସମ୍ଭାବନାଟି ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଏହି ଶେଷ ସମ୍ଭାବନାଟି ରହିଲା ନାହିଁ, ଏବଂ ଏଥର ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଚି, ଜେଲ୍‌କୁ ଯିବା । ଅବଶ୍ୟ ଜନସ୍ୱାର୍ଥର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜେଲ୍ ଯିବାର ମଧ୍ୟ ଏକ ଉପଯୋଗିତା ରହିଚି, ଏବଂ ଏହିପରି ଏକ ସରକାରୀ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରି ଜାଣିଶୁଣି କାରାବରଣ କରିବାର ସପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ କିଛି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଯଥାସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ଚିଠିର ଉତ୍ତର ଦେବ । ତାର ନିମ୍ନ ଠିକଣାରେ ପଠାଇପାର:

ବୋସ୍, କୁର୍‌ହାଉସ୍ ହଖ୍‌ଲାଣ୍ଡ, ବାଡଗାସ୍‌ଟାଉନ୍, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ।

ତୁମର ଭ୍ରମଣପଥ ସୁଖଦାୟକ ହୋଇଚି ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି, ଏବଂ ତୁମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିୟ ଭଲ ଅଛି ।

ସ୍ନେହର

ସୁଭାଷ

ମାତ୍ର କାଲି ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ମୁଁ ଏକ ବିବୃତିରେ ଏହି ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇଥିଲି ଯେ, ଏଠି ମୋର ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ପରେ ମୁଁ ବିମାନରେ ଦେଶକୁ ଫେରିଯାଇପାରେ ।

ସୁ.ଚ.ବ.

୫୭. ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କୁ :

(୧୩୫) ୧।୪।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଗୁରୁଦେବ,

କମଳା ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣ ଯାହା କହିଚନ୍ତି, ଆଜି 'ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ନିଉଜ୍'ରେ ତାହାର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ ପଢ଼ିଲି। ଆପଣ ଯେଉଁସବୁ ଅତୀବ ସଦୟ କଥା କହିଚନ୍ତି, ତାହା ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରି ପକାଇଚି। ଆପଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଭୁଲ ବାଟରେ ଯାଉଥିବା ଆମମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟପଥରେ ଦୃଢ଼ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଯେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଚନ୍ତି, ଏହି କଥା ଚିନ୍ତାକରି ମୁଁ ଯେ କେତେ ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଚି, ତାହାହିଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଚିଠି ଦ୍ୱାରା ଜଣାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି।

ଦିଲ୍ଲୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ଆପଣଙ୍କର ଦେଖା ପାଇ ମୁଁ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି। କିନ୍ତୁ ରେଲଷ୍ଟେସନ୍ ତ ଆଉ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ। ତେଣୁ ସେଥିରେ ମୋର ଆଦୌ ସନ୍ତୋଷ ହେଲାନାହିଁ। ଶୀଘ୍ର ଆଉ ଅଧିକ ଭଲ ସୁଯୋଗ ମୋତେ ମିଳିବ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି।

ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ଲାଗି ଦିଲ୍ଲୀରେ ଆପଣ ଯେ ବୃହତ୍ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ପାଇଚନ୍ତି, ତାହା ଶୁଣି ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଚି। ଏହି ଗସ୍ତ ପରେ ଆପଣ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଚି।

ଆପଣଙ୍କର ସଠିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜାଣିନଥିବାରୁ ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଠିକଣାରେ ହିଁ ଏହି ଚିଠି ପଠାଉଚି।

ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଉଚି।

ସ୍ନେହାକାଙ୍କ୍ଷୀ

ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ

[ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଆମେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଗୁରୁଦେବ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲୁ। ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଚି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାଜନ ଶିକ୍ଷକ]

କମଳା ନେହରୁଙ୍କର ସ୍ମୃତିରେ

[କମଳା ନେହରୁଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ୮।୩।୧୯୩୬ ଦିନ ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଆଶ୍ରମରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏକ ସ୍ମରଣ-ସଭାରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଏକ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ। 'ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ନିଉଜ୍' ପତ୍ରିକାରେ ସେହି ଭାଷଣର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା। ଏଠାରେ କବିଙ୍କର ମୂଳ ବଙ୍ଗଳାର ଅନୁବାଦାଟି ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା।]

ଆଜି କମଳା ନେହରୁଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁଦିନର କଥାକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ମରଣ କରିବାଲାଗି ଆମେ ଆଶ୍ରମବାସୀ ମନ୍ଦିରରେ ଆସି ଏକତ୍ର ହୋଇଚୁ। ଥରେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ କାରାଗାରରେ ବନ୍ଦୀ ଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଦେହ ଉପରେ ମରଣାନ୍ତିକ ରୋଗର ଛାୟା ଘନାୟିତ ରହିଥିଲା, ସେତିକିବେଳେ ଆପଣା କନ୍ୟା ଇନ୍ଦିରାକୁ ନେଇ ଆମ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଥିଲେ। ଆମର ଏତିକି ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ଆମେ ସେହି ଦୁଃସମୟରେ ତାଙ୍କର କନ୍ୟାକୁ ଆଶ୍ରମରେ ଗ୍ରହଣ କରି କିଛିଦିନ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିରୁଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରି ପାରିଥିଲୁ। ସେହି ଦିନଟିର କଥା ଆଜି ମଧ୍ୟ ମନେପଡୁଚି—ଆଖିଆଗରେ ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରଶାନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ଅବିଚଳିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ଭାସିଉଠୁଚି।

ଶୋକପ୍ରକାଶ କରିବାଲାଗି ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁସବୁ ସଭା ଡକାଯାଇଥାଏ, ସେଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଏକ ଅଙ୍ଗରୂପେ ହିଁ ବାକ୍ୟକୁ ଅଳଂକୃତ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ। ଯାହାଙ୍କର ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରିବାପାଇଁ ଆଜି ଆମେ ଏଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଚୁ, ତାଙ୍କୁ ଶୋକର ମାୟା ବା ମୃତ୍ୟୁର ଛାୟା ଦେଇ ଗଢ଼ିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ। ଅତି ସହଜରେ ହିଁ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଦୀପ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଚି, ସେଥିପାଇଁ କାହାରି କୌଣସି ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇନାହିଁ। ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ଯେଉଁ ନାରୀ ଚିରଜୀବନ ଆପଣା ସ୍ତବ୍ଧତା ମଧ୍ୟରେ ସମାହିତ ରହି ନୀରବରେ ପରମ ଦୁଃଖକୁ ବହନ କରିଚନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପରିଚୟର ଦୀପ୍ତି ଯେ ଆଜି କିପରି ସ୍ୱତଃ ସମସ୍ତ ଭାରତବର୍ଷରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇପାରିଲା, ସେହିକଥା ଚିନ୍ତାକଲେ ପ୍ରକୃତରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାକୁ ହୁଏ। ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମୁଁ ଏପରି କୌଣସି ରମଣୀଙ୍କୁ ଜାଣିନାହିଁ, ଯିଏ କି ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅନତିକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଦେଶର ସମକ୍ଷରେ ଏପରି ଅମୃତ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ପାରିଚନ୍ତି।

କମଳା ନେହରୁ ଯାହାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଥିଲେ, ସେହି ଜବାହରଲାଲ ଆଜି ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର ତରୁଣ ହୃଦୟରେ ରାଜାସନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିଚନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅପରିସୀମ, ବୀରତ୍ୱ ଅତି ବିରାଟ—କିନ୍ତୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା ହେଉଚି ତାଙ୍କର ଅଟଳ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା। ପଲିଟିକ୍‌ସର ସାଧନାରେ ସେ ଆତ୍ମପ୍ରବଞ୍ଚନା ଓ ପରପ୍ରବଞ୍ଚନାର ପଙ୍କିଳ ଆବର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ କେବେହେଲେ ହରାଇ ଦେଇନାହାନ୍ତି। ଯେଉଁଠାରେ

ସତ୍ୟ ଅତି ବିପଜ୍ଜନକ, ସେ ସେଠାରେ ମଧ ସତ୍ୟକୁ ଭୟ କରିନାହାନ୍ତି। ଯେଉଁଠାରେ ମିଥ୍ୟା ସୁବିଧାଜନକ, ସେଠାରେ ମଧ ସେ ମିଥ୍ୟାର ସହାୟତା କରିନାହାନ୍ତି। ଯେଉଁଠି ତାତ୍କାଳିକ ପ୍ରୟୋଜନର ଖାତିରରେ ଦେଶପୂଜାର ଅର୍ଘ୍ୟରେ କୌଣସି ସଂକୋଚ ନ ରଖି ମିଥ୍ୟାର ଉପଚାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଆଯାଏ, ସେଠାରେ ମଧ ସେ ସତ୍ୟର ନିର୍ମଳତମ ଆଦର୍ଶକୁ ରକ୍ଷା କରିଚନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଅସାମାନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି କୂଟକୌଶଳର ପଥରେ ଯାଇ ଫଳଲାଭର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଚିରଦିନ ଘୃଣ୍ୟ ମନେକରିଚି, ଚିରଦିନ ଅବଜ୍ଞା କରି ଆସିଚି। ଦେଶର ମୁକ୍ତିସାଧନାରେ ତାଙ୍କର ଏହି ଚରିତ୍ରର ଦାନ ହେଉଚି, ସବୁ ଦାନଠାରୁ ଅନେକ ବଡ଼।

କମଳା ଜବାହରଲାଲଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସହଧର୍ମିଣୀ ଥିଲେ। ଶକ୍ତିର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଲକ୍ଷଣ ସେହି ଅପ୍ରମତ୍ତ ଶାନ୍ତି ଓ ଅବିଚଳିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ମଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିଲା। ସେମାନଙ୍କର ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଜୀବନ ଭିତରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ଚଞ୍ଚଳ ଭାବାତୁରତାର ଉତ୍ତେଜନା ଦେଖିନାହିଁ। ଏହିପରି ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଳନରେ ବିଚ୍ଛେଦର ଆଦୌ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ; ଜୀବନରେ ନାହିଁ, ମୃତ୍ୟୁରେ ମଧ ନାହିଁ। ଆଜି ମରଣର ମଧଦେଇ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀମତୀ କମଳାଙ୍କୁ ଦୁଇଗୁଣ କରି ପାଇଚନ୍ତି। ଯିଏ ଦିନେ ତାଙ୍କର ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀ ଥିଲେ, ଆଜି ମଧ ସେ ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି।

ଦୂର ଅତୀତର ବୃହତ୍ ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣିରେ ଆମେ ପୁରାଣବିଖ୍ୟାତ ସାଧ୍ୱୀ ଓ ବୀରାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ବିରାଟ ସ୍ୱରୂପରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଉ। କମଳା ନେହରୁ ଆଜି ମଧ ସେହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣିକାକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନାହାନ୍ତି। ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଗୋଚର ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ଏଠାରେ ବଡ଼ ସହିତ ଛୋଟ, ମୂଲ୍ୟବାନ ସହିତ ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ଏକତ୍ର ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ। ତଥାପି ତାଙ୍କ ମଧରେ ଆମେ ଯେପରି ଏକ ପୌରାଣିକ ମହିମା ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲୁ; ସେ ତାଙ୍କ ଆପଣା ମହିମାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣିରେ ନିତ୍ୟ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ।

ଆଜି ହୋଲି, ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଆଜି ବସନ୍ତୋତ୍ସବର ଦିନ। ଚାରିଆଡ଼େ ଗଛରୁ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଝରିପଡୁଚି, ତାହାରି ମଧରେ ନବକିଶଳୟର ଅଭିନନ୍ଦନ ହେଉଚି। ଆଜି ଜଳ, ସ୍ଥଳ ଓ ଆକାଶ ସବୁଠାରେ ଜରାବିଜୟୀ ନୂତନ ପ୍ରାଣର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଚାଲିଚି। ଏହି ଉତ୍ସବଟି ସହିତ ମୁଁ ଆମ ଦେଶର ନବଜୀବନର ଉତ୍ସବକୁ ମିଳାଇକରି ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି। ମୁଁ ଆଜି ଅନୁଭବ କରୁଚି, ଯେପରି ଯୁଗସନ୍ଧିର ନିର୍ମମ ଶୀତକାଳର ଅବସାନ ଘଟିଲା, ନବଯୁଗର ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଆଭାସ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା। ଆଜି ଜବାହରଲାଲ ହେଉଚନ୍ତି ଏହି ନବଯୁଗର ଋତୁରାଜ। ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହିତ ବସନ୍ତଲକ୍ଷ୍ମୀ କମଳା ଅଦୃଶ୍ୟସତ୍ତାରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜୀବନ ଦେଇ ସେମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ

ବସନ୍ତ-ସମାଗମର ଘୋଷଣା କରିଚନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅନାୟାସ ଆରାମର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ତାହା କରିନାହାନ୍ତି। ସାଂଘାତିକ ବିରୁଦ୍ଧତା ଓ ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟଦେଇ ହିଁ ସେମାନେ ଦେଶକୁ ଶୁଭ ସୂଚନା ଆଣି ଦେଇଚନ୍ତି। ସେଥିଲାଗି ଆମ ଆଶ୍ରମରେ ଏହି ବସନ୍ତୋତ୍ସବର ଦିନଟିକୁ ହିଁ ଆମେ ସେହି ସାଧ୍ୱୀଙ୍କର ସ୍ମୃତିଦିନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଚୁ। ଆପଣାର ନିର୍ଭୀକ ଶକ୍ତିମତ୍ତା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ ନବଜୀବନ ଓ ବସନ୍ତର ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି।

ଏହି ନାରୀଙ୍କର ଜୀବନରେ ବିରୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତି ସହିତ ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ଦୁଃସହ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା, ସେହି ସଂଗ୍ରାମରେ ସେ କୌଣସିଦିନ ପରାଭବ ସ୍ୱୀକାର କରିନାହାନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଆମଲାଗି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୌରବ ସହିତ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଚି। ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମହାନ୍ ବ୍ରତ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ ଅଚଞ୍ଚଳ ଚିତ୍ତରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ସୁଦୀର୍ଘ କଠିନ ବିଚ୍ଛେଦକୁ ବହନ କରିଚନ୍ତି। ଦୁର୍ବିଷହ ଦୁଃଖର ଦିନରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆପଣାର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ପଛକୁ ଡାକିନାହାନ୍ତି, ଆପଣାର କଥା ଭୁଲି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସଂକଟମୁଖରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବାକୁ ଯାଇନାହାନ୍ତି। ଆପଣାର ପ୍ରାଣରକ୍ଷାଠାରୁ ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବ୍ରତରକ୍ଷାକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ। ଏହି ଦୁଷ୍କର ସାଧନା ବଳରେ ସେ ଆଜି ମଧ୍ୟ, ମୃତ୍ୟୁର ପରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ନିତ୍ୟସଙ୍ଗିନୀ ହୋଇ ରହିବେ।

ଆଜି ଆମେ ଏହିକଥା କହିବୁ ଯେ, ଆମର ଇତିହାସର ବେଦୀ ଉପରେ ଆମେ ଏହି ବୀରାଙ୍ଗନାଙ୍କୁ ଲାଭ କଲୁ। ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଚଳମାନ ପଟ ଉପରେ ସେ ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଚିତ୍ର ରଖିଗଲେ। ଆମେ ତାଙ୍କୁ ହରାଇଛୁ। ଏହିପରି କୌଣସି ଅଶୁଭ କଥା ଆଜି କଦାପି ସତ୍ୟ ହୋଇ ନପାରେ। (ଆନନ୍ଦବଜାର ପତ୍ରିକାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ)

୫୮. ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କଠାରୁ :

(୧୩୬) 'ଉତ୍ତରାୟଣ'

ଶାନ୍ତିନିକେତନ, ବଙ୍ଗଦେଶ,

୫।୪।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ଚିଠି ପାଇଲି। ଆଶ୍ରମର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଆଗରେ କମଳା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯେଉଁ କେତୋଟି କଥା କହିଚି, ତୁମେ ସେଥିରେ ଆଶା ଓ ଶକ୍ତି ପାଇଚ ବୋଲି ଜାଣି ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇଚି। ତୁମର ଏହି ବିପୁଳ ବିୟୋଗବ୍ୟଥାକୁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନ୍ତରିକଭାବରେ ଅନୁଭବ କରିଚି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ।

ରେଳଗାଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ତୁମ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ମୁଁ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ। ପଥ-ପରିଶ୍ରମ ହେତୁ ସେତେବେଳେ ମୋର ଦେହ ଓ ମନ ଉଭୟ କ୍ଳାନ୍ତ ଥିଲା, କଥା କହିବାର ଶକ୍ତି ନଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ। ତେଣୁ କେତେଦିନ ପାଇଁ ତୁମକୁ ଏଠାକୁ ଆସି ରହିବାକୁ ହେବ। ଶାନ୍ତିନିକେତନର ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଏଲାହାବାଦର ଗ୍ରୀଷ୍ମଠାରୁ ବେଶୀ ନୁହେଁ, ତୁମକୁ ମୁଁ ଏହି ଆଶ୍ୱାସବାଣୀ ଅବଶ୍ୟ ଦେଇପାରିବି।

ସ୍ନେହର

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

୫୯. ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କଠାରୁ :

(୧୪୪) ଶାନ୍ତିନିକେତନ

୩୧।୫।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲ,

ତୁମର ଲେଖା ମହାନ୍ ଗ୍ରନ୍ଥଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢ଼ି ଶେଷ କଲି। ଗ୍ରନ୍ଥଟି ମୋ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଚି। ତୁମର ଏହି ବିରାଟ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ମୁଁ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରୁଚି। ଗ୍ରନ୍ଥଟିର ନାନା ଟିକିନିଖି ବିବରଣ ମଧ୍ୟଦେଇ ମାନବିକତାର ଯେଉଁ ଗଭୀର ସ୍ରୋତଧାରା ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଚାଲିଚି, ତଥ୍ୟର ସକଳ ଜଟିଳତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ତାହାହିଁ ଆମକୁ ଏକ ମାନବସତ୍ତାର ସ୍ତରକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କରି ନେଇଯାଉଚି। ସେହି ମାନବସତ୍ତା ଆପଣାର କର୍ମଠାରୁ ମହତ୍ତର, ପରିବେଶଠାରୁ ତାହା ସତ୍ୟତର।

ତୁମର

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

୬୦. ଚାର୍ଲସ୍ ଟ୍ରେଭେଲିଅନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୪୫) ୱାଲିଙ୍ଗଟନ୍, କାମ୍ବୋ,

ମୋର୍‌ପେଥ୍,

୧୨।୬।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ନେହରୁ,

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ବହିଟି ପାଇଚି। ବହିଟି ଭିତରେ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟଟିର ପରିଚୟ ପାଇଲି, ସେହି ମଣିଷଟିକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ମୋର ଇଚ୍ଛା। ଆପଣ ଆଉ ମୁଁ, ଆମେ ଦୁଇଜଣଯାକ

ହାରୋଠାରେ ଆମର ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଚୁ। ନିପୀଡ଼ିତ ମନୁଷ୍ୟର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କରି ଠିଆହେବାର ଶିକ୍ଷା ଆମେ ସେଠାରେ ଲାଭ କରିନାହୁଁ। ଆପଣଙ୍କ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ନିର୍ଯାତନ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଚି, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସହରତାଳି ଅଞ୍ଚଳର ଜୀବନ ମୋତେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦେଇଚି। ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରେ ଅନେକ ସାଦୃଶ୍ୟ ରହିଚି। ଯଦି ଆପଣ କେବେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଆସନ୍ତି, ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ଖବର ଦେବେ। ମୁଁ କେବେ ଭାରତବର୍ଷ ଯାଇପାରିବି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ। ତାହାର କାରଣ ହେଉଚି ଯେ ଭ୍ରମଣ କରି ଯିବାଭଳି ଯେତେବେଳେ ଲାଲ ଓ ଈଷତ୍ ଲାଲରଙ୍ଗର ଦେଶମାନ ରହିଚି, ସେତେବେଳେ ଜର୍ମାନୀ, ଭାରତବର୍ଷ ବା ଇଟାଲି ପରି କଳାରଙ୍ଗର ଦେଶକୁ ଯିବାଲାଗି ମୋର କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ। ତଥାପି ଯଦି କେବେ ଯିବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବି। ଆପଣ ଜେଲ୍‌ରେ ଥାଆନ୍ତୁ କି ବାହାରେ ଥାଆନ୍ତୁ, ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏଆସେ ନାହିଁ।

ତୁମର ମିତ୍ର

ଚାର୍ଲ୍‌ସ ଟ୍ରେଭେଲିଅନ୍

୬୧. ରାଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ :

(୧୪୭) ୱାର୍ଦ୍ଧା

୨୯।୬।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲଜୀ,

ମତାମତ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ରହିଥିବା ସୁପରିଜ୍ଞାତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସ ପରେ ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ଆମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ଆଶା କରିଥିଲୁ ଯେ, ଏକ ମିଳିତ କର୍ମପନ୍ଥା ସ୍ଥିର କରିବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ଭବ ହେବ ଏବଂ ମତଭେଦର କଥା ଭୁଲିଯାଇ ଓ ମତ ମିଳୁଥିବା ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟିନିବଦ୍ଧ କରି ଆମେ ମିଳିମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବୁ। ଆପଣାକୁ ଖାପ୍ ଖୁଆଇ ନେବାପାଇଁ ଆମେ ସତତ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଚୁ, କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଚୁ ଯେ ଏପରି କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ, ପୃଥକ୍ ମତାବଲମ୍ବୀ ଦୁଇପକ୍ଷ ଯେଉଁଥିରେ ମିଳିମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ କିମ୍ବା ମିଳିତକଣ୍ଠ ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କହିପାରିବେ। କଂଗ୍ରେସ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜବାଦର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ। ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଜବାଦୀ

ସଭ୍ୟ ଯେପରି ଭାବରେ ସମାଜବାଦର ପ୍ରଚାର କରୁଚନ୍ତି ଓ ତାହା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରୁଚନ୍ତି, ଏହାଦ୍ୱାରା ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ମନେକରୁଚୁ। ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭାବୁଁଚୁ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଚି ସ୍ୱାଧୀନତା। ସେହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବାପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଚୁ, ତାହାଦ୍ୱାରା ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବ। ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଭାବରେ ବିଚାର କରୁଥିବେ ବୋଲି ଆମର ମନେହୁଏ, ଏବଂ ଆପଣ ଏହି ଧାରଣାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ ମଧ୍ୟ କରି ସାରିଚନ୍ତି ଯେ ଏଥର ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ, ବରଂ ଏହି କମିଟିକୁ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦିଆଯାଇଚି ଏବଂ ଆପଣା ଇଚ୍ଛାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପଣ ତାହାକୁ ମାନି ନେଇଚନ୍ତି। ଲକ୍ଷ୍ନୌର ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କ ଧାରଣାର ବିପରୀତ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରୁଚୁ। ଆମ ଭିତରୁ କେହି ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ଚାପ ଦେଇଚୁ ବୋଲି ଆମର ମନେହେଉନାହିଁ। ସେ ଯାହାହେଉ, ଆପଣଙ୍କର ଘୋଷଣାବଳୀ ଫଳରେ ସମ୍ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୋଷଜନକ; ଏବଂ ଯେଉଁ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଆପଣ କଣ୍ଟକ ବୋଲି ମନେ କରୁଚନ୍ତି, ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ରହିବାଦ୍ୱାରା ଆପଣଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଘଟୁଚି— ଆପଣଙ୍କର ମନରେ ଯେପରି ଏହି ଧାରଣା ନହୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଆମେ ଭାବୁଚୁ। ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଆମେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରୁଚୁ ଯେ, ୧୯୨୦ ମସିହାଠାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶ, କର୍ମପନ୍ଥା ଓ ନୀତି ଅନୁସରଣ କରି ଆସିଚି ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶ, କର୍ମପନ୍ଥା ଓ ନୀତିକୁ ଆମେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଚୁ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହା ଫଳପ୍ରଦ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଚି, କଂଗ୍ରେସର ସେହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଅନୁସରଣ କରିବା ଉଚିତ। ତେଣୁ ଆମର ମତ ହେଉଚି ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଜବାଦୀ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଫଳରେ ଏବଂ ସେହିସବୁ ବକ୍ତୃତାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ସମାଜବାଦୀମାନେ ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଚନ୍ତି, ତାହା ଫଳରେ ଦେଶର ସବୁ ସ୍ଥାନରେ କଂଗ୍ରେସ ସଙ୍ଗଠନ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲାଣି ଏବଂ ଏହାର କ୍ଷତିପୂରଣ ହିସାବରେ କଂଗ୍ରେସର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲାଭ ମଧ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ। ଜାତିର ଆଶୁ ରାଜନୀତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ବିଶେଷତଃ ନିର୍ବାଚନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରଚାରର ଫଳାଫଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଚି। ଏବଂ ଆମେମାନେ ଭାବୁଚୁ ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ସେଥିରେ ଆଗାମୀ ନିର୍ବାଚନ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଗଠନ ଓ ସଂଗ୍ରାମର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବା ଆଉ ଆମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛୁ। ଅନେକ ଚିନ୍ତା କରିବାପରେ ଆମେ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛୁ, ଆମ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆମେ ଏହାକୁ ଏକ ସୁସଙ୍ଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି ବିଚାର କରୁଚୁ। ଆମର ବିଚାରରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଦେଶର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କଲ୍ୟାଣ ହୋଇପାରିବ।

ଆପଣଙ୍କର

ରାଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ
ସି. ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ
ଜୟରାମଦାସ ଦୌଲତରାମ
ଯମୁନାଲାଲ ବଜାଜ୍

ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ
ଜେ.ବି. କୃପାଳନୀ
ଏସ.ଡି. ଦେବ

୬୨. ରାଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଙ୍କଠାରୁ :

(୧୪୮)

ୱାର୍ଦ୍ଧା
୧।୭।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହରଲାଲଜୀ,

ଗତକାଲି ଆମର ସାକ୍ଷାତ ସମାପ୍ତ ହେବାପରେ ମହାତ୍ମାଜୀଙ୍କ ସହିତ ଆମମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲା। ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ମଧ ଆମେ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରାମର୍ଶ କରିଥିଲୁ। ଆମେ ଜାଣିପାରିଲୁ ଯେ, ଆମେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିଚୁ, ସେଥିରେ ଆପଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଚନ୍ତି। ବିଶେଷତଃ ଆମ ଚିଠିର ଶବ୍ଦଯୋଜନାଭଙ୍ଗୀରେ କୁଆଡ଼େ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ହୋଇଚି। ଆପଣଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରିବାକୁ ବା ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ଆମର କଦାପି କୌଣସି ମତଲବ ନଥିଲା, ଏବଂ ଯଦି ଆପଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ଦୁଃଖିତ ହୋଇଚନ୍ତି ବୋଲି ସେପରି କୌଣସି ଆଭାସ ବା ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ମନରେ ଲେଶମାତ୍ର ଦ୍ୱିଧା ନ ରଖି ଆମେ ଚିଠିଟିକୁ ସଂଶୋଧିତ ବା ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଦେଇଥାନ୍ତୁ। କିନ୍ତୁ ସମଗ୍ର ପରିସ୍ଥିତିର ପୁନରାଲୋଚନା କରିବାପରେ ଆମେ ଏହି ଚିଠି ଓ ଆମର ପଦତ୍ୟାଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଚୁ।

ଆମେ ଆମର ପଦତ୍ୟାଗ ପତ୍ରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରୁଚୁ; ତେଣୁ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପତ୍ରଟିରେ ଆମର ମନୋଭାବକୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବିଷୟଟିକୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ଅଧିକ ପରିଷ୍କାର କରିଦେବା ପାଇଁ ଆମକୁ ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁମତି ଦେବେ।

ଯେଉଁ ଚିଠି ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାନ୍ତା, ସେଥିରେ ପରିଷ୍କାର କରି ଆମର ମନୋଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ଏହି ଚିଠି ଲେଖିବାରେ ଆମର ଆପଣଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଦେବାର ଅଭିଳାଷ ନାହିଁ ।

ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଆପଣଙ୍କର ଯେଉଁସବୁ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଚି, ସେଥିରେ ଆପଣ କଂଗ୍ରେସର ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତେ କଥା କହିନାହାନ୍ତି, କଂଗ୍ରେସଦ୍ୱାରା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୃହୀତ ନ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ବେଶୀ କହିଚନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲୁ । ଆମେ ଆଶା କରିଥିଲୁ, କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ହିସାବରେ ଆପଣ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ପକ୍ଷର ମୁଖପାତ୍ର ରୂପେ ହିଁ କଥା କହିବେ । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଉଚି ଯେ, ସେପରି ନକରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଓ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସହକର୍ମୀମାନେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ପକ୍ଷରେ ଅଛନ୍ତି, ଆପଣ ସେହିମାନଙ୍କର ମୁଖପାତ୍ର ହିସାବରେ ହିଁ କଥା କହୁଚନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ମଧ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ଯେ, ଆପଣଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ଅଂଶରେ ସମାଜବାଦର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଚି, କେବଳ ସେହି ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ କୌଣସି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି, କାରଣ ସମ୍ବାଦ ହିସାବରେ ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କମ୍ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ମନେକରିଚନ୍ତି । ଏପରି ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଆପଣ ମଧ ଆମକୁ କହିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏକଥା ଆମକୁ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବକ୍ତୃତାର ପ୍ରକାଶିତ ବିବରଣଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଶହେଗୁଣ ବେଶୀ । ଏହି ବୃହତ୍ତର ଶ୍ରୋତୃବର୍ଗ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କ ବକ୍ତୃତାଗୁଡ଼ିକର ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ପଡୁଚି, ତାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ହେଉନାହିଁ ।

ଆମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ରୀତିମତ ଏକ ଅଭିଯାନ ଚାଲିଚି । ଯେପରି ଆମର ସମୟ ସରି ଆସିଲା, ଆମ ସମ୍ପର୍କରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଚି । ଯେଉଁସବୁ ବିଚାର ଓ ମତବାଦ ପୁରାତନ ହୋଇଗଲାଣି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଯାହାର ଆଉ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ, ଆମକୁ ଆଜି ତାହାରି ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଚି । ସତେ ଯେପରି କେବଳ ଆମେହିଁ ଏ ଦେଶର ଅଗ୍ରଗତିକୁ ବାଧା ଦେଇ ରଖିଚୁ, ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ କ୍ଷମତା ଅଧିକାର କରି ବସିଚୁ, କ୍ଷମତାରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିଦେଲେ ଯେପରି ଦେଶର ଅଧିକ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି ମନେକରାଯାଉଚି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମୟରେ ଆମେ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶ, କର୍ମପନ୍ଥା ଓ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା କରିଚୁ, ସେଥିରେ କୌଣସି କ୍ଷମତା ନେଇ ଖେଳାଖେଳି କରିବାକୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇଚି । ଏଣୁ

ଆମେ ଅନୁଭବ କରିଚୁ ଯେ ଏପରି ଭାବି ଅନ୍ୟମାନେ ଆମ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବିଚାର କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ କରୁଚନ୍ତି, ଏବଂ ସହକର୍ମୀ ଓ ସଭାପତି ହିସାବରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଆମର ଯେଉଁ ଆଶ୍ରୟ ପାଇବାର ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଅଧିକାର ରହିଚି, ତାହା ମଧ ଆମେ ପାଉନାହୁଁ। ଆମକୁ ତଡ଼ିଦେବା ଲାଗି ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସ୍ତୁତିମାନ ଚାଲିଚି ଏବଂ ଆପଣଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିରେ ମଧ ଯେତେବେଳେ ସେହି ମର୍ମରେ ଘୋଷଣାମାନ କରାଯାଉଚି, ଟ୍ରେଡ୍ ଇଉନିଅନ୍ କଂଗ୍ରେସରେ କୁହାଗଲା ପରି ଏହିସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ରହିଚି ବୋଲି ଯେତେବେଳେ କୁହାଯାଉଚି, ସେତେବେଳେ ଆମେ ଭାବୁଚୁ ଯେ ଏହିସବୁ କଥା କେବଳ ଯେଉଁମାନେ ତାହା କହୁଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ଦେଉନାହିଁ, କେତେକାଂଶରେ ଏହା ଆପଣଙ୍କ ଅଭିମତର ସୂଚନା ମଧ ଦେଉଚି। ଏଇଥିରେ ହିଁ ଆମର ମନରେ କଷ୍ଟ ଜାତ ହେଉଚି। କାରଣ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି କ୍ଷମତାକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ରହିବାର କୌଣସି ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଆମର ନାହିଁ। ବାରବାର ଆମେ ଏହିକଥା ଭାବିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଚୁ ଯେ ସହକର୍ମୀ ହିସାବରେ ଆମେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରୁ ଯେଉଁ ଆସ୍ଥା ଓ ନିର୍ଭର ପାଉଥାନ୍ତୁ, ତାହା ଆମେ ଆଉ ପାଇପାରୁନାହୁଁ ଏବଂ ଆମ୍ ଉପରେ ବା ଆମର ମତାମତ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ଆଉ କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାହିଁ। ସ୍ୱାଭାବତଃ ଏହି କାରଣରୁ ଆମେ ବିଚାରିଚୁ ଯେ ଆପଣ ଆମମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବୋଲି ମନେକରୁଚନ୍ତି। ସେହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଯଦି ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଧିକ ଦିନ ଆସୀନ ହୋଇ ରହୁ, ତେବେ ଏଥିରେ କୌଣସି ଲାଭ ହେବନାହିଁ।

ବମ୍ୱେଠାରେ ମହିଳାସଭାରେ ଆପଣ ଯେଉଁ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିରେ ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ, ଏବଂ ଆମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଲାଗି ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାଧ କରିଚୁ, ଆପଣ ଏହିପରି ଭାବିଚନ୍ତି ବୋଲି ଆମର ମନେହେଲା। ଆମେ ଭାବିଲୁ, ଆପଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ ଯେପରି ବର୍ତ୍ତମାନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଚନ୍ତି। ଆପଣଙ୍କର ଏହି ମନୋଭାବଟି ଯଦି ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ଜାଣିଥାନ୍ତୁ, ତେବେ ଘଟଣାର ଗତି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ହୋଇଥାନ୍ତା।

ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆମେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ ବୋଲି ମନେକରୁ। ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଯେଉଁଭଳି ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ଆପଣ ସ୍ଥିର କରିଚନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନେକ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଚି ବୋଲି ଆମର ମନେହେଉଚି।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟଗୁଡ଼ାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବାଦ୍ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅତି ତୀବ୍ର ଭାବେ ଏକଥା ଅନୁଭବ କରିଚୁ ଯେ ଗତ ଷୋଳ ସତର ବର୍ଷ ହେଲା ଆମେ ଯେଉଁସବୁ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତି ଲାଗି ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆସିଚୁ ଏବଂ ଦେଶ ପାଇଁ ଆମେ ଯାହାକୁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଚୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ସୁପରିକଳ୍ପିତ ଭାବରେ ତାହାର କ୍ଷତିସାଧନ କରାଯାଉଚି ଏବଂ ଏହି ଖେଳରେ ତତ୍ପର ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର ସମର୍ଥନ ଓ ସହାନୁଭୂତି ରହିଚି। ଆମେ ଭାବିଚୁ ଯେ ଆମେ ଏଥିସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ରହିଥିବା ଫଳରେ ଏକ ଭୁଲ ଧାରଣାର ସୃଷ୍ଟି ହେଉଚି ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଆମର ଇଚ୍ଛା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ଆମେ ଏଥିରେ ସହାୟତା ମଧ୍ୟ କରୁଚୁ। ଏହି ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ବଡ଼ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଚି, ଦେଶରେ ତାହାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହ୍ରାସ ହେବାରେ ଲାଗିଚି, କାରଣ ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସର ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତି ଉପରେ ଆପଣାର ଆସ୍ଥା ରଖିଚି। ଏହାଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡୁଚି ଏବଂ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦଭାବର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଚି। ଏହାଦ୍ୱାରା ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଆଗାମୀ ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସର ସଫଳତା ଲାଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ହେବାରେ ଲାଗିଚି । ଏହି ବିଷୟରେ ଆପଣ ଭିନ୍ନମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି। ନିର୍ବାଚନର ଫଳାଫଳ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଶ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ କରି କିଛି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଏବଂ ଏ ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ରହିବା ମଧ୍ୟ ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ। ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଯୁକ୍ତିକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଚୁ ଯେ ଆମର ପଦତ୍ୟାଗ ଓ ତାହାର ଫଳାଫଳ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ବୃଦ୍ଧି ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ, ଏ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଯେଉଁ ଚରମ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲୁ, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ନାହିଁ। ଆମ ଭିତରୁ କେତେଜଣ ଭାବୁଚନ୍ତି ଯେ ଆମର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟହେତୁ ଏପରି ଘଟଣାମାନ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିଚି, ଯାହାଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଯାଇପାରେ, ତେଣୁ ଏହି ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଶ୍ଚୟତାକୁ ବରଣ କରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ହେବନାହିଁ। ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ଆମର ଯେଉଁସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିଚି, ସେଥିରୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହି ଆଶଙ୍କା କରୁଚୁ ଯେ, ସମଗ୍ରଭାବରେ ଦେଖିଲେ କଂଗ୍ରେସର ସଂଗଠନ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଥିଳତା ଦେଖାଦେଲାଣି, ଏବଂ ଆପଣ ସର୍ବୋତ୍ତମ ମନେ କରୁଥିବା ଉପାୟରେ ଏହି ବିଷୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରତିକାର ବିଧାନ କରିବେ ବୋଲି ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଆମେ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଚୁ।

ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର କହିଚୁ ଯେ ବିଶେଷ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବକ୍ତୃତା ଫଳରେ ଆମ ମନରେ ଯେ ଏହି ଧାରଣାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି, ତା' ନୁହେଁ; ସମଗ୍ରଭାବରେ ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଫଳରେ ହିଁ ଏପରି ହୋଇଚି। ଆପଣ ଯେପରି ଆମମାନଙ୍କର ମନୋଭାବ ବିଷୟରେ ଅବଗତ ରହିବେ, ଏବଂ ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଯାହା ସବୁଠାରୁ ଭଲ ବୋଲି ଭାବିବେ ତାହା କରିପାରିବେ, ସେଇଥିପାଇଁ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଲେଖି ଜଣାଇବାକୁ ଆମେ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରୁଚୁ। ଏଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଚି ଜାଣି ଆମେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ। ଅବସ୍ଥାରେ ଅଧିକ ଅବନତି ଘଟୁ, ଏହା ଆମର ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ। ଆମେ ଆଶା କରୁଚୁ ଯେ, ଏହି ଚିଠି ଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥା ଅଧିକ ଖରାପ ନହୋଇ ବରଂ ଅଧିକ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଯିବ। ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ଏବଂ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖିଚି। ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ କହିବି ଯେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଆମେ ଦାୟୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ସର୍ବାଧିକ ହିତ କାମନା କରି ହିଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି କରିଥିଲୁ। ଆମେ ପଦତ୍ୟାଗ-ପତ୍ରଟି ଆଦୌ ଦାଖଲ କରିନାହୁଁ, ଆପଣ ତାହାକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ପାରନ୍ତି। ତେଣୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ସେଇଟି ଆମକୁ ଫେରାଇଦେବେ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ହିଁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖାଯାଇଚି, ଏହା ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିପାରିବେ। ଅଫିସ୍‌ର ରେକର୍ଡପତ୍ରର ଅଂଶ ହିସାବରେ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉ ବୋଲି ଆମେ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହୁଁ।

ଆପଣଙ୍କର

ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ

୬୩. ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ :

(୧୪୯)

ଏଲାହାବାଦ

୫।୭।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ବାପୁ,

କାଲି ରାତିରେ ମୁଁ ଏଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲି। ୱାର୍ଦ୍ଧା ଛାଡ଼ିବା ପରଠାରୁ ହିଁ ମୁଁ ଶାରୀରିକ ଭାବେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ମାନସିକ ଭାବେ ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ବୋଧ କରୁଚି। ଦୈହିକ କାରଣଟା ଅବଶ୍ୟ ଏଥିଲାଗି ଆଂଶିକଭାବରେ ଦାୟୀ। ଥଣ୍ଡା ଲାଗିବାରୁ ମୋର ଚଣ୍ଟିର୍ ରୋଗଟା ଅଧିକ ବଢ଼ିଯାଇଚି। କିନ୍ତୁ ଅଂଶତଃ ଏହାର ଅନ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟ ରହିଚି। ମୋର ମନ ଓ ଆତ୍ମାଂଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେହିସବୁ କାରଣର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଚି। ଇଉରୋପରୁ ଫେରିବାପରେ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ

ପାଉଚି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ବୈଠକ ପରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ବୋଧ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଏହି ବୈଠକଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ମୋର ଜୀବନୀଶକ୍ତିକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ମାରିଦେଇଚି, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ବୈଠକ ପରେ ମୋର ବୟସ ଅନେକ ବେଶୀ ହୋଇଗଲା ପରି ମୋର ମନେହୋଇଚି । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଯେଉଁମାନେ ମୋର ସହକର୍ମୀ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଯଦି ଏହିପରି ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଆଦୌ ବିସ୍ମିତ ହେବିନାହିଁ । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତାଟା ବଡ଼ ଅଶୁଭକାରକ, କାରଣ ଏଥିରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ ।

ମୁଁ ଇଉରୋପରୁ ଫେରିଆସିବା ପରେ ଦେଶର ନୈତିକ ଅବନତି ଘଟିଚି ବୋଲି ମୋତେ କୁହାଯାଇଥିଲା । ସେଇଥିସକାଶେ କୁଆଡ଼େ ଦେଶରେ ଆମେ ବଡ଼ ଧୀରଗତିରେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଗତ ଚାରିମାସ ଭିତରେ ମୋର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହୋଇଚି, ସେଥିରୁ ମୁଁ ଏହାର ଅନୁରୂପ କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଇନାହିଁ । ବରଂ ମୁଁ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଇଚି, ସେଠାରେ ହିଁ ମୁଁ ଉଚ୍ଛଳିତ ଜୀବନୀଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇଚି । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନରେ ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇପଡ଼ିଚି । ଅବଶ୍ୟ ଏହାର କାରଣ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କହି ପାରିବି ନାହିଁ, କେବଳ ଯାହା ଅନୁମାନ କରିପାରିବି । ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଜନଗଣର ଏହି ଉଦ୍ଦୀପନା ମୋର ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର କରିଚି ଓ ମୋତେ ନୂତନ ଉଦ୍ୟମର ଉତ୍ସାହରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଇଚି । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୈଠକରେ ମୋର ଏହି ଉତ୍ସାହ ଯେପରି ମ୍ଳାନ ହୋଇଗଲା ପରି ମନେହୋଇଚି ଏବଂ ସରିଯାଇଥିବା ବ୍ୟାଟେରି ପରି ମୋତେ ସେଠାରୁ ଲେଉଟି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଚି । ବୋଧହୁଏ ଶାରୀରିକ ଭାବରେ ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାରୁ ଏଥର ଏହି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଯେପରି ଆହୁରି ଅଧିକ ତୀବ୍ର ହୋଇ ଦେଖାଦେଇଚି ।

ତଥାପି ମୋର ଶାରୀରିକ ବା ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଜଣାଇବା ମତଲବରେ ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହି ଚିଠି ଲେଖି ବସିନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କେତେକ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ରହିଚି ଏବଂ ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାଲାଗି ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପରିଷ୍କାର ପଥ ମଧ୍ୟ ଖୋଜିକରି ପାଇନାହିଁ । ତରତର ବା ଅଧୀର ହୋଇ, ବିଷୟଟିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବେଚନା ନକରି ମୁଁ କିଛିହେଲେ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ତଥାପି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିପରି ମାର୍ଗରେ ଚିନ୍ତା କରୁଚି, ମନ ସ୍ଥିର କରିବା ଆଗରୁ ସେହିକଥା ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ବସିଚି ।

ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ଓ ସଂକଟ ଦୂର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଆପଣ ଯାହାସବୁ କରିଚନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବି । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥିଲି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏକଥା ଦୃଢ଼

କରି ଜାଣିଚି ଯେ ଯେଉଁ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହିତଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ପରିଣାମ ବଡ଼ ମାରାତ୍ମକ ହୋଇପଡ଼ିଥାନ୍ତା। କିନ୍ତୁ ଏତେ କରି ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲୁ, ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି ବା ଆମେ କ'ଣ ଆଶା କରିପାରିବା ? ରାଜେନବାବୁଙ୍କର ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ (ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠି) ଏବଂ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର କଠୋର ଅଭିଯୋଗକୁ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ପଢ଼ିଲି। ଏହି ଅଭିଯୋଗ ଯେ କଠୋର, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମହିଳାସଭାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ମୋର ଭାଷଣଟି ବ୍ୟତୀତ ସେ ଏହି ଅଭିଯୋଗର କୌଣସି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି। ବସ୍ତୁତଃ, ମହିଳାସଭାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଭାଷଣଟି ଦେଇଥିଲି, ସେଥିସହିତ ବୃହତ୍ତର କୌଣସି ସମସ୍ୟାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ। ଅସଲ କଥା ହେଉଚି, ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦ୍ୱାରା କଂଗ୍ରେସର ସ୍ୱାର୍ଥ ଆହତ ହେଉଚି। ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କଂଗ୍ରେସର କ୍ଷତି କରୁଚି, ଏବଂ ଏତଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନରେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା କ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଉଚି। ମୁଁ ଯଦି ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ସେଥିରେ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟରେ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅନିଶ୍ଚୟତା ଭିତରକୁ ପାଦ ପକାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ।

ଏହି ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ଲେଶମାତ୍ର ସତ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ଥାଏ, ତେବେ ମୋତେ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏକଥା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ। ବିଷୟଟି ଏତେଦୂର ଗୁରୁତର ଯେ ଏହାକୁ ଉଡ଼ାଇଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିବ ନାହିଁ। ଏହାମଧ୍ୟରେ ଧଳା ଆଉ କଳା ଦୁଇଟିଯାକ ରଙ୍ଗ ମିଶିକରି ନାହିଁ, ପରିଣାମରେ କେତେଦୂର ହିତ ବା ଅହିତ ହେବ, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ବିଚାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ। ସମସ୍ତ ବିଷୟଟିକୁ କେବଳ କଳାରଙ୍ଗ ବୋଲି ଦେଖାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଚି, ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସହଜ ହେବ। ଯେତେ ନରମ ଭାବରେ କଥାଟା କୁହାହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଚି ଯେ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ଏକ ଭୟଙ୍କର ଆପଦସ୍ୱରୂପ, ଏବଂ ମୋ ଭିତରେ ଯାହାକିଛି ଦକ୍ଷତା, ଉଦ୍ୟମ, ଆଗ୍ରହ ବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ରହିଚି, ସେସମସ୍ତ ହେଉଚି ବଡ଼ ବିପଜ୍ଜନକ, କାରଣ ଏକ ଅପାତ୍ରରେ ହିଁ ଏଗୁଡ଼ିକର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଚି। ଏଥିରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ।

ଲକ୍ଷ୍ନୌ ପୂର୍ବରୁ, ଏପରିକି କେତେକ ପରିମାଣରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଏହି ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ଯେ ଏହି ବର୍ଷଟା ମିଳିମିଶି କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇନେବା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ କଷ୍ଟକର ହେବନାହିଁ। ମୁଁ ଯେ ସେତେବେଳେ ଏକ ଭୁଲ ଧାରଣା କରିଥିଲି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ତାହା ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା। ଦୁଇ ପକ୍ଷ ଭିତରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷକୁ ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାର କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ହୋଇନାହିଁ। ହୁଏତ ଦୋଷ ହେଉଚି କେବଳ ମୋହରି। ତଥାପି

ମୋର ଏହି ଦୋଷକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ଜାଣେନାହିଁ। ଅବଶ୍ୟ ନିଜର ଦୋଷ ସହଜରେ ନିଜ ଆଖିରେ ପଡ଼ିନଥାଏ। ସେ ଯାହାହେଉ, ଏକଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପରି କୌଣସି ଭାବଗତ ଆନୁଗତ୍ୟ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ନାହିଁ, ଯାହା କି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧି ରଖିପାରିବ। ଆମର ଗୋଷ୍ଠୀ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଏକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସମଷ୍ଟିରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇଚି। ଦୁଇପକ୍ଷଯାକ ଦମନ କରି ରଖିଥିବା ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଆତ୍ମଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି। ମନୋବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଏକଥା କହିପାରିବ ଯେ ଏପରି ଏକ ଅବସ୍ଥାରୁ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମାଜିକ ନାନାପ୍ରକାର ଅବାଞ୍ଛନୀୟ ବିକୃତ-ଇଚ୍ଛାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ।

ଏଥର ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ବମ୍ବେରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି, ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଲୋକ ଅବାକ୍ ଓ ବିସ୍ମିତ ଭାବରେ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିଥିଲେ। ମୁଁ ଯେ କିପରି ଭାବରେ ଏହି ସଂକଟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିଲି, ସେକଥା ସେମାନେ କଳ୍ପନା କରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ। ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ମନେହେଲା ଯେପରି ମୁଁ ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବାଣ ଅଭିମୁଖରେ ଯାଉଚି ବୋଲି ସେମାନେ ଭଲକରି ଜାଣିଥିଲେ। (ଇତିପୂର୍ବେ Times of Indiaରେ ଠିକ୍ ଏହି ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା) ଅବଶ୍ୟ ଏହି ନିର୍ବାଣ ହେଉଚି, କେବଳ ରାଜନୀତିକ ନିର୍ବାଣ। ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଠିକ୍ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା, କେବଳ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟାଟା ଯାହା ବାକି ଥିଲା। ଏହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବିସ୍ମୟର କାରଣ ଥିଲା। ମୁଁ ଏକଥା ଭାବି ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଯେ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏତେ ବେଶୀ ଖବର ରଖନ୍ତି, ଅଥଚ ଏହିସବୁ ପ୍ରବଳ ଜନରବ ବିଷୟରେ ମୁଁ ନିଜେ କିଛି ଜାଣିନାହିଁ ! କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିଛି ନଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହିସବୁ ଜନରବର ଯଥେଷ୍ଟ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ କାରଣ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲା। ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଯେ ଦୂରକୁ ଅପସରି ଯାଇଚି, ଏଇଥିରୁ ସେକଥା ସହଜରେ ବୁଝିହେବ।

ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଚାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଁ ମୋର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଓ ତା'ପରେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଲେଖିଚି। ମୋର ବିଚାର କରିବାକୁ ବସିଲେ କଦାପି ତଥ୍ୟର ଅଭାବ ହେବନାହିଁ। କାରଣ ମୋର ଏହିସବୁ ଚିନ୍ତା କେବଳ ଗୋଟାଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଚିନ୍ତା ନୁହେଁ। ଏହି ବିଚାରଗୁଡ଼ିକ ମୋର ଜୀବନର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଶସ୍ୱରୂପ। ହୁଏତ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୋର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ଅଦଳବଦଳ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳଯାଏ ମୋର ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠା ରହିଚି, ସେତେବେଳଯାଏ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ମୋର ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ। ମୁଁ ବୃହତ୍ତର ଏକତା ଉପରେ ସବୁବେଳେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ, ଏବଂ ସେଇଥିସକାଶେ ହିଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ନମ୍ରଭାବରେ ମୁଁ ଏହିସବୁ ବିଚାରକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି। ଅବାସ୍ତବ ଓ ଅଚଳ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହିସାବରେ ମୁଁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ।

ଯେପରି ଏହାକୁ ପଢ଼ି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାର ଉଦ୍ରେକ ହୋଇପାରିବ, ମୁଁ ସେହିପରି ଭାବରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଚି। ଏହି ମନୋଭାବ ସହିତ କଂଗ୍ରେସର କାର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ବିରୋଧ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ ନାହିଁ। ପୁଣି ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଏତିକି କହିପାରିବି ଯେ, ମୋର ଏହି ମନୋଭାବ ଫଳରେ ଆମର କେବଳ ଲାଭ ହିଁ ହୋଇଚି, ଏହି ମନୋଭାବ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବରଂ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହିତ କରିଚି। କିନ୍ତୁ ଏତେଦୂର ନମ୍ର ଓ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନେ ମୋର ଏହି ମନୋଭାବକୁ ବିପଜ୍ଜନକ ଓ କ୍ଷତିକାରକ ବୋଲି କହିଚନ୍ତି। ଏପରିକି ମୋତେ ଏକଥା ମଧ କୁହାଯାଇଚି ଯେ ସବୁ ସମୟରେ ଭାରତବର୍ଷର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ବେକାର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଏତେଦୂର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆଦୌ ବିଚକ୍ଷଣତାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉନାହିଁ। ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ଯେପରି ଭାବରେ ତାହା କରୁଚି, ସେଇଟା ଆଦୌ ଠିକ୍ ନୁହେଁ।

ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଉଭୟଠାରେ ମୁଁ ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି ଯେ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆପଣା ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ରହିବ। ଏକଥା ଆପଣଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ମନେଅଛି। ଆପଣ ଓ କମିଟିର ସଭ୍ୟମାନେ ସେଥିରେ ସମ୍ମତି ଦେଇଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା। ତେଣୁ ଏହି ସମସ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ମତାମତ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ; ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ସମସ୍ୟା। ତା'ଠାରୁ ହୁଏତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଏହା ହେଉଚି ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟବୋଧ-ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଏକ ସମସ୍ୟା। ଯାହାଉପରେ ଆମେ ଅନେକ ମୂଲ୍ୟ ନିହିତ କରିଥାଉ, ତାହାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ହୁଏତ ଆମ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ମଧ ହୋଇନପାରେ।

ଆମ ଭିତରେ ଯେ ବିରୋଧ ଦେଖାଦେଇଚି, ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ। କେଉଁଟା ସତ୍ୟ ଓ ଆଉ କେଉଁଟା ଭ୍ରାନ୍ତ, ଏ ବିଷୟରେ ତର୍କ କରି କୌଣସି ଲାଭ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଯାଉଚୁ କି ନାହିଁ, ଗତ ସପ୍ତାହର ଘଟଣାବଳୀ ପରେ ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୋଇଚି। ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧିବେଶନରେ ଆଗତ କରି ତାହାରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାହିଁ ସବୁଠାରୁ ସଙ୍ଗତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ। କ'ଣ କିପରି କଲେ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ ମୋର ମନରେ କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ନାହିଁ। ଅଧିକ ବାଗ୍‌ବିତଣ୍ଡା ମଧକୁ ନଯାଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସହଜ ଭାବରେ ଏହି କଥା କରିବା ଉଚିତ ହେବ। ମୋ ଆଡୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିତର୍କର ଉତ୍‌ଥାପନ ହେବନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ।

ଏହାର ଫଳରେ ସମ୍ଭବତଃ ମୁଁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବି, ଏବଂ ଅଧିକତର ଏକତା ରହିଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଗଢ଼ାଯିବ।

ଆପଣ ଏ ବିଷୟରେ ଏକ ବିବୃତି ଦେବେ ବୋଲି ମୋତେ କହିଥିଲେ। ତାହା କଲେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁସି ହେବି। କାରଣ, ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ଦେଶର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଯାଉ, ମୁଁ ଏହାହିଁ ଚାହେ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଷୟରେ ମୁଁ କାହାରି ଆଗରେ କିଛି କହିବି ନାହିଁ। ତଥାପି ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣେ ଯେ, ଏହି ଚିଠି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଧୃଷ୍ଟଭାବରେ ଉଙ୍କି ମାରି ରହିଥିବା କେତେକ ଆଖିର ନଜର ନିଶ୍ଚୟ ଏହି ଚିଠିଟି ଉପରେ ପଡ଼ିଯିବ। କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସହ୍ୟ କରିନେବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ।

ବମ୍ବେଠାରେ ମୋର ମୃଦୁଲା ସହିତ ଆଲୋଚନା ହୋଇଚି। ବିଶେଷତଃ ମୋହରି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ସେ ମାତ୍ର କେତେଘଣ୍ଟା ଲାଗି ଅହମ୍ମଦାବାଦରୁ ବମ୍ବେ ଆସିଥିଲା। ତାହାରିଠାରୁ ଜାଣିଲି ଯେ ଆପଣ ଯାହାସବୁ କହିଚନ୍ତି, ତାହାସହିତ ସେ ମୋର ଲେଖିଥିବା ବା କହିଥିବା କଥାର କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିବାର ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରିନାହିଁ (ବା ଉଲ୍ଲେଖ ମଧ୍ୟ କରିନାହିଁ)। ବିଶେଷକରି ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଥିବା ଚିଠିରେ ସେ ଏହି କଥା ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଜଣାଇଦେଇଚି। ମୁଁ ଭାବୁଚି ସେହି ଚିଠିରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ବାକ୍ୟ ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ାଇ ଯାଇଚି। ଆପଣ ଯେପରି ତାହାକୁ ପୁଣି ଦେଖିପାରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ପୂର୍ବ ଚିଠିର ଗୋଟିଏ ନକଲ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବ ବୋଲି କହିଚି।

ୱାର୍ଦ୍ଧାରେ ଶୁଣିଲି ଯେ, କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ କୌଣସି ମହିଳା ସଦସ୍ୟ ଯେ ନିଆଯାଇ ନାହାନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ଆପଣ କିମ୍ବା ବଲ୍ଲଭଭାଇ ଦାୟୀ ବୋଲି କୁଆଡ଼େ ଗୁଜରାତର ମହିଳାମାନେ କୁହାକୁହି ହେଉଚନ୍ତି। ମୃଦୁଳାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେହିକଥା ପଚାରିଥିଲି। ଏପରି କଥା କେହି କହିନାହାନ୍ତି ବା ଭାବିନାହାନ୍ତି ବୋଲି ସେ ମୋତେ ଉତ୍ତର ଦେଲା।

ସରୋଜିନୀ ସହିତ ମଧ୍ୟ ମୋର ଏହି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଚି।

ମୁଁ ଜୀବରାଜ ମେହେତା ଓ ଖୁର୍ଶିଦ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକରିଚି। ଖର୍ଚ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜୀବରାଜ ବିଧାନ ସହିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ ନୁହନ୍ତି। ତଥାପି ଆଗର ପରିମାଣଟାକୁ ସେ ଅନେକ ଅଂଶରେ କମ୍ କରି ଦେଇଛନ୍ତି। ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କହୁଚନ୍ତି ଯେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସରଞ୍ଜାମ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଦୁଇଲକ୍ଷ ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ। ସଂରକ୍ଷିତ ପାଣ୍ଠି ହିସାବରେ ଆଉ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଜମା ରହିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁସି ହେବେ। ସେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଯେ, ପୂର୍ବ ପରିକଳ୍ପନା ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ୱରାଜ-ଭବନର ଜମିରେ ଘର ତିଆରି ନ କରି ଆନନ୍ଦ-ଭବନର ପୂର୍ବଦିଗରେ

ଥିବା ଜମିରେ ଘର ତୋଳିବା ଉଚିତ। ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମିଉନିସିପାଲିଟିଠାରୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବି।

ନିଖିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ବୈଠକ ସମୟରେ ବମ୍ବେଠାରେ କମଳା ମେମୋରିଆଲ୍‌ର ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନଙ୍କର ଏକ ବୈଠକ ଡାକିବା ମଧ୍ୟ ମୋର ଇଚ୍ଛା। ତାହା ସହିତ ମୁଁ ସ୍ୱରାଜ-ଭବନର ଟ୍ରଷ୍ଟିମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବୈଠକ ଡାକିବାକୁ ଚାହେ।

ବମ୍ବେରେ ନର୍ଗିସ୍ ମୋ ସହିତ ଲଗାଇ ଲଗାଇ ମୋତେ ଜଣେ ଜର୍ମାନ୍ ଗଳରୋଗ-ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲା। ତଣ୍ଟିକୁ ବିଶ୍ରାମ ଦେବାଲାଗି ଗୋଟିଏ ସପ୍ତାହକାଳ ମୋତେ ଏକାବେଳେକେ ଚୁପ୍ ରହିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସେହି ଭଦ୍ରଲୋକ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଚନ୍ତି। ଏହା ଏକ ଅତି କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ।

ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାଣିବେ।

ସ୍ନେହର

ଜବାହରଲାଲ

୬୪. କେ.ବି. କୃପାଲନିଙ୍କଠାରୁ :

(୧୫୧) ସ୍ୱରାଜ ଭବନ, ଏଲାହାବାଦ

୧୧।୬।୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ଜବାହର,

ବମ୍ବେରୁ ତୁମେ ଟିକିଏ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଫେରିଥିଲ। ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଆଉ ତୁମକୁ ବିରକ୍ତ କଲିନାହିଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ତୁମର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଫେରିଆସିଚି। ସେଇଥିପାଇଁ ଆଜି କେଇଟା ଧାଡ଼ି ଲେଖି ବସିଚି।

ଓ୍ୱାର୍ଦ୍ଧାରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣା ଉପରେ ତୁମେ ଯେତେଦୂର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୁରୁତ୍ୱର ଆରୋପ କରିଚ, ପ୍ରକୃତରେ ତାହାର ସେତେଦୂର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୁରୁତ୍ୱ ନାହିଁ। ଅନ୍ତତଃ ମୁଁ ଏହି ଘଟଣାଟିର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ କେବଳ ରାଜନୀତିକ ବୋଲି ଭାବୁଚି। ଏକଥା ମୁଁ କଦାପି କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ କରିନାହିଁ ଯେ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦାନ କରିବା ଫଳରେ ତୁମେ ସେଥିରୁ ତୁମ ପ୍ରତି ମୋର ଅନୁରାଗ ଚାଲିଯାଇଥିବାର ସୂଚନା ପାଇଚ। ମୁଁ ଚିରଦିନ ତୁମର ବନ୍ଧୁତାକୁ ଅତିଶୟ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଆସିଚି। ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ଭିତ୍ତି ମଧ୍ୟ ରାଜନୀତିକ। କିନ୍ତୁ ତୁମ ସହିତ ରହିଥିବା ମୋର ଅନେକ ଦିନର ଘନିଷ୍ଠତା ଏହି ସମ୍ପର୍କକୁ ବନ୍ଧୁତାରେ ପରିଣତ କରିପାରିଚି। ତାହାର ପରିମାଣ ଯେ କେତେ, ହୁଏତ ସେକଥା ତୁମକୁ

ମଧ ଜଣାନାହିଁ। କାରଣ ମୁଁ ସେକଥାକୁ ଦିନେହେଲେ କଥାରେ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ। ହୁଏତ ଆଜି ଏକଥା ଶୁଣିଲେ ତୁମେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବ, କିନ୍ତୁ ଏକଥା ସତ୍ୟ ଯେ ତୁମେ କାରାରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲ ବୋଲି ମୁଁ ମୋ ବିବାହକୁ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ପାଇଁ ଘୁଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲି। ସେତେବେଳେ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମୁଁ ଆଉ କାହାରି ଉପସ୍ଥିତି ଇଚ୍ଛା କରିନଥିଲି, କିନ୍ତୁ ତୁମର ଉପସ୍ଥିତି ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଚାହୁଁଥିଲି। ଏସବୁ କଥା ମୁଁ ସୁଚେତାକୁ ବୁଝାଇ କହିଥିଲି। ମୋର ବୟସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁଚେତା ଅବଶ୍ୟ ଆଉ ଅଧିକ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲା, ତଥାପି ସେ ମୋର ମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବୁଝିପାରିଥିଲା ଓ ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ ମଧ କରିଥିଲା। ଖୁର୍ଶିଦ୍ ବେନ୍ ହେଉଚନ୍ତି ଆମ ଉଭୟଙ୍କର ବନ୍ଧୁ, ତୁମ ପ୍ରତି ମୋର ଅନୁରକ୍ତିର ବିଷୟ ସେ ଭଲକରି ଜାଣିଚନ୍ତି।

ବାପୁ କହିଲେ ଯେ ମୋହରି ପାଇଁ ହିଁ ତୁମ ମନରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁଃଖ ହୋଇଚି। ତୁମେ ଅଭିଯୋଗ କରିଚ ଯେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆମ ଦୁହିଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ ମୁଁ ତୁମ ଆଗରେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି କଥା କହିନାହିଁ। ତୁମର ଅଭିଯୋଗକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଚି। ମୋ ଭିତରେ ଥିବା ଏକ ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ ଇଚ୍ଛା ହେତୁ ମୁଁ ତୁମକୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି କହିପାରିନାହିଁ। ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଅଧିବେଶନ ପରଠାରୁ ତୁମ ସହିତ ଏ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବି ବୋଲି ଅନେକ ଭାବିଚି। କିନ୍ତୁ ଯେପରି ଭାବରେ ହେଉ ପଛକେ, କାର୍ଯ୍ୟର ନାନାପ୍ରକାର ଚାପ ଓ ବ୍ୟସ୍ତତାରେ ଆମକୁ ଏଣେତେଣେ ଦଉଡ଼ଧାପଡ଼ କରିବାକୁ ପଡୁଥିବାରୁ ଆମ ଆଲୋଚନାକୁ କ୍ରମାଗତ ମୁଲତବୀ ରଖିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିଚି, କଥା କହିବାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ମୁଁ ଜୁଟାଇ ପାରିନାହିଁ।

ମୋ ଜାଣିବାରେ ଓ୍ୱାର୍ଦ୍ଧାର ଘଟଣା ହେଉଚି ଅତି ଆକସ୍ମିକ। କେହି ଏ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ କୌଣସି କଳ୍ପନା କରିନଥିଲେ। ଯେଉଁମାନେ ଚିଠିଟିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ସାମ୍ୟ ରହିଥିଲା। କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମତଲବ ଯେ ରହିପାରେ, ଏକଥା କେହି କଳ୍ପନା ମଧ କରିନାହାନ୍ତି। ହୁଏତ ତୁମକୁ ଏ ବିଷୟ ଜଣାନଥିବ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଚିଠିର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚିଠିର ସମସ୍ତଟିକୁ ଏକା ରାଜେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଚିଠା କରିଚନ୍ତି। ତୁମେ ହୁଏତ ଏକଥା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହେବ, କିନ୍ତୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକୃତରେ ଭାବିଥିଲୁ ଯେ ତୁମେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବୋଲି ଭାବୁଚ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲେ ତଦ୍ୱାରା ତୁମ ମନରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ହେବନାହିଁ। ଆମେ ଏକଥା ମଧ ଭାବିଥିଲୁ ଯେ କେବଳ ସମାଜବାଦୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ପୁନର୍ଗଠନ ହେବ ବୋଲି ଏପରି କୌଣସି କଥା ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସମାଜବାଦୀ ଦଳ ଭିତରେ ନଥାଇ ମଧ ଯେଉଁମାନେ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ତୁମ ସହିତ ସମାନ-ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି, ଏପରି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ପୁନର୍ଗଠିତ କରାଯାଇପାରେ। ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥା କହି ପାରିବି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକଥା କଦାପି ଭାବିନାହାନ୍ତି ଯେ ତୁମେ ଏଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବିବ୍ରତ ବୋଧ କରିବ। ବିଚଳିତ ବୋଧ କରିବାର ତ ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ। ଆମର ଭାବନା ଭୁଲ ବୋଲି ଘଟଣାବଳୀରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେବାପରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଏଇଥିଲାଗି ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବିଷୟ ଜଣାଉଚି ଯେ ଏହାଫଳରେ ଆପଣାର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବିଚାର ନକରି ତୁମେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଚାର କରିପାରିବ।

ଏହାହିଁ ହେଉଚି ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କୈଫିୟତ। ମୋର ରାଜନୀତିକ ମନୋଭାବ ସମ୍ପର୍କରେ ଏବେ ମୁଁ ଯାହାସବୁ କହିଚି, ତୁମେ ସ୍ୱଭାବତଃ ସେଥିରେ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଚ। ତୁମେ ବେଶ୍ କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଘଟଣାକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିଲ। ପୃଷ୍ଠଭୂମି ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମର କୌଣସି ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ନାହିଁ। ବମ୍ବେ କଂଗ୍ରେସ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ସମାଜବାଦୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମର ମତଭେଦ ଘଟିଚି। ଏପରିକି ପୁନା ସମ୍ମିଳନୀ ପୂର୍ବରୁ ମଧ ଏହି ମତଭେଦର ସୂଚନା ମିଳିଥିଲା। ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣିଚ ଯେ ଆଇନ-ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନେ ପୁନାଠାରେ ଯାହା କହିଥିଲେ, ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଇଁ ପ୍ରଧାନବକ୍ତା ହୋଇ କହିଥିଲି। ତୁମେ ଏକଥା ମଧ ଜାଣିଥିବ ଯେ କେତେକ ବନ୍ଧୁ—ବିଶେଷତଃ ବୁଲାଭାଇ ଓ ଆଉ କେତେଜଣ—ମୋର ଏହି ବିରୋଧକୁ ପସନ୍ଦ କରିନଥିଲେ। ସରକାରୀ ଅଫିସ୍ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଅନେକ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର ବିରୋଧ କରିଚି। ଏହି ବିରୋଧ କରିବାର କାରଣଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଜଣାଉଚି। ସେଥିରୁ ପ୍ରସଙ୍ଗତଃ ତୁମେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟିର ପରିଚୟ ମଧ ପାଇପାରିବ।

ବାପୁଙ୍କର ସମ୍ମାନ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚେଷ୍ଟା ଓ ତାଙ୍କର ନୀତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ଏକ ସାଂଘାତିକ ପ୍ରମାଦ ବୋଲି ମନେକରେ। ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ ସେ ଯଦି ବଞ୍ଚିରହନ୍ତି, ତେବେ ଆମ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗି ଆମେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବା। ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାଲାଗି ସେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲେଣି। ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କେବଳ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଅପେକ୍ଷାରେ ଅଛନ୍ତି। ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଅଥବା ତାଙ୍କର ପରିକଳ୍ପନାକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୂପ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ରାଜନୀତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହା କେବଳ ଚରମ ମୂଢ଼ତାର ବିଷୟ ହେବ। ଅଥଚ ସମାଜବାଦୀମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସମ୍ମିଳିତ ଭାବରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି।

ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ନିଜେ ଜଣେ ସମାଜବାଦୀ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ। ଯାହା ରୁଷିଆରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଚି, ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କ ପରି ମୋର ମଧ ସେଥିପ୍ରତି ସ୍ୱଭାବତଃ

ଅନେକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଚି । ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରିଚି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରଧାନତଃ ଭାବୁକ ନୁହେଁ, ମୁଁ ହେଉଚି କାର୍ଯ୍ୟର ମଣିଷ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ନକରି, ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ କେଉଁଦିନ ଯେ ମୋର ଆଖିଆଗରେ ସେହି ଆଦର୍ଶର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ରଟି ଫୁଟି ଉଠିବ, ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ବସି ରହିବା ମୋର ପ୍ରକୃତି ନୁହେଁ । କୌଣସି ସଂସ୍କାରକ ଏପରି କରିଚନ୍ତି ବା କରିପାରନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ମନେହେଉନାହିଁ । ପୁଣି ଯଦି କେହି ସେପରି କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଶକ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଚି । ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ହେବାର ମତଲବରେ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରରେ ଯାବତୀୟ ବିଷୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଟିକିନିଖି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟକୁ ଆଣି ତାହା ଭିତରେ ଖୁନ୍ଦି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମକୁ ମଧ ଠିକ୍ ଶିଳ୍ପୀ ପରି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯାହାକିଛି ଆମଠାରୁ ଅନେକ ଦୂରରେ ରହିଚି, ଜଣେ କର୍ମୀ ହିସାବରେ ମୁଁ ସେଇଥିପାଇଁ ତାହା ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଡ଼େ । ଉପସ୍ଥିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ହିଁ ମୋର ସମସ୍ତ ମନୋଯୋଗ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥାଏ । ଉପସ୍ଥିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କହିଲେ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ କୌଣସି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶହୀନ କଥାକୁ ବୁଝାଉନାହିଁ । ଉପସ୍ଥିତ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କହିଲେ ଜଣେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ସଂସ୍କାରକ ଯାହା ବୁଝନ୍ତେ, ମୁଁ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ବୁଝୁଚି । ଜାତୀୟତାବାଦକୁ ମୁଁ ଏକ ପୁରାତନ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମାନିପାରୁନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକଥା କଦାପି ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରି ନ ପାରିଚୁ, ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆଦର୍ଶ କଦାପି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯିବ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ମୁଁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ ଦେଶର ସକଳ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ପ୍ରାୟ ସକଳ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ମଧ ଏହି ଆଦର୍ଶର ପରିପୂରଣ ଲାଗି ନିୟୋଗ କରିବା ଉଚିତ, ଏବଂ ଏହିପରି ଏକ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳିତ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ରଚନା କରିବା ମଧ ସମ୍ଭବ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆଦର୍ଶ ନିଶ୍ଚୟ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍‌ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ ଏବଂ ସେହି ଆଦର୍ଶଟିର ପରିପୂରଣ କରିବା ଆଦୌ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଭାରତବର୍ଷର ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବେଶ କରିପାରି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଆଗରେ ଆଉ କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଣି ଦେଖାଇବାକୁ ମୋର ଭାରି ଭୟ ହୁଏ । କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଏକାଗ୍ରତା ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇଯିବାର ଭୟ ରହିଚି । ଏକାଗ୍ରତା ବିଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର କର୍ମଶକ୍ତି ମଧ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଏହି ସତ୍ୟ ଏକ ଆଂଶିକ ସତ୍ୟ । ତେଣୁ ମୁଁ ଭଲକରି ଜାଣିଚି ଯେ, ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ଯେ କେହି ଏହାର ଖଣ୍ଡନ ମଧ କରିଦେଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ କର୍ମର ରୂପ ଧାରଣ କରେ, ଯେତେ କମ୍ ସମୟ ଲାଗି ହେଲେ ମଧ ସେତେବେଳେ ଖଣ୍ଡସତ୍ୟ ମଧ ପୂର୍ଣ୍ଣସତ୍ୟ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାର ଭୟ ରହିଥାଏ ।

ଆମେ ଏକ ପତନୋନ୍ମୁଖ ଜାତି ବୋଲି ମୁଁ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ । ଆମର

ଏପରି କିଛି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ରହିଚି, ଯାହାର ଆୟୁଷକାଳ କଦାପି କ୍ଷୟ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ। ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବାପୁ ଯେପରି କରିଥିଲେ, ମୋର ଦେଶବାସୀ ମଧ୍ୟ ଆପଣାଲାଗି ସେପରି କିଛି ଏକ ପନ୍ଥା ଉଦ୍ଭାବନ କରିନେଇ ପାରିବେ, ମୁଁ ଚିରଦିନ ସେମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ଏହି ଆସ୍ଥା ରଖିଆସିଚି। ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଯେ କିଭଳି କ'ଣ ହେବ, ତାହା ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା, ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମପନ୍ଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଆସିଚି, ସେମାନଙ୍କର ସୁଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେଉଁପରି ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ଆପାତତଃ ସେମାନଙ୍କ କାହାରି ଉପରେ ମୋର କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ। ଅତି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ସହିତ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଚି ଯେ ମୋର ସକଳ ତରୁଣ ସମାଜବାଦୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି କଥାଟି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବ।

ଦେଶର ପ୍ରବୀଣତର ଗୋଷ୍ଠୀ ଅତୀତରେ ଯେତେଦୂର ଯୋଗ୍ୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ତରୁଣମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ହିଁ ଆଜି ତୁମର ମତ ଅଧିକ ମିଳୁଚି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ। ତରୁଣମାନଙ୍କର ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ହିଁ ତୁମେ ଅଧିକ ସ୍ୱସ୍ତି ଅନୁଭବ କର। ଆଦର୍ଶଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ବାପୁଙ୍କଠାରୁ ତୁମ ସହିତ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକ ମତୈକ୍ୟ ରହିଚି। ସମାଜବାଦୀମାନେ ଯେଉଁପରି ଢଙ୍ଗରେ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରି ବାହାରନ୍ତି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଘୋର ଅନାସ୍ଥା ରହିଚି। ସେମାନଙ୍କର ମିତ୍ରତା ଅତି ସାମୟିକ। ପୁନାଠାରେ ସେମାନେ ଯମୁନାଦାସ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଥିଲେ। ତାତ୍କାଳିକ ପ୍ରୟୋଜନବେଳେ ସାମୟିକ କୌଣସି ସୁବିଧା ହାସଲ କରିବାକୁ ଥିଲେ ପଞ୍ଜାବ ଓ ବଙ୍ଗଦେଶର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରନ୍ତି ନାହିଁ। ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରେ ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଜ୍ଜନକ ବୋଲି ମନେକରେ। ଏହି ବିପଦର କବଳରୁ ବାପୁ ଆମକୁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ରକ୍ଷା କରିଚନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ। ବାପୁର ଅନୁଗାମୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି, ସେକଥା ମୁଁ ଜାଣିଚି। କେବଳ ମାତ୍ରାରେ ଯାହା ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଚି। ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଭୁଲ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ ଯେ ସମାଜବାଦୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ଏହି ଖେଳିବାରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଚନ୍ତି। ଚରିତ୍ରହୀନ, ସାହସହୀନ ଓ ଅଧଃପତିତ ଏକ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଏହି ଖେଳ ଅତିଶୟ ମାରାତ୍ମକ।

ଆଦର୍ଶଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଯେଉଁ ଦଳଟି ବାପୁଙ୍କର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ସ୍ୱଭାବତଃ ମୁଁ ସେହିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦେଇଚି। ଗତବର୍ଷ ଭିତରେ ଥାଇ ଏହି ଦଳ ସହିତ ମୁଁ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ କରିଚି, ସମାଜବାଦୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ମଧ୍ୟ ସେକଥା ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଚନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଆଜି ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଉଚି ଯେ, ଯେତେ ଦୋଷତ୍ରୁଟି ଥାଉ ପଛକେ, ଏକମାତ୍ର ଏହି ଦଳଟିହିଁ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ବାପୁଙ୍କର

ମତବାଦକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଚନ୍ତି ଏବଂ ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିରେ ବାପୁଙ୍କର ଯେ ପୂର୍ବପରି ସମାନ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଚି, ଏକମାତ୍ର ସେହି ଦଳଟି ହିଁ ଏକଥା କହୁଚନ୍ତି। ତୁମେ ଶୁଣିଲେ ବିସ୍ମିତ ହେବ, ବୁଲାଭାଇଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉନି ବୋଲି ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ଶୁଣିଲି, ସେତେବେଳେ ଜୟରାମଦାସ ସହିତ ମୋର ଏ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା ଏବଂ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଆମେ ଦୁଇଜଣ ବାପୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ବଲ୍ଲଭଭାଇଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିରେ ହିଁ ଏହି ବିଷୟରେ ଆମର ଦୃଢ଼ ମତାମତ ଜଣାଇଥିଲୁ। ସେଠାରେ ଯମୁନାଲାଲଜୀ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ। ସେତେବେଳେ ବାପୁ ଆମକୁ ପି: ବୋର୍ଡର ବିଲୋପ କଥା ସ୍ମରଣ କରିଦେଇ କହିଲେ ଯେ ଏହି ବୋର୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ଜଣେହେଲେ କାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ। ଯେ ଯାହାହେଉ ପଛକେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ, 'ଭ'ଙ୍କୁ ବା ଶେଠଜୀଙ୍କୁ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ଟଳାଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ। ଯେତେବେଳେ ସମାଜବାଦୀ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଆମେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଉଠାଇ ନଥିଲୁ।

ଗତ ଦୁଇ ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ଯେଉଁ ପଥରେ ଚିନ୍ତା କରିଚି, ସଂକ୍ଷେପରେ ତାହାହିଁ ତୁମକୁ ଜଣାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କଲି। ମୁଁ ଯାହାସବୁ ଲେଖିଲି, ସେସବୁ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗିବ ବୋଲି ମୁଁ କଦାପି ଆଶା କରୁନାହିଁ। ତଥାପି ତୁମପ୍ରତି ମୋର ଯେଉଁ ଗଭୀର ଭଲ ପାଇବା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଚି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ତୁମେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ କରୁନାହଁ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ମୁଁ ସୁଖୀ ହେବି। ମୁଁ ଏକଥା ମଧ୍ୟ କହିପାରେ ଯେ, ରାଜନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ବାପୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ତୁମ ଛଡ଼ା ଆଉ ଏପରି କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନାହାନ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ କି ମୁଁ ଅଧିକ ଭଲ ପାଏ ବା ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ।

ଚିଠିଟା ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା ହୋଇଗଲା। କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ। କାରଣ, ପ୍ରକୃତରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୋର ମନର କଥା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଦୌ କୁହା ହୋଇନାହିଁ। ଏହି ଚିଠିଟି ଫଳରେ ହୁଏତ ଆମେ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଏହି ବିଷୟରେ ଏକାଠି ଆଲୋଚନା କରିପାରିବା; ସେଥିଲାଗି ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ଅବସର ମିଳିଲେ ସେହି ସୁଯୋଗକୁ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇବି। ଭବିଷ୍ୟତରେ ରାଜନୀତି-କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁରାଗ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥାପି ତୁମେ କେବେହେଲେ ସନ୍ଦେହ କରିବ ନାହିଁ, ଆମର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଫଳରେ ଏତିକିମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇପାରିଲେ ମୁଁ ସେଇଥିରେ ହିଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବି।

ଚିରାନୁରାଗୀ

ଜୀବତ୍

୬୫. ଅର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ ଟଲର୍‌ଙ୍କଠାରୁ :

(୧୫୪) ଲଣ୍ଡନ

୨୧.୭.୧୯୩୬

ପ୍ରିୟ ନେହରୁ,

ତୁମ ଚିଠିଲାଗି ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଚି। ଗତ ସପ୍ତାହର ବିଭିନ୍ନ ସମୀକ୍ଷାରେ ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ନାମ ଯେ ଥରେ ଏକସଙ୍ଗେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଚି, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଥିଲାଗି ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିଚି। ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଦେଖିଚି, ତୁମର ଆତ୍ମଜୀବନୀଟି ସେଥିଭିତରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ। ଏଥିରେ ଯେ କେବଳ ଏକ ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ମିଳୁଚି, ତା' ନୁହେଁ, ବାହାର ତଥା ଭିତରର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାଲାଗି ତୁମର ଦେଶବାସୀ ଯେଉଁ ମହାନ୍ ସଂଗ୍ରାମରେ ରତ ଅଛନ୍ତି, ତାହାର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ମିଳୁଚି। ତୁମର ବହିଟି ପଢୁ ପଢୁ ମୁଁ ବାରବାର ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିଚାରଗତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିଚି। ବେଳେବେଳେ ମୁଁ ଭାବେ ଯେ ଯେଉଁମାନେ କାରାଗାରର ଜୀବନ ଯାପନ କରିଚନ୍ତି, ସେହିସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଅଦୃଶ୍ୟ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ସମ୍ପର୍କ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ। ଏହି ସମ୍ପର୍କ ହେଉଚି, ସମସ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅନେକ ଉପରେ, ଏବଂ କାରାବାସ ସମୟରେ ହୃଦୟର ଯେଉଁ ମହତ୍ତ୍ୱର ଉପଲବ୍ଧି ହୋଇଥାଏ, ତାହାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ।

ତୁମର କନ୍ୟା ଇନ୍ଦିରାଠାରୁ ଖବର ପାଇବାଲାଗି ଶ୍ରୀମତୀ ଟଲର୍ ଓ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଚୁ। ସେ ଆମ ସହିତ ଦେଖା କରିପାରିଲେ ଆମେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେବୁ।

କେତେ ସପ୍ତାହ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ଟଲର୍ ମୋର ରଚିତ ଏକ ନୂତନ ନାଟକରେ ଅଭିନୟ କରିଚନ୍ତି। ନାଟକଟିର ନାମ ହେଉଚି "No more peace"। ତାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲା। ସମ୍ଭବତଃ ଶୀତଋତୁରେ ସେ ଲଣ୍ଡନରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଯିବେ। ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସର ଶେଷରେ ମୁଁ ଆମେରିକା ଯାଉଚି। ସେଠାରେ ମୋତେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ବିଷୟ ହେଉଚି :

"Hitler, promise and reality"

"Are you responsible for your time ?"

"The modern theatre."

ଇଉରୋପର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମକୁ କିଛି ଲେଖିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ। ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯେତିକି ଜାଣିଚି, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଜାଣିଚ।

ଜାତିସଂଘର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଦୁର୍ବଳତା କ୍ରମେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଚି, ଏବଂ ଫାସିଷ୍ଟ ଏକଛତ୍ର ଶାସକମାନେ ତାହାର ଫାଇଦା ଉଠାଉଚନ୍ତି। ଇଉରୋପରେ ଫାସିଷ୍ଟ ଓ ଗାଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ରପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ତୁମୁଳ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗିବା କ୍ରମେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଚି। ଏକମାତ୍ର ସମସ୍ୟା ହେଉଚି ଯେ, ଗଣତନ୍ତ୍ରଶାସିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ କେତେଦୂର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ କର୍ମସୂଚୀ ଓ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ଏକତାବଦ୍ଧ ହୋଇପାରିବେ। ସେପରି ନହୋଇପାରିଲେ ଆଜି ସେମାନେ ଯାହା ଏଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଚନ୍ତି, ପରିଣାମରେ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଘଟିବ। ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବ ହିଁ ଲାଗିବ। ଇତିହାସରୁ କେହି କିଛି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ। ଜର୍ମାନୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗଣତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅତି ଦୁର୍ବଳ ଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଗୃହଯୁଦ୍ଧ ଏଡ଼ାଇବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ସେମାନେ ହିଟଲର୍‌କୁ ଗୋଟାକପରେ ଗୋଟାଏ ସୁବିଧା ଛାଡ଼ିଦେଲେ। ଏମାନେ ଆପଣାର ଧ୍ୱଂସପଥକୁ ଆପେ ପରିଷ୍କାର କରି ଦେଇଚନ୍ତି।

ମୁଁ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ତୁମର ପ୍ରବନ୍ଧଟି ପଢ଼ିଚି। ପାଲେଷ୍ଟାଇନ୍‌ର ଇହୁଦୀ-ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ ଯାହା କହିଚ, ସେଥିରେ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଏକମତ। ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ମୁଖରେ ଦୁଇଟି ବିପଦ ରହିଚି। ଗୋଟିଏ ବିପଦ ହେଉଚି ଇହୁଦୀ ଜାତୀୟତାବାଦୀମାନେ, ଯେଉଁମାନେ କି ଜାତୀୟତାବାଦର ମୋହରେ ପଡ଼ି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ବିଚାର ଓ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ ପାସୋରି ପକାନ୍ତି। ଦ୍ୱିତୀୟ ବିପଦ ହେଉଚି ଆରବ ଜାତୀୟତାବାଦୀମାନେ, ଫାସିଷ୍ଟ ପ୍ରଚାରର ବିଷରେ ଘାରିହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ବୃହତ୍ତର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର କଥା ଏକାବେଳେକେ ଭୁଲିଯାଇଚନ୍ତି।

ତୁମର ବହିଟି ଏ ଦେଶରେ, ଏପରିକି ତୁମ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କ ମହଲରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଜାଗ୍ରତ କରିପାରିଚି।

କେତେଦିନ ତଳେ ଲର୍ଡ଼ସ୍ ସଭାର ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ମୋର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲା। ସେ କହିଲେ, ଏହାମଧ୍ୟରେ ସେ ବହିଟିକୁ ଦୁଇଥର ପଢ଼ି ସାରିଲେଣି। ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ମରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ...

ମୋର ସକଳ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜାଣିବ।

ଚିରାନୁରାଗୀ
ଅର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ ଟଲର୍

●

Santiniketan
May 31. 1936

Dear Jawaharlal

I have just finished reading your great book and I feel intensely impressed and proud of your achievement. Through all its details there runs a deep current of humanity which overpasses the tangles of facts and leads us to the person who is greater than his deeds and truer than his surroundings.

Yours very sincerely
Rabindranath Tagore

ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ

Price : Rs. 60

ISBN 81-7401-257-5